

UNIwersytet PEDAGOGICZNY
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
Instytut Neofilologii

Ida Skubis

***Pluricentryzm języka niemieckiego w języku
prawa karnego Niemiec, Austrii i Szwajcarii***

Praca doktorska napisana pod kierunkiem
dra hab. Artura Dariusza Kubackiego, prof. UP
oraz dr Renaty Czaplikowskiej
(pełniącej funkcję promotora pomocniczego)

Kraków 2018

Spis treści

Wykaz skrótów.....	5
0. Wstęp	6
1. Pluricentryzm	9
1.1. Pluricentryzm języka niemieckiego.....	12
1.1.1. Pluricentryzm języka niemieckiego w glottodydaktyce.....	17
1.1.2. Pluricentryzm języka niemieckiego w terminologii	19
1.1.3. Pluricentryzm języka niemieckiego w leksykografii.....	25
1.2. Modele pluricentryzmu.....	30
1.3. Terminologia	31
1.4. Odmiany języka niemieckiego.....	38
1.4.1. Niemcy.....	39
1.4.1.1. Charakterystyka ortograficzna.....	40
1.4.1.2. Charakterystyka fonetyczna.....	40
1.4.1.3. Charakterystyka gramatyczna.....	41
1.4.1.3.1. Czasownik.....	41
1.4.1.3.2. Rzeczownik.....	42
1.4.1.3.3. Przymiotnik.....	43
1.4.1.3.4. Składnia.....	43
1.4.1.4. Charakterystyka pragmatyczna.....	44
1.4.1.5. Charakterystyka leksykalna.....	44
1.4.1.6. Zróżnicowanie regionalne w Niemczech.....	47
1.4.1.7. Język standardowy w Niemczech.....	48
1.4.1.8. Kodyfikacja.....	48
1.4.2. Austria.....	50
1.4.2.1. Charakterystyka ortograficzna.....	55
1.4.2.2. Charakterystyka fonetyczna.....	55
1.4.2.3. Charakterystyka gramatyczna.....	56
1.4.2.3.1. Czasownik.....	56
1.4.2.3.2. Rzeczownik.....	57
1.4.2.3.3. Przymiotnik.....	59
1.4.2.3.4. Składnia.....	60
1.4.2.4. Charakterystyka pragmatyczna.....	61
1.4.2.5. Charakterystyka leksykalna.....	62
1.4.2.6. Zróżnicowanie regionalne w Austrii.....	71

1.4.2.7. Język standardowy w Austrii.....	71
1.4.2.8. Kodyfikacja.....	74
1.4.3. Szwajcaria.....	76
1.4.3.1. Charakterystyka ortograficzna.....	81
1.4.3.2. Charakterystyka fonetyczna.....	81
1.4.3.3. Charakterystyka gramatyczna.....	82
1.4.3.3.1. Czasownik.....	83
1.4.3.3.2. Rzeczownik.....	83
1.4.3.3.3. Przymiotnik.....	84
1.4.3.3.4. Składnia.....	84
1.4.3.4. Charakterystyka pragmatyczna.....	85
1.4.3.5. Charakterystyka leksykalna.....	85
1.4.3.6. Zróżnicowanie regionalne w Szwajcarii.....	89
1.4.3.7. Język standardowy w Szwajcarii.....	90
1.4.3.8. Kodyfikacja.....	91
1.5. Podsumowanie.....	93
2. Wybrane problemy przekładu	95
2.1. Tłumaczenie specjalistyczne.....	95
2.2. Język specjalistyczny.....	99
2.2.1. Język prawny i prawniczy.....	102
2.2.1.1. Charakterystyka ogólna.....	102
2.2.1.2. Charakterystyczne cechy językowe.....	105
2.3. Pojęcie ekwiwalencji.....	106
2.4. Skupienia terminologiczne.....	108
2.5. Wykorzystanie tekstów paralelnych w tłumaczeniach.....	110
2.6. Podsumowanie.....	114
3. Pluricentryzm w języku prawa karnego Niemiec, Austrii i Szwajcarii.....	115
3.1. Metodologia przeprowadzonych badań	115
3.2. Kodyfikacja w słownikach.....	117
3.3. Niemiecki Kodeks karny.	123
3.3.1. Część ogólna.....	124
3.3.2. Część szczególna.....	124
3.3.3. Źródła niemieckiego prawa karnego.....	126
3.4. Germanizmy w Kodeksie karnym.....	127
3.5. Wnioski z analizy niemieckiego Kodeksu karnego.....	140
3.6. Austriacki Kodeks karny.....	148

3.6.1. Część ogólna.....	148
3.6.2. Część szczególna.....	149
3.6.3. Źródła austriackiego prawa karnego.....	151
3.6.4. Odmiana austriacka w austriackim Kodeksie karnym.....	151
3.7. Austriacyzmy w Kodeksie karnym.....	153
3.8. Wnioski z analizy austriackiego Kodeksu karnego.....	169
3.9. Szwajcarski Kodeks karny.....	175
3.9.1. Księga pierwsza: postanowienia ogólne	175
3.9.2. Księga druga: przepisy szczególne	176
3.9.3. Księga trzecia: wprowadzanie i zastosowanie ustaw	178
3.9.4. Źródła szwajcarskiego prawa karnego.....	178
3.9.5. Odmiana szwajcarska w szwajcarskim Kodeksie karnym.....	179
3.10. Helwetyzmy w Kodeksie karnym.....	181
3.11. Wnioski z analizy szwajcarskiego Kodeksu karnego.....	200
3.12. Wnioski z analizy kodeksów karnych.....	205
4. Podsumowanie	212
5. Wykaz terminów niemieckojęzycznych z ich polskimi ekwiwalentami.....	214
Streszczenie.....	237
Summary.....	239
Bibliografia.....	241
Załącznik nr 1.....	257
Spis tabel.....	259
Spis ilustracji.....	260

Wykaz skrótów:

Skrót	Pelna forma
A	Austria
CH	Szwajcaria
CRE	Creifelds Rechtswörterbuch
D	Niemcy
DUD	Duden Deutsches Universalwörterbuch
DUDCH	Duden Schweizerhochdeutsch
HWB	Handwörterbuch Deutsch-Polnisch
KIL	Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski
Kod.	Kodyfikacja
MAR	Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie
ÖWB	Österreichisches Wörterbuch
PONS	PONS. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki
PONS-Int	PONS. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki – <i>online</i>
pot.	potocznie
PWN	Wielki słownik niemiecko-polski
SJW	Schweizerisches juristisches Wörterbuch
TERM	Termdat – słownik <i>online</i>
VWB	Variantenwörterbuch des Deutschen
WRU	Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland
WRW	Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski

Wstęp

Mimo rosnącego zainteresowania naukowców tematem pluricentryzmu języka niemieckiego, wymaga on wciąż wielu uzupełnień. Niewiele jest opracowań, które porównują wszystkie trzy odmiany języka niemieckiego, tj. odmianę niemiecką, austriacką i szwajcarską, zwłaszcza w zakresie języka specjalistycznego. Znacznie gorzej przedstawia się stan kodyfikacji odmian niemczyzny w słownikach ogólnych i specjalistycznych. Ubogie źródła w kwestii odmian języka niemieckiego i ich kodyfikacji mają wpływ na jakość tłumaczeń, a także na pracę tłumacza, w której świadomość odmian języka Goethego i umiejętność operowania prawidłowymi dla danego centrum językowego ekwiwalentami jest bardzo istotna.

W związku z istniejącą luką w zakresie badań nad pluricentryzmem niemczyzny i brakującą kodyfikacją, przede wszystkim w języku specjalistycznym, temat niniejszej pracy stanowią różnice i podobieństwa terminologiczne między odmianami języka niemieckiego w kodeksach karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii. Na podstawie analizy kodeksów karnych w trzech tzw. pełnych ośrodkach niemczyzny, a także słowników mono- i bilingwalnych, zarówno ogólnych, jak i specjalistycznych autorka pragnie podkreślić, że temat pluricentryzmu języka niemieckiego pozostawia jeszcze wiele aspektów do zbadania.

Niniejsza rozprawa doktorska podzielona jest na dwie główne części: część teoretyczną oraz część analityczną. W części teoretycznej autorka zajmuje się pojęciem pluricentryzmu języka niemieckiego, charakteryzuje trzy pełne ośrodki niemczyzny oraz referuje wybrane zagadnienia przekładoznawcze, ze szczególnym uwzględnieniem tłumaczeń prawnych i prawniczych oraz pojęć z nimi związanych.

W rozdziale pierwszym przedstawione zostaną: pojęcie pluricentryzmu ogólnie oraz pluricentryzmu języka niemieckiego w szczególności, a także jego modele oraz stosowana w tej dziedzinie terminologia. Temat pluricentryzmu niemczyzny wiąże się dodatkowo z tematem glottodydaktyki, ponieważ główną odmianą nauczaną na zajęciach języka niemieckiego jest odmiana stosowana w Niemczech, podczas gdy pozostałe dwie jego odmiany wciąż są pomijane lub traktowane bardzo powierzchownie. Uczniowie poznają jedynie podstawowe wyrażenia w odmianie austriackiej czy szwajcarskiej. Różnice w odmianach języka niemieckiego są liczne nie tylko w języku ogólnym, ale także i specjalistycznym, co można zaobserwować na przykład na podstawie języka prawa.

Bardzo istotnym czynnikiem w pracy tłumacza jest praca ze słownikami oraz obecność w nich kwantyfikatorów. Kwantyfikatory te mają za zadanie informować użytkownika, w jakiej odmianie języka dany termin występuje, dlatego powinny stanowić one nieodłączny element wszystkich słowników, zarówno mono-, jak i bilingwalnych oraz ogólnych i specjalistycznych. W związku z tym stopień skodyfikowania i uwzględnienia kwantyfikatorów w słownikach stanowi przedmiot naszych rozważań w części teoretycznej, jak też i w części analitycznej.

Zwieńczeniem rozdziału pierwszego jest opis trzech odmian języka niemieckiego, tj. odmiany niemieckiej w Niemczech, Austrii i Szwajcarii wraz z charakterystyką ortograficzną, fonetyczną, gramatyczną, pragmatyczną i leksykalną. Ponadto informacje o głównych ośrodkach niemieckiej zostały wzbogacone o tematy dotyczące zróżnicowania regionalnego, użycia i funkcji języka standardowego oraz kodyfikacji danej odmiany. Dodatkowo, w odmianie austriackiej uwzględniono Protokół nr 10, czyli listę austriacyzmów, które mają równy status z tymi samymi zwrotami stosowanymi na obszarze RFN. Protokół ten był kluczowym elementem w dążeniu Austrii do uznania autonomiczności odmiany austriackiej w Unii Europejskiej w kwestii terminologii dotyczącej kulinariów.

Rozdział drugi poświęcony jest tłumaczeniom i terminologii specjalistycznej. Naszym celem jest ukazanie różnic między poszczególnymi odmianami niemieckiej w języku prawa karnego, a także ich wpływa na trudności translacyjne przy tłumaczeniu dokumentów z różnych ośrodków języka niemieckiego. Scharakteryzujemy cechy charakterystyczne języka specjalistycznego, ze szczególnym uwzględnieniem języka prawa. Przedstawimy ponadto pojęcia ekwiwalencji i skupień terminologicznych, bardzo ważnych z punktu widzenia tłumaczeń, a także rolę tekstów paralelnych, które stanowią podstawę pracy tłumacza, gdyż są cennym źródłem informacji i specjalistycznej terminologii.

Drugą część pracy stanowi część analityczna. Jej celem jest przedstawienie różnic terminologicznych między pełnymi ośrodkami języka niemieckiego oraz ukazanie ich liczebności, aby uświadomić czytelnika, jak istotna jest świadomość, a przede wszystkim znajomość tych różnic i umiejętność operowania prawidłową dla danej odmiany leksyką. Podstawę obserwacji stanowią kodeksy karne obowiązujące w Niemczech, Austrii i Szwajcarii. Każdy termin, nie tylko prawny i prawniczy, który jest charakterystyczny dla danej odmiany zostanie wyekscerpowany i wyszczególniony w odpowiedniej tabeli. Dla danego terminu autorka przypisuje ekwiwalent w pozostałych dwóch odmianach języka

niemieckiego na podstawie analizy tekstów paralelnych, czyli dwóch pozostałych kodeksów karnych, a także innych źródeł, np. internetu, książek prawniczych czy słowników.

Co więcej, warianty charakterystyczne dla danej odmiany poddane są skrupulatnej analizie pod kątem kodyfikacji w słownikach, tzn. zweryfikowaniu, czy wyselekcjonowane terminy posiadają kwantyfikatory decydujące o ich przynależności do danej odmiany. W przypadku kodyfikacji lub jej braku pojęcia zostaną przyporządkowane do odpowiednich grup. Zwieńczenie niniejszej dysertacji stanowią dwa słowniki: słownik niemiecko-polski został podzielony na germanizmy, austriacyzmy i helwetyzmy wraz z ekwiwalentami polskimi oraz słownik polsko-niemiecki, w którym terminom polskim przyporządkowano odpowiednio – o ile istnieją – germanizmy, austriacyzmy i helwetyzmy. Wykaz terminów DE-PL został podzielony na germanizmy, austriacyzmy i helwetyzmy opatrzone ich polskimi odpowiednikami, przy czym spośród nich wydzielono odrębnie skróty i skrótownice wyekscerpowane w badanym korpusie. Wykaz terminów PL-DE został utworzony alfabetycznie, a każdemu terminowi w polszczyźnie odpowiednio – o ile istnieje – germanizm, austriacyzm lub helwetyzm.

1. Pluricentryzm

Postrzeganie danego języka może ulec zmianie wraz z upływem lat lub stuleci. Język niemiecki do końca lat 80. XX wieku uważano za język monocentryczny, dopiero po tym okresie zaczęto go postrzegać jako język należący do grupy języków pluricentrycznych (Kubacki 2014, 164).

Zanim przejdziemy do omówienia języka niemieckiego jako języka pluricentrycznego, trzeba wyjaśnić pojęcie monocentryzmu, policentryzmu oraz pluricentryzmu.

Mianem języka monocentrycznego określa się język, który posiada jeden standard obowiązujący jako wariant główny, względnie norma. Język policentryczny według Klossa (za Muhrem 2003, 1) to taki, który stosowany jest w dwóch państwach, natomiast język pluricentryczny w więcej niż dwóch krajach. Firyn (2012, 51) językiem pluricentrycznym określa język, który posiada więcej niż jeden standard. Nie oznacza to, że dany język musi być używany w więcej niż jednym kraju, lecz warunkiem określenia języka mianem *pluricentrycznego* jest istnienie minimum dwóch standardów narodowych. Jak zauważa Kubacki (2015, 33) terminy monocentryzm, policentryzm i pluricentryzm nie zostały jeszcze odnotowane w polskich słownikach językoznawczych, natomiast coraz częściej posługujemy się nimi w nauce na określenie odmian języka.

Auer (2013, 20) twierdzi, że określenie *język pluricentryczny* najprawdopodobniej zawdzięcza się Stewartowi, amerykańskiemu socjolingwiście, który zastosował ten termin w swoim artykule wydanym w 1968 roku, jednakże w większości dzieł dotyczących pluricentryzmu można znaleźć informację, że pojęcie to zostało po raz pierwszy użyte przez Klossa w 1978 i zostało rozpowszechnione na całym świecie (Clyne 1995, 20). Cytując Klossa (1978, 66), można stwierdzić, że:

"Języki literackie są szczególnie często tam pluricentryczne, tzn. wykazują więcej równorzędnych odmian, gdzie są językami urzędowymi i administracyjnymi kilku większych, niezależnych państw, jak np.

- portugalski w Portugalii i Brazylii,
- niemiecki w NRD, RFN, Szwajcarii i Austrii,
- niderlandzki w Królestwie Niderlandów (holenderski) i w Belgii (flamandzki)."¹

¹ Wszystkie tłumaczenia na język polski – o ile nie podano inaczej – pochodzą od autorki niniejszej rozprawy doktorskiej.

Powyższy cytat uważany jest za źródło pojęcia pluricentryzmu i przytaczany jest w większości prac dotyczących odmian językowych, ponieważ jest to pierwsze dzieło, w którym język z różnymi odmianami nazywa się językiem pluricentrycznym. Według Klossa czynniki pozajęzykowe, które doprowadziły do powstania wariantów narodowych, mają charakter społeczny. Takiego samego zdania jest Wiesinger (1997, 9):

„Język jest systemem znaków, który służy użytkownikom języka do wzajemnego porozumienia się w komunikacji [...]. To społeczne ograniczenie żywego języka oddziałuje z jednej strony na ciągłe dopasowywanie języka do potrzeb komunikacyjnych i wywołuje przez to z drugiej strony ciągłe zmiany językowe. W ten sposób dochodzi zarówno do zmian w użyciu języka, przekształcając użycie odmian wraz ze społecznymi zmianami, jak też i do przeobrażeń struktur językowych, z których dotyczy to zarówno zjawisk wyrażania relacji dźwiękowych i stylu, słowotwórstwa, tworzenia zdań i słownictwa, jak też i treści z jej znaczeniami.”²

Ammon (1995, 96) twierdzi, że za język pluricentryczny należy uznać każdy język, który posiada kilka wariantów standardowych obowiązujących w różnych krajach, nie musi on mieć natomiast statusu języka urzędowego.

Z kolei Kristiansen (2014, 1) przytacza dane *The Ethnologue Country Index*, według których istnieje na świecie 6909 języków przypadających na około 200 narodowości, które są rozmieszczone w następujący sposób:

Tab. 1. Kontynenty i regiony wraz z liczbą języków

Kontynenty	Języki
Afryka	2110
Ameryka	993
Azja	2322
Europa	234
Region Pacyfiku	1250
Całość:	6909

Źródło: G. Kristiansen

Hochsprachen sind besonders dort häufig plurizentrisch, d.h. weisen mehrere gleichberechtigte Spielarten auf, wo sie die Amts- und Verwaltungssprache mehrerer größerer unabhängiger Staaten ist, wie z.B.

- Portugiesisch in Portugal und Brasilien,
- Deutsch in BRD, DDR, Schweiz, Österreich,
- Niederländisch im Kgr. Der Niederlande (Holländisch) und in Belgien (Flämisch)“.

² “Die Sprache ist ein Zeichensystem, das den Sprachbenützern zur gegenseitigen Verständigung in der Kommunikation dient [...]. Diese gesellschaftliche Gebundenheit einer lebenden Sprache bewirkt einerseits die ständige Anpassung der Sprache an die kommunikativen Bedürfnisse und verursacht dadurch andererseits ständigen Sprachwandel. So kommt es sowohl zu Veränderungen des Sprachgebrauches, indem sich mit gesellschaftlichen Veränderungen auch die Verwendung der Varietäten ändert, als auch zu Wandlungen der Sprachstrukturen, wovon sowohl die Erscheinungen der Ausdruckseite mit Laut- und Formenverhältnissen, Wortbildung, Satzbildung und Wortschatz als auch die Inhaltsseite mit deren Bedeutungen betroffen ist.“

Kristiansen (ibid.) podaje, że istnieje wiele krajów, w których zależnie od regionu używa się innego języka. Ten sam język natomiast może być używany w różnych krajach, np. portugalski, używany jest w Portugalii, Angoli, Brazylii, Timorze Wschodnim, Gwinei Równikowej, Gwinei Bissau, Makau, Mozambiku, na Wyspach Świętego Tomasza i Książęcej oraz na Wyspach Zielonego Przylądka (Kristiansen 2014, 2). Do języków pluricentrycznych Kristiansen (2014, 2) zalicza m.in. język chiński, niemiecki, suahili, duński, hiszpański, portugalski, arabski i angielski. Kubacki (2014, 165) wymienia także języki indoeuropejskie, które są zaliczane do języków pluricentrycznych: angielski, niemiecki, francuski, hiszpański, portugalski, a także włoski.

Pojęcie pluricentryzmu bardzo trafnie określa Clyne (1992, 1):

“Języki pluricentryczne zarówno łączą, jak i dzielą ludzi. Łączą ich poprzez używanie [tego samego] języka i dzielą ich przez rozwój norm narodowych, indeksów i zmiennych językowych, z którymi użytkownicy języka się identyfikują. Wyznaczają granice grup wskazujących, kto do nich należy, a kto nie.”³

Języki pluricentryczne z jednej strony łączą ludzi mieszkających w innych regionach, w innych krajach, poprzez używanie tego samego języka, ponieważ czują przynależność do danego języka i są w stanie komunikować się ze sobą. Z drugiej strony natomiast jest to czynnik dzielący populację niemieckojęzyczną, ponieważ kraje te mają swoje warianty narodowe, które różnicują dane grupy językowe i danych użytkowników między sobą.

Narodowe odmiany języków pluricentrycznych zazwyczaj nie mają takiego samego statusu na arenie międzynarodowej czy w poszczególnych krajach, tzn. że pluricentryzm może być symetryczny, ale z reguły jest niesymetryczny. Leitner (1992, 206) podaje przykład języka angielskiego, który uzyskał wyższy status w dwóch swoich odmianach: brytyjskim angielskim i amerykańskim angielskim, natomiast australijski lub nowozelandzki angielski ma niższy status. Status danej odmiany według Clyne’a (1992, 1) zależy od liczby ludności używającej danej odmiany języka, jej siły politycznej i ekonomicznej oraz czynników historycznych (oryginalna kolebka języka), czy język jest językiem dominującym w danej populacji, a także czy jest językiem macierzystym (jak angielski w Anglii).

³ “Pluricentric languages are both unifiers and dividers of people. They unify people through the use of the language and separate them through the development of national norms and indices and linguistic variables with which the speakers identify. They mark group boundaries indicating who belongs and who does not.”

1.1. Pluricentryzm języka niemieckiego

Jak już wspomnieliśmy, język niemiecki do końca lat 80. XX wieku był traktowany jako język monocentryczny. Niemczyzna używana w Niemczech była uważana za wariant główny (Hauptvariante) lub jako „norma”, natomiast język niemiecki stosowany w Austrii, Szwajcarii i Południowym Tyrolu jako wariant poboczny (Nebenvariante) lub „odstępstwo” od normy (Moser 1985, 1678). De Cilia (1995, 6) określa język niemiecki w Niemczech jako język narodowości dominującej (D-Nation)⁴, a w Austrii jako język narodowości zależnej (A-Nation)⁵.

Język niemiecki jest językiem używanym w Niemczech, Austrii, Luksemburgu, Szwajcarii, we wschodniej części Belgii i Południowym Tyrolu we Włoszech. Ponadto językiem niemieckim posługują się mniejszości narodowe żyjące w różnych krajach w Europie. Moise (2009, 1) podaje liczbę ludności niemieckich mniejszości narodowych, które rezydują w następujących krajach: Belgii (112 458), Danii (20 000), Estonii (3 460), Francji (1 200 000 Alsace, Lorraine), Włoszech (330 000), Chorwacji (11 000), Łotwie (3 780), Litwie (2 060), Mołdawii (7 300), Holandii (386 000), Polsce (170 000), Rumunii (70 000), Słowacji (12 000), Republice Czeskiej (50 000), Węgrzech (145 000). Niemieckie mniejszości narodowe zamieszkują także inne kontynenty. Można je spotkać w Australii (350 000), Brazylii (1 900 000), Chile (100 000 – 200 000), Izraelu (200 000), Kanadzie (500 000 – 2,8 miliona etnicznych Niemców), Kazachstanie (358 000), Namibii (30 000), Paragwaju (200 000), Rosji (75 000; Syberia 767 300), Południowej Afryce (300 000 – 1 milion etnicznych Niemców), Ukrainie (50 000) oraz USA (6,1 miliona – Pennsylvania).

Impulsem do postrzegania języka niemieckiego jako języka pluricentrycznego było dzieło Clyne’a z 1984 r. *Language and Society in the German Speaking Countries*. Rozwijająca się teoria pluricentryzmu niemczyzny miała swoich zwolenników i przeciwników. Jak zauważa Clyne (1984, 4), część naukowców pozostaje przeciwna w kwestii uznania odmiany austriackiej i szwajcarskiej:

„Istnieje powszechne zamieszanie wśród germanistów, kiedy rozważany jest język niemiecki w Austrii i Szwajcarii. Odmiany standardów narodowych tych krajów są często niedoceniane i przypisywane historycznej klasyfikacji podstawowych dialektów do dialektów regionalnych południowych Niemiec (dialekty wysokoniemieckie) lub

⁴ D-Nation – dominante Nation.

⁵ A-Nation – abhängige Nation.

odpowiednio do bawarskich i alemańskich dialektów, np. przez Stoha, Bacha i Colinsona.”⁶

Przeciwnikami pojęcia pluricentryzmu byli reprezentanci podejścia pluriarealowego (zob. rozdz. 1.2. Modele pluricentryzmu), do których należą Pohl, Scheuringer oraz Wolf. Nie uznają oni granic terytorialnych jako wyznacznika rozstrzygającego o przypisaniu języka niemieckiego do Niemiec czy Austrii, lecz analizują podłoże historyczne, na którym kształtowały się obszary językowe.

Oto cytaty przedstawicieli modelu arealowego:

„Niemczyzna austriacka jest pod wieloma względami połączona z obszarem górnioniemieckim [...]. W moim artykule przytoczę przykłady, które pokazują, że niemiecki w Niemczech może pokrywać się z niemczyzną austriacką i że podział obszaru niemieckojęzycznego nie (zawsze) kieruje się granicami państwa.”⁷ (Pohl 1998, 7)

„Zasadnicze jest pytanie, w jakim stopniu nie tylko dotycząca Austrii, ale także ogólnioniemiecka dyskusja o pluricentryzmie niemieckim nie ulega przyzwyczajeniu już wcześniej wprowadzonego terminu i siły jego sugestii. Czy ‘pluricentryczny’, tak jak jest obecnie rozumiany, nie jest właściwie ‘pluriunicytryczny’, wręcz ‘pluricentralny’? Całe państwa jako centra? Jedno centrum od Kilonii do Berchtesgaden? Wątpię, że ten termin jest właściwy w krajach anglojęzycznych i protestuję, żeby był stosowny w krajach niemieckojęzycznych.”⁸ (Scheuringer 1997, 343)

Powyżsi badacze są zdania, że podział języka niemieckiego nie może przebiegać na podstawie granic państw niemieckojęzycznych, ponieważ ważniejszym wyznacznikiem jest podłoże historyczne, rozmieszczenie ludności i danych odmian, które często nie pokrywają się z granicami kraju.

Według Clyne’a (1992, 119) odmiany regionalne będące podstawą modelu arealowego utrudniały przebicie się modelu pluricentrycznego:

⁶ „There is widespread confusion among germanists when they consider the German language in Austria and Switzerland. The national standard varieties of those countries are often devalued and assigned to the historical classification of the base dialects to South German regional dialects (oberdeutsche Mundarten) or Bavarian and Allemanic dialects respectively e.g. by Stroh, Bach, Colinson.”

⁷ „Das österreichische Deutsch ist in vielfacher Hinsicht mit dem ganzen oberdeutschen Raum verbunden [...]. In meinem Beitrag werden Beispiele gebracht, die zeigen, dass ‘deutschländisches’ Deutsch durchaus mit dem österreichischen übereinstimmen kann, dass die Gliederung des deutschen Sprachraums sich nicht (immer) an den Staatsgrenzen orientiert“.

⁸ „Grundsätzlich ist zu fragen, inwieweit die nicht nur österreichsbezogene, sondern gemeindeutsche Diskussion um die Plurizentrität des Deutschen nicht der Gewohnheit des schon eingeführten Terminus und seiner Suggestivkraft erliegt. Ist ‘plurizentrisch’, so wie es jetzt verstanden wird, nicht eigentlich ‘pluriunicytrysch’, nicht geradezu ‘pluricentralisch’? Ganze Staaten als Zentren? Ein Zentrum von Kiel bis Berchtesgaden? Ich bezweifle, dass der Terminus den Verhältnissen in den anglophonen Ländern gerecht wird, und ich bestreite, dass er den Verhältnissen in den deutschsprachigen Ländern gerecht wird.“

„Ze względu na późne ujednoczenie nowoczesnego państwa narodowego Niemiec i multikulturowej natury Austro-Węgier przed pierwszą wojną światową, istnieje wiele regionalnych odmian [...]. Jest to spowodowane wcześniejszą regionalną standardyzacją (np. bawarski, szwabski) i późniejszym włączeniem do większych scentralizowanych jednostek. Odmiana regionalna, jak też i historyczna dwuznaczność słowa ‘Niemcy’ przyczyniły się do trudności z zaakceptowaniem pluricentrycznego modelu języka niemieckiego.”⁹

Clyne (ibid.) trwa przy swoich założeniach traktujących język niemiecki jako pluricentryczny i określa go w następujący sposób:

“Niemiecki tak jak angielski, francuski, suahili, hiszpański, arabski, bengalski, chiński i inne języki jest przykładem tego, co Kloss (1978, 66–67) nazywa językiem pluricentrycznym, tj. językiem z kilkoma oddziałującymi na siebie centrami, z których każde z nich posiada odmianę narodową z przynajmniej kilkoma swoimi (skodyfikowanymi) normami.”¹⁰ (Clyne 1992, 1)

“Niemiecki jest językiem ojczystym ponad 94 milionów ludzi podzielonych na kilka różnych krajów i posiada oficjalny (lub półoficjalny) status w sześciu krajach. W każdym z nich pojawia się w innej formie oraz posiada inne funkcje. Każdy naród ma swoją standardową odmianę języka niemieckiego, z którą ludzie się identyfikują.”¹¹ (Clyne 1995, 4)

“Żadna z odmian narodowych języka niemieckiego nie rozwinęła się do odrębnego języka.”¹² (Clyne 1984, 1)

Jak słusznie zauważył Clyne, język niemiecki posiada odmiany narodowe, a każda z nich cechuje się swoimi własnymi normami. Koncepcja ta zyskała uznanie i jest podstawą dzisiejszego pojmowania języka niemieckiego jako języka pluricentrycznego.

Według Szulca (2005, 25) język niemiecki w przeciwieństwie do języka angielskiego czy francuskiego od zawsze był językiem pluricentrycznym, co uzasadnia kłańcowo r33nym

⁹ „Due to the late unification of the modern German nation-state and the multicultural nature of the pre-First World War Austria-Hungary, there is much regional variation [...]. This is based on earlier regional standardization (e.g. Bavarian, Swabian) and later subsumed under larger centralized units. The regional variation, as well as the historical ambiguity of the word ‘Germany’, has contributed to difficulties with the acceptance of a pluricentric model of the German language.”

¹⁰ “German like English, French, Swahili, Spanish, Arabic, Bengali, Chinese and other languages, is an instance of what Kloss (1978, 66–67) terms a pluricentric language, i.e. a language with several interacting centres, each providing a national variety with at least some of its own (codified) norms.”

¹¹ “German is the mother tongue of over 94 million people divided among a number of different countries, and has an official (or quasi official) status in six. In each of these it appears in a different form and has different functions. Each nation has its own standard variety of German with which its people identify.”

¹² “None of the national varieties of German has developed into a separate language”.

przebiegiem formowania się niemieckiego języka ponaddialektalnego od francuskiego czy angielskiego.

Według Russa (1994, 3) współczesny język niemiecki może być podsumowany w następujący sposób:

- I. Jest to kontynuacja języka, który był w użyciu od IV i V wieku n.e., włączając niektóre zmiany, które miały miejsce w trakcie ewolucji języka. Obejmuje teren między Renem na zachodzie i Odrą na wschodzie, Alpami na południu i rzeką Schlei na północy. Jego położenie zmieniał się przez wieki, czasami rozprzestrzeniając się, czasem zwężając, a jego największa ekspansja była zauważalna w XIX wieku, kiedy język niemiecki był używany w większej części Europy Zachodniej, a miliony Niemców osiedliły się w Stanach Zjednoczonych i założyły kolonie w Afryce. W dzisiejszych czasach język niemiecki został w dużym stopniu pochłonięty przez inne języki, tak jak np. niemczyzna niemieckich imigrantów w Afryce Północnej została zasymilowana przez język angielski.
- II. Dzisiejszy język niemiecki to język różnych odmian, zarówno pisanych, jak i mówionych. Ewoluował przez wieki do obecnej formy standardowej, która używana jest w wielu krajach z różnymi dialektami i statusem.
- III. Współczesny niemiecki to język, który ewoluował przez wieki i nadal się rozwija.

Russ (1994, 4) zaznacza, że niemiecki jest używany przede wszystkim w środkowej Europie. Jego forma ustna zależy od regionu, w którym jest stosowana, i obejmuje różne odmiany, podczas gdy forma pisemna jest dość stała, co oznacza, że niemieckojęzyczni użytkownicy języka są w stanie przeczytać i zrozumieć teksty datowane nawet na XVIII wiek.

W Niemczech oraz w Austrii niemiecki jest jedynym językiem narodowym, natomiast w Szwajcarii ma on równorzędny status z językiem francuskim, włoskim i retoromańskim. Z jednej strony język niemiecki ma standardową ortografię, reguły gramatyczne i słownictwo, z drugiej strony może różnić się zależnie od regionu, w którym jest używany (Russ 1994, 2).

Ammon (1995, 96) wyróżnia trzy *pełne ośrodki/centra językowe* tzw. *Vollzentren* i cztery *półośrodki/półcentra* tzw. *Halbzentren*. Do pełnych ośrodków językowych zalicza Niemcy, Austrię i niemieckojęzyczną Szwajcarię, które posiadają kodeksy lingwistyczne¹³

¹³ Ammon (1995, 96–97). Kodeksem lingwistycznym w Austrii jest np. *Österreichisches Wörterbuch* (2006), w Niemczech seria słowników Dudena, m.in. *Universalwörterbuch Duden* (2011), a w Szwajcarii

dla używanego standardu. Kodeksem lingwistycznym Ammon (1995, 96) określa narzędzia normatywne w postaci słowników, zasad pisowni, gramatyki czy wymowy, którymi dysponuje każde państwo posiadające swój standardowy wariant języka. Półośrodki językowe według badacza to Liechtenstein, Luksemburg, Belgia Wschodnia oraz Południowy Tyrol, które nie posiadają kodeksu lingwistycznego.

Radzik (2012, 14) wymienia kodeksy lingwistyczne dla trzech pełnych centrów językowych:

- I. dla Niemiec jest to 12-tomowa seria *Dudena*;
- II. dla Austrii *Österreichisches Wörterbuch*;
- III. dla niemieckojęzycznej Szwajcarii słownik *Unser Wortschatz. Schweizer Wörterbuch der deutschen Sprache*.

Istnieje więcej słowników w każdym z wymienionych wyżej pełnych ośrodków językowych, zostaną one opisane w dalszej części dysertacji w rozdziale o kodyfikacji w poszczególnych ośrodkach. Jak podkreśla Radzik (ibid.), w kodeksach tych oznaczone są warianty narodowe innych odmian, np. w słownikach niemieckich *Dudena* oznacza się pojęcia, które należą do odmiany austriackiej lub szwajcarskiej, natomiast w słownikach austriackich czy szwajcarskich wyróżnione są terminy specyficzne dla dwóch pozostałych odmian języka niemieckiego.

Unser Wortschatz, Schweizer Wörterbuch der deutschen Sprache autorstwa Bigler (1987) lub *Schweizer Wörterbuch. So sagen wir in der Schweiz* autorstwa Meyera (2006).

1.1.1. Pluricentryzm języka niemieckiego w glottodydaktyce

Radzik (2007a; 2007b; 2012) wielokrotnie w swoich dziełach podkreśla, że pluricentryzm języka niemieckiego jest bardzo istotnym aspektem w nauczaniu tego języka. Uczniowie powinni być uwrażliwieni na istnienie zarówno odmian regionalnych, tzw. dialektów, jak też i odmian narodowych języka niemieckiego, ponieważ jako użytkownicy danego języka będą bardzo prawdopodobnie mieć nie raz kontakt z danym językiem, niekoniecznie z jego standardową odmianą nauczaną w szkołach czy na studiach. Dobrze ujęli to Ehnert, Fuchs i Hertrampf (2000, 197), konstatując:

„Gdziekolwiek na świecie jest nauczany [język niemiecki – I.S.], są wprowadzani w błąd, uczą się „tam” niemieckiego, którego nie ma. Przyjeżdżają do Austrii, Niemiec, Szwajcarii i wierzą, w zależności od miejsca przybycia, że w miejscu, do którego dotarli, nie mówi się po niemiecku, którego myśleli, że się nauczyli.”¹⁴

Powyższy cytat pokazuje zmierzenie się osoby uczącej się języka niemieckiego z rzeczywistością. Język niemiecki to nie tylko język nauczany w szkołach w formie języka standardowego. To także język ze wszystkimi jego odmianami i dialektami, dlatego nauczyciele powinni poświęcać tej kwestii więcej uwagi na zajęciach, aby przygotować jak najlepiej swoich uczniów do skutecznej komunikacji w języku obcym.

Niektórzy naukowcy są zdania, że zarówno w nauczaniu języka niemieckiego jako obcego, jak też języka ojczystego powinny być uwzględnione dialekty i odmiany języka niemieckiego (de Cilia 2006; Hägi 2007; Ransmayr 2006, 2007; Radzik 2007b; Utri 2014). Dla wielu Niemców standardowy język niemiecki nie do końca jest językiem ojczystym, ponieważ na co dzień komunikują się oni dialektem, np. bawarskim, szwabskim, frankońskim, heskim, alemańskim. Podobnie jest z odmianą szwajcarską i austriacką oraz tamtejszymi dialektami (Hägi 2007; Löffler 1974, 105), dlatego uwagę należy poświęcać nie tylko standardowej niemczyźnie.

Od pewnego czasu istnieje także możliwość poznania dialektów języka Goethego zaproponowana przez Deutsche Welle. Ta stacja radiowa wypuściła serię audycji w regionalnych dialektach języka niemieckiego: dolnoniemieckie – meklemburski, westfalski, hamburski; wschodniośrodkowoniemieckie – saksoński, turyński, berliński; zachodniośrodkowoniemieckie – koloński, palatyński, dolnoreński, heski, saarlandzki i górnioniemieckie – bawarski, frankoński (wschodniofrankoński), alemański. Prezentacje te

¹⁴ „irgendwo in der Welt unterrichtet, werden sie getäuscht, sie lernen „dort“ ein Deutsch, dass es nicht gibt. Kommen sie nach Österreich, Deutschland oder in die Schweiz, glauben sie, je nach Landungsort, in einem Land angekommen zu sein, in dem nicht das Deutsche gesprochen wird, dass sie zu beherrschen dachten.“

zawierają opisy danego dialektu oraz wypowiedzi jego użytkowników na różnych poziomach, od podstawowego do mowy potocznej silnie zabarwionej dialektem (Radzik 2013, 376).

Uczący się języka niemieckiego jako obcego poznają jego standardową wersję używaną w Niemczech, a czasem także podstawowe zwroty z życia codziennego w odmianie austriackiej, lecz na tym proces nauki odmiany austriackiej się kończy. Kubacki (2011, 212) wymienia kilka popularnych przykładów austriacyzmów z języka standardowego, które są nauczane w szkołach: *Paradeiser (A) – Tomaten (D) – pomidory; Erdäpfel (A) – Kartoffeln (D) – ziemniaki; Obers (A) – Sahne (D) – śmietana; Jänner – Januar – styczeń; Febrer (A) – Februar (D) – luty; heuer (A) – dieses Jahr (D) – w tym roku; Trafik (A) – Kiosk (D) – kiosk*. Znacznie gorzej przedstawia się sytuacja odmiany szwajcarskiej, ponieważ bardzo rzadko podręczniki zawierają informację o słownictwie używanym w Szwajcarii.

Jarząbek (2013) zajmuje się tzw. koncepcją DACH-Prinzip¹⁵, czyli analizuje polskie podręczniki do nauki języka niemieckiego jako obcego pod kątem uwzględnienia w nich odmian języka niemieckiego. Autorka zanalizowała trzy podręczniki do nauki w gimnazjum. W każdym z nich można znaleźć wzmiankę o odmianach języka niemieckiego, nie jest to natomiast według autorki wystarczająca wiedza, którą powinien posiadać każdy uczący się języka obcego.

O odmianie austriackiej, a także o procesie jej nauczania w swoich dziełach pisze Utri (2013; 2014). Jak zauważa badacz, nie tylko książki do nauki języka niemieckiego jako obcego, ale także podręczniki do nauki niemieckiego jako języka ojczystego nie są ukierunkowane na przekazywanie wiedzy dotyczącej koncepcji pluricentryzmu i odmian niemieczyny. Według Utriego przedstawiciele poszczególnych odmian powinni ze sobą współpracować przy opracowywaniu podręczników, które w porównaniu do starych podręczników nie zawierających informacji o odmianach języka, stanowiłyby cenne źródło praktycznej wiedzy. Jak twierdzi naukowiec, wpłynęłoby to także korzystnie na wartość, prestiż oraz powodzenie języka niemieckiego względem innych języków obcych (Utri 2014, 351).

Utri (2014, 353) podkreśla, że w kwestii dydaktyki odmian języka niemieckiego istotną kwestią jest nie tylko przygotowanie odpowiednich podręczników i nauczanie uczniów według zawartego w nich programu, lecz przede wszystkim przygotowanie i wykształcenie

¹⁵ Skrót DACH oznacza: D – Niemcy, A – Austrię, CH – Szwajcarię. W niektórych opracowaniach używa się terminu DACHL, uwzględniając dodatkowo Księstwo Liechtensteinu.

nauczycieli i wykładowców, którzy najpierw sami muszą posiadać wiedzę o głównych ośrodkach języka Goethego i ich różnicach, aby móc ją przekazać dalej. Jak słusznie zaznacza Ransmayr (2006, 2007, 2009) nauczyciele sami w przeszłości nauczani byli jedynie odmiany niemieckiej stosowanej w Niemczech, dlatego istnieje tendencja do wykładania tego, co się już wie i umie oraz gdzie nie istnieje zagrożenie popełnienia błędu. Ponadto większość stypendiów i wymian organizowanych jest w Niemczech, zatem najłatwiej przekazać to, czego się samemu doświadczyło.

1.1.2. Pluricentryzm języka niemieckiego w terminologii

Zjawisko pluricentryzmu jest także obecne w języku prawnym i prawniczym Niemiec, Austrii i Szwajcarii. Często różnice te dotyczą nie tylko poszczególnych terminów, lecz całych zwrotów, tzn. że występuje w tych krajach odmienna frazeologia specjalistyczna. Przyczyną tych różnic są odmienne struktury władzy ustawodawczej i wykonawczej w Niemczech, Austrii i Szwajcarii (Kubacki 2014, 172). Zaliczyć do nich można nazwy organów administracji federalnej i krajów związkowych, nazwy urzędów i wymiaru sprawiedliwości, nazwy zawodów prawniczych i osób występujących na sali sądowej, pojęcia określające środki zaskarżenia czy też inne procedury prawne (Kubacki 2011, 218).

W większości publikacje naukowe dotyczące pluricentryzmu języka niemieckiego na przykładzie języka prawa dotyczą dwóch odmian: języka niemieckiego i języka austriackiego. Odmiana szwajcarska pozostaje wciąż w dużym stopniu zaniedbana. O odmianie niemieckiej i austriackiej piszą m.in. tacy autorzy jak Roessler (1994), Matilla (2006), Lohaus (2000), Markhardt (2006). Markhardt, oprócz wielu artykułów, stworzyła również słownik austriackich pojęć prawnych, gospodarczych i administracyjnych wraz z ich definicjami oraz odpowiednikami niemieckimi, jeśli takie istnieją. Słownik ten stanowi duże ułatwienie dla tłumaczy pracujących na tekstach austriackich i niemieckich z wymienionych wyżej dziedzin.

Oдноśnie do języka szwajcarskiego istnieje duża luka, jednakże jest grupa badaczy, którzy analizują nie tylko różnice między odmianami języka niemieckiego, lecz szukają także odpowiedników dla terminów niemieckich w innych językach. Taką grupę badawczą tworzą Tabares Placencia i Ivanova (2009), które zajmują się geograficzną odmianą niemieckiego i hiszpańskiego języka prawa, badając jakie wyrażenia zanikają w języku

niemieckim w Austrii, Niemczech i Szwajcarii oraz jakie wyrażenia obumierają w Hiszpanii, Argentynie, Boliwii, Kolumbii, Kubie i Peru w języku hiszpańskim.

Kolejna inicjatywa dotycząca prac terminologicznych jest prowadzona na Akademii Europejskiej w Bolzano. Tak jak Tabares Placenia i Ivanova, uczeni w Bolzano nie zajmują się analizą różnic między poszczególnymi odmianami języka niemieckiego. Obiektem badań jest niemiecki używany w Niemczech, Austrii, Szwajcarii i Południowym Tyrolu, jednakże prace te mają na celu znalezienie odpowiedników między językiem niemieckim a językiem włoskim (Wissik 2014, 92). Prace porównawcze między tekstami języka prawa z Austrii, Niemiec i Południowego Tyrolu prowadzi Abel, Anstein i Ties (2008). Celem tych obserwacji, tak jak i wcześniej przez nas wymienionych, nie jest opisanie wszystkich odmian, ich zadaniem jest udokumentowanie specyfiki i różnic jakie występują w niemczyźnie w Południowym Tyrolu (Wissik *ibid.*).

Kubacki (2006; 2011; 2014; 2015) w wielu swoich dziełach próbuje uzupełnić niekompletność literatury dotyczącej porównania języka prawa na podstawie terminologii polskiej i niemieckojęzycznej, dokładnie analizując pojęcie pluricentryzmu języka niemieckiego w jego trzech odmianach. Wyniki swoich badań zaprezentował m.in. na podstawie prawa rodzinnego, w którym wskazuje teutonizmy, austriacyzmy i helwetyzmy. Jak pokazuje, prawo to uregulowane jest w różnych aktach prawnych, które noszą także inne nazwy: *Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)* w Niemczech, *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB)* w Austrii i *Zivilgesetzbuch (ZGB)* w Szwajcarii (Kubacki 2014, 172).

W prawie rodzinnym Niemiec, Austrii i Szwajcarii używa się często takich samych określeń np. *rozwód – Scheidung*, *wspólne pożycie – Lebensgemeinschaft*, *uznanie ojcostwa – Anerkennung der Vaterschaft*. Znacznie więcej różnic występuje ze względu na różne porządki prawne. Poniżej przedstawiamy różnice z zakresu leksyki prawa rodzinnego zaprezentowane przez badacza (*ibid.*):

- I. nazewnictwo orzeczenia sądowego uwarunkowane zastosowaniem odpowiedniej procedury prawnej (procesowej lub nieprocesowej), np.:

wyrok – Urteil (D, A, CH); postanowienie – Beschluss (D, A), Entscheid (CH); postępowanie nieprocesowe – Außerstreitverfahren (A), Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (D), Angelegenheiten der nicht streitigen Gerichtsbarkeit lub Verfahren auf einseitiges Vorbringen (CH);

II. określanie nazw stron biorących udział w rozwodzie, np.:

powód/pozwany – *Kläger/Beklagter (CH)*, *Antragsteller/Antragsgegner* – *wnioskodawca/uczestnik postępowania*, *pierwszy/drugi wnioskodawca* – *Erstantragsteller/Zweitantragsteller (A)* przy rozwodzie za porozumieniem stron lub *strona pozywająca/strona pozwana – klagende Partei/beklagte Partei (A)* przy rozwodzie spornym;

III. nazewnictwo organów wymiaru sprawiedliwości właściwych do rozwiązywania małżeństwa przez rozwód, np.:

Bezirksgericht (A), *Amtsgericht (D)*, w Szwajcarii nazwy te są uzależnione od danego kantonu – *Bezirksgericht*, *Amtsgericht*, *Kreisgericht*, *Regionalgericht*, *Kantonalgericht (CH)*,

IV. nazewnictwo sekretarzy sądowych sporządzających wyroki lub postanowienia w sprawie rozwodowej, np.:

sekretarz sądu/kierownik sekretariatu sądu – Gerichtsschreiber (CH), *Leiter der Geschäftsabteilung (A)*, *Justizangestellter als Urkundsbeamter der Geschäftsstelle (D)*;

V. odmienne określenia w rubrum orzeczenia sądowego w sprawie rozwodowej, np.:

sygnatura akt (sygn. akt.): GZ – Geschäftszahl (A), *AZ – Aktenzeichen (D)*, w Szwajcarii natomiast nie używa się określenia sygnatury akt, tylko podaje się numer sprawy; sformułowanie „sprawa o rozwód”: *Sache wegen Ehescheidung/Ehescheidungssache (A)*, *Sache betreffend Ehescheidung (CH)*, *Familiensache/Ehesache (D)*;

VI. nazewnictwo poszczególnych elementów orzeczenia sądowego, np.:

stan faktyczny – Tatbestand (D), *Erwägungen (CH)*; *uzasadnienie – Entscheidungsgründe/Gründe (D)*, *Begründung (A)*.

Kubacki (2014, 174–175) przedstawia kilka przykładów różnic leksykalnych między trzema narodowymi odmianami języka niemieckiego na przykładzie aktów normatywnych (Tab. 2) oraz pism sądowych związanych z prawem rodzinnym (Tab. 3).

Tab. 2. Różnice leksykalne w aktach normatywnych

Austria	Szwajcaria	Niemcy	Polska
Ehescheidungsklage, Antrag auf einvernehmliche Ehescheidung	Scheidungsbegehren	Scheidungsantrag	Pozew o rozwód
einvernehmliche Scheidung	Scheidung auf gemeinsames Begehren	einverständliche Scheidung	rozwód za porozumieniem stron
Obsorge	elterliche Sorge	(elterliche) Sorge	władza rodzicielska
tiefgreifende und unheilbare Zerrüttung der Ehe	tiefe und unheilbare Zerrüttung der Ehe	Scheitern der Ehe	zupełny i trwały rozkład pożycia
Pflegschaftsgericht	Vormundschafts-behörde	Familiengericht, wzcześniej: Vormundschaftsgericht	sąd opiekuńczy
eheliches Gebrauchsvermögen	Hausrat	Gegenstände des ehelichen Haushalts	przedmioty zwykłego urządzenia domowego
Kurator	Vormund	Vormund	opiekun
Ehepakt	Ehevertrag	Ehevertrag	majątkowa umowa małżeńska
Wahlkind	Kind	(Adoptiv)kind	dziecko przysposobione
Annahme an Kindstatt	Adoption	Annahme als Kind	adopcja

Źródło: A.D.Kubacki

Tab. 3. Różnice leksykalne udokumentowane w pismach sądowych

Austria	Szwajcaria	Niemcy	Polska
Unterhalt, Unterhaltsleitung	Alimente, Unterhaltsbeitrag	Unterhalt, Unterhaltszahlung	zasiłek alimenta- cyjny, alimenty
Protokollführer	Gerichtsschreiber	Protokollführer	protokolant sądowy
Pauschalgebühr	Einschreibgebühr	Gerichtskostenvorschuss	wpis tymczasowy
Rechtskraftklausel, Rechtskraftbestätigung	Rechtskraftbescheinigung	Rechtskraftzeugnis	klauszula prawo- mocności
persönliche Effekten	persönliche Effekten	private Habseligkeiten, private bewegliche Habe	rzeczy osobiste
Ehebuch	Eheregister	od 1.01.2009: Ehebuch, wzcześniej: Familienbuch	księga małżeństw
Scheidungsvereinbarung	Scheidungskonvention	Scheidungsvereinbarung	umowa rozwodowa
Namensehe, Staatsbürgerschaftsehe	Scheinehe	Scheinehe, Zweckehe	małżeństwo pozorne
Standesamt	Zivilstandsamt	Standesamt	USC
Rechtsanwaltskanzlei	Advokaturbüro	Rechtsanwaltskanzlei	kancelaria adwokacka

Źródło: A.D.Kubacki

Sandrini (za Kubackim 2014, 174) twierdzi, że pojęcia prawne różnych systemów prawnych nie zawsze są w pełni ekwiwalentne lub aproksymatywne. Jak dowodzi Kuna (2010, 90) przypadek ten dotyczy np. jednej z instytucji systemu małżeńskiego prawa majątkowego w prawie rodzinnym w Polsce i krajach niemieckojęzycznych. Kuna (ibid.) podaje jako przykład instytucję *Güterstand der Zugewinnngemeinschaft*, której w polskim systemie prawnym nie ma, a która obejmuje zarówno *Gütertrennung* (rozdzielność majątkową), jak i *Zugewinn* (przyrost wartości majątku). Badacz proponuje użycie ekwiwalentu: *rozdzielność majątkowa z późniejszym wyrównaniem przyrostu wartości majątków*.

Niektóre podobne do siebie terminy mogą mieć inny zakres semantyczny, na co zwraca uwagę Kucharski (2009, 166), np. *władza rodzicielska: Obsorge (A), elterliche Sorge (D, CH)*. W Austrii ustawa uwzględnia jednocześnie obowiązek opieki nad małoletnim dzieckiem oraz obowiązek jego wychowania, zarządzania jego majątkiem i ustawowego reprezentowania, podczas gdy w ustawie w Niemczech nie ma wzmianki dotyczącej wychowania małoletniego dziecka, a w Szwajcarii ustawodawca wspomina jedynie o takiej instytucji prawnej, ale jej dokładniej nie definiuje.

Charakterystyczny dla języka prawniczego jest jego wysoki stopień sformalizowania, abstrakcyjności, a także racjonalność i bezemocjonalność. Pommer (2006, 26) zaznacza, że w języku prawnym i prawniczym nie ma swobody formułowania wypowiedzi, należy wyrazić je za pomocą podobnych w języku docelowym zwrotów skonwencjonalizowanych. Kubacki (2014, 176) podaje dwa przykłady takich sformalizowanych zwrotów używanych w orzeczeniach sądowych. Pierwszy odnosi się do kosztów sądowych, drugi do klauzuli prawomocności wyroku:

I. *PL: Koszty postępowania stron znoszą się wzajemnie.*

D: Die Kosten des Verfahrens werden gegeneinander aufgehoben.

A: Die Kosten des Verfahrens werden gegeneinander aufgehoben.

CH: Allfällige Parteikosten werden wettgeschlagen.

II. *PL: Powyższy wyrok (odpis) jest prawomocny z dniem ...*

D: Vorstehendes Urteil ist rechtskräftig seit dem ...

A: Die Ausfertigung ist materiell rechtskräftig und vollstreckbar seit ...

CH: Vorstehendes Urteil ist am ... in Rechtskraft erwachsen.

Kubacki (ibid.) zwraca uwagę na strukturę wyroku. W Niemczech wyrok wydawany jest w *imieniu narodu – im Namen des Volkes*, w Austrii w *imieniu Republiki – im Namen der Republik*, natomiast w Szwajcarii nie używa się takiego sformułowania, za to Sąd Najwyższy wydaje wyroki w imieniu wydziału, w którym go sporządzono. Co więcej, orzeczenia sądowe w tych trzech krajach charakteryzują się odmiennym rozmieszczeniem graficznym poszczególnych elementów, jak np. strony postępowania, ich ustawowi przedstawiciele lub pełnomocnicy procesowi, data i miejsce wydania wyroku oraz tekst tenoru czy klauzula prawomocności.

Niemieckie i szwajcarskie orzeczenia zawierają często śródtytuły, co jest nietypowe dla orzeczeń austriackich, które sporządzane są w układzie ciągłym. Ponadto, w dokumentach austriackich podaje się tytuły akademickie zarówno wymienianych w nich prawników, jak i osób biorących udział w postępowaniu lub ich pełnomocników. W rubrum wyroku podaje się także nazwy zawodów osób biorących udział w rozwodzie (Kubacki ibid.).

Z powyższych przykładów możemy wyciągnąć wniosek, że tłumacze powinni zwracać szczególną uwagę na różnice występujące w odmiennych systemach prawnych w krajach niemieckojęzycznych, a także na stosowaną terminologię specjalistyczną. W tym celu bardzo przydatne jest bazowanie na tekstach paralelnych dla porównania terminów prawnych i określania ich zakresu semantycznego.

1.1.3. Pluricentryzm języka niemieckiego w leksykografii

Istnieje niewiele prac poświęconych tematyce pluricentryzmu w kontekście badań leksykograficznych. Pionierską pracą w tej dziedzinie stanowią badania i wnioski z pracy doktorskiej Rettiego (1999) pt. *Austriazismen in Wörterbüchern. Zum Binnen- und Außenkodex des Österreichischen Deutsch*, która nie została opublikowana. Przedmiot badania stanowiła terminologia austriackiej odmiany języka niemieckiego skodyfikowana w 38 wydaniach słownika *Österreichisches Wörterbuch* oraz w czterech słownikach nieaustriackich. Ponadto, na koniec przeprowadzona została ankieta internetowa, mająca za zadanie ocenić powszechność i frekwencję austriacyzmów w Niemczech i Austrii, a także ich znajomość i sposób użycia przez Niemców i Austriaków, ze szczególnym uwzględnieniem leksemów oznaczających kulinaria.

Podstawową i niezbędną pozycją dla każdego językoznawcy badającego odmiany języka niemieckiego jest dzieło Ammona (2004) *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*, w którym zgromadzone zostały terminy stosowane nie tylko w Niemczech, Austrii, Szwajcarii, ale także w Liechtensteinie, Luksemburgu, Królestwie Belgii (we wschodniej części) a także Południowym Tyrolu. Ponadto, w słowniku tym uwzględnione zostały również odmiany regionalne niemczyzny.

W 2006 roku ukazał się słownik autorstwa Markhardt pt. *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie* z zakresu prawa, ekonomii i administracji, zawierającym także terminy austriackie z zakresu mediacji, oświaty oraz ogólnego języka urzędowego. Ponadto autorka podaje definicje, a także synonimy, jeśli takowe istnieją oraz ich ekwiwalenty niemieckie. Zaletą jest uwzględnienie skrótów i przypisanie do dziedzin specjalistycznych.

W kwestii języka prawa należy wspomnieć znakomicie opracowany słownik Muhra i Peinhopf (2015) *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich–Deutschland*. Prace nad słownikiem odbywały się wieloetapowo, a ostateczna wersja zawiera 2000 austriackich terminów, które różnią się formą i/lub treścią od terminów systemu prawnego w Niemczech, a także dostarcza propozycji tłumaczeniowych w języku angielskim i francuskim. Na szczególne podkreślenie zasługuje informacja od autorów przy każdym terminie odnośnie do źródła, w którym dane pojęcie wystąpiło. Na końcu słownika znajduje się spis terminów, w którym terminem wyjściowym jest pojęcie w

odmianie niemieckiej wraz z przypisanym jej ekwiwalentem odmiany austriackiej. W ten sposób ze słownika można korzystać, tłumacząc pojęcia z odmiany austriackiej na niemiecką lub odwrotnie. Dzieło to powstało w kontekście prac terminologicznych Unii Europejskiej ze względu na fakt, że odmiana austriacka po wejściu Austrii do Unii w 1995 roku nie była wystarczająco opracowana.

Analizą słowników dotyczących dziedziny prawa i administracji z perspektywy kontrastywnej zajmują się także polscy badacze, m.in.: Firyn, Paluszek i Kubacki. Dla nierodzimych użytkowników języka niemieckiego ważne jest korzystanie ze słowników specjalistycznych, w których można znaleźć ekwiwalenty szukanych terminów.

Według Arntza (2002, 30) poprawne opracowanie słownika prawniczego pod kątem prawnym, językowym i metodologicznym jest zadaniem bardzo trudnym, ponieważ wymaga zestawienia ze sobą znaczeń i funkcji, często skomplikowanych i niepokrywających się terminów języka źródłowego i docelowego.

Najbardziej znanym i najobszerniejszym w Polsce słownikiem prawniczym jest słownik autorstwa Kilian i Kilian (2014). W słowniku tym autorki zwracają uwagę na aktualizację słownika o słownictwo obecne w niemieckim systemie prawnym i gospodarczym, a także na uwzględnienie prawa europejskiego i niemieckiej terminologii europejskiej. Słownik ten nie zawiera innych odmian niemieckich niż ta, której używa się w RFN.

Paluszek (2014b, 43) analizowała słowniki pod kątem uwzględnienia w nich informacji o pochodzeniu danego słowa, koncentrując się na odmianie austriackiej. W tym celu przeszukiwała uwagi wstępne, przedmowy, wykazy skrótów. Autorka analizowała kilka terminów z prawa austriackiego, a także złożzeń z nimi, takich jak *Exekution* (egzekucja, postępowanie egzekucyjne), *Konsument* (konsument), *Konsumentenschutz* (ochrona konsumentów), *Rente* (renta), *Pension* (emerytura) w dziesięciu polskich słownikach prawniczych. Jedynie w trzech słownikach była zawarta informacja o austriackim pochodzeniu danego słowa: *Polnisch-Deutsches Rechtswörterbuch der Polnischen Akademie der Wissenschaften* (1978), *Wörterbuch der Rechts- und Wirtschaftssprache* autorstwa Skibickiego (1990) oraz *Rechts- und Wirtschaftswörterbuch* autorstwa Banaszaka (2005 i 2008). Jak twierdzi Paluszek (ibid.), w pozostałych słownikach typowe słowa austriackie nie zostały uwzględnione lub też była o nich wzmianka, ale nie zostały oznaczone jako austriacyzmy.

Paluszek (ibid.) zachwala słowniki jednojęzyczne, które zostały wydane w Austrii, ponieważ zawierają one typowe austriackie terminy prawnicze. Szczególnym uznaniem autorki cieszy się słownik Markhardt (2006) *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*. Austriacyzmy zostały w nim szczegółowo oznaczone ze wskazaniem dziedziny oraz z podaniem ekwiwalentu niemieckiego.

Firyn (2010, 51–64), podobnie jak Paluszek (ibid.), analizowała austriacką odmianę języka niemieckiego, jednakże jej badania dotyczyły leksyki standardowej, które przeprowadziła w oparciu o trzy słowniki jednojęzyczne i dwa słowniki dwujęzyczne.¹⁶ Autorka szukała fałszywych i częściowo fałszywych przyjaciół tłumacza (33 wyrazy) oraz specyficznych leksemów austriackich (100 wyrazów). Zakresem tematycznym były kulinaria, słownictwo urzędowe, administracyjne i instytucjonalne oraz wyrazy z życia prywatnego. Jak wykazały badania, w analizowanych słownikach skodyfikowanych jest niewiele austriacyzmów, a wyniki przedstawiają się następująco : CH/K = 11, CH/K/B = 26, DUW = 63, GWDaF = 15, HdG = 8. Jak podsumowuje Firyn (2010, 224) austriacyzmy najlepiej opisane są w DUW i ten słownik jest szczególnie polecany dla tłumaczy, którzy pracują z austriacką odmianą języka niemieckiego.

Kubacki (2015b, 35–43), podobnie jak Paluszek i Firyn, przeprowadził badania dla dziedziny prawa i administracji w słownikach bilingwalnych. Wyniki swoich badań przedstawił w formie tabelarycznej.

Tab. 4. Liczba badanych austriacyzmów i helwetyzmów w słownikach ogólnych

Autor lub redaktor słownika	Austriacyzmy		Helwetyzmy	
	łącznie	z kwantyfikatorem	łącznie	z kwantyfikatorem
Chodera, J./ Kubica S. / Bzdęga A.	35	17	30	16
Piprek, J. / Ippoldt, J.	43	9	47	2
Walewski, S.	29	2	22	1
Wiktorowicz, J., / Frączek, A.	21	11	24	21

Źródło: A.D.Kubacki

Kubacki (ibid.) zanalizował cztery słowniki pod kątem typowych wyrazów austriackich i szwajcarskich oraz liczbę tych wyrazów spośród nich, które zostały oznaczone kwantyfikatorem (austr.) lub (A), (szwajc.) lub (CH). Jak wynika z powyższych danych, zarówno austriacyzmy, jak i helwetyzmy o charakterze prawniczym są skodyfikowane w

¹⁶ CH/K = Chodera, J. / Kubica, S. (1966), CH/K/B = Chodera, J., / Kubica, S.,/ Bzdęga, A.(2003), Handwörterbuch Deutsch-Polnisch und Polnisch-Deutsch; DUW = Duden Deutsches Universalwörterbuch (2007), HdG = Handwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache (1984); GWDaF = Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache (2010).

słownikach ogólnych w podobnych proporcjach. Jednak jak podkreśla autor, niewiele z nich zostało zaopatrzonych w kwantyfikatory.

Badacz zwraca uwagę na słowniki PWN (2010) oraz Wiedzy Powszechnej (2003), ponieważ ponad połowa leksemów z Austrii i Szwajcarii została w nich wyróżniona stosowanym oznacznikiem. Jednakże, jak zauważa Kubacki (ibid.), przy większości wyrazów nie ma kwantyfikatorów, choć leksemów tych używa się jedynie w Austrii lub Szwajcarii, np. w słowniku Wiedzy Powszechnej (2003): *Gegenstand* (przedmiot szkolny), *Mandatar* (poseł), *Kommissierung/Kommission* (komasacja gruntów) w Austrii, *Advokat* (adwokat), *Kinderzulage* (zasilek na dziecko), *Vortritt* (pierwszeństwo przejazdu) w Szwajcarii lub *Beilage* (załącznik do dokumentu), *Einvernahme* (przesłuchanie) w obu krajach niemieckojęzycznych.

Kubacki (ibid.) postanowił sprawdzić także listę 23 austriacyzmów, uwzględnionych w Protokole Nr 10 zaakceptowanym przez Unię Europejską (zob. załącznik 1). Słownik Pipreka i Ippolda (1990) odnotowuje jedynie dziesięć leksemów, a przy sześciu (*Karfiol*, *Kren*, *Erdäpfel*, *Obers*, *Ribisel*, *Topfen*) podano kwantyfikator (austr.), przy trzech (*Fisole*, *Marille*, *Weichsel*) nie podano go wcale, a przy jednym (*Grammel*) zawarto informację, że używa się go na południu Niemiec. W słowniku Walewskiego nie znajdziemy kwantyfikatorów przy austriacyzmach i helwetyzmach, wyjątkiem od tej reguły są wyrazy *Matura* (*matura*) i *Spital* (*szpital*).

Jak podkreśla Kubacki (ibid.) oznaczanie kwantyfikatorami wyrazów specjalistycznych stosowanych w Austrii i Szwajcarii prezentuje się znacznie gorzej w słownikach specjalistycznych prawniczych. Wyrazy te są kodyfikowane, ale w żaden sposób nie zostają wyróżnione. Jedynie w słowniku Brzezińskiego (2004), Kienzler (2000, 2004) oraz Skibickiego (1990) można okazyjnie natrafić na kwantyfikatory, np.

- I. słownik W. Brzezińskiego (2004): (A/CH) – *Jus* (prawo), *Matura* (*matura*), *Maturant* (*maturzysta*), *Maturantin* (*maturzystka*); (CH) – *Zivilstandsamt* (*urząd stanu cywilnego*);
- II. słownik I. Kienzler (2000): *Einvernahme* (austr. i szwajc. *przesłuchanie przed sądem*), *Lokalaugenschein* (austr. *wizja lokalna, oględziny*);
- III. słownik W. Skibickiego (1990): *Einvernahme* (austr. i szwajc. *przesłuchanie przed sądem*), *Obligationenrecht* (szwajc. *prawo zobowiązań*), *Advokat* (szwajc. *adwokat*), *Lokalaugenschein* (austr. *wizja lokalna, oględziny*), *Urnengang* (szwajc. *głosowanie powszechne*).

Naukowiec wyniki badań słowników prawniczych przedstawił za pomocą następującej tabeli (Kubacki 2015b, 41):

Tab. 5. Kodyfikacja austriacyzmów i helwetyzmów w słownikach prawniczych

Autor lub redaktor słownika	Austriacyzmy		Helwetyzmy	
	łącznie	z kwantyfikatorem	łącznie	z kwantyfikatorem
Banaszak, B. (red.)	15	0	14	0
Brzeziński, W.	21	3	24	6
Kienzler, I. (2000)	26	2	41	3
Kienzler, I. (2004)	24	2	29	2
Köbler, G.	14	0	21	0
Kubalica, M.	69	0	25	0
Skibicki, W.	30	3	45	5

Źródło: A.D.Kubacki

Na podstawie przeprowadzonych badań leksykograficznych, badacz wyciągnął następujące wnioski:

- I. w odniesieniu do słowników ogólnych i specjalistycznych:
 - częściej kodyfikowane są rzeczowniki niż inne części mowy;
 - brakuje charakterystycznych związków frazeologicznych odnośnie do austriackich i szwajcarskich terminów specjalistycznych;
 - brakuje kontekstów użycia austriacyzmów i helwetyzmów;
- II. w odniesieniu do słowników specjalistycznych:
 - brakuje kwantyfikatorów w słownikach specjalistycznych wskazujących na pochodzenie danego terminu lub niekonsekwentnie wprowadzane są kwantyfikatory w stosunku do niektórych wyrazów;
 - brakuje podawania form wariantywnych w budowie wyrazu, np. szwajc.: *ankünden/ankündigen*;
 - brakuje podawania form wariantywnych w zapisie ortograficznym danego terminu, np. szwajc.: *von amtswegen* – niem./austr.: *von Amts wegen*; austr. *Maturant* – szwajc. *Maturand* szwajc. *beanständen* – niem. *beanstanden*;
 - podawanie dla terminu posiadającego różne znaczenia w różnych krajach tylko ekwiwalentu jednego kraju;
 - błędne tłumaczenia, np. *Bezirksgericht* – *sąd okręgowy* (I. Kienzler 2004).

1.2. Modele pluricentryzmu

Ammon (za Kucharskim 2009, 8) jest zdania, że w literaturze istnieją trzy kierunki postrzegania pluricentryzmu. Oto trójpodział zaproponowany przez Ammona:

- I. Model pluricentryczno-narodowy (pluricentryczny) [(plurizentrisch-nationales) (plurizentrisches) Modell]: Przedstawicielami tego modelu są: Clyne, Muhr, Wodak, Pollak, de Cillia. Założeniami tego modelu jest postrzeganie trzech odmian języka niemieckiego (w Niemczech, Austrii i Szwajcarii) jako równorzędnych. Różne centra języka niemieckiego są utożsamiane z różnymi narodami, czyli można postawić znak równości między różnymi narodami a różnymi centrami języka.
- II. Model pluricentryczno-integralny (plurinarodowy) [(plurizentrisch-integrales) (plurinationales) Modell]. Przedstawicielami tego modelu są: Wiesinger, Ebner, Reiffenstein, Polenz i Ammon. Ten model zakłada, że większa część języka pisanego i standardowego Niemiec, Austrii i Szwajcarii jest wspólna. W przeciwieństwie do modelu pluricentryczno-narodowego poszczególne centra języka niemieckiego nie są utożsamiane z różnymi narodami, lecz pojęcie *centrum* dzieli się na dwie podkategorie: centrum państwowe (staatliches Zentrum) i centrum narodowe (nationales Zentrum).
- III. Model pluriarealowy (pluriareales Modell). Przedstawicielami tego modelu są: Wolf, Scheuringer i Pohl. Ten model dotyczy odmiany języka niemieckiego używanej w Austrii. Oprócz języka administracji, język austriacki jest określany nie jako *narodowa wspólna forma językowa* (national einheitliche Sprachform), lecz jako *wariant południowoniemiecki uwarunkowany suwerennością Austrii* (eine durch die Eigenstaatlichkeit Österreichs bedingte süddeutsche Variante). Przedstawiciele opowiadają się za stosowaniem określenia *pluriarealowy* zamiast *plurinarodowy* wskazując na różnice językowe między południowymi a północnymi Niemcami, wschodnią a zachodnią Austrią oraz podkreślają tożsamość południowych Niemiec, Liechtensteinu, Vorarlbergu i Szwajcarii, stąd w nazwie areal oznaczający obszar, powierzchnię.

Najpopularniejszy jest model pierwszy, tj. pluricentryczno-narodowy, ponieważ trzy odmiany niemieckojęzycznej: niemiecka, austriacka i szwajcarska przypisane są do kraju, w którym obowiązują, tzn. Niemiec, Austrii i Szwajcarii, a językoznawcy zabiegają, aby wszystkie te trzy odmiany były równorzędnie traktowane na arenie międzynarodowej.

1.3. Terminologia

Pluricentryzm charakteryzuje się specyficzną terminologią. Istnieje kilka terminów, które ułatwiają proces zrozumienia tego zjawiska. Należą do nich: zmienna, odmiana, wariant, kodeks językowy, język standardowy i język niestandardowy.

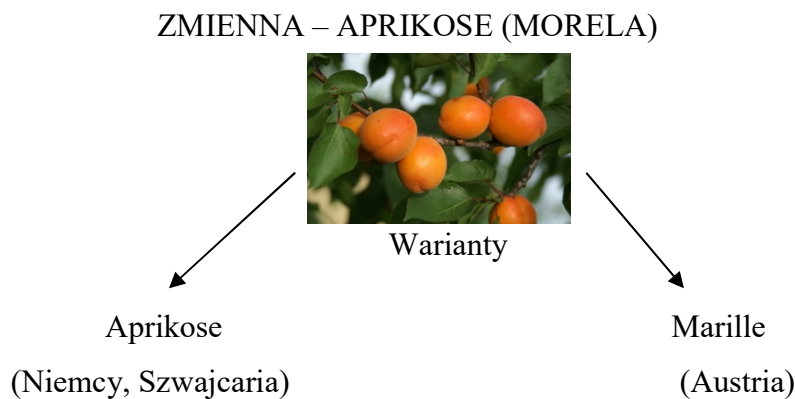
I. Zmienna

Ammon (1995, 61), aby opisać znaczenie zmiennej (Variable), podaje przykład słowa *APRIKOSE*:

„Zmienna, którą można nazwać *APRIKOSE*, przyjmuje dwie wartości jako warianty – Aprikose i Marille. Pierwszy wariant obowiązuje w Niemczech i w Szwajcarii, drugi w Austrii. Należy zwrócić uwagę na różny zapis: zmienną zapisujemy dużymi literami, oba warianty małymi literami. Ten odmienny sposób zapisu powinien zapobiec pomyleniu (abstrakcyjniejszej) zmiennej z jednym z jej (konkretniejszych) wariantów.”¹⁷

APRIKOSE, zapisane wielkimi literami, jest zmienną (Variable), która z kolei może być wyrażona za pomocą wariantu (Variante): Aprikose i Marille, zależnie od odmiany (Varietät). Pierwszy wariant – *Aprikose* – używany jest w Niemczech i Szwajcarii, drugi – *Marille* – w Austrii. Można to przedstawić w następujący sposób:

Rys. 1. Zmienna i jej warianty¹⁸

¹⁷ „Die Variable, die man ‚APRIKOSE‘ nennen kann, nimmt als Werte die beiden Varianten Aprikose und Marille an. Die erste Variante gilt in Deutschland und in der Schweiz, die zweite in Österreich. Man beachte die unterschiedliche Schreibweise: die Variable ist mit Großbuchstaben, die beiden Varianten sind mit Kleinbuchstaben geschrieben. Diese unterschiedliche Schreibweise soll verhindern, dass die (abstraktere) Variable mit einer ihrer (konkreteren) Varianten verwechselt wird.”

¹⁸ Źródło obrazka: www.lubera.com.

II. Odmiana

Ammon (1995, 61) określa odmianę (Varietät) jako system językowy (lingwistyczny). Aby odróżnić pojęcie zmiennej (Variable) od odmiany (Varietät), naukowiec tę pierwszą traktuje jako pojedynczą jednostkę, tę drugą natomiast jako system, to oznacza, że odmiana (Varietät) składa się ze zmiennych (Variable), które z kolei składają się z wariantów (Variante).

Każda odmiana języka musi posiadać przynajmniej jeden specyficzny dla niej wariant lub kombinację wariantów. Cytując Ammona (1995, 64):

„Odmiana musi spełniać przy wyborze wariantów ze zmiennych językowych przynajmniej jeden z dwóch warunków:

- posiadać co najmniej jeden dla niej specyficzny (pojedynczy) wariant lub przynajmniej
- zawierać specyficzną kombinację wariantów”.¹⁹

Wissik (2014, 57) pod pojęciem odmiany językowej rozumie szczególne cechy zachowań językowych w konkretnych warunkach społecznych, w konkretnych sytuacjach lub mających konkretne społeczne funkcje. Tak jak Ammon (ibid.), traktuje odmianę językową jako cały system i wskazuje, że istnieją dwa poglądy dotyczące odmiany językowej. Pierwszy pogląd traktuje odmianę językową jako odmienny podsystem danego języka, w którym cechy lingwistyczne tworzą rdzeń systemu. Druga teoria głosi, że dany język jest sumą występujących w nim odmian. Adamzik (za Wissik 2014, 57) podsumowuje oba poglądy w następujący sposób: a) odmiany są rozumiane jako jednostki różnicujące w obrębie danego języka, b) pojawiają się jako koherentne, dyskretne twory tworzące języki w języku.

Wissik (2014, 57) wydziela następujące odmiany językowe ze względu na czynniki pozajęzykowe:

- I. regionalne i diatopiczne;
- II. społeczne;
- III. sytuacyjno-funkcjonalne lub diafazywne;
- IV. historyczne lub diachroniczne.

Czynniki te mogą się ze sobą łączyć. Niełatwo jest jednoznacznie oddzielić poszczególne odmiany i wyznaczyć ich granice.

¹⁹ „Eine Varietät muss bei der Auswahl von Varianten aus den sprachlichen Variablen über mindestens eine der beiden Bedingungen erfüllen:
– über wenigstens eine für sie spezifische (einzelne) Variante verfügen, oder zumindest
– eine spezifische Kombination von Varianten aufweisen.“

Dovalil (2003, 109) podaje następującą definicję odmiany językowej:

„Odmiana to koherentna całość elementów językowych, której rozmieszczenie geograficzne może następować według kryteriów socjalnych, funkcyjnych lub sytuacyjnych i która jest uważana za samodzielną zarówno przez grupę swoich użytkowników, jak też i z zewnątrz.”²⁰

Jak twierdzi Dovalil, z odmiana językową związane jest jej położenie geograficzne, a sama odmiana uważana jest za jednostkę mogącą funkcjonować samodzielnie.

- odmiana standardowa i odmiana niestandardowa

Według Ammona (1995, 74) odmiana standardowa (Standardvarietät) to taka, która stanowi normę językową dla danego narodu, nauczana jest w szkołach, używana w urzędach i jest „skodyfikowana”, to oznacza, że jest ona spisana w formie różnego rodzaju słowników, które tworzą tzw. kodeks językowy/lingwistyczny (Sprachkodex/linguistischer Kodex). Cytując Ammona (ibid.):

„Odmiana standardowa różni się od odmian niestandardowych tego samego języka, np. dialektów lub odmian potocznych (języków potocznych) szeregiem cech [...]. W pierwszym zbliżeniu, specyfika odmiany standardowej polega na tym, że obowiązuje ona dla całego narodu lub też całej społeczności językowej danego narodu [...] i stanowi w sytuacjach publicznych normę językową. Z tą ogólną cechą ma też związek to, że odmiana standardowa jest z reguły przedmiotem nauczania w szkołach ogólnokształcących, a także jest językiem wykładowym. [...] Z nauczaniem odmiany standardowej w szkołach wiąże się też to, że jest ona z reguły skodyfikowana.”²¹

Do wymienionych wyżej cech odmiany standardowej dodają Dittmar i Schmidt-Regner (2001, 521) takie cechy, jak: ponadregionalny zasięg, powszechność, zastosowanie głównie w kontekstach o zinstytucjonalizowanym i oficjalnym charakterze. Należy podkreślić, że autorzy nie używają w swojej definicji pojęcia narodu, lecz pojęcia członków politycznie zdefiniowanego społeczeństwa. Odmiana standardowa to dla nich:

²⁰ „Eine Varietät ist eine kohärente Gesamtheit sprachlicher Elemente, deren Distribution geographisch, nach sozialen, oder nach Funktions- oder Situationskriterien erfolgen kann, und die sowohl von der Gruppe ihrer Benutzer selbst als auch von außen als selbständig erkannt wird.”

²¹ „Eine Standardvarietät unterscheidet sich von den Nonstandardvarietäten derselben Sprache, z.B. den Dialekten oder den Umgangsvarietäten (Umgangssprachen) durch eine Reihe von Merkmalen [...]. In erster Annäherung besteht die Besonderheit einer Standardvarietät darin, dass sie für die ganze Nation bzw. die ganze betreffende Sprachgemeinschaft in einer Nation [...] gilt und dass sie in öffentlichen Situationen die sprachliche Norm bildet. Mit diesem globalen Merkmal steht im Zusammenhang, dass die Standardvarietät in der Regel Lehrgegenstand in der allgemeinbildenden Schule ist und zumeist auch Unterrichtssprache. [...] Mit der Unterrichtung der Standardvarietät in der Schule hängt es auch zusammen, dass sie in aller Regel kodifiziert ist”.

„[p]odsistem języka, [...] którego normy posiadają najwyższy stopień powiązań wszystkich członków politycznie zdefiniowanej społeczności komunikacyjnej, ponieważ są skodyfikowane w zbiorach reguł i dlatego są normatywne. Jest ona pisemna, posiada ponadregionalny zasięg i obowiązywanie, jest przede wszystkim stosowana w kontekstach instytucjonalnych i oficjalnych oraz pojawia się w języku codziennym w idealnie typowej skodyfikowanej normie”.²²

Do odmiany niestandardowej (Nichtstandardvarietät) należą natomiast dialekty, które nie są skodyfikowane. Co prawda, istnieje kodeks językowy, chodzi tu o słownik dialektów, ale ma on zupełnie inną funkcję niż słownik standardowej odmiany. Są to z reguły słowniki opisowe, wynikające z zainteresowań naukowych, podczas gdy ze słowników standardowej odmiany korzystają zwykli użytkownicy języka, aby sprawdzić pisownię, wymowę itd. (Ammon 1995, 74).

Uczony podsumowuje różnice między odmianą standardową a niestandardową (Ammon 2005, 32), stwierdzając, iż:

"w przeciwieństwie do odmiany niestandardowej, odmiana standardowa:

- jest skodyfikowana, tzn. że istnieje dla niej słownik dialektu pozwalający sprawdzić poprawne użycie słów;
- jest oficjalnie nauczana;
- ma status urzędowy".

W związku z powyższym normy odmiany standardowej kontrolowane są przez odpowiednie organy, do których należy poprawa błędów językowych. Termin odmiany standardowej jest także używany jako synonim języka standardowego.

III. Wariant

Wariant to według Ammona (ibid.) element odmiany. Wariant (Variant) jest pojedynczą jednostką (einzelne Einheit), a odmiana (Varietät) całym systemem. Jak pisze Ammon (1995, 61):

²² „Subsystem einer Sprache, [...] dessen Normen den höchsten Verbindlichkeitsgrad für alle Angehörigen einer politisch definierten Kommunikationsgemeinschaft besitzen, da sie in Regelwerken kodifiziert und deshalb präskriptiv sind. Sie wird geschrieben, besitzt überregionale Reichweite und Gültigkeit, wird vorzugsweise in institutionellen Kontexten und offiziellen Kommunikationssituationen benutzt und erscheint in der Alltagssprache in der idealtypisch kodifizierten Norm.”

"Zmienne językowe mogą tak jak wszystkie zmienne (w sensie matematycznym) przyjmować różne wartości. Te wartości są niczym innym jak językowymi wariantami."²³

Wissik (2014, 63) podaje dwa przykłady:

- Zmienną *DOKTORAND*, która przyjmuje trzy warianty: *Promovend* – w Niemczech, *Dissertant* – w Austrii i *Doktorand* we wszystkich trzech ośrodkach niemieckojęzycznych. W tym przypadku mamy do czynienia ze zmienną onomazjologiczną, ponieważ znaczenie pozostaje bez zmian, natomiast wyrażenie się zmienia.
- Zmienną *PRÄSIDENT*, której wariantami są znaczenia: *Staatsoberhaupt einer Republik* i *Rektor*. Pierwsze znaczenie występuje w Niemczech, Austrii i Szwajcarii, podczas gdy drugie występuje tylko w Niemczech. W tym przypadku jest to zmienna semazjologiczna, ponieważ wyrażenie pozostaje takie samo, a zmienia się znaczenie.

Ammon (1995, 103) podjął próbę klasyfikacji wariantów, która według niego wygląda następująco:

- skodyfikowane vs. nieskodyfikowane warianty

Warianty skodyfikowane (kodifizierte Varianten) to takie, które w kodeksie językowym danego centrum językowego uznane są za standardowe, a nieskodyfikowane (nichtkodifizierte Varianten) to takie, które nie zostały uznane w kodeksie, ale mimo to należą do standardu, ponieważ są używane w mowie i piśmie i określa się je mianem standardu użytkowego (Gebrauchsstandard).

- warianty narodowe obowiązujące (niepopularne) vs. warianty narodowe obowiązujące i popularne/znane

Słowo *Sahne* to przykład wariantu narodowego obowiązującego zależnego od jego obowiązywania w danym kraju. Wyraz ten jest teutonizmem obowiązującym i stosowanym tylko w Niemczech, ale jego znaczenie jest także popularne/znane w Austrii i Szwajcarii.

²³ „Sprachliche Variablen können wie alle Variablen (im Sinne der Mathematik), verschiedene Werte annehmen. Diese Werte sind nichts anderes als die sprachlichen Varianten.”

- warianty niezależne od sytuacji vs. warianty zależne od sytuacji

„S” przed samogłoską wymawiane jako [z] jest teutonizmem. Natomiast w przedstawieniach artystycznych (śpiew, dramat klasyczny, recytacja itd.) jest wymawiane zarówno w Austrii, jak i w Szwajcarii jako [z] i jest traktowane wtedy jako wspólne dla wszystkich odmian języka niemieckiego, czyli ogólnoniemieckie.

- warianty wymienne vs. warianty niewymienne

Przykładem wariantu wymiennego (austauschbare Variante) jest wspomniany we wcześniej części dysertacji wyraz *Dissertant* obowiązujący w Austrii, ponieważ równorzędne znaczenie ma wspólny dla krajów niemieckojęzycznych termin *Doktorand* i może być przez niego zastąpiony. Wariantem niewymiennym (nichtaustauschbare Variante) może być natomiast słowo *Karfiol*, ponieważ jego odpowiednik *Blumenkohl*, nie jest stosowany w Austrii i nie może go zastąpić.

- warianty narodowe regionalne vs. warianty narodowe całego kraju

Jak sama nazwa wskazuje, warianty narodowe regionalne (nationale Varianten einer Teilregion) są specyficzne dla poszczególnych regionów w danym kraju, natomiast wariant narodowy całego kraju (nationale Varianten der Gesamtregion) jest to wariant obowiązujący we wszystkich regionach.

- warianty specyficzne vs. warianty niespecyficzne

Wariant specyficzny (spezifische Variante) obowiązuje w danym centrum, podczas gdy wariant niespecyficzny (unspezifische Variante) używany jest w większej liczbie centrów, ale nie we wszystkich, ponieważ wtedy byłby wyrażeniem ogólnoniemieckim (gemeindeutscher Ausdruck). Wyraz *Aprikose* jest zatem niespecyficznym wariantem używanym w Niemczech i Szwajcarii, natomiast *Marille* stanowi wariant specyficzny i jest używany w Austrii.

Ammon (ibid.) wyróżnia także warianty narodowe bardzo niespecyficzne (sehr unspezifische nationale Varianten) oraz warianty narodowe niespecyficzne (einfach unspezifische nationale Varianten).

IV. Kodeks językowy

Ammon (1995, 326) rozumie pod pojęciem kodeksu językowego (Sprachkodex/Kodex einer Standardvarietät/linguistischer Kodex) ogół słowników (ortograficznych, wymowy,

znaczeniowych) oraz zbiór reguł, np. gramatycznych, w których dana odmiana (Standardvarietät) jest skodyfikowana.

V. Język standardowy

Jak zauważa Ammon (2005) termin języka standardowego (Standardsprache) nie ma jednoznacznej definicji. Może być on używany do wyrażenia trzech odmiennych pojęć:

- jako synonim odmiany standardowej, np. dla języka niemieckiego standardowego, języka standardowego austriackiego;
- dla wszystkich odmian standardowych danego języka: język standardowy niemiecki w Niemczech, Austrii i Szwajcarii;
- dla języka z przynajmniej jedną odmianą standardową łącznie z jej odmianą niestandardową, np. współczesny niemiecki ogólnie.

W słowniku Dudena (2011, 1664) można znaleźć następującą definicję odmiany standardowej:

„będąca ponad dialektami, lokalnymi językami potocznymi i językami grupowymi, powszechnie obowiązująca forma językowa, mówiona lub pisana forma języka literackiego”.²⁴

Jak wynika z powyższego twierdzenia zawartego w słowniku Dudena, odmiana standardowa ma najważniejszą funkcję, a wszystkie inne formy są jej podległe i niższe rangą.

Löffler (2005, 11) proponuje trójpodział języka standardowego: Hochsprache (język literacki) – Umgangssprache (język potoczny) – Mundart (dialekt) albo określenia bardziej nowoczesne: Standardsprache – Substandardsprache – Dialekt lub po prostu: Standard – Substandard – Nonstandard. W przeciwieństwie do Löfflera Schmidlin (2011, 27) proponuje model czterostopniowy, w którym wyróżnia: Hochsprache, Umgangssprache, Halbmundart i Mundart.

Schmidlin (2011, 25) podsumował dziewięć cech standardu zaproponowanych przez Josepha (1987) w sposób następujący:

1. Standard jest przeciwieństwem niestandardu.
2. Użytkownicy dialektu uznają istnienie norm językowych.
3. Język standardowy jest skodyfikowany, tzn. spisany w gramatykach i słownikach.
4. Standard jest spisany.
5. Stabilny i
6. Związany z dużym prestiżem.
- 7.

²⁴ „über den Mundarten, lokalen Umgangssprachen u. Gruppensprachen stehende, allgemein verbindliche Sprachform, gesprochene oder geschriebene Form der Hochsprache.”

Tworzenia standardu jest związane z planowaniem językowym. 8. Standardy są między sobą przetłumaczalne. 9. Standard jest reprezentowany przez osoby z ugruntowanymi kulturowymi rolami w społeczeństwie.“²⁵

VI. Język niestandardowy

Język niestandardowy (Nonstandardsprache) w przeciwieństwie do standardowego jest nieskodyfikowany. Jego formy mogą znajdować się w kodeksie językowym, są jednak zaznaczone jako te nienależące do odmiany standardowej (Ammon *ibid.*) Ponadto język niestandardowy jest to język niszowy, używany w pewnych kręgach, dlatego też cechuje się niższym prestiżem niż język standardowy (Richter 2005, 232; Radzik 2007, 204).

1.4. Odmiany języka niemieckiego

Istnieją trzy równorzędne odmiany języka niemieckiego jako języka pluri-/policentrycznego (pluri-/polyzentrische Sprache), które nazywane są wariantami lub standardami języka:

- I. odmiana niemiecka (deutschländisches Deutsch, Bundesdeutsch, Binnendeutsch);
- II. odmiana austriacka (österreichisches Standarddeutsch);
- III. odmiana szwajcarska (Schweizerhochdeutsch).

Różnice językowe panujące w tych trzech odmianach języka niemieckiego określa się mianem (Retti 1999, 12; Utri 2013a, 335; Kubacki 2014, 165):

- I. teutonizmów (Teutonismen, Deutschlandismen, Bundesgermanismen) – odmiana niemiecka;
- II. austriacyzmów (Austriazismen) – odmiana austriacka;
- III. helwetyzmów (Helvetismen) – odmiana szwajcarska.

Te trzy odmiany języka niemieckiego różnią się między sobą na różnych poziomach: ortograficznym, morfosyntaktycznym, morfologicznym, pragmatycznym i leksykalnym, co zostanie dokładniej omówione w kolejnych podrozdziałach.

²⁵ „1. Der Standard wird als Gegensatz zum Non-standard gesehen. 2. Dialektsprecher anerkennen die Existenz von Sprachnormen. 3. Die Standardsprache ist kodifiziert, d.h. in Grammatiken und Wörterbüchern festgeschrieben. 4. Der Standard ist verschriftet. 5. stabil und 6. mit hohem Prestige verbunden. 7. Die Bildung von Standards ist mit Sprachplanung verbunden. 8. Standards sind untereinander übersetzbar. 9. Repräsentiert wird der Standard durch Personen mit etablierten kulturellen Rollen innerhalb einer Gesellschaft.”

1.4.1. Niemcy

Niemcy to państwo składające się z 16 krajów związkowych (landów): Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Berlin, Brandenburgia, Brema, Hamburg, Hesja, Meklemburgia-Pomorze Przednie, Dolna Saksonia, Nadrenia Północna-Westfalia, Nadrenia-Palatynat, Saara, Saksonia, Saksonia-Anhalt, Szlezwik-Holsztyn, Turyngia, w których mieszka łącznie 81 292, 4²⁶ miliona mieszkańców, z czego 73 570,2 miliona to rodowici Niemcy, natomiast 7 722,2 miliony to obcokrajowcy. To kraj o największej liczbie mieszkańców w Europie. Niemcy graniczą z Danią na północy, z Polską i Czechami na wschodzie, z Austrią i Szwajcarią na południu, z Francją i Luksemburgiem na południowym zachodzie oraz z Belgią i Holandią na północnym zachodzie. Niezaprzeczalne jest, że Niemcy są czołowym państwem Europy pod względem politycznym i gospodarczym.

Język niemiecki jest jedynym językiem urzędowym w Niemczech. W takich dokumentach jak: *Kodeks postępowania administracyjnego – Verwaltungsverfahrensgesetz (VwVfG)*, § 23 ust. 1, *Ordynacja podatkowa – Abgabenordnung (AO)* § 87 oraz *Kodeks socjalny (SGB) – Sozialgesetzbuch*, księga dziesiąta § 19, ust. 1, istnieje zapis, że językiem urzędowym jest język niemiecki, a w *Ustawie o ustroju sądów powszechnych – Gerichtsverfassungsgesetz (GVG)* § 184 widnieje zapis o języku niemieckim jako o języku postępowań sądowych.

W kolejnych podrozdziałach pokażemy cechy charakterystyczne dla standardowej odmiany języka niemieckiego używanej w Niemczech na kilku płaszczyznach, a mianowicie: ortograficznej, fonetycznej, gramatycznej, leksykalnej oraz pragmatycznej.

²⁶ Statistischer Bundesamt. Bevölkerungsstand 2015
https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/Bevoelkerungsstand/Tabellen/Zensus_Geschlecht_Staatsangehoerigkeit.html;jsessionid=B6827C72403AE147DBA484DCED2D07F7.cae1

1.4.1.1. Charakterystyka ortograficzna

Jest niewiele tautonizmów, ponieważ zasady pisowni panujące w Niemczech są obowiązujące we wszystkich krajach niemieckojęzycznych i zostały zatwierdzone przez Radę ds. Niemieckiej Pisowni (Rat für die deutsche Rechtsschreibung), w której zasiadali przedstawiciele wszystkich państw niemieckojęzycznych. Specyficzną cechą dla pisowni niemieckiej jest litera *ß* (estset). W Szwajcarii zamiast *ß* stosuje się *ss*. Powołując się na Ammona (1995, 71), można uznać tę cechę za wariant niespecyficzny.

1.4.1.2. Charakterystyka fonetyczna

Fonetyka standardowego języka niemieckiego używana jest także w innych wariantach tego języka, istnieją jednak drobne różnice.

Alfabet języka niemieckiego wygląda następująco:

Rys. 2. Alfabet języka niemieckiego²⁷

a	[a:]	h	[ha:]	ö	[œ]	ü	[y]
ä	[ɛ]	i	[i:]	p	[pe:]	v	[fau]
b	[be:]	j	[jot]	q	[ku:]	w	[ve:]
c	[tse:]	k	[ka:]	r	[er]	x	[iks]
d	[de:]	l	[el]	s	[es]	y	[ypsilon]
e	[e:]	m	[em]	ß	[estset]	z	[tset]
f	[ef]	n	[en]	t	[te:]		
g	[ge:]	o	[o:]	u	[u:]		

Większość samogłosek i spółgłosek występujących w języku niemieckim wymawia się tak jak w języku polskim, chociaż tak jak język polski, język niemiecki ma swoje cechy charakterystyczne. Literami charakterystycznymi dla języka niemieckiego są: *ä*, *ö*, *ß*, *ü*. Istnieje także kilka rodzajów dyftongów: *ei* [ai], *ai* [ai], *au* [au], *ue* [ɔy], *äu* [ɔy]. Dla porównania z innymi odmianami języka niemieckiego przypomnimy wymowę spółgłosek.

²⁷ Źródło: Lingea Sp. z o. o. (2015): Rozmównik polsko-niemiecki.

Spółgłoski są wymawiane w następujący sposób:

- *ch* [ks] – *sechs, Wachs*;
- *ck* [k] – *trocken, Hacken*;
- *d, t, n* [d, t, n] – *dein, trocken, neu*;
- *h* – nie wymawia się po samogłosce – *gehen, sehr*. Wyjątki: *Ahorn, Uhu*;
- *ng* [ŋ] – *anfängen, Menge*;
- *qu* [kv] – *Quiz, quälen*;
- *s* [z] – na początku wyrazu: *sehen, sagen*;
[z] – w środku wyrazu między samogłoskami i spółgłoskami *l, r, m, n* – *Hase, unser, lesen*;
- *s* [s] – w połączeniu *-st* wewnątrz i na końcu wyrazu: *Fenster, Fest*;
[s] – w połączeniu *-sp* wewnątrz wyrazu: *Wespe*;
- *sch* [ʃ] – *schnell, Fleisch*;
- *sp* [ʃp] – *spielen, Spaß, Beispiel*;
- *ss, ß* [s] – *wissen, Gruß*';
- *tsch* [tʃ] – *Tscheche, deutsch*;
- *tz* [ts] – *Witz, sitzen, Mütze*;
- *v* [f] – *Verlag, Vater, verbinden*;
- *w* [w] – *Weihnachten, wollen*;
- *z* [ts/c] – *zahlen, Ziege, Herz*.

1.4.1.3. Charakterystyka gramatyczna

1.4.1.3.1. Czasownik

Czas przeszły Perfekt takich czasowników jak *hängen* (*wiszieć*), *liegen* (*leżeć*), *sitzen* (*siedzieć*), *stecken* (*tkwić*) i *stehen* (*stać*) tworzy się za pomocą czasownika posiłkowego *haben* (*mieć*), podczas gdy w Austrii i Szwajcarii czasownikiem posiłkowym dla tych czasowników jest *sein* (*być*).

1.4.1.3.2. Rzeczownik

Jak wskazuje de Cillia (1995, 6) oraz Wissik (2014, 17), niektóre rzeczowniki w Niemczech (D), mają inny rodzaj gramatyczny niż rzeczowniki w Austrii (A) lub Szwajcarii (CH). Na przykład w Niemczech napój *cola* jest rodzaju żeńskiego (*die Cola*), w Szwajcarii może być zarówno rodzaju nijakiego (*das Cola*), jak i żeńskiego (*die Cola*), z czego ta druga wersja zyskuje coraz większą popularność, natomiast w Austrii używa się jedynie rodzajnika nijakiego (*das Cola*). *E-mail* w Niemczech jest rodzaju żeńskiego (*die E-Mail*), podczas gdy w Austrii i Szwajcarii może być zarówno rodzaju nijakiego (*das E-Mail*), jak też żeńskiego (*die E-Mail*). W Niemczech *knajpa, bar (Ausschank)* jest rodzaju męskiego (*der Ausschank*), natomiast w Austrii i Szwajcarii rodzaju żeńskiego (*die Ausschank*). W Niemczech *gulasz (Gulasch)* używa się zarówno z rodzajnikiem *das* jak i *der* (*das Gulasch / der Gulasch*), w Austrii używany jest on jedynie z rodzajnikiem nijakim (*das Gulasch*), a w Szwajcarii tylko z rodzajnikiem męskim (*der Gulasch*).

Różnice między poszczególnymi wariantami języka niemieckiego są zauważalne także w tworzeniu liczby mnogiej. W Niemczech przy tworzeniu liczby mnogiej rzadko pojawiają się umlauty, np.:

der Kragen – die Kragen (D), der Kragen – die Krägen (A, CH) – kołnierz;

der Erlass – die Erlasse (D), der Erlass – die Erlässe (A, CH) – rozporządzenie, zarządzenie.

Tworzenie liczby mnogiej od wyrazów obcego pochodzenia najczęściej przebiega w odmienny sposób (Ammon 1995, 355):

Rigorosum – Rigorosa (D) – Rigorosen (A) – ustny egzamin doktorancki na uniwersytecie;

Delta - Delten (D) – Deltas (A, CH) – delta (rzeki);

Lexik – Lexiken (D) – Lexika (A, CH) – leksyka.

Różnice dotyczą łączenia leksemów za pomocą interfiksów *-(e)s*, np. W Austrii i w Szwajcarii dużo częściej używa się interfiksów, w Niemczech natomiast dużo rzadziej, np. (Wissik 2015, 23; Kubacki 2014, 168; Szulc 1999, 185):

Gesangsbuch (A, CH) – Gesangbuch (D) – śpiewnik;

Zugsverkehr (A, CH) – Zugverkehr (D) – ruch kolejowy;

Aufnahmsprüfung (A) – Aufnahmeprüfung (D) – egzamin wstępny.

W wewnętrznej niemczyźnie występuje infiks *-e*, który nie jest obecny np. w odmianie austriackiej (Szulc *ibid.*):

Blasebalg (D) – Blasbalg (A) – dudy;

Mausefalle (D) – Mausfalle (A) – łapka na myszy.

1.4.1.3.3. Przymiotnik

Szulc (1999, 183) przytacza różnice zachodzące w przymiotnikach w standardzie austriackim i niemieckim. Różnice te są nieznaczne, jest ich niewiele i skupiają się głównie na stopniowaniu przymiotnika lub słowotwórstwie. W Austrii w stopniu wyższym częściej występuje przegłos, np.:

gesund – gesünder – (der) gesündeste (A) – gesund – gesünder/gesunder – (der) gesündeste/gesundeste (D);

dunkel – dünkler/dunkler – (der) dunkelste (A) – dunkel – dunkler – (der) dunkelste (D).

W Niemczech wiele przymiotników złożonych tworzy się poprzez łączenie dwóch wyrazów bez użycia infiksu *-s*, np.:

fabriksneu (A, CH) – fabrikneu (D) – fabrycznie nowy;

1.4.1.3.4. Składnia

Warianty języka niemieckiego mogą się różnić między sobą także w kwestii użycia odpowiedniego przypadku. W Niemczech czasownik *präsidieren* (*przewodniczyć, stać na czele*) wymaga celownika – *sie präsierte einer Versammlung (D)*, a w Austrii i Szwajcarii najczęściej łączy się z biernikiem – *sie präsierte eine Versammlung (A, CH)*.

Odmiana wewnątrzniemiecka różni się znacznie od odmiany austriackiej czy szwajcarskiej pod kątem użycia przyimków.

auf dem Land (D) – am Land (A) – na wsi;

Sorge tragen für (D) – Sorge tragen zu (CH) – matkować.

1.4.1.4. Charakterystyka pragmatyczna

Jeśli chodzi o płaszczyznę pragmatyczną, należy wymienić przede wszystkim różnice w stosowaniu nazw stopni naukowych i tytułów w zwracaniu się do kogoś w trakcie rozmowy. Austriacy bardzo chętnie zwracają się do rozmówcy, wykorzystując tytuł zawodowy czy naukowy. W Niemczech nie przywiązuje się większej wagi do używania tytułów, dlatego też są rzadziej stosowane niż np. w Austrii (Kubacki 2011, 213; Ammon 1995, 177).

Wiele słów, mimo że istnieją we wszystkich odmianach niemieckich, używa się w innych kontekstach. Tak np. słowo *Dekagramm* (10 Gramm – 10 gram) jest używane w słownictwie specjalistycznych nauk przyrodniczych, podczas gdy w Austrii używa się go w mowie codziennej przy zakupach spożywczych lub w przepisach kulinarnych. Skrót *Deka* stosowany jest w formie ustnej i pisemnej, natomiast *dag* tylko w formie pisemnej (Ammon 1995, 176).

Odpowiednikiem formy powitalnej *Grüss Gott!* w Austrii jest *Guten Tag!* w Niemczech, chociaż w południowych Niemczech używana jest taka sama forma powitalna jak w Austrii, natomiast w Szwajcarii używa się terminu *Grüezi!*

1.4.1.5. Charakterystyka leksykalna

Na poziomie leksykalnym istnieje wiele różnic między poszczególnymi odmianami języka niemieckiego.

Ammon (1995, 339) dzieli różnice leksykalne na kilka grup tematycznych:

I. dania, posiłki, np.:

die Bouillon/Fleischbrühe (D) – *die Rindsuppe* (A, CH) – bulion;

der Pfannkuchen (D) – *die Palatschinke* (A, CH) – naleśnik;

das Rührei (D) – *die Eierspeise* (A, CH) – jajecznica;

II. gospodarstwo domowe / ubrania, np.:

der Hocker (D) – *das Stockerl* (A), *das Tabourett* (CH) – stół;

der Mülleimer (D) – *der Mistkübel* (A), *der Kehrichtkübel* (CH) – kosz na śmieci;

die Treppe (D) – die Stiege (A, CH) – schody;

der Korridor / der Flur (D) – der Flur (A, CH), der Gang (CH) – korytarz;

der Bindfaden (D) – der / das Spagat (A, CH) – szpagat;

III. administracja / sądownictwo / opieka zdrowotna / szkoła / wojsko, np.:

die Anlage (D) (zu einem Brief) – die Beilage (A, CH) – załącznik;

der Bundestag (D) – der Nationalrat (A, CH) – Parlament Federalny (D), Rada Narodowa (A, CH);

das Kindergeld (D) – die Familienbeihilfe, die Kinderbeihilfe (A), die Kinderzulage (CH) – zasilek rodzinny;

der Ministerpräsident (D) – der Landeshauptmann (A), der Landamann (CH) – premier (D);

IV. życie zawodowe / rzemiosło / gospodarstwo rolne / transport, np.:

Aufpreis (D) – Aufzahlung (A, CH) – narzut, dopłata;

Rückfahrkarte (D) – Retourkarte (A), Retourbillet (CH) – bilet powrotny;

Freiseur /-in/-euse/ Frisör /-in /-euse (D) – Coiffeur / Coiffeuse (A, CH) – fryzjer, fryzjerka;

der Schornsteinfeger, der Kaminfeger (D) – der Rauchfangkehrer (A), der Kaminfeger (CH) – kominiarz.

V. sport, gry, np.:

campen/zelten (D) – campieren (A, CH), kampieren/zelten (A) – kempingować;

köpfen (den Ball) (D) – köpfeln (A, CH) – wbijać piłkę głową (do bramki);

der Torwart, der Torhüter (D) – der Tormann (A), Torhüter / Keeper (A, CH) – bramkarz.

VI. zachowanie ludzkie / społeczne / cechy charakteru / części ciała, np.:

der Junge (D) – der Bub (A, CH) – chłopiec;

der Typ / der Kerl (D)(ugs., salopp) – der Kerl (A, CH) – facet, gość.

VII. inne, np.:

Januar (D) – Jänner (A, CH) – styczeń;

Sonnabend / Samstag (D) – Samstag (A, CH) – sobota;

die Weihnacht, das Weihnachten (D) – die Weihnacht (CH), die Weihnachten (A, CH) – święta Bożego Narodzenia.

VIII. indeklinabilia, np.:

anderenfalls, ansonsten (D) – ansonst (A, CH) – w przeciwnym razie;

durchweg (D) – durchwegs (A, CH) – bez wyjątku.

Zdaniem Sadzińskiego (1999, 215) i Kubackiego (2016, 273), w języku niemieckim znaleźć można wiele zapożyczeń z języków słowiańskich, które wcześniej przynależały do odmiany austriackiej, z biegiem czasu natomiast przeniknęły do języka ogólnoniemieckiego. Głównie są to wyrażenia kulinarne jak np. *Gurke – ogórek, Graupen – krupnik*, ale także określenia specjalistyczne:

- I. zwierząt futerkowych, np. *Nerz – norka, Zobel – soból, Ziesel – susel, a także nazwy zawodów związanych z tą branżą, np. Kürschner – kuśnierz;*
- II. odzieży, np. *Peksche – bekiesza, Litewka – litewka, Ulanka – ulanka;*
- III. ryb, np. *Karausche – karaś, Plötze – płotka, Ukelei – ukleja, Zander – sandacz;*
- IV. ptaków, np. *Steiglitz – szczygieł, Trappe – drop, Ziesig – czyżyk, Kiebitz – czajka;*
- V. owoców i grzybów leśnych, np. *Preiselbeeren – brusznica, Reizker – rydz;*
- VI. produktów mlecznych, np. *Quark – twaróg, Schmant/Schmetten – śmietana;*
- VII. broni kłującej, np. *Pallasch – pałasz, Säbel – szabla, Sarraß – ciężka polska szabla;*
- VIII. konnicy, np. *Husaren – husarzy, Ulanen – ulani;*
- IX. pojazdów, np. *Fuhrwerk – furmanka, Kalesche – kolaska, Droschke – dorożka, Zille – czółno;*
- X. z zakresu administracji, np. *Grenze – granica, Petschaft – pieczętka (petschiert sein oznacza w standardzie austriackim być zrujnowanym).*

Kubacki (2016, 276) wspomina także o wpływie języka polskiego na język niemiecki i jego odmiany. Z zakresu słownictwa ogólnego wymienić można m.in. następujące przykłady: *dalli* (*dalej*), *Penunze* (*pieniądze*) czy *Kurtka* (*kurтка*), a także słownictwa specjalistycznego, np. *Ogonek* (*znak ogonek* = określenie w tekstach niemieckich na znak diakrytyczny), *Rendzina/Rendsina* (*rędzina* = gleby darniowo-węglanowe), *Konik* (*konik polski* = rasa koni), *Kalesche* (*kalesza*), *Peitsche* (*bicz, bat*). Zapożyczenia językowe nazywające obce realia pochodzą także z języka polskiego i są używane we wszystkich krajach niemieckojęzycznych, jak np. *Sejm, Senat, Sejmik, Woiwodschaft, Woiwod(e), Złoty/Złoty* (Kubacki 2016, 277).

1.4.1.6. Zróżnicowanie regionalne w Niemczech

Na poziomie dialektów język niemiecki jest geograficznie zróżnicowany. Szczególnie zauważalne różnice są zwłaszcza między północnymi a południowymi Niemcami. Natomiast na poziomie języka standardowego to zróżnicowanie jest dużo mniejsze, jednakże można wyróżnić sześć dużych regionów, między którymi występują różnice w słownictwie, wymowie, a także w gramatyce. Regiony te można podzielić w następujący sposób: południowy zachód, południowy wschód, środkowy zachód, środkowy wschód, północny zachód, północny wschód (Ammon 2004, XLVII).

Różnice regionalne dotyczą nie tylko języka codziennego użytku, ale także języka prawa i administracji, które różnią się między poszczególnymi landami. W Bawarii i Saksonii używa się terminu *Staatsregierung* dla określenia najwyższego urzędu w państwie, w Berlinie, Hamburgu i Bremen natomiast używa się terminu *Senat*, a w Hessen *Kabinett*. W pozostałych landach, tj. w Badenii-Wirtembergii, Brandenburgii, Meklemburgii-Pomorzu Przednim, Dolnej Saksonii, Nadrenii Północnej-Westfalii, Nadrenii-Palatynacie, Saarze, Saksonii-Anhalt, Szlezwiku-Holsztynie i Turyngii stosuje się wyrażenie *Landesregierung*. W Berlinie i Badenii-Wirtembergii pojawia się także termin *Regierung* w tekstach prawnych (Wissik 2014, 19).

1.4.1.7. Język standardowy w Niemczech

W Niemczech język standardowy to powszechnie stosowana forma codziennego użytku zarówno w mowie, jak i piśmie, występująca także w tekstach fachowych. Dialekt to przede wszystkim forma mówiona języka stosowana w zawężonym kręgu, sferze prywatnej takiej jak np. rodzina czy komunikacja nieoficjalna w miejscu pracy. Język standardowy to język posiadający różne regionalne akcenty, po których można poznać, z którego regionu pochodzi nasz rozmówca (Ammon 2004, XLIV).

Język standardowy to język nauczany w szkołach, dialekt może służyć jedynie jako środek pomocniczy w zrozumieniu języka standardowego u dzieci mówiących gwarą. Różnice w używaniu języka standardowego lub dialektu zależą przede wszystkim od warstwy społecznej oraz od miejsca zamieszkania – mieszkańcy wsi dużo częściej posługują się dialektem, a mieszkańcy miast wersją standardową. W Niemczech znaczna część społeczeństwa posługuje się w życiu prywatnym językiem standardowym, natomiast z różnymi akcentami, podczas gdy w niemieckojęzycznej Szwajcarii i Austrii rzadko się to zdarza (Ammon *ibid.*).

1.4.1.8. Kodyfikacja

Słowniki wydawane w Niemczech zawierają nie tylko informacje odnośnie do odmiany używanej w Niemczech, ale także zawierają informacje odnośnie do innych odmian. Najpopularniejszym i najczęściej używanym słownikiem jest *Duden. Die deutsche Rechtsschreibung*. Ukazało się już 26 wydań tego słownika, zawierającego ok. 140 000 haseł. *Duden: Deutsches Universalwörterbuch* miał już 7 wydań i zawiera ponad 500 000 haseł. W słowniku tym można znaleźć hasła dotyczące języka fachowego, m.in. prawa i administracji. W obu słownikach helwetyzmy i austriacyzmy są oznaczone w przeciwieństwie do teutonizmów.

W dziele Ammona (2004) *Variantenwörterbuch des Deutschen* zawarte zostały terminy specyficzne dla odmian języka Goethego, a także dla jego półośrodków. Oprócz słownika ukierunkowanego na odmiany języka niemieckiego, zawarto tu także najważniejsze informacje traktujące o siedmiu centrach niemieczyny.

Bardzo obszernym słownikiem jest *Brockhaus Wahrig: Deutsches Wörterbuch* (2011), który zawiera ok. 600 000 haseł oraz przykładów zastosowania. Został on opracowany na

podstawie cyfrowego słownika *Wahrig Texkorpus digital*, który należy do jednej z największych baz danych współczesnego języka niemieckiego (Wissik 2014, 22).

Popularnym słownikiem jest internetowy słownik *DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. Słownik ten bazuje na informacjach z pięciu źródeł słownikowych: *DWDS-Wörterbuch*, *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*, *Etymologisches Wörterbuch* (według Pfeifera), *Das Deutsche Wörterbuch* braci Grimm oraz *Das Deutsche Wörterbuch: Neubearbeitung* także autorstwa braci Grimm. *DWDS* to także słownik dla osób chcących pracować na korpusach, ponieważ zawiera bazę różnorodnych korpusów, m.in. teksty z XX/XXI wieku, teksty archiwalne, teksty z gazet, a także korpusy specjalistyczne np. języka mówionego.

Niebezpośrednim źródłem dla znalezienia teutonizmów może być *Österreichisches Wörterbuch (ÖWB)* (2006). Są w nim oznaczone teutonizmy za pomocą skrótu (D). Inne różnice w użyciu słów, jak np. między słowem *Sessel* i *Stuhl* są wyjaśnione w specjalnej ramce w następujący sposób: "W Niemczech na nasz wyraz 'Sessel' mówi się najczęściej 'Stuhl'. 'Sessel' oznacza tam [tapicerowany] mebel do siedzenia z oparciami, fotel".²⁸ (ÖWB 2006, 595)

Podręczny słownik niemiecko-polski i podręczny słownik polsko-niemiecki (Handwörterbuch Deutsch-Polnisch und Handwörterbuch Polnisch-Deutsch) wydawnictwa Wiedzy Powszechnej autorstwa Chodera i Kubicy (1998) zawiera 62 000 haseł z uwzględnieniem haseł z dziedzin specjalistycznych, terminy regionalne, a także słowa austriackie i szwajcarskie. Inny, również popularny w Polsce słownik *Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki* zawiera 130 000 haseł i podobnie jak poprzednie słowniki, uwzględnia pojęcia fachowe oraz różne odmiany języka niemieckiego.

Ze słowników języka prawa i administracji należy wymienić słownik *Creifelds Rechtswörterbuch*, który ukazał się już w ok. 20 wydaniach w wydawnictwie Beck Verlag. Słownik ten zawiera ponad 12 000 haseł narodowego (dotyczącego Niemiec) i międzynarodowego prawa i jest skierowany zarówno do prawników, jak też i niespecjalistów tej dziedziny.

Na szczególną uwagę zasługuje słownik terminów prawnych *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland* autorstwa Muhra i Peinhopf

²⁸ „In Deutschland wird für unser Wort ‘Sessel’ meist ‘Stuhl’ gesagt. ‘Sessel’ bedeutet dort [gepolstertes] Sitzmöbel mit Armlehnen, Polstersessel.”

(2015). Jak sama nazwa wskazuje, w słowniku tym nacisk położony jest na odmianę austriacką i niemiecką, jednakże ma on dodatkową zaletę – zawiera także odpowiedniki angielskie, a niektórych przypadkach nawet francuskie. Ponadto terminy opatrzone są definicjami wraz ze wskazaniem na źródło, w którym zostały zastosowane.

1.4.2. Austria

Austria podzielona jest na 9 krajów związkowych (landów): Burgenland, Karyntia, Dolna Austria, Górna Austria, Salzburg, Styria, Tyrol, Vorarlberg, Wiedeń. Republika Austriacka graniczy z 8 państwami: Niemcami, Czechami, Słowacją, Węgrami, Słowenią, Włochami, Szwajcarią i Liechtensteinem. Łącznie w Austrii liczbę mieszkańców w styczniu 2016 roku szacowano na 8,7²⁹ milionów osób, z czego 1 267 674³⁰ to obcokrajowcy. Jak twierdzi Ammon (2004, XXXIV) najliczniejszą grupę stanowią mieszkańcy byłej Jugosławii i Turcy. Do mniejszości narodowych zalicza się Chorwatów, Słoweńców, Czechów, Słowaków, Węgrów, a także Romów i Sinti (cyganie niemieccy).

Austria po II wojnie światowej chciała podkreślić swoją odrębność od faszystowskich Niemiec. Język niemiecki w szkole zaczęto określać nie jako *Deutsch*, lecz jako *Unterrichtssprache*, aby odgraniczyć odmianę austriacką od niemieckiej. W 1951 roku został opracowany pierwszy austriacki słownik *Österreichisches Wörterbuch*, który zawierał ponad 20 000 austriackich leksemów języka urzędowego, potocznego i dialektów (Kubacki 2011, 212; Szulc 1999, 162). Świadomość własnego narodu i własnego języka zaczęła rozwijać się po 1945 roku, a główną rolę w tym rozwoju odegrali wybitni badacze: Reiffenstein (1982), Dressler i Wodak (1983), Moosmüller (1990, 1991), Wiesinger (1988), Muhr (1993), Moser (1989), a także Ebner (1980) ze swoim innowacyjnym słownikiem *Wie sagt man in Österreich?*

Według Szulca (1999, 155) istotnymi czynnikami dla przedstawienia sytuacji językowej w Republice Austrii jest jej położenie geograficzne i uwarunkowania historyczne. Austria leży w większości na bawarskim obszarze etnicznym i dialektalnym. To oznacza, że austriacka odmiana języka niemieckiego kształtowała się na bazie dialektów górnoniemieckich *Oberdeutsch*, które były używane w południowych Niemczech,

²⁹https://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstand_und_veraenderung/bevoelkerung_zu_jahres-_quartalsanfang/index.html – 18.03.2016

³⁰http://www.statistik.at/web_de/statistiken/menschen_und_gesellschaft/bevoelkerung/bevoelkerungsstruktur/bevoelkerung_nach_staatsangehoerigkeit_geburtsland/index.html – 18.03.2016

szczególnie w Bawarii, zatem językiem Austrii stał się język niemiecki w swojej odmianie narodowej (Szulc 1999, 162).

Kubacki (2011, 212) podkreśla, że austriacka odmiana języka niemieckiego uważana jest jako komiczna i stwarzająca problemy nie tylko przez akcent i intonację. Austria to kraj wielu dialektów i gwar. Jest to m.in. wynikiem odizolowania terenów wysokogórskich, co z kolei sprawia, że język rozwija się odmiennie w różnych częściach kraju. Duża liczba dialektów powoduje, że sami Austriacy mają problem ze zrozumieniem języka swoich rodaków używanego w innym regionie, np. dialekt Vorarlbergu – najbardziej wysuniętego na zachód kraju związkowego Austrii – bardziej przypomina odmianę szwajcarską, tzw. *Schwyzerdütsch* niż austriacką odmianę języka niemieckiego, ponieważ należy do grupy języków alemańskich, które są charakterystyczne dla Szwajcarii i Liechtensteinu, natomiast dialekty bawarsko-austriackie są typowe dla pozostałej części Austrii (Kubacki 2014a, 166).

Badania Wiesingera (za Szulcem 1999, 166) wykazały, że większa część obywateli Austrii używa na co dzień dialektu (49%) lub języka potocznego (49%), a zaledwie 2% Austriaków posługuje się językiem standardowym, tzw. *Hochdeutsch*. Szulc (1999, 166) podaje, że Austriacy są świadomi konieczności opanowania języka standardowego i opisuje kto i w jakim celu go używa:

„Tą odmianą języka posługują się w Austrii nauczyciele i uczniowie podczas nauki szkolnej, profesorowie wyższych uczelni w czasie, wykładów, a także politycy i wszelkie osoby urzędowe w oficjalnych przemówieniach. Języka standardowego używa również Austriak w rozmowie z użytkownikami innych odmian języka standardowego lub z mówiącymi po niemiecku cudzoziemcami. Austriacka odmiana języka standardowego obowiązuje również spikerów radiowych i prezenterów TV. Jednak wymowa standardowa Austriaków zachowuje, z nielicznymi tylko wyjątkami, wyraźne zabarwienie regionalne zarówno w realizacji alofonicznej fonemów języka literackiego, jak i w ogólnym przebiegu intonacyjnym. Skodyfikowaną wymowę sceniczną usłyszeć można jedynie u nielicznych specjalnie szkolonych w sztuce żywego słowa aktorów.”

Szulc (ibid.) podkreśla, jak istotną rolę odgrywa język standardowy w Austrii. Posługują się nią wszyscy, zarówno nauczyciele, uczniowie, politycy, prezenterzy telewizyjni, a także zwykli ludzie, chcący porozmawiać z cudzoziemcami lub użytkownikami języka niemieckiego z innego kraju używającymi innej odmiany. Znajomość standardowej odmiany zapewnia swobodną i zrozumiałą komunikację z innymi użytkownikami, bez której wymiana informacji mogłaby być niemożliwa. Stosunek Austriaków do języka

standardowego jest inny niż Szwajcarów, ponieważ przejście od odmiany standardowej jest jedynie zmianą rejestru, podczas gdy w Szwajcarii język ten jest traktowany praktycznie jako obcy, czego dowodem jest wypowiedź Reiffensteina, jednego z czołowych językoznawców austriackich (za Szulcem 1999, 167):

„Język standardowy nie jest w tym systemie niczym obcym, sztucznie narzuconym, którego dziecko musi się nauczyć w szkole podstawowej. Jest on wprawdzie skrajną, ale naturalną postacią języka”.³¹

Jak zauważa Utri (2013, 29), Austriacy często używają niemieckich pojęć, kiedy chcą, aby ich wypowiedź brzmiała szlachetnie i elegancko. Często też nie są pewni, czy austriackie odpowiedniki są poprawne. Kolejnym powodem używania niemieckich określeń, jest dominacja Niemiec w dzisiejszym świecie. Niemcy to znaczący i bardzo wpływowy kraj, dlatego Austriacy odczuwają kompleks niższości w stosunku do potężnych Niemiec (Moosmüller za de Cillia 1995, 6, Pollak 1992, 14). De Cilia (1995, 1996, 1997), Muhr (1989, 1993, 1995) i Pollak (1992, 1994a, 1994b) zajmują się obszernie tematem odmiany austriackiej oraz poczuciem tożsamości Austriaków w kwestii odrębności swojego języka. Dla Pollaka (1994) stopień świadomości własnego języka jest miarą siły przynależności narodowej, dlatego celem jego dzieł jest uświadomienie Austriakom ich odrębności narodowej i pielęgnowanie jej. Przeciwnikami tworzenia austriackiej kultury i odmiany narodowej byli Breuss, Liebhart i Pribersky (za de Cilia 1995, 8).

Nauczanie austriackiej odmiany niemieckiego jest zaniedbywane zarówno w szkołach, jak i na uniwersytetach, nawet na studiach germanistycznych. Proces nauczania skoncentrowany jest przede wszystkim na niemieckiej odmianie stosowanej w Niemczech, jednakże większość osób uczących się języka niemieckiego zna chociażby podstawowe słowa, którymi posługuje się w Austrii. Kubacki (2011, 212) wymienia kilka popularnych przykładów austriacyzmów z języka standardowego: *Paradeiser (A) – Tomaten (D) – pomidory; Erdäpfel (A) – Kartoffeln (D) – ziemniaki; Obers (A) – Sahne (D) – śmietana; Jänner – Januar – styczeń; Febrer (A) – Februar (D) – luty; heuer (A) – dieses Jahr (D) – w tym roku; Trafik (A) – Kiosk (D) – kiosk.*

Wiele oficjalnych terminów ma swoje odpowiedniki w austriackim niemieckim. Niektóre wyrażenia i nazwy instytucji, które różnią się od ich odpowiedników w Niemczech, to np. *Flugpost (A) – Luftpost (D) – poczta lotnicza; Kanzleizeit (A) – Sprechstunde (D) –*

³¹ „Die Hochsprache ist in diesem System nicht Fremdes, nichts künstlich Aufgesetztes, die das Kind in der Volksschule erlernen muss, sondern eine zwar polare, aber natürliche Form der Sprache.

godziny przyjęć; Matura (A) – Abitur (D) – matura; Ordinationszeit (A) – Sprechstunden (D) – konsultacje; Parteienverkehr (A) – Bürostunden (D) – godziny urzędowania (Clyne za Utrim 2013, 171).

Markhardt (za Utrim 2013, 173) pokazuje na podstawie kilku przykładów różnice między odmianą austriacką i niemiecką:

Tab. 6. Różnice między językiem niemieckim w Austrii a niemieckim w Niemczech

Język niemiecki w Austrii	Język niemiecki w Niemczech	Ekwiwalent w języku polskim
abgängig	vermisst, verschwunden	zaginiony, zagubiony
beeinspruchen	Einspruch erheben	wnosić sprzeciw
Dienstauftrag	Weisung	wskazówka, nakaz
einheben	erheben (Steuern)	pobierać
Flugzettel	Flugblatt, Werbezettel	ulotka
Gerichtsakt m.	Gerichtsakte f.	akta sądowe
Hacklerregelung	Schwerarbeiterregelung	przepis dotyczący ciężkiej pracy fizycznej
Inspektor	Komissar	komisarz
Jus	Jura	prawo
Landeshauptfrau	Ministerpräsidentin	Prezes Rady Ministrów (kobieta)
Monatsbezug	Monatsvergütung	pensja, wynagrodzenie miesięczne

Źródło: R. Utri

Kaunzer (za Utrim 2012, 304) podkreśla, że Niemcy za wszelką cenę starają się pielęgnować swój język, stosując niemieckie odpowiedniki zagranicznych słów, np. anglicyzmów, w przeciwieństwie do Austriaków, którzy bardzo chętnie stosują zapożyczenia z języka angielskiego. Poniższa tabela odzwierciedla powyższe stwierdzenie, przedstawiając kilka wyrażenń znalezionych na austriackich i niemieckich stronach internetowych:

Tab. 7. Wyrażenia na austriackiej i niemieckiej stronie internetowej

Austriacka strona internetowa	Niemiecka strona internetowa
Outlets	Filialen
Hot & New	Aktuelles
What you get	Leistungen
Who we are	Über uns
Contact	Kontakt

Źródło: R. Utri

Jak widać, Austriacy bardzo chętnie ulegają trendom używania anglicyzmów i używanie ich jest jak najbardziej mile widziane, natomiast Niemcy są niechętni wobec wprowadzania i zastępowania niemieckich słów obcymi, dlatego dla większości zwrotów starają się znaleźć niemiecki odpowiednik.

Utri (2012, 305) zwraca szczególną uwagę na fenomen sieci Mc'Donalds i jego sloganu marketingowego *I'm lovin' it*, który jest popularny na całym świecie w angielskiej wersji. Austriacy, tak jak Polska oraz większość krajów, chętnie przyjęli anglicyzm, natomiast Niemcy odrzucili angielski slogan, zastępując go wersją niemiecką *Ich liebe es*.

Ważnym przedsięwzięciem, mającym za zadanie poszerzenie wiedzy niezbędnej w procesie translacji tekstów specjalistycznych wywodzących się z Austrii, są seminaria na temat austriackiej odmiany języka niemieckiego organizowane w Wiedniu przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Tłumaczy Konferencyjnych AIIC, które stanowią kurs doskonalający dla tłumaczy unijnych (Markhardt za Kubackim 2011, 215).

Poniżej przedstawimy różnice języka niemieckiego w Austrii na płaszczyznach: ortograficznej, fonetycznej, gramatycznej, pragmatycznej i leksykalnej.

1.4.2.1. Charakterystyka ortograficzna

Różnice w pisowni w krajach niemieckojęzycznych nie odgrywają istotnej roli i są niewielkie po wielkich reformach ortograficznych (Rechtsschreibreform) z 1996, w której wszystkie kraje niemieckojęzyczne wzięły udział. W przeciwieństwie do Szwajcarii, w Austrii tak jak w Niemczech stosuje się literą estset (β). Niektóre wyrazy mają inną pisownię niż w Niemczech, np. *abendessen, mittagessen* (A) – *Abend/Mittag essen* – jeść kolację; *Kücken* (A) – *Küken* (D) – pisklą; *Geschoß* (A) – *Geschoss* (D) – piętro. Wyraz *Tunell* (A) (*tunel*) można w Austrii zapisać także w inny sposób – *Tunnel* (Ammon 2004, LXI; Ebner 2013, 466).

1.4.2.2. Charakterystyka fonetyczna

W tej grupie znajdują się różnice między niemieckim w Niemczech a niemieckim w Austrii dotyczące wymowy i intonacji.

Clyne (1995, 125) opisuje te różnice, twierdząc, że w austriackim niemieckim istnieje delikatnie znalizowany dyftong [ɛɐ] na dźwięk [aɪ] jak w przykładzie [krɛede] *Kreide*; dyftong [ɔo] i [oœ] jak w [frɔo] *Frau* i [frœoede] *Freude*. W niektórych dyftongach, austriackie [o] odpowiada niemieckiemu [ɔ] jak w [fo: ədan] *fordern* lub niemieckiemu [a] in *fast*. Niektóre samogłoski w austriackim niemieckim są krótkie przed /r/, /ʃ/, or /t/, np. *Behörde, Geburt, Nische, Städte*. Początkowe [st] w zapożyczeniach odpowiada [ʃt] w standardowym niemieckim, np. *Stil, Status*, /v/ jest uważane jako bezdźwięczne, np. [novembə], a początkowe /k/ jest podobne do szwajcarskiego [ç], np. *Chemie, China*. Zwarcie krtaniowe nie istnieje, np. [erman] *erinnern*, [tja:ta] *Theater*. /e/ jest wymawiane jako [ə] w liczbach takich jak *vierzehn, fünfzehn*. [x] pojawia się po [r] i kilku przednich samogłoskach, np. [kiɛxn], [durx] *Kirche, durch*. [ŋk] można znaleźć w takich wyrazach jak np. [aŋkst] *Angst*, [laŋksam] *langsam*. Lewandowski (2000, 114) podkreśla, że odmiana austriacka ma wiele wspólnego z południową częścią Niemiec, przede wszystkim Bawarią w kwestii wymowy, zatem spółgłoski dzwiczne b, d, g są wymawiane w Austrii bezdźwięcznie jak w południowych Niemczech.

Dokładny opis poszczególnych samogłosek i spółgłosek, akcentów i intonacji w niemieckim austriackim oraz jej porównanie do fonetyki niemieckiej w Niemczech znajduje się u Szulca (1999, 167–180) i u Ebnera (2013, 466).

1.4.2.3. Charakterystyka gramatyczna

Różnice między odmianą austriacką a niemiecką są widoczne na poziomie czasownika, rzeczownika, przymiotnika a także składni. Poniżej przedstawimy różnice występujące w różnych częściach mowy.

1.4.2.3.1. Czasownik

W Austrii, tak jak w niemieckojęzycznej części Szwajcarii czy w południowych Niemczech, czasowniki, które wyrażają stan, używane są wraz z czasownikiem posiłkowym *sein* w czasie przeszłym, tak jak czasowniki wyrażające ruch. Czasowniki, które możemy zaliczyć do tej kategorii, to m.in. *sitzen*, *liegen* and *schlafen*. Czas przeszły Perfekt z tymi czasownikami wyglądałby zatem w następujący sposób: *ich bin gesessen*, *ich bin gelegen* and *ich bin geschlafen*, podczas gdy te same czasowniki łączą się z czasownikiem posiłkowym *haben* w standardowym niemieckim: *ich habe gesessen*, *ich habe gelegen*, *ich habe geschlafen*. Co więcej, czas Imperfekt jest rzadko używany w Austrii, zwłaszcza w języku mówionym, z wyjątkiem czasowników modalnych (*ich sollte*, *ich wollte*) (Retti 1999, 55; Ebner 2013, 471; Szulc 1999, 184; Kubacki 2014, 168) i jest zastępowany czasem Perfekt nawet w pisemnych opowiadaniach (Retti 1999, 31, Ebner 2013, 471).

Ponadto struktura słowotwórcza niektórych czasowników złożonych może się różnić w Austrii i Niemczech:

absammeln (A) – *aufsammeln* (D) – zebrać;

sich einhängen (A) – *sich einhacken* (D) – wziąć pod rękę.

W mowie potocznej 2. i 3. osoba liczby pojedynczej czasowników mocnych tworzona jest bez przegłosu, np. *du stoßt*, *du fahrst*, *et tragt*. Różnice dotyczą ponadto walencji czasownika, np. czasownik *vergessen* (zapominać) w znaczeniu *zapomnieć czegoś zrobić* łączy się z przyimkiem *auf* – *Ich habe auf das Telefonat vergessen*, podczas gdy w Niemczech czasownik ten łączy się z biernikiem. Czasownik *impfen* (szczepić) występuje w Austrii w rekcji bez przyimka – *Ich gehe Pocken/Zecken impfen*, w Niemczech natomiast łączy się z przyimkiem *gegen* (Ebner 2013, 471).

1.4.2.3.2. Rzeczownik

Między niemieckim używanym w Niemczech a niemieckim używanym w Austrii istnieją różnice w rodzaju gramatycznym rzeczowników. Czasem rodzaj gramatyczny w Austrii jest taki sam jak w Szwajcarii. Poniżej przedstawiamy przykłady różnic w rodzaju gramatycznym (Wissik 2014, 23; Kubacki 2014, 168; Utri 2012, 302):

die Ausschank (A) – der Ausschank (D) – knajpa, bar;

die Spachtel (A) – der Spachtel (D) – szpachla;

das SMS (A) – die SMS (D) – sms;

das E-Mail (A) – die E-Mail (D) – email;

das Sakko (A) – der Sakko (D) – marynarka;

das Risotto (A) – der Risotto (D) – risotto;

das Radar (A) – der Radar (D) – radar;

das Schlamassel (A) – der Schlamassel (D) – rozgardiasz, tarapaty.

Szulc (1999, 182) zaznacza, że niejednokrotnie rodzajowi nijakiemu w odmianie austriackiej odpowiada rodzaj męski w niemczyźnie wewnętrznej, np.:

das Sakko (A) – der Sakko (D) – marynarka;

das Risotto (A) – der Risotto (D) – risotto;

das Abszeß (A) – der Abszeß (D) – ropień;

das Puff (A) – der Puff (D) – dom publiczny;

das Toto (A) – der Toto (D) – totalizator sportowy;

Zdarza się, że w wariancie austriackim jest tylko jeden rodzaj, podczas gdy w wariancie niemieckim są dwa, np.:

der Gummi (A) – der/das Gummi (D) – guma;

das Jogurt (A) – der/die/das Jogurt (D) – jogurt;

das Schnitzel (A) – der/das Schnitzel (D) – ścinek, sznycel.

Sytuacja może być także odwrotna, tzn. niemczyzna austriacka wykazuje dwa rodzaje gramatyczne, niemiecka natomiast tylko jeden:

der/die Brezel (A) – die Brezel (D) – obarzanek;

der/das Embryo (A) – der Embryo (D) – embion, zarodek;

das/die Vokabel (A) – die Vokabel (D) – słówko, wyraz.

W Austrii częściej niż w Niemczech tworzy się liczbę mnogą z przegłosem:

der Erlass – die Erlässe (A) – der Erlass – die Erlasse (D) – dekret;

*der Polster – die Pölster (A) – poduszka – **das** Polster – die Polster (D) – wyściółka na meblach;*

der Bogen – die Bögen (A) – der Bogen – die Bogen (D) – łuk;

der Wagen – die Wägen (A) – der Wagen – die Wagen (D) – wóz, samochód.

Formy dopełniacza są często skracane, np. *des Jänner, des April, des Deutsch* – Austriacy nie dodają końcówki *-(e)s*, do rzeczownika w dopełniaczu (Utri 2012, 302).

Różnice dotyczą także łączenia leksemów za pomocą interfiksu *-(e)s*, np. w Austrii i w Szwajcarii dużo częściej używa się interfiksu, w Niemczech natomiast dużo rzadziej, np. (Retti 1999, 54; Ebner 2013, 462; Wissik 2015, 23; Kubacki 2014, 168; Szulc 1999, 185):

Gesangsbuch (A, CH) – Gesangbuch (D) – śpiewnik ;

Zugsverkehr (A, CH) – Zugverkehr (D) – ruch kolejowy;

Aufnahmsprüfung (A) – Aufnahmeprüfung (D) – egzamin wstępny;

Landesgericht (A) – Landgericht (D) – sąd 2. instancji, sąd krajowy;

Zugsunglück (A) – Zugunglück (D) – katastrofa kolejowa;

Gelenksentzündung (A) – Gelenkentzündung (D) – zapalenie stawów.

Niekiedy w niemieckim austriackim występuje brak infiksu *-e*, który jest obecny w wewnętrznej niemieckim, np. (Szulc *ibid.*):

Blasbalg (A) – Blasebalg (D) – dudy;

Mausfalle (A) – Mausefalle (D) – łapka na myszy.

Nawet rodzaj sufiksów może być odmienny. W Austrii używa się np. sufiksu *-er* przy rzeczownikach: *der Einser, der Zweier (A) – die Eins, die Zwei (D)*. Do utworzenia form zdrobniałych w Austrii dodaje się końcówkę *-erl, -l* do rzeczownika, natomiast w języku standardowym niemieckim są to końcówki *-chen* i *-lein*. Sufiks *-chen* w Austrii traktuje się jako należący do języka pisanego, np. (Retti 1999, 54; Ebner 2013, 465; Utri 2012, 303; Kubacki 2014, 168):

Tascherl (A) – Taschchen (D) – torebeczka;

Häuserl (A) – Häuschen (D) – domek;

Flascherl (A) – Fläschchen (D) – buteleczka;

Hunderl (A) – Hündchen (D) – piesek;

1.4.2.3.3. Przymiotnik

Szulc (1999, 183) przytacza różnice zachodzące w przymiotnikach w standardzie austriackim i niemieckim. Różnice te są nieznaczne, jest ich niewiele i skupiają się głównie na stopniowaniu przymiotnika lub słowotwórstwie. W Austrii w stopniu wyższym częściej występuje przegłos, np.:

gesund – gesünder – (der) gesündeste (A) – gesund – gesünder/gesunder – (der) gesündeste/gesundeste (D);

dunkel – dünkler/dunkler – (der) dunkelste (A) – dunkel – dunkler – (der) dunkelste (D).

W standardzie austriackim posługujemy się sufiksem *-hältig* z przegłosem w miejsce niemieckiego *-haltig* bez przegłosu:

stichhältig (A) – stichhaltig (D) – zasadny;

gifthältig (A) – gifthaltig (D) – zawierający truciznę;

alkoholhältig (A) – alkoholhaltig (D) – zawierający alkohol.

Stopień najwyższy w funkcji przysłówkowej może być stosowany w formie skróconej, np. *schnellst* (zamiast *am schnellsten*), *billigst* (zamiast *am billisgten*) i często jest stosowany w reklamach: *geschmackvollst angefertigt* (wykonane z najwyższym smakiem), *billigst verkauft* (sprzedane najtaniej) itd. Zwrot *am ehesten* w stopniu najwyższym bywa zastąpiony formami *ehest*, *ehestens* (tak wnet, jak tylko możliwe) i znajduje użycie najczęściej w języku urzędowym.

W standardzie austriackim zauważyć można kilka niespotykanych w Niemczech złożów przymiotnikowych, np. *beinhart* (bardzo twardy), *blutarm* (bardzo biedny), *bocksteif* (bardzo twardy).

1.4.2.3.4. Składnia

Szulc (1999, 186–187), Ebner (2013, 473), Kubacki (2011, 217) oraz Dargiewicz (2004, 25) wskazują także na kilka różnic w odmiennym użyciu przyimków między niemiecką a polską. Do najczęściej spotykanych należą użycia *am* zamiast *auf dem* np.:
um 1 Euro (A) – für 1 Euro (D) – za 1 euro;

außer Obligo (A) – ohne Obligo (D) – bez zobowiązania;

über Antrag von (A) – auf Antrag von (D) – na wniosek;

am Land (A) – auf dem Land (D) – na wsi;

am Gipfel (A) – auf dem Gipfel (D) – na szczycie;

am Markt (A) – auf dem Markt (D) – na rynku;

bei der Kasse (A) – an der Kasse (D) – przy kasie;

über Wunsch (A) – auf Wunsch (D) – na życzenie

auf etwas vergessen (A) – etwas vergessen (D) – zapomnieć czegoś.

Ponadto mamy do czynienia z odmiennym szykiem we frazie, świadczą o tym poniższe przykłady (Szulc 1999, 187):

in längstens zwei Wochen (A) – längstens in zwei Wochen (D) – najdalej za dwa tygodnie;

in beinahe jedem Geschäft (A) – beinahe in jedem Geschäft (D) – prawie w każdym sklepie.

1.4.2.4. Charakterystyka pragmatyczna

Charakterystyczną cechą odmiany austriackiej jest stosowanie tytułów. W Austrii hierarchia odgrywa istotną rolę. Austriacy używają tytułów, zwracając się do swojego rozmówcy. Ta obsesja w używaniu tytułów jest widoczna w Austrii na każdym kroku, co może z zewnątrz wydawać się śmieszne (Ebner 2013, 474). Wiesinger (2008, 17) podsumowuje tę charakterystyczną cechę austriacką w następujący sposób:

„należy [...] do dobrego tonu, aby tytułować osoby wyżej postawione – także w sytuacjach nieformalnych – a przede wszystkim, aby uzyskany tytuł (zawodowy) męża przenosić na żonę. Nieznani, wyżej postawieni panowie lubią być tytułowani jako *Pan Direktor* albo *Pan Doktor*, a nieznanne kobiety skrótem *laskawa pani*.”³²

Retti (1999, 33) oraz Kubacki (2011, 213) podkreślają także tendencję w Austrii do używania rodzajników przed rzeczownikami, np. w Austrii mówi się *der Kerl*, *der Herr Schmidt*. Szulc (1999, 160) zwraca uwagę na typowe dla Austrii idiomy sytuacyjne, które świadczą o innym rodzaju życia towarzyskiego niż w północnych Niemczech, np. *Küss die Hand* (*całuję rączki*), *gnädige Frau* (*laskawa pani*), *Habe die Ehre* (*mam zaszczyt*), *Grüß Gott* (*szczęść Boże*).

Ebner (2013, 474) zauważa, że prośby w niemczyźnie austriackiej tworzy się często za pomocą trybu warunkowego (Konjunktiv), np. *Ich hätte gerne ...* (*chciał(a)bym...*), *dürfte ich Sie bitten...* (*czy mógłbym Pana/Panią/Państwa prosić...*). Pytania oraz prośby zaczynają się dość często od przeprosin, np. *Entschuldigen Sie bitte, könnten Sie mir sagen...* (*przepraszam Pana/Panią/Państwa, czy mógł(a)by mi Pan/Pani/ mogliby mi Państwo powiedzieć...*) Zdania rozpoczynane są przez wprowadzenie *Es ist so, dass...* (*to jest tak, że...*), *Ich bin der Meinung, dass...* (*uważam/jestem zdania, że...*), podczas gdy Niemcy od razu przechodzą do rzeczy. Wszystkie te zwroty i wprowadzenia stosowane przez Austriaków mogą z jednej strony wpływać pozytywnie na komunikację i nawiązywanie relacji, z drugiej jednakże mogą sprawiać wrażenie, że mówca ma problem z wysławianiem się i świadczyć o jego poczuciu niepewności w kontaktach z innymi. Ebner (ibid.) wskazuje, że osoba posługująca się takimi zwrotami traci na wiarygodności, szczególnie w obliczu niektórych instytucji, jak np. przed sądem.

³² „gehört es [...] zum guten Ton, Höhergestellte – und das auch in informellen Situationen – zu titulieren und vor allem den erworbenen (Berufs)titel des Ehemannes auf die Frau zu übertragen. Unbekannte, höhergestellt wirkende Herren werden gerne als Herr Direktor oder Herr Doktor angeredet, unbekannte Damen weiterhin mit verkürzten gnä(dige) Frau.“

1.4.2.5. Charakterystyka leksykalna

Utri (2012a, 322; 2013, 171) podkreśla, że znaczna część austriacyzmów wywodzi się z języków sąsiadujących z Austrią, tj.: Węgrami, Słowenią, Słowacją i Włochami. W Niemczech austriackiej są też słowa pochodzące z języków żydowskich, np. języka jidysz, m.in. wyrażenie *ein Maßl haben* oznacza *mieć szczęście*. Według Utriego (2013,171) czasem ciężko jest stwierdzić, czy niektóre słowa używane są tylko w języku potocznym (umgangssprachlich) czy też powinny być traktowane jako standardowa austriacka odmiana języka niemieckiego (österreichische Standardsprache).

Według Putza (za Utrim 2013, 171) niektóre słowa są uważane za przestarzałe, tak jak np. *Kommissär* czy *Affaire* pisane po francusku. Putz nazywa takie słowa *pseudo-austriacyzmami* i twierdzi, że nie powinny być one już traktowane jako austriacyzmy.

Szulc (1999, 195) podaje listę wyrazów łacińskich, włoskich, francuskich, słowiańskich i węgierskich, które już na stałe zagościły w Niemczech austriackiej:

I. Wyrazy włoskie i łacińskie:

die Biskotte (wł. *biscotto*) – rodzaj biszkoptu;

der Karfiol (wł. *caviolfiore*) – kalafior;

die Fiole (łac. *phaseolus*) – fasola;

die Trafik (wł. *trafico*) – sklep z wyrobami tytoniowymi i gazetami,

die Assekuranz (wł. *assicurazione*) – ubezpieczenie;

die Faktura (łac. *factura*) – rachunek;

die Kassa (wł. *cassa*) – kasa;

die Ribisel (wł. *ribes*) – porzeczka.

II. Wyrazy francuskie:

der Kader (franc. *cadre*) – drużyna;

der Kupon (franc. *cou-pon*) – kupon;

rekommandiert (franc. *recommander*) – polecony (np. list) ;

frequentiert (franc. *fréquenté*) – uczęszczany;

plakatieren (franc. *placque, placard*) – plakatować;

der Luster (franc. *lustre*) – ozdobne oświetlenie sufitu ;

das Karbonpapier (franc. *papier carbone*) – kalka ;

delogieren (franc. *deloger*) – wypowiedzieć komuś wynajem lokalu.

III. Wyrazy słowiańskie:

der Powidl (czes. *powidla*) – powidła;

die Kaluppe (czes. *chalupa*) – chałupa;

der Schöps (czes. *skopec*) – baran;

die Kolatsche/Golatsche (czes. *koláč*) – kołacz, placek;

die Buchtel (czes. *buchta*) – ciasto drożdżowe nadziewane dżemem;

die Klobasse (czes. *klobása*) – rodzaj kielbasy;

die Jause (słwn. *južina*) – podwieczorek.

IV. Wyrazy węgierskie:

das Gulasch/Gulyas (węg. *gulyás*) – gulasz,

das Pörkölt/Pörkel(t) (węg. *pörkölt*) – potrawka;

das Schinakel (węg. *csónak*) – łódka;

die Palatschinke (węg. *palacsinta*) – naleśnik;

der Tschardasch/Csárdás (węg. *csárdás*) – czardasz.

Ebner (2013, 444) podaje, że najwięcej zapożyczeń zaczerpnięto z Włoch, które były najważniejszym partnerem kulturowym Austrii. Większość dzieł dotyczących zapożyczeń w odmianie austriackiej traktuje o zapożyczeniach z języków słowiańskich, głównie z języka czeskiego, słowackiego i słoweńskiego, tak jak jest to w przypadku przywołanego wyżej Ebnera.

Ammon (1995) podzielił różnice leksykalne na kilka następujących kategorii: I. dania i posiłki, II. administracja, sądownictwo, opieka zdrowotna, szkoła, wojsko, III. życie zawodowe, rzemiosło, gospodarstwo rolne i transport, IV. gospodarstwo domowe i ubrania, V. zachowanie ludzkie, socjalne, cechy charakteru i części ciała, VI. sport i gry, VII. inne, VIII. indeklinabilia. Wiesinger (2008, 14) wskazuje, która z tych grup jest najliczniejsza w austriacyzmy, a która najmniej:

„Chociaż dotyczy różnych dziedzin, istnieje różna intensywność występowania austriackiego słownictwa. Na podstawie wyboru 418 charakterystycznych przykładów Ammon (1995, 156) wylicza następujące podziały, które mogą dostarczyć przybliżony pogląd. 1. dania i posiłki 101 = 24%; 2. Administracja, sądownictwo, opieka zdrowotna, szkoła, wojsko 91 = 22%; 3. Życie zawodowe, rzemiosło, gospodarstwo rolne i transport 85 = 20%; 4. Gospodarstwo domowe i ubrania 55 = 13%; 5. Zachowanie ludzkie, socjalne,

cechy charakteru i części ciała 31 = 7%; 6. Sport i gry 19 = 5%; 7. Inne 21 = 5%; 8. Indeklinabilia 15 = 4%.“³³

Jak pokazuje Wiesinger, najwięcej austriacyzmów znajduje się w słownictwie dotyczącym dań i posiłków, bo Austriacy ogromną wagę przywiązują do zachowania swojej autonomiczności właśnie w tej dziedzinie (zob. załącznik nr 1). Następnie austriacyzmy pojawiają się często w słownictwie związanym z administracją, sądownictwem, opieką zdrowotną, szkołą i wojskiem, a zaraz po nich jest słownictwo dotyczące życie zawodowego, rzemiosła, gospodarstwa rolnego i transport.

Nie wszystkie cechy specyficzne dla leksyki austriackiej obowiązują tylko w Austrii. Czasami występują one także w innych centrach/ośrodkach językowych, a takie występowanie określane jest przez Ammona (1995, 106) jako wariant niespecyficzny (*unspezifische Variante*). Zdarzają się także warianty, które są używane zarówno w Austrii, jak i w południowych Niemczech. W Niemczech traktowane są jako wariant regionalny, w Austrii natomiast jako wariant narodowy, o czym wspomina Clyne (1992, 134):

“Tam, gdzie niski status został przyznany austriackiej i szwajcarskiej odmiany narodowej przez Niemców, to nie jest tylko wyrażenie kulturowego imperializmu czy czynników historycznych. Jest to także rezultat nieporządku między lingwistycznymi a socjolingwistycznymi czynnikami. Odmiany narodowe są określane na podstawie kryteriów socjolingwistycznych/socjopolitycznych. Fakt, który świadczy o południowoniemieckich odmianach regionalnych i austriackich oraz szwajcarskich odmianach narodowych, może się częściowo pokrywać i nie sprawia, że austriacki i szwajcarski standardowy niemiecki są dialektami standardowego niemieckiego Niemiec. Ważną informacją jest to, że *Jänner* (‘styczeń’, GSG Januar) i *Feber* (‘luty’, GSG Februar) mogą być regionalne i nie całkiem standardowe w południowych Niemczech, są za to standardowe w Austrii [...]”³⁴

³³ „Obwohl alle Sachgebiete betreffend, gibt es ein jeweils unterschiedlich starkes Vorkommen des österreichischen Wortschatzes. Anhand einer charakteristischen Auswahl von 418 Beispielen zählt Ammon (1995, 156) folgende Verteilungen die einen ungefähren Eindruck vermitteln können. 1. Speisen und Mahlzeiten 101 = 24%; 2. Verwaltung, Justiz, Gesundheitswesen, Schule, Militär 91 = 22%; 3. Geschäftsleben, Handwerk, Landwirtschaft und Verkehr 85 = 20%; 4. Haushalt und Kleidung 55 = 13%; 5. Menschliches Verhalten, Soziales, Charaktereigenschaften und Körperteile 31 = 7%; 6. Sport und Spiele 19 = 5%, 7. Sonstiges 21 = 5%; 8. Indeklinabilia (Formwörter) 15 = 4%.”

³⁴ “Where a low status has been afforded by Germans to the Austrian and Swiss national varieties, this is not only an expression of cultural imperialism or of historical factors. It is also the result of confusion between linguistic and sociolinguistic considerations. National varieties are determined on the basis of sociolinguistic/sociopolitical criteria. The fact that features of South German regional varieties and Austrian and Swiss national varieties may overlap does not make Austrian and Swiss Standard German dialects of German Standard German. The important fact is that *Jänner* (‘January’, GSG Januar) and *Feber* (‘February’,

Dargiewicz (2004, 24) proponuje poniższy podział leksyki austriackiej opartej na podziale Rettiego (1999, 34):

- I. słownictwo południowoniemieckie – niemczyzna austriacka opiera się formach leksykalnych panujących w południowych Niemczech, oto kilka przykładów z ich północnoniemieckimi odpowiednikami:

Bub (A) – Junge (D) – chłopiec;

Orange (A) – Apfelsine (D) – pomarańcza;

Samstag (A) – Sonnabend (D) – sobota.

- II. słownictwo bawarsko-austriackie – ze względu na wspólne pochodzenie w Austrii istnieją wyrazy, które są wspólne dla Austriaków i Bawarczyków, a które różnią się od pozostałych regionów niemieckich np.:

Maut (A) – Zoll (D) – cło, opłata drogowa;

Kren (A) – Meerrettich (D) – chrzan;

Brösel (A) – Paniermehl (D) – bułka tarta;

Knödel (A) – Kloß (D) – kluska.

- III. słownictwo wspólnoaustriackie – do tej grupy należą urzędowe wyrażenia dotyczące administracji i instytucji państwowych jak np.:

Matura (A) – Abitur (D) – matura;

Erlagschein (A) – Zahlkarte (D) – przekaz pocztowy³⁵;

Nationalrat (A) – Bundestag (D) – Parlament;

Landeshauptmann (A) – Ministerpräsident (D) – premier.

W ostatnich dekadach leksyka dotycząca komunikacji społecznej uległa zmianie i tym samym odróżnia leksemy austriackie od leksemów sąsiadującej Bawarii, np.:

Jause (A) – Brotzeit (D) – przerwa obiadowa;

Marille (A) – Aprikose (D) – morela;

Schultasche (A) – Schulranzen (D) – tornister;

Obers (A) – Sahne (D) – śmietana;

GSG Februar) may be regional and not completely Standard in South Germany but they are Standard in Austria [...].”

³⁵ Znaczeniem słowa *Erlagschein* podawanym przez wiele źródeł słownikowych i internetowych jest *formularz wpłaty*. W słowniku Dudena (2016) znajdziemy następującą definicję: *Erlagschein, der (österr.): Einzahlungsschein.*

IV. słownictwo wschodnio- i zachodnioaustriackie – ta grupa pokazuje różnorodność leksykalną między wschodem a zachodem Austrii. Na zachodzie widać wiele cech wspólnych z dialektem bawarskim. Przykłady wyrazów używanych we wschodniej i zachodniej części:

Fleischhauer (A) – Metzger (D) – rzeźnik;

Rauchfang (A) – Kamin (D) – komin;

Ribisel (A) – Johannisbeere (D) – czerwona porzeczka;

Gelse (A) – Mücke (D) – komar.

V. słownictwo regionalne – regionalne słownictwo jak sama nazwa wskazuje jest typowe dla poszczególnych regionów w Austrii i tak np. w regionach, w których funkcjonują winnice, używa się następujących określeń dla przemysłu winiarskiego:

Hauer (A) – Winzer (D) – właściciel winnicy;

Sturm (A) – określenia używane dla fermentującego wina;

Heuriger (A) – określenie świeżo sfermentowanego wina.

Wiesinger do tej grupy zalicza także wyrażenia typowe dla regionu Vorarlbergu, np.

schaffen (A) – arbeiten (D) – pracować;

Lauch (A) – Porree (D) – por;

Bestattnis (A) – Begräbnis (D) – pogrzeb.

VI. słownictwo wspólnoniemieckie z dodatkowym znaczeniem – w tej grupie zebrane są wyrażenie języka niemieckiego, które w Austrii zyskują inne, dodatkowe znaczenie:

Takim przykładem jest podany przez Wiesingera (za Dargiewicz *ibid.*) wyraz *Bäckerei*, który w Austrii nie oznacza tylko *piekarni*, lecz może być także użyty jako określenie na *słodkie ciastko*. Kolejnym przykładem jest czasownik *ausrichten*, który znaczy *przekazywać* (np. informację), ale w Austrii oznacza też *obmawiać, obgadywać*.

Rozbieżności między niemczyzną austriacką a niemczyzną wewnętrzną są najbardziej zauważalne na poziomie leksyki i stanowią najliczniejszą grupę różnic. Wyrażenia i zwroty należą do różnych dziedzin i niektóre z nich nie zawsze można przypisać do konkretnego obszaru tematycznego, jednakże istnieją trzy zakreśły tematyczne, na podstawie których można zaobserwować te różnice. Wiesinger (1998, 27), Ebner (1998, 95), Dargiewicz (2004, 26) oraz Szulc (1999, 187) wyróżnili tutaj trzy grupy:

- I. słownictwo urzędowe;
- II. słownictwo związane z zawodami i sferą prywatną;
- III. słownictwo związane z gastronomią i kuchnią.

W sferę słownictwa urzędowego wpisują się terminy z zakresu administracji państwowej, jurysdykcji, polityki i szkolnictwa, a także terminy rozpowszechnione przez wymianę handlową, np.:

der Abgang (A) – das Fehlen, das Verschwinden (D) – brak, zaginięcie;

das Ansuchen (A) – das Gesuch (D) – podanie;

ausfolgen (A) – übergeben, ausliefern (D) – wydać, dostarczyć;

der Exekutor (A) – der Gerichtsvollzieher (D) – komornik;

die Familienbeihilfe (A) – das Kindergeld (D) – zasiłek rodzinny;

die Kundmachung (A) – die Bekanntmachung (D) – ogłoszenie;

der Lehrbehelf (A) – das Lehrhilfsmittel (D) – pomoc naukowa;

der Obmann (A) – der Vorsitzende (D) – przewodniczący stowarzyszenia/partii politycznej;

stucken (A) – büffeln, pauken (D) – wkuwać, uczyć się;

der Vorstand (A) – der Vorstehender / der Leiter – kierownik, naczelnik;

die Zeugeneinvernahme (A) – die Zeugenvernehmung (D) – przesłuchanie świadka.

Wyrazy dotyczące zawodów i sfery prywatnej wykazują dość znaczne różnice w stosunku do ich odpowiedników niemieckich. Znaleźć tu można zarówno nazwy zawodów, narzędzi, jak też i przedmioty stanowiące wyposażenie mieszkań i warsztatów mieszczan, rzemieślników i chat chłopskich, np.:

die Bedienerin (A) – das Dienstmädchen (D) – służąca;

das Busserl (A) – der Kuss (D) – pocałunek;

die Erzeugung (A) – das Erzeugnis (D) – produkcja, wyrób;

die Greißlerei (A) – das Lebensmittelgeschäft (D) – sklep spożywczy;

das Nachtmahl (A) – das Abendessen (D) – kolacja, wieczerza;

der Rauchfangkehrer (A) – der Schornsteinfeger (D) – kominiarz;

die Stiege (A) – die Treppe (D) – schody;

das Stockerl (A) – der Hocker (D) – stół;

der Wagenlenker (A) – der Autofahrer (D) – kierowca;

die Zinswohnung (A) – die Mietwohnung (D) – mieszkanie czynszowe.

Jak już wspominaliśmy, leksemy dotyczące potraw i kuchni są wyjątkowo liczne, co wiąże się z silnym podkładem gwarowym, a także interferencjami języków obcych, z przewagą języków słowiańskich i języka włoskiego. Austriacy dużą wagę przywiązują do swojej odrębności w tej dziedzinie, np.:

die Eierspeise (A) – die Rührerei (D) – jajecznica;
der Erdäpfel (A) – die Kartoffel (D) – ziemniak;
die Germ (A) – die Hefe (D) – drożdże;
der Karfiol (A) – der Blumenkohl (D) – kalafior;
der Knödel (A) – der Kloß (D) – kluska;
die Marille (A) – die Aprikose (D) – morela;
das Obers (A) – die Sahne (D) – śmietana;
der Paradeiser (A) – die Tomate (D) – pomidor;
die Schale (A) – die Tasse (D) – filiżanka;
die Speis (A) – die Speisekammer (D) – spiżarnia;
der Zeller (A) – die Sellerie (D) – seler;
das Zuckerl (A) – das Bonbon (D) – cukierek;
die Zwetschke (A) – die Pflaume, die Zwetsche (D) – śliwka.

Jak wynika z przedstawionych do tej pory przykładów, istnieje sporo różnic leksykalnych między Austrią a Niemcami, które dotyczą zarówno języka potocznego, jak i języka specjalistycznego. Taki właśnie podział zaproponował Utri (2012, 302), podając następujące przykłady:

I. słowa z języka potocznego:

Bub (A) – Junge (D) – chłopiec;
Rechen (A) – Harke (D) – grabie;
Orange (A) – Apfelsine (D) – pomarańcza;
Knödel (A) – Kloß (D) – kluska;
Samstag (A) – Sonnabend (D) – sobota.

II. słownictwo specjalistyczne:

Verlassenschaft (A) – Hinterlassenschaft, Nachlass (D) – spadek;
Bahnhofsvorstand (A) – Bahnhofsvorsteher (D) – zawiadowca stacji;
außer Obligo (A) – ohne Obligo, unter Ausschluss der Haftung (D) – bez zobowiązania;
Partezettel (A) – Todesanzeige (D) – nekrolog;

Patronanz (A) – Patronat, Ehrenschutz (D) – patronat;

Schranken (A) – Schlagbaum bei einem Bahnübergang (D) – szlaban na przejeździe kolejowym;

Spagat (ital.) (A) – Bindfaden (D) – szpagat;

Sponsion (A) – akad. Feier, bei der Titel Magister verliehen wird (D) – wręczenie dyplomów.

Podsumowując, za Ammonem (1995), Wiesingerem (2008) i Szulcem (1999, 191) można z całą pewnością stwierdzić, że najwięcej austriacyzmów dotyczy kategorii jedzenia i posiłków. Według Wiesingera kategoria ta stanowi aż 24% wszystkich austriacyzmów. Określenia dotyczące jedzenia i gastronomii są dla Austriaków bardzo ważne. W austriackich książkach kucharskich znajdują się słowniczki, aby nie tylko Austriacy, ale także inne narodowości, m.in. nawet Niemcy, mogli zrozumieć specyfikę austriackiej kuchni (Cilia za Wissik 2014). Jak bardzo słownictwo dotyczące kuchni i gastronomii jest ważne dla Austriaków, świadczy o tym Protokół nr 10 (zob. załącznik nr 1). Austria, przystępując do Unii Europejskiej w 1995 roku zwróciła uwagę na różnice w użyciu słownictwa w Austrii i Niemczech oraz jako pierwszy kraj w UE wywalczyła sobie prawo do używania austriackich odpowiedników dla niemieckich wyrazów w postaci Protokołu Nr 10 (Kubacki 2015, 19; Utri 2013, 172).

Paluszek (2014, 29) opisuje starania Austrii o zachowanie autonomii językowej w Unii Europejskiej. Ostatecznie w załączniku do Protokołu nr 10 zawarto listę 23 austriacyzmów, których status prawny zgodnie z treścią protokołu jest równy z tymi samymi zwrotami używanymi w RFN, a co najważniejsze, pociągają za sobą takie same skutki prawne. Według Protokołu nr 10 wszystkie akty prawne sporządzone przez Unię Europejską w wersji niemieckiej muszą zawierać także ich austriackie odpowiedniki. Uznanie protokołu przez Unię Europejską oznaczało uznanie austriackiej odmiany języka niemieckiego na poziomie międzynarodowym.

Lista zawiera 23 wyrażenia o charakterze kulinarnym. Kubacki (2015, 20) wymienia te leksemy, podając ich polskie odpowiedniki.

Tab. 8. Lista kulinariów austriackich z ich niemieckimi i polskimi odpowiednikami

Leksem austriacki	Leksem niemiecki	Leksem polski
Beiried	Roastbeef	rostbef
Eierschwammer	Pfifferlinge	kurki
Erdäpfel	Kartoffeln	ziemniaki
Faschiertes	Hackfleisch	mięso mielone

Fisolen	Grüne Bohnen	fasola w strączkach
Grammeln	Grieben	skwarki
Hüferl	Hüfte	rumsztyk
Karfiol	Blumenkohl	kalafior
Kohlsprossen	Rosenkohl	brukselka
Kren	Meerrettich	chrzan
Lungenbraten	Filet	polędwica
Marillen	Aprikosen	morele
Melanzani	Aubergine	bakłażan/oberżyna
Nuß	Kugel	skrzydło
Obers	Sahne	śmietana
Paradeiser	Tomaten	pomidory
Powidl	Pflaumenmus	powidła śliwkowe
Ribisel	Johannisbeeren	porzeczki
Rostbraten	Hochrippe	rozbratel (międzyżebrowka)
Schlögel	Keule	udziec
Topfen	Quark	twaróg
Vogersalat	Feldsalat	roszponka
Weichseln	Sauerkirschen	wisnie

Źródło: A.D.Kubacki

Oprócz różnic leksykalnych dotyczących kulinariów istnieją także inne różnice, np. dotyczące języka prawa i administracji. Markhardt (2006, 12) podkreśla, że uznanie austriackich terminów dotyczących nazw kulinarnych było dużo bardziej istotne dla Austriaków niż uznanie terminów prawnych, jednakże jak słusznie zauważają Markhardt (ibid.), Utri (2013, 172), Weisflog (1996, 46) i Jacewicz (2010, 193) różnice terminologiczne są najliczniejsze przede wszystkim w języku prawa i to właśnie im powinno poświęcać się najwięcej uwagi. Trafnie ujął to Weisflog (1996, 46):

"Co jednakże bardzo widocznie odróżnia język prawa od innych języków specjalistycznych, to fakt, że znormalizowane pojęcia prawne nie są międzynarodowe, lecz narodowe, tzn. ich znaczenie różni się między krajami, porządkami prawnymi i pociąga za sobą duże trudności dla tłumacza."³⁶

Tematem tłumaczenia kulinariów austriackich na język polski zajmuje się Stanaszek (2007) podając m.in. strategię tłumaczenia nazw kulinarnych. Tłumaczenie kulinariów jest dość podstępne i trudne. Stanaszek podkreśla, że należy pamiętać o tym, że w różnych językach mogą istnieć bardzo podobne do siebie potrawy, mimo, że dana potrawa wydaje nam się być charakterystyczną tylko dla naszego regionu czy kraju. U Szulca (1999, 191) znajdziemy także listę austriacyzmów gastronomiczno-kuchennych wraz z ich wewnątrzniemieckimi odpowiednikami.

³⁶ "Was jedoch die Rechtssprache von anderen Fachsprachen sehr deutlich unterscheidet, ist die Tatsache, dass die normierten Rechtsbegriffe nicht international, sondern national sind, d.h. ihre Bedeutung variiert von Land zu Land, von Rechtsordnung zu Rechtsordnung und zieht daher große Schwierigkeiten für die Übersetzer nach sich."

1.4.2.6. Zróznicowanie regionalne w Austrii

Większa część Austrii należy tak jak Bawaria i Południowy Tyrol do obszaru dialektów bawarskich. Vorarlberg i część zachodniego Północnego Tyrolu, tak jak Szwajcaria i południowo-zachodnie Niemcy należą natomiast do obszaru dialektów alemańskich. Ten podział pokazuje, że obszary poszczególnych dialektów nie pokrywają się ani z granicami państwa, ani podziałem na kraje związkowe wewnątrz Austrii (Ammon 2004, XXXVII). Według Ammona (ibid.) terytorium Austrii można podzielić na:

- I. wschodnio-austriackie;
- II. zachodnio-austriackie;
- III. południowo-wschodnio-austriackie;
- IV. środkowo-austriackie.

Najwięcej różnic dotyczy słownictwa. Większość słów jest typowa dla standardowego języka niemieckiego, są jednak takie słowa, które w różnych regionach mają inny odpowiednik. Wissik (2014, 28) podaje przykład wyrazu *Alp* stosowanego w Vorarlbergu dla określenia pastwiska górskiego. W pozostałej części Austrii pastwisko górskie określane jest jako *Alm*. Termin *Alpwirtschaft* nie jest oznaczony w tekstach ustaw jako termin stosowany jedynie w Vorarlbergu, a terminu *Almwirtschaft* nie znajdziemy w dzienniku ustaw dla regionu Vorarlbergu, ale znajdziemy go w dziennikach ustaw innych landów. Z powyższego można stwierdzić, że termin typowy tylko dla Vorarlbergu *Alpwirtschaft* nie występuje w tekstach specjalistycznych.

1.4.2.7. Język standardowy w Austrii

Język standardowy w Austrii to język używany w formie pisemnej oraz w komunikacji ustnej w kontekstach formalnych i oficjalnych, jak np. przemowy, kazania, wykłady, wiadomości itd. Język standardowy stosowany jest także w nieformalnych kontekstach, ale różni się pewnymi cechami od wersji formalnej, np. niewymawianiem końcówek: *heut, ich hab*. Wersja nieformalna pojawia się także w publicznych debatach, u prowadzących programy telewizyjne etc., ale także w prywatnych rozmowach. Zarówno wersja formalna, jak i nieformalna używane są w szkołach, gdzie wersja formalna dominuje w procesie prowadzenia zajęć i wykładów, wersja nieformalna w prywatnej rozmowie nauczyciel-uczeń, ale w prywatnej rozmowie może także zostać użyty dialekt, jeśli dane osoby takim się posługują.

Jednym z najstarszych dzieł dotyczących języka standardowego w Austrii jest *Das österreichische Hochdeutsch. Versuch einer Darstellung seiner hervorstechenden Fehler und fehlerhaften Eigenthümlichkeiten* Hermanna Lewiego (1875). Jednakże językowe cechy charakterystyczne niemieczyny w Austrii postrzega on jako błędy. Jego książka stała się zatem zbiorem najczęstszych „błędów”, które występują w standardowym języku austriackim na tle morfologicznym, syntaktycznym i leksykalnym. Ponadto, Lewi przypisuje społecznemu, geograficznemu i politycznemu otoczeniu wpływ na język:

„Duży wpływ na zastosowanie języka ojczystego taki jak szkoła ma też otoczenie, w którym dorastamy. Wiadomo, że wszelkie starania i pracowitość nauczyciela [w kwestii nauczania niemieckiego] nie może się równać z niemieckim, który dziecko przynosi ze sobą do szkoły z domu rodzinnego.”³⁷

„Przyczyny tego zjawiska leżą po części, jak już wcześniej wspomniano, w relacjach między austriackimi obszarami, znacznie bardziej jednak w społecznych, politycznych [stosunkach], które jednak nie w mniejszej części są warunkowane bezpośrednio przez te pierwsze [relacje].”³⁸

Pogląd Lewiego podziela Luick (1904, 4), również nie uznając narodowej odmiany austriackiej:

„Ograniczenie do obszaru austriackiego jest jednakże z naukowego punktu widzenia nieuzasadnione. Dialekty, którymi mówi się w Bawarii [...], są naszym [dialektom] bardzo bliskie, co da się wyjaśnić tym, że nasze austrackie alpejskie kraje związkowe zostały zasiedlone przez Bawarczyków.”³⁹

Jak widać, początkowo uznanie odmiany austriackiej budziło kontrowersje, jednak z biegiem czasu zdania były coraz bardziej podzielone. Istotę artykułu Hornung (1973, 21) stanowi natomiast historia języka oraz kodyfikacja języka w Austrii. Píše w nim o języku niemieckim urzędowym, który od stuleci stanowi samodzielny dział administracji oraz o wpływach obcojęzycznych sąsiadów, z którymi Austriaków łączy długa koegzystencja i wymiana kulturowa.

³⁷ „Weit größeren Einfluss als die Schule hat auf die Handhabung der Muttersprache die Umgebung, in der wir aufwachsen. Es ist bekannt, dass alle Sorgfalt, aller Fleiß des Lehrers zum größten Theile illusorisch gemacht wird durch das Deutsch, welches das Kind aus dem elterlichen Haus in die Schule mitbringt.” (Lewi 1875, 1)

³⁸ „Die Gründe dieser Erscheinung liegen zum Theil, wie schon oben angedeutet, in den osterreichischen Terrainverhältnissen, viel mehr aber in der socialen und politischen, die freilich wiederum zum nicht geringen Theil indirekt von den ersteren bedingt werden.” (Lewi 1875, 3)

³⁹ „Die Beschränkung auf österreichisches Gebiet ist allerdings vom wissenschaftlichen Standpunkt aus nicht gerechtfertigt. Die Mundarten, welche in Bayern [...] gesprochen werden, stehen den unseren sehr nahe, was sich daraus erklärt, dass unsere österreichischen Alpenländer von Bayern aus besiedelt worden sind.“

Ta niepewność co do odmiany austriackiej pozostawiła swoje piętno po dziś dzień. Austriacy często używają standardowego niemieckiego w obawie przed popełnieniem błędów oraz poprawnością odpowiedników austriackich. Austriacka świadomość odnośnie do odmienności i równorzędności ze standardowym niemieckim jest słabo wykształcona, o czym świadczą słowa Pollaka (1992, 103):

„Widzę specyfikę austriackiego kryzysu tożsamości, jego podstawowy czynnik warunkowy, zniechęcony stosunek do własnego języka i z nim związane daleko idące upośledzenie pewnej siebie zdolności artykulacji, które zakłócają powstawanie środków zapobiegawczych przeciwko kolejnym kwestiom poczucia zależności.”⁴⁰

Kolejnym powodem używania przez Austriaków standardowego niemieckiego stosowanego w Niemczech jest m.in. handel międzynarodowy: import, eksport, a co się z tym wiąże, także proces komunikacji. Aby komunikować się efektywnie, Austriacy używają znanej przez wszystkich niemieczyny, o czym świadczą słowa Wiesingera (1988, 239):

„Przeważająca większość podaje lepszą zrozumiałość jako przyczynę tego językowego dopasowania. Nie może zatem dziwić, że ciągle stosowanie typowo niemieckich słów w końcu przeniknie do życia prywatnego i stopniowo wyprze wyrażenia austriackie.”⁴¹

Jak widać, Wiesinger podkreśla nie tylko, że Austriacy dążą do bycia zrozumianym przez używanie typowo niemieckich słów, ale wyraża także obawę, że taki sposób zachowania i myślenia Austriaków może spowodować zanik terminów odmiany austriackiej. Ponadto Lang (2010, 197) zauważa, że wielu austriackich uczonych publikuje swoje dzieła w niemieckich wydawnictwach, co wiąże się z dostosowaniem języka do standardu obowiązującego w Niemczech.

Schmidlin (2011, 226) podkreśla natomiast, że Austriacy czują się pewniej niż Szwajcarzy, używając swoich wariantów narodowych:

„Przy triplecie wyrażen *Vorfahrt (D)*, *Vortritt (CH)* i *Vorrang (A)* okazuje się, że mimo zinstytucjonalizowanego zakotwiczenia wyrażen (w tym przypadku w Kodeksie ruchu drogowego) nie wszyscy badani ze Szwajcarii wybierają własny wariant. 21% Szwajcarów

⁴⁰ „Ich sehe das Spezifische der österreichischen Identitätskrise, ihren fundamentalsten Bedingungsfaktor, im gebrochenen Verhältnis zur eigenen Sprache und der damit verbundenen weitgehenden Behinderung selbstbewusster Artikulationsfähigkeit, die die Gegensteuerung gegen andere Abhängigkeitsbeziehungen beeinträchtigen.”

⁴¹ „Als Grund für diese sprachliche Anpassung wird von der überwiegenden Mehrheit die bessere Verständlichkeit genannt. Es kann daher nicht verwundern, dass dieser ständige Gebrauch binnendeutscher Wörter schließlich auch in den persönlichen übergeht und die österreichischen Ausdrücke allmählich zurückdrängt.“

wybiera niemiecki wariant *Vorfahrt*, podczas gdy badanych z Austrii jest mniej, ale prawie 12% z nich wybiera własny wariant *Vorrang* zamiast niemieckiego *Vorfahrt*.”⁴²

Przykłady te udowadniają, że zarówno Austriacy, jak i Szwajcarzy preferują używanie wyrażeń standardowych niemieckich w obawie przed popełnieniem błędu, jednak porównując Austriaków i Szwajcarów, to Ci pierwsi częściej podejmują próbę użycia swojego narodowego wariantu.

1.4.2.8. Kodyfikacja

Kodyfikację odmiany austriackiej języka niemieckiego zapoczątkował *Österreichisches Wörterbuch*, który ukazał się w 1951 roku. Obejmuje on nie tylko austriacyzmy, ale także wspólne dla krajów niemieckojęzycznych terminy. Ukazały się już 43 wydania. Według informacji zawartych w przedmowie, słownik ten został stworzony i zatwierdzony przez Ministerstwo Edukacji jako kompendium wiedzy m.in. dla szkół czy innych urzędów, dzięki któremu można sprawdzić słownictwo oraz poprawną pisownię. Informacja ta brzmi następująco (ÖWB 2006, 7):

„Jego zadaniem jest formowanie podstaw poprawnej pisowni w szkołach i urzędach austriackich. Został stworzony [słownik] na podstawie pedagogicznych norm i służy jako pomoc do samodzielnej pracy dla uczennic i uczniów stopnia niższego (poziom 5. szkolny). Ale oprócz przeznaczenia do użytku szkolnego, ÖWB miał także inny cel przed sobą, aby stać się książką na całe życie, dla szerokiej opinii publicznej, a przede wszystkim do użytku w zakresie administracji.”⁴³

Od 40. wydania słownika wzbogacono go o słownictwo nie tylko z zakresu wiedzy ogólnej, ale także z różnych dziedzin wiedzy specjalistycznej, m.in. gospodarka, prawo, medycyna, technika, fizyka, media, sport, a także technologia informatyczna i media (ÖWB 2006, 9).

Kolejnym słownikiem, który należy wymienić, jest słownik Jakoba Ebnera (2013) pt. *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*. Pierwsze wydanie ukazało się w 1969 roku, do tej pory były 4 wydania. Słownik ten ma na celu przede

⁴² „Bei dem Triplette *Vorfahrt* (D), *Vortritt* (CH) und *Vorrang* (A) zeigt sich, dass trotz der institutionellen Verankerung von Begriffen (hier im Strassenverkehrsgesetz) nicht alle GP aus der Schweiz die Eigenvariante wählen. 21% der Schweizer wählen die deutschländische Variante *Vorfahrt*, während es bei den GP aus A viel weniger sind, aber doch immerhin knapp 12%, die der Eigenvariante *Vorrang* das deutschländische *Vorfahrt* bevorzugen.“

⁴³ „Seine Aufgabe, Grundlage der Rechtschreibung in den Schulen und Ämtern Österreichs zu sein, [...] [ist] bestehen geblieben. Es wurde nach pädagogischen Grundsätzen gestaltet und ist als Behelf zu selbständiger Arbeit für Schülerinnen und Schüler etwa ab der fünften Schulstufe geeignet. Aber neben der Aufgabe für den Schulgebrauch hatte das ÖWB auch immer das angestrebte Ziel vor Augen, ein Buch fürs Leben zu sein, für eine breite Öffentlichkeit und vor allem für den Gebrauch im administrativen Bereich.“

wszystkich przedstawienie austriacyzmów języka standardowego, ale uwzględnia także warianty niespecyficzne (Ebner 2013, 9):

„Książka odnosi się do ogólnego słownictwa użytkowego, faktycznej specyfiki, a słówka z języka specjalistycznego znajdują tylko wtedy uwzględnienie, kiedy ma to sens ze względu na duże rozpowszechnienie (np. ponieważ dotyczy sporej grupy zawodowej i dlatego jest słowem często pojawiającym się w mediach) lub ważność dla obywatela (np. język prawa i administracji).”⁴⁴

Następnym dziełem Ebnera (2008) jest *Duden. Österreichisches Deutsch. Eine Einführung* von Jakob Ebner wydawnictwa Dudenverlag. Oprócz zbioru austriacyzmów znajdziemy tu także informacje o powstawaniu austriacyzmów, historii i polityce Austrii i Niemiec oraz sytuacji językowej w Austrii.

Jakob Ebner jest także współautorem dzieła *Duden – das große Österreichische Schulwörterbuch* (2008) razem z Heidemarie Abfalterer, Ruthem Esterhammerem i Martiną Oberranzmeier. Zawiera ono ok. 90 000 haseł i jest jednym z największych słowników odmiany austriackiej oraz zostało zatwierdzone przez Ministerstwo Edukacji do nauki na różnych poziomach nauczania.

Dzieło *Variantenwörterbuch des Deutschen* (2004) autorstwa m.in. Ammona, na które powołujemy się wielokrotnie w niniejszej dysertacji, zawiera opis wszystkich odmian języka niemieckiego, a w tym także wiele przykładów austriacyzmów. Jest w nim zawarta specyfika języka i kultury Austrii, Szwajcarii i Niemiec, a także opisy narodowych i regionalnych odmian, zwroty i frazeologizmy regionalne i narodowe, skróty, nazwy geograficzne, a także typowe imiona narodowe.

Jeśli chodzi o język specjalistyczny prawa, gospodarki i administracji to istnieje słownik *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie* autorstwa Heidemarie Markhardt (2006). Badaczka poszerza w nim informacje i słownictwo zawarte już we wcześniejszym wydanym przez siebie słowniku *Ausdrücke des öffentlichen Bereichs in Österreich* (1993). Słownictwem specjalistycznym zainteresowała się będąc na praktykach tłumaczeniowych w Komisji Europejskiej.

Innym słownikiem języka prawa austriackiego jest dzieło Russwurma i Schoellera (1997) *Österreichisches Rechtswörterbuch* zawierającym ok. 1600 haseł fachowych z dziedziny prawa. Na jego podstawie m.in. powstał kolejny słownik zatytułowany *Österreichisches*

⁴⁴ „Das Buch bezieht sich auf den allgemeinen Gebrauchswortschatz, Sachspezifika, und Wörter aus Fachsprachen finden nur dort Aufnahme, wo dies auf Grund der großen Verbreitung (z.B. weil eine große Berufsgruppe betroffen ist und daher ein Wort in den Medien oft genannt wird) oder der Relevanz für den Bürger (z.B. Rechts- und Verwaltungssprache) sinnvoll erscheint.“ (Ebner 2013, 9)

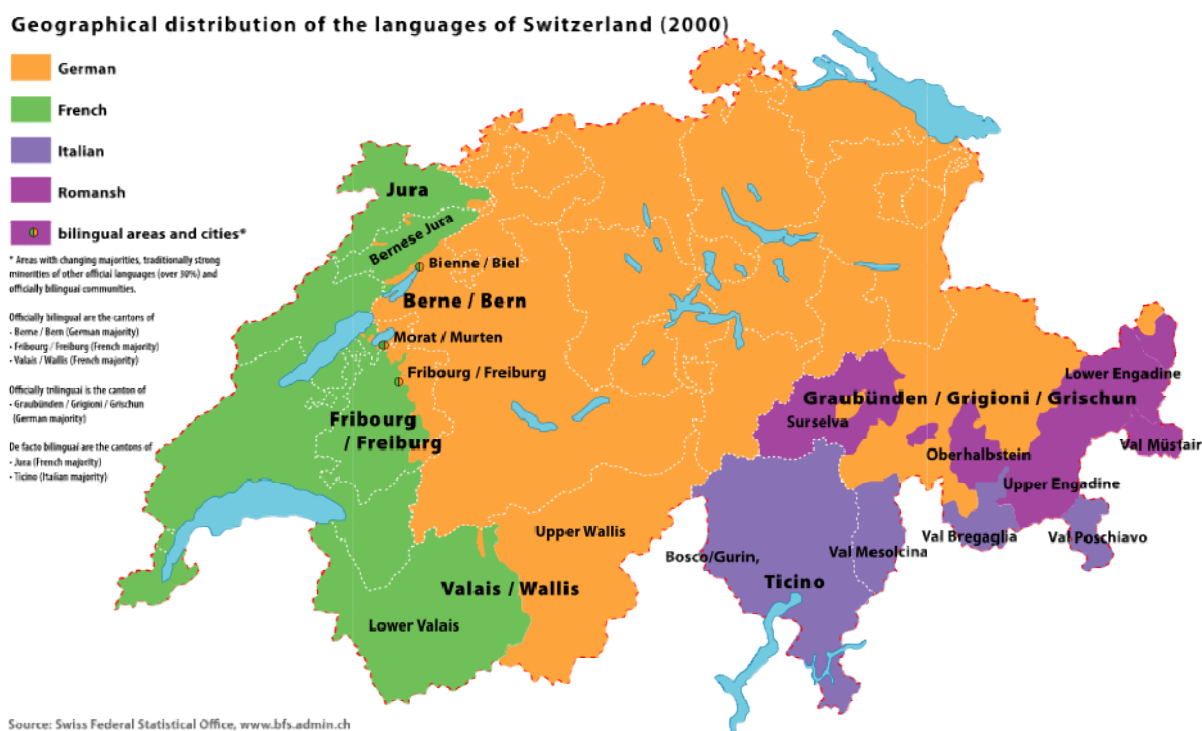
Rechtswörterbuch – 3., völlig neu bearbeitete Auflage, opracowany przez Utę Svinger i Katharinę Winkler (2014). Zawiera on ponad 1600 terminów i ma charakter leksykonu, czyli uporządkowanego zbioru haseł z opisami definicyjnymi.

Najnowszym słownikiem w tej dziedzinie jest obszerny słownik autorstwa Rudolfa Muhra i Marlene Peinhopf (2015) *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland*. Oprócz odpowiedników w odmianie niemieckiej i austriackiej zawiera także źródła, gdzie dany termin lub wyrażenie występuje, a ponadto zawiera odpowiedniki w językach angielskim i francuskim.

1.4.3. Szwajcaria

Szwajcaria to czterojęzyczny kraj – język niemiecki jest używany w jego wschodniej, środkowej i północnej części, francuski w części zachodniej, natomiast włoski w Kantonie Ticino i południowych dolinach Kantonu Gryzonia (Graubünden), z których część posługuje się językiem retoromańskim. Granica między niemiecko- a szwajcarskojęzyczną częścią Szwajcarii przebiega około 30 km na zachód od Berna w linii północ-południe i przecina Kanton Bern, Freiburg i Wallis (Siebenhaar, Wyler 1997, 7). Podział Szwajcarii według granic językowych prezentuje poniższy rysunek.

Rys. 3. Geograficzny podział Szwajcarii w rozbiciu na grupy językowe⁴⁵

⁴⁵ Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Szwajcaria#/media/File:Sprachen_CH_2000_EN.svg

Jak widać na rys. 3., języki nie są rozmieszczone równomiernie na terenie Szwajcarii. Około 73% szwajcarskiego społeczeństwa uznaje język niemiecki za swój główny język, ludność francuska reprezentuje 13% populacji, a około 6,5% mówi po włosku. Jest także 0,5% populacji, która posługuje się językiem retoromańskim, a pozostałe 7% używa języków, które nie należą do języków urzędowych Szwajcarii (Kubacki 2014,168). Według Aleksandrowicza (2009, 100) do tej pozostałej części należy zaliczyć mieszkańców posługujących się językami byłej Jugosławii, którzy reprezentują większą część tych pozostałych 7%, natomiast reszta dotyczy języka albańskiego, portugalskiego, hiszpańskiego i tureckiego.

Szwajcaria to federacja, czyli państwo składające się z mniejszych, obdarzonych autonomią państw związkowych, ale posiadających wspólny (federalny) rząd. W skład Konfederacji Szwajcarskiej wchodzi 26 kantonów, z czego w 17 z nich język niemiecki jest językiem urzędowym: Zurych, Lucerna, Uri, Schwyz, Obwalden, Nidwalden, Glarus, Zug, Solura, Bazylea-Miasto, Bazylea-Okręg, Szafuza, Appenzell Ausserrhoden, Appenzell Innerhoden, Sankt Gallen, Argowia, Turgowia. W trzech dwujęzycznych kantonach Bern/Berne (Berno), Freiburg/Fribourg i Wallis/Valais język niemiecki i język francuski są językami urzędowymi. W Gryzonii są trzy języki urzędowe: niemiecki, włoski i retoromański, w kantonie Tessin/Ticino tylko język włoski, a w kantonach Genewa i Jura, Neuenburg/Neuchâtel i Waadt/Vaud – język francuski.

Teren dzisiejszej Szwajcarii ze względu na swoje położenie geograficzne stanowił od zawsze miejsce stykania się różnych grup językowych. Jednak dopiero pod koniec XVIII wieku wraz z powstaniem Republiki Helweckiej stała się krajem wielojęzycznym. Wielojęzyczność szwajcarska została po raz pierwszy ustanowiona w artykule 109 Konstytucji Federalnej Konfederacji Szwajcarskiej z dnia 12 września 1848 r.: "Trzy główne języki Szwajcarii, niemiecki, francuski i włoski, są językami narodowymi kraju".⁴⁶

Następnie, w 1938 roku język retoromański został uznany jako oficjalny język urzędowy i ustanowiony w Konstytucji z dnia 18 kwietnia 1999 w artykule 4: "Językami krajów związkowych są niemiecki, francuski, włoski i retoromański".⁴⁷

W artykułach tych nie ma jednak wzmianki o językach urzędowych w poszczególnych kantonach, jednakże w artykule 70, ust. 2., można znaleźć informację, że każdy kanton sam ustala swoje języki urzędowe (Niederhauser za Wissik 2014, 33)

⁴⁶ „Die drei Hauptsprachen der Schweiz, die deutsche, französische und italienische, sind Nationalsprachen des Bundes.”

⁴⁷ „Die Landessprachen sind Deutsch, Französisch, Italienisch und Rätoromanisch”.

Szwajcaria jako państwo wewnętrznie zróżnicowane chroni mniejszości narodowe oraz zapewnia swobodę języka tzw. *Sprachenfreiheit*. Konstytucja szwajcarska wyróżnia tylko dwie kategorie języków: urzędowe i narodowe. Językami narodowymi są już wcześniej wymienione języki: niemiecki, francuski, włoski i retoromański. Istnieją natomiast trzy języki urzędowe: niemiecki, francuski i włoski. W kontaktach z osobami posługującymi się językiem retoromańskim, posiada on również przymiot języka urzędowego. Kantony są w stanie same określać swoje języki urzędowe, ale inne języki niż narodowe nie są w Szwajcarii objęte konstytucyjną gwarancją wolności języka (Aleksandrowicz 2009, 100). Języki retoromański i włoski nie mają zbyt dużej siły przebicia, nie ma w Szwajcarii ani retoromańsko-języcznego ani włosko-języcznego uniwersytetu, więc studenci są zmuszeni do zdawania egzaminów w języku niemieckim lub francuskim (Szulc 1999, 88).

Ammon (1996, 157) twierdzi, że niemczyzna używana w Szwajcarii jest traktowana jako wariant narodowy (nationale Varietät). Meyer (2006, 16) określa ją natomiast mianem szwajcarskiego wariantu standardowego języka niemieckiego (schweizerische Standardvarietät des Deutschen).

Jak podają Siebenhaar i Wyler (1997, 10) istnieją dwie formy języka niemieckiego w niemieckojęzycznej Szwajcarii:

- I. Standardowy język niemiecki *Hochsprache*, określanym jako *Schriftdeutsch* lub *Hochdeutsch*, którego używa się przede wszystkim w języku pisanim. Jest to pierwszy język nauczany w szkole od trzeciej klasy szkoły podstawowej (Kubacki 2014, 169);
- II. Język bazujący na dialektach alemańskich tzw. *Schwyzertütsch* (*Schweizerdeutsch/Schwyzerdütsch/Schwyzertüütsch*), który ma różne odmiany zależnie od regionu, w którym jest stosowany. *Schwyzertütsch* występuje głównie w języku mówionym, rzadko w języku pisanim, a jeśli to przede wszystkim używany jest przez młodych ludzi w prywatnej korespondencji z indywidualną ortografią. Szulc (1999, 87) nazywa tę formę helweto-niemieckim.

Schwyzerdütsch stosowany jest przede wszystkim w języku mówionym, a bardzo rzadko w języku pisanim. Taką sytuację językową Siebenhaar i Wyler (1997, 11) nazywają dyglosją (Diglossie), tzn. posługiwaniem się dwoma językami o różnym statusie przez społeczność, które są używane w odmiennych kontekstach i sytuacjach. Obie formy językowe wyraźnie się od siebie różnią, nie ma formy pośredniej lub przejściowej między nimi. Za Szulcem (1999, 90) można stwierdzić, że u niemieckojęzycznego Szwajcara można mówić o

bilingwizmie, tzn. funkcjonowaniu w tej samej wspólnocie komunikatywnej dwóch różnych kodów językowych: helweto-niemieckiego i szwajcarskiej odmiany niemieczyny standardowej. Jest to spowodowane tym, że dialekty helweto-niemieckie – odmiennie niż dialekty regionalne w Niemczech – posiadają status w pełni samodzielnego języka. Używane są one do komunikacji na wszystkich szczeblach drabiny społecznej, z tym że język helweto-niemiecki funkcjonuje praktycznie wyłącznie jako język mówiony.

Szwajcarskie dialekty tak bardzo różnią się od standardowego języka niemieckiego, że nawet rodzimi użytkownicy języka niemieckiego, tj. Niemcy czy Austriacy, mają problemy ze zrozumieniem jego szwajcarskiej odmiany, dlatego też w filmach, w których używa się dialektów szwajcarskich, wyświetla się napisy w języku literackim *Schriftdeutsch* (Kubacki 2014, 169). Taka skomplikowana sytuacja lingwistyczna Szwajcarii, wynikająca przede wszystkim ze znacznych utrudnień w ruchu komunikacyjnym pomiędzy poszczególnymi krainami alpejskimi spowodowanych ukształtowaniem terenu, nie wpływa na łatwe porozumiewanie się między sobą alemańskojęzycznych Helwetów. Jak podsumowuje Szulc (1999, 95), można przyjąć, że język helweto-niemiecki tworzy więc całość, która przeciwstawia się niemieczynie standardowej uznanej przez Konstytucję Federalną za jeden z języków państwowych.

W niektórych sferach życia i sytuacjach Szwajcarzy starają się używać języka standardowego, jak np. szkoła, media czy wystąpienia publiczne, jednak nawet w takich przypadkach można się spotkać ze stosowaniem dialektów (Siebenhaar i Wyler 1996, 10–13). Jak podkreśla Szulc (1999, 89), w niemieckojęzycznej Szwajcarii nie ma języka potocznego. Znajomość standardowego niemieckiego jest dla Helwetów bardzo istotna, ponieważ wykorzystują ją w kontaktach ze społecznością zamieszkującą pozostałe niemieckojęzyczne kraje, zwłaszcza w korespondencji pisemnej, tj. dokumentach urzędowych, handlowych, listach itd. Literatura piękna, teksty naukowe, poezja również tworzone są w standardowym niemieckim ze względu na ich przynależność do ogólnego dorobku nauki i literatury niemieckojęzycznej.

Język helweto-niemiecki różni się od wewnątrzniemieckich dialektów regionalnych, np. szwabskiego, bawarskiego, saksońskiego, tym, że posługują się nim wszystkie warstwy społeczne, co oznacza, że nie wykazuje on ograniczeń diastratycznych. Standardowy język niemiecki można zatem interpretować jako język obcy dla Szwajcara albo raczej jako „drugi” w sensie angielskiego terminu *second language*, ponieważ jak już zostało wcześniej wspomniane, język ten jest słyszany głównie w masowych środkach przekazu, w kościele, teatrze i w oficjalnych przemówieniach oraz jest to przede wszystkim język pisany, bardzo rzadko używany w mowie (Szulc 1999, 96).

W rozmowie ze Szwajcarem szybko można zauważyć, że nie lubią oni używać standardowego języka niemieckiego *Hochdeutsch*, wolą posługiwać się dialektem. Siebenhaar i Wyler (1996, 17) przyczyn tych doszukują się w szkolnictwie. Dzieci żyjące w niemieckojęzycznej Szwajcarii chętnie uczą się odmiany szwajcarskiej do czasu pójścia do szkoły, kiedy to język ten jest im narzucany i zaczyna kojarzyć się ze szkołą. Język standardowy to język, w którym można popełnić błędy, za które z kolei dostaje się nagane, podczas gdy dialekt kojarzy się z wolnością, dzieciństwem i beztróską.

Jak argumentuje Meyer (2006, 16), niemczyzna w Szwajcarii nie jest ani gorszym ani mniej wartościowym wariantem języka niemieckiego, a jej cechy narodowe i regionalne należy traktować jako równouprawnione wersje języka niemieckiego. Szulc (1999, 100) podkreśla, że fala dominacji dialektu w Szwajcarii osiągnęła już zdaniem dialektologów szczytowy punkt, a jego dalszy rozwój mógłby całkowicie zmarginalizować lub wyprzeć standardowy język niemiecki, dlatego też radio i telewizja postulują o zachowanie rozsądnych proporcji między językiem standardowym niemieckim a helweto-niemieckim. Taki też pogląd reprezentuje jeden z czołowych szwajcarskich germanistów i dialektologów Robert Schlapfer w artykule w „Basler Zeitung” z dnia 12.02.1992 (za Szulcem *ibid.*):

„Musimy władać dialektem tak jak językiem standardowym. W żadnym wypadku nie możemy się ograniczać wyłącznie do dialektu. Poza tym jedna postać języka wpływa i inspiruje drugą. Moim zdaniem można także pozwolić podkreślić Szwajcarowi, kiedy mówi językiem standardowym, że jest Szwajcarem. Język standardowy może być zabarwiony regionalnym dialektem, jeśli jednocześnie służy wszystkim jako środek porozumiewania się.”⁴⁸

Podobnie jak odmiana austriacka, niemczyzna szwajcarska różni się od standardowego niemieckiego na kilku płaszczyznach: ortograficznej, fonetycznej, gramatycznej, pragmatycznej i leksykalnej.

⁴⁸ „Wir müssen Dialekt wie Standardsprache beherrschen. Auf keinen Fall dürfen wir uns nur auf den Dialekt zurückziehen. Zudem beeinflusst und befruchtet die eine Form die andere. Man darf meiner Meinung nach dem Schweizer, wenn er Hochdeutsch spricht, auch durchaus anmerken lassen, dass er Schweizer ist. Die Standardsprache kann regionale Färbungen haben, wenn sie gleichzeitig als Verständigungssprache für alle dient.“

1.4.3.1. Charakterystyka ortograficzna

Dzięki reformie pisowni niemieckiej z 1996 roku we wszystkich krajach niemieckojęzycznych niewiele da się stwierdzić różnic w zakresie ortografii. Jednakże istnieją pewne różnice, które wyróżniają Szwajcarię od innych krajów niemieckojęzycznych. Jedną z tych różnic jest litera estset (β), która nie jest w ogóle stosowana w Konfederacji, zamiast β używa się *ss*.

Ponadto słowa pochodzenia obcego są zapisywane w inny sposób niż w Niemczech. Szwajcarzy mają tendencję do zapisywania słów w ich oryginalnej formie, podczas gdy Niemcy starają się dostosować pisownię do swoich reguł. Jako przykład można podać następujące wyrazy:

Portemonnaie (CH) – Portmonee (D) – portmonetka;

Cognac (CH) – Kognac (D) – koniak;

Müesli (CH) – Müsli (D) – musli;

Bretzel (CH) – Brezel (D) – precel;

Trassee (CH) – Trasse (D) – trasa.

Z tego powodu na klawiaturach komputerów znajduje się wiele liter francuskich, takie jak występują np. w *Eiscrème, Entrecôte, Café mélangé*, ponieważ wiele wyrazów w odmianie szwajcarskiej pochodzi z języka francuskiego (Kubacki 2014, 170; Wissik 2014, 35).

1.4.3.2. Charakterystyka fonetyczna

Intonacja i wymowa są inne w Konfederacji Szwajcarskiej i w Niemczech. W Szwajcarii intonacja i wymowa są zależne od regionalnych dialektów.

Typowe dla odmiany szwajcarskiej jest wymawianie krótkich samogłosek jako samogłosek zamkniętych, tj. w Szwajcarii [*i*], [*y*], [*u*], w Niemczech i Austrii [*i*], [*y*], [*ʊ*].

Clyne (1996, 127) wymienia wśród fonetycznych cech końcowe [ɪk] w przymiotnikach z końcówką *-ig*, użycie podwójnych spółgłosek jak w [bellə] *Bälle*, [gassə] *Gasse*. W szwajcarskim niemieckim krótkie samogłoski występują w słowach z dwoma następującymi po sobie spółgłoskami, jak np. w *Arzt, Krebs, Obst, Pferd, Städte, Liter, Fabrik* i *Notiz* (podobnie jak w austriackiej odmianie niemieckiego), a długie samogłoski w słowach takich jak *brachte, Gedächtnis, Hochzeit, Rache* i *Rost*. W szwajcarskiej odmianie istnieje także zróżnicowanie między zamkniętym [ɛ] i otwartym [ɛ̃], np. w *Esche / Wäsche, Held / hält*, które nie pojawia się w standardowym niemieckim.

Główny akcent pada na pierwszą sylabę w zapożyczeniach z języka francuskiego, np. *'Büffet*, *'Filet*, *'Glace*. Nie ma zwarcia kraniowego. Końcowe spółgłoski mogą być dźwięczne jak w *brav* [brav].

Według Siebenhaara i Wylera (1996, 35) wariant szwajcarski swój szorstki dźwięk zawdzięcza częstemu występowaniu spółgłoski szczelinowej *ch*, która w Szwajcarii wielokrotnie pojawia się nie tylko w środku czy na końcu wyrazu, ale też na jego początku jak np. *chalt* (Schweizerdeutsch) /*kalt* (Hochdeutsch). Podwójna spółgłoska *kk*, która w formie pisemnej przyjmuje najczęściej formę *ck*, brzmi jak *kch*, np. *wekche* (wecken), *Sakch* (Sack). Podobnie jest z jedną spółgłoską *k*: *Kchönig* (König), *elekchtrisch* (elektrisch), *Kchafi* (Kaffee).

Dźwięki *b*, *d* i *g* są bezdźwięczne jak *p*, *t* i *gg* np. *pitte* (bitte), *tankche* (danke), *Ggans* (Gans), *p* i *t* wymawiane są bez spółgłoski szczelinowej *ch* np. *Turm* (Turm), *Pelz* (Pelz), za wyjątkiem słów obcego pochodzenia i zapożyczeń np. *Thee* (Tee), *Phäkchli* (Päcklein).

Połączenie spółgłosek *st* jest wymawiane jako *scht*: *Mischt* (Mist), *Ascht* (Ast), *fescht* (fest).

Jak widać, w ortografii nie ma praktycznie znacznych różnic między niemiecką a szwajcarską odmianą niemieckiego, ale różnice te są natomiast bardziej widoczne na płaszczyźnie fonetycznej. Więcej informacji w kwestii wymowy można znaleźć u Ammona (1995, 255–258).

Z przykładów zaczerpniętych z kodeksów karnych można wymienić następujące różnice:

Reglement (CH) (mowa potoczna) [reglə'mɛnt], l.mn.: Reglemente; Reglement (A) (używane w sporcie) [reglə'mã:], l.mn.: Reglements; Ordnung, Reglement (D) (język erudycyjny) [reglə'mã:], l.mn.: Reglements; Departement (CH) [departə'mɛnt]; Departement (D) [departə'mã:].

1.4.3.3. Charakterystyka gramatyczna

Różnice między odmianą standardową niemiecką a odmianą szwajcarską są widoczne w obrębie czasowników, rzeczowników oraz składni.

1.4.3.3.1. Czasownik

W Szwajcarii, podobnie jak w Austrii i południowych Niemczech, czasowniki oznaczające pozycję lub położenie ciała tworzą czas przeszły Perfekt z czasownikiem posiłkowym *sein* (*być*) tak jak czasowniki oznaczające czynność, ruch. Czasowniki, które pojawiają się w tej kategorii, to m.in. *sitzen* (*siedzieć*), *liegen* (*leżeć*) i *schlafen* (*spać*). Zatem czas Perfekt od tych czasowników wygląda następująco: *ich bin gesessen*, *ich bin gelegen* i *ich bin geschlafen*, podczas gdy w standardowym niemieckim czasowniki te łączą się z czasownikiem posiłkowym *haben* (*mieć*): *ich habe gesessen*, *ich habe gelegen*, *ich habe geschlafen* (Szulc 1999, 184; Kubacki 2014, 168).

Zróznicowanie uwidacznia się również w odmiennym tworzeniu czasowników zakończonych na *-ieren*, np. (Wissik 2015, 37):

parkieren (CH) – *parken* (D) – *parkować*;

zensurieren (CH) – *zensieren* (D) – *cenzuować, oceniać*;

grillieren (CH) – *grillen* (D) – *grillować*.

Odmienną formę może mieć także czas przeszły czasowników, np.:

weben (*wob, gewoben*) (CH) – *weben* (*wob/webte, gewoben/gewebt*) (D) – *tkać, snuć, krzążyć*;

speisen (*spies, gespiesen*) (CH) – *speisen* (*speiste, gespeist*) (D) – *posilać się*.

1.4.3.3.2. Rzeczownik

Na poziomie rzeczownika można zaobserwować następujące różnice gramatyczne (Kubacki 2014, 170; Wissik 2014, 36; Ammon 1995, 278):

I. Rodzaj gramatyczny rzeczowników, np.:

der Prozent (CH) – *das Prozent* (D) – *procent*;

der Radio (CH) – *das Radio* (D) – *radio*;

das Taxi (D) – *der Taxi* (CH) – *taxi*;

die E-Mail (D) – *das E-Mail* (CH) – *email*;

II. Tworzenie liczby mnogiej, np.:

der Park – *die Pärke* (CH) – *der Park* – *die Parks* (D) – *park* – *parki* ;

das Departement – die Departemente (CH) – das Departement – die Departements (D) – departament – departamenty;

III. Odmienne sposoby tworzenia form zdrobniałych:

W Szwajcarii tworzone są one za pomocą sufiksu: *-(e)li, -schi*, np. *Bretzli, Knöpfli, Büebschi, Hörnli, Rübli*, podczas gdy w Niemczech tworzone są one za pomocą *-lein* lub *-chen*. Szwajcarzy dużo częściej używają form zdrobniałych niż Niemcy.

IV. Sposób łączenia leksemów za pomocą interfiksu *-(e)s-*, np. W Austrii i w Szwajcarii dużo częściej używa się interfiksu, w Niemczech natomiast dużo rzadziej, np.:

fabriksneu (A, CH) – fabrikneu (D) – fabrycznie nowy;

Gesangsbuch (A, CH) – Gesangbuch (D) – śpiewnik;

Zugsverkehr (A, CH), - Zugverkehr (D) – ruch kolejowy.

V. Złożenia rzeczownikowe, tzn. w Szwajcarii nie używa się infiksu *-e-*, który używany jest w Niemczech czy Austrii np.:

Badkleidung (CH) – Badekleidung (D, A) – kostium kąpielowy;

Mittelklasshotel (CH) – Mittelklassehotel (D, A) – hotel klasy średniej;

Nachschlagwerk (CH) – Nachschlagewerk (D) – kompedium wiedzy.

1.4.3.3.3. Przymiotnik

Przymiotnik w niemieckim szwajcarskiej jest stopniowany analogicznie do niemieckiego standardowej. Różnice widać przede wszystkim na poziomie leksykalnym (Ammon 1995, 260), np.

urchig (CH) – ursprünglich (D) – pierwotny;

aper (CH) – schneefrei (D) – bezśnieżny, odśnieżony;

währschaft (CH) – kernig, tüchtig (D) – solidny, niezawodny.

1.4.3.3.4. Składnia

Różnice dotyczące się składni kształtują się głównie na płaszczyźnie przyimków, np.:

Sorge tragen zu (CH) – Sorge tragen für (D) – matkować;

oraz w rekcji przyimków, które w języku niemieckim łączą się zazwyczaj z dopełniaczem, a w odmianie szwajcarskiej z celownikiem, np. *hinsichtlich (odnośnie do czegoś); zufolge (według, stosownie do).*

1.4.3.4. Charakterystyka pragmatyczna

Jak podaje Ammon (1995, 280), bardzo istotnym aspektem w komunikacji mówionej jest stosunek do rozmówcy. Helweci pozwalają swojemu interlokutorowi skończyć myśl, podczas gdy Niemcy często przerywają mu w trakcie wypowiedzi. Inną cechą charakterystyczną jest już wspomniana wcześniej tendencja do częstego stosowania form zdrobniałych, co dla Niemców czy Austriaków wydawać się może śmieszne i dziecinne.

Słowa, które istnieją w trzech odmianach języka niemieckiego, mogą być stosowane w różnych kontekstach, tak jest w przypadku np. *Deziliter (DL lub dl – decylitr)*, które stosowane jest w Niemczech i Austrii w języku specjalistycznym nauk przyrodniczych, w Szwajcarii natomiast jest to jednostka używana w restauracjach do określenia ilości podawanych napojów – na rachunku widnieje zatem *5 dl Mineral (5 decylitrów mineralnej)*. W Szwajcarii używa się wyrażenia *ja, gern* jako odpowiednika niemieckiego czy austriackiego *ja, bitte* czy *Fürio!* jako okrzyk wzywania pomocy w przypadku pożaru, podczas gdy w Niemczech czy Austrii okrzyk ten brzmi *Feurio!*

1.4.3.5. Charakterystyka leksykalna

Na płaszczyźnie leksykalnej istnieje wiele różnic.

Kubacki (2014, 170) wymienia kilka przykładów z życia codziennego, które noszą inne nazwy w Szwajcarii i Niemczech:

I. Słowa pochodzenia francuskiego:

Billet (CH) – Fahrschein / Fahrkarte (D) – bilet;

Natel (CH) – Handy (D) – telefon komórkowy;

Trottoir (CH) – Bürgersteig (D) – chodnik;

II. Słowa pochodzenia włoskiego:

Akonto (CH) – Anzahlung (D) – zaliczka, zadatek;

kollaudieren (CH) – kontrollieren (D) – kontrolować;

III. Słowa pochodzenia angielskiego:

Car (CH) – Wagen (D) – samochód;

Tumbler (CH) – Wäschetrockner (D) – suszarka do bielizny;

IV. Słowa pochodzenia łacińskiego:

Subsidium (CH) – finanzielle Unterstützung (D)– wsparcie finansowe;

Referendum (CH) – Volksabstimmung (D) – referendum, głosowanie powszechne.

Niektóre helwetyzmy mogą być pochodzenia alemańskiego lub romańskiego. Helwetyzmy pochodzenia alemańskiego najczęściej nie posiadają bezpośredniego ekwiwalentu w odmianie wewnątrzniemieckiej. Szulc (1999, 147) podaje listę leksemów pochodzenia alemańskiego i romańskiego:

I. Helwetyzmy pochodzenia alemańskiego:

die Almend – grunt, będący własnością gminy;

feiss – tłusty;

die Gant – publiczna licytacja;

die Gülle – gnojówka;

der Hag – żywopłot;

der Hinschied – zgon;

der Hock – spotkanie towarzyskie (einen Hocken haben – mieć wesołe towarzystwo);

letz – fałszywie, odwrotnie;

der Nidel – śmietana;

die Rösti – smażone ziemniaki;

serbeln – więdnąć;

der Sudel – brudnopis;

träf – trafnie, doskonale;

urchig – pierwotny;

der Ziger – ser ziołowy;

das Zwieri – podwieczorek (o czwartej (godzinie));

das Znüni – podwieczorek (o dziewiątej (godzinie)).

II. Helwetyzmy pochodzenia romańskiego:

die Affäre (CH) – die Angelegenheit (D) – sprawa;

die Annonce (CH) – die Zeitungsanzeige (D) – ogłoszenie w gazecie;

das Billet (CH) – die Fahrkarte (D) – bilet;

das Cheminée (CH) – der Kamin (D) – kominek;

der Coiffeur (CH) – der Haarschneider (D) – fryzjer;

die Confiserie (CH) – die Konditorei (D) – cukiernia;

das Departement (CH) – das Ministerium (D) – ministerstwo;

die Expertise (CH) – das Gutachten (D) – ekspertyza;

das Gilet (CH) – die Weste (D) – kamizelka;
die Matura (CH) – das Abitur (D) – matura;
das Menü (CH) – die Speisekarte (D) – jadłospis;
die Offerte (CH) – das Angebot (D) – oferta;
die Präsenzliste (CH) – die Anwesenheitsliste (D) – lista obecności;
das Salär (CH) – das Gehalt, der Lohn (D) – uposażenie, pobory;
das Tram (CH) – die Straßenbahn (D) – tramwaj;
das Trottoir (CH) – der Bürgersteig (D) – chodnik;
das Velo (CH) – das Fahrrad (D) – rower.

Za Szulcem (ibid.) przytaczamy poniżej kilka przykładów leksemów, które mają inne znaczenia w Szwajcarii i Niemczech:

Tab. 9. Helwetyzmy semantyczne

Leksem	Szwajcaria	Niemcy
die Auffahrt	wniebowzięcie	wjazd, wzniesienie się
der Auszug	pobór do wojska	wyciąg (z czegoś)
die Bühne	śpichlerz	scena
der Föhn	suszarka do włosów	wiatr halny, fen
der Führer	kierowca pojazdu mechanicznego	wódz
der Fürsprecher	adwokat	orędownik
die Gemeinde	zebranie uprawnionych do głosu w gminie	gmina
der Hausmeister	właściciel domu	dozorca
das Kleid	ubranie męskie	suknia
die Mittelschule	gimnazjum	szkoła średnia
die Probezeit	zawieszenie kary	okres próbny
der Rock	suknia	marynarka
rüsten	przygotowywać, szykować	zbroić
schaffen	pracować	dokonywać, tworzyć
die Schriften	dokumenty	pisma
der Vortritt	pierwszeństwo przejazdu	pierwszeństwo
weiterfahren	kontynuować	jechać dalej
wischen	zamiatać	wycierać
zügeln	przeprowadzać się	okiełznać
zurücklegen	ukończyć określony rok życia	odłożyć

Źródło: A. Szulc

Szulc wykazuje, że dany leksem może mieć zupełnie różne znaczenia w zależności, czy jest używany w Niemczech, czy w Szwajcarii, dlatego dla użytkownika języka niemieckiego tak ważna jest znajomość jego odmian, ponieważ jego przesłanie może zostać źle zrozumiane lub on sam może błędnie odczytać czyjąś intencję.

Analiza leksykalna tekstu pozwala stwierdzić, czy został on napisany przez Niemca czy niemieckojęzycznego Szwajcara (Kubacki 2014, 170; Wissik 2014, 37), ponieważ zarówno jeden, jak i drugi używają terminologii odpowiadającej odmianie języka, którą się posługują, np. Szwajcar użyje terminu *Grosskind (CH)*, podczas gdy Niemiec wybierze termin *Enkelkind (D)* – wnuk; *Führerausweis (CH)* zastąpimy niemieckim *Führerschein (D)* – prawo jazdy, a *Obligationenrecht (CH)* niemieckim pojęciem *Schuldrecht (D)* – prawo zobowiązaniowe. Wśród frazeologizmów wymienić można np. *weder Fisch noch Vogel (CH)* – *weder Fisch noch Fleisch (D, A)* – ni pies, ni wydra.

Jak wynika z powyższych przykładów, po leksyce wykorzystanej w tekście można określić, przez użytkownika której odmiany został on stworzony.

Siebenhaar i Wyler (1997, 39) zaznaczają, że różnice między słownictwem dialektu a *Hochsprache* są ogromne i praktycznie każde słowo standardowego języka ma swój odpowiednik w języku dialektu. Szwajcarzy znani są z zamiłowania do używania form zdrobniałych, które tworzone są najczęściej za pomocą końcówki *-li* np. *Päckli Zigarette (Päcklein – Schachtel – paczka)*, *Guetzli (Plätzchen – ciasteczko)*. Duża liczba słów dotyczących komunikacji drogowej, jedzenia, sportów są obcego pochodzenia, np. *Kondiktör (Schaffner – konduktor)*, *Perron (Bahnsteig – peron)*, *Helikopter (Hubschrauber – helikopter)*, *Tram (Straßenbahn – tramwaj)*, *Vélo (Fahrrad – rower)*, *Penalti (Strafstoß – rzut karny)*, *Gooli (Torhüter – bramkarz)*, *Glasse (Speise-Eis – lód)*, *Portmonee (Geldbeutel – portmonetka)*.

Język mówiony dysponuje szerokim wachlarzem słownictwa dotyczącym języka codziennego i służącemu wyrażaniu uczuć, tak np. niemieckie słowo *arbeiten* może być wyrażone za pomocą neutralnego *schaffe (arbeiten – pracować)*, ale także *chrampfe*, *chrüpple (schwer arbeiten – ciężko pracować)*, *moorggse (mühsam arbeiten – pracować mozolnie)*, *büeze (gegen Geld arbeiten – pracować za pieniądze)*, *bügge (schnell arbeiten – pracować szybko)* lub *schäffele (langsam arbeiten – pracować powoli)*, *chüungele* i *gvätterle (unfachgemäß arbeiten – pracować fachowo/profesjonalnie)*, *schludere (nachlässig arbeiten – pracować niedbale)* (Siebenhaar i Wyler *ibid.*).

Różnice leksykalne między standardową niemiecką odmianą a szwajcarską są dużo liczniejsze niż między standardowym niemieckim a odmianą austriacką.

1.4.3.6. Zróżnicowanie regionalne w Szwajcarii

Jak już zostało wcześniej wspomniane, na terenie Szwajcarii istnieje wiele dialektów w różnych regionach kraju, natomiast jeśli chodzi o język standardowy zachowuje on dość jednolitą formę zwłaszcza w stosunku do języka ogólnego. Język specjalistyczny w przeciwieństwie do języka ogólnego, mamy tu na uwadze przede wszystkim język prawa i administracji, kształtuje się zależnie od kantonu i gminy, w której jest używany. Jest to spowodowane tym, że każdy z 26 kantonów posiada autonomię w określaniu swoich języków urzędowych. 17 z 26 kantonów ustanowiło język niemiecki jako jedyny język urzędowy, a 4 wielojęzyczne kantony ustanowiły język niemiecki jako jeden z języków urzędowych (Ammon 2004, XLI).

Szwajcaria nie posiada ministerstwa nauki i oświaty, które zarządzałyby i ustanawiały zasady dla całej Konfederacji, ponieważ każdy kanton sam ustala swoje zasady dotyczące szkolnictwa. To samo dotyczy też służby zdrowia, a nawet policji i sądownictwa. Kantony mają dużą autonomię, Szkolnictwo wyższe także znajduje się pod kierownictwem poszczególnych kantonów. Z tego powodu terminy specjalistyczne różnią się zależnie od kantonu, w którym są stosowane (Niederhauser 1997, 1838).

Wissik (2014, 38) podaje przykłady *Landammann*, *Regierungspräsident*, *Präsident des Staatsrates* i *Präsident des Regierungsrats*. W słowie *Landammann* chodzi o szefa rządu kantonu. Termin *Landammann* używany jest w kantonach: Argowia, Obwalden, Appenzell Innerhoden, Uri, Schwyz, Nidwalden, Glarus, Solura, Appenzell Ausserhoden, Zug. W kantonie Wallis i Freiburg używa się wyrażenia *Präsident des Staatrates*, w kantonach Bazylea-Miasto i Bazylea-Okręg, Berno, Lucerna, Gryzonia odpowiednikiem jest *Regierungspräsident*, a w kantonach Zurych, Szafuza i Turgowia *Präsident des Regierungsrats*.

Jak wynika z powyższych przykładów, w 21 kantonach, w których język niemiecki jest językiem urzędowym, istnieją aż 4 różne określenia na to samo pojęcie: *Landammann*, *Regierungspräsident*, *Präsident des Staatsrates* i *Präsident des Regierungsrats*. Przykłady te ukazują, jak bardzo odmiana szwajcarska języka niemieckiego jest wewnątrznie zróżnicowana.

1.4.3.7. Język standardowy w Szwajcarii

Język standardowy w Szwajcarii, czyli *Schweizerhochdeutsch*, używany jest przede wszystkim w komunikacji pisemnej. W komunikacji ustnej dominuje dialekt. Taka sytuacja językowa panująca w Szwajcarii nazywa się dyglosją, czyli posługiwaniem się dwoma językami przez społeczność, które posiadają różny status i są używane w odmiennych kontekstach i sytuacjach. Obie formy językowe wyraźnie się od siebie różnią, nie ma formy pośredniej lub przejściowej między nimi, obie formy potrafią ze sobą współistnieć.

Nastawienie Szwajcarów do języka standardowego wydaje się sprzeczne. Z jednej strony używają go, ponieważ zapewnia swobodną i zrozumiałą komunikację dla ludzi pochodzących z różnych części Szwajcarii albo z w kontaktach z cudzoziemcami. Z drugiej strony traktują język standardowy jako obcy, narzucony przez szkołę, a nawet się wstydzą go używać (Bickel 2001, 22):

„Niedostateczne ćwiczenie powiązane ze wspomnieniem sytuacji szkolnych prowadzi u wielu Szwajcarów do pewnego rodzaju wstydu odnośnie do używania języka standardowego. W stosunku do Niemców, którzy oczywiście mają zupełnie inne nastawienie do używania języka standardowego, niektórzy czują się językowo słabsi, do tego stopnia, że wolą rozmawiać z Niemcami dialektem.”⁴⁹

Ze względu na to, że *Hochsprache* używana jest przede wszystkim w szkole, na uniwersytetach i w rozmowach z obcokrajowcami, to Szwajcarzy bez problemu potrafią porozmawiać praktycznie o wszystkim oraz o kwestiach dotyczących szkolnictwa i lekcji. Mają jednakże problem z bardziej precyzyjnym językiem standardowym, tak jak np. nazwy jedzenia, kulinaria, umeblowanie mieszkania czy mówienie o własnych emocjach, ponieważ o takich sprawach rozmawiają między sobą dialektem (Ammon 2004, XXXIX).

⁴⁹ „Mangelnde Übung verbunden mit der Erinnerung an Schulsituationen führt bei vielen Schweizern zu einer gewissen Scheu, die Standardsprache zu verwenden. Gegenüber Deutschen, die natürlich einen ganz anderen Umgang mit der Standardsprache haben, fühlen sich manche sprachlich unterlegen, so dass sie auch mit Deutschen nach Möglichkeit lieber Mundart sprechen.“

1.4.3.8. Kodyfikacja

Szwajcaria nie posiada słowników własnej produkcji tak jak to jest w przypadku Austrii i Niemiec. Słowniki dotyczące odmiany szwajcarskiej są proweniencji niemieckiej, np. *Duden*. Jest kilka słowników wydawanych w Szwajcarii, jednakże są one przede wszystkim przeznaczone do użytku szkolnego i poza nim rzadko znajdują zastosowanie. Należą do nich np. *Schweizer Schülerduden: Rechtschreibung* (2006), *Schweizer Schulwörterbuch* (2005), *Wort für Wort. Schweizer Schulwörterbuch zu den Sprachlehrmitteln der Mittel- und Oberstufe* (2002). Celem tych słowników jest przekazanie informacji odnośnie do standardowej szwajcarskiej odmiany języka, dlatego helwetyzmy nie są w nich oznaczone (Wissik 2014, 41).

Richtiges Deutsch (2013) Waltera Heurera, Maxa Fluckingera oraz Petera Gallmanna to słownik, który daje nam ogłęd na często popełniane błędy oraz uwzględnia szwajcarską specyfikę. Warto tu również wspomnieć o *Vademecum. Der sprachlich-technische Leitfaden der „Neuen Zürcher Zeitung“* (2013).

Zbiór helwetyzmów zawiera słownik Kurta Meyera pt. *Wie sagt man in der Schweiz? Wörterbuch der schweizerischen Besonderheiten* (1989). Słownik ten nie obejmuje całej szwajcarskiej odmiany, tylko tę część, która różni się od standardu w Niemczech. Kolejnym dziełem i zbiorem helwetyzmów Meyera jest *Schweizer Wörterbuch. So sagen wir in der Schweiz* (2006).

Kolejnym wartym wspomnienia słownikiem jest słownik *Schweizerhochdeutsch. Wörterbuch der Standardsprache in der deutschen Schweiz* (2012) autorstwa Hansa Bickela i Christopa Landolta. Nie jest to pełen słownik, zawiera jedynie słownictwo różnicujące szwajcarską odmianę od niemieckiej, czyli zawiera słownictwo, które jest specyficzne dla odmiany szwajcarskiej albo które odbiega od słów powszechnie znanych we wszystkich krajach niemieckojęzycznych (Bickel, Landolt 2012, 7).

Jak dla wszystkich odmian języka niemieckiego, należy wymienić tutaj i polecić dzieło m.in. Ammona *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol* (2004), w którym znajdują się obszerne informacje dotyczące wszystkich odmian języka niemieckiego oraz słownik dotyczący terminów używanych w poszczególnych odmianach ze wskazaniem, w którym kraju jest używany, a nawet w jakiej części danego kraju.

Jeśli chodzi o słownik specjalistyczny języka prawa i administracji, trzeba wymienić słownik Petera Metzgera *Schweizerisches Juristisches Wörterbuch* (2005), który oprócz definicji zawiera również synonimy i antonimy danych terminów.

1.5. Podsumowanie

Pluricentryzm języka niemieckiego jest dość nowym zjawiskiem w porównaniu do pluricentryzmu języka angielskiego czy francuskiego. Mimo pojawiających się dzieł dotyczących odmian niemieckiej, wiele aspektów wciąż pozostaje niezbadanych. Najwięcej prac dotyczy porównania odmiany niemieckiej i austriackiej. Dzieła te nawiązują do języka ogólnego i specjalistycznego, chociaż w obrębie języka specjalistycznego jest wiele braków i niedociągnięć. Znacznie gorzej prezentuje się literatura związana z zestawieniem odmiany niemieckiej i szwajcarskiej. Co prawda istnieją prace traktujące o języku ogólnym odmiany szwajcarskiej, jednakże niewiele jest źródeł z dziedzin języka specjalistycznego.

Publikacje porównujące wszystkie trzy odmiany niemieckiego należą do rzadkości i również stan badań języka ogólnego ma istotną przewagę nad językiem specjalistycznym. Słowniki, zarówno ogólne jak i specjalistyczne, rzadko zawierają kwantyfikatory, co znacznie utrudnia pracę tłumaczy, a także osób uczących się języka niemieckiego. Brak kwantyfikatorów w słownikach, zwłaszcza w przypadku języka specjalistycznego, może prowadzić do powstawania błędów w tłumaczeniu, tym samym zaniżając jakość i wiarygodność tłumaczonych dokumentów. Podstawową przyczyną odmienności językowych między Niemcami, Austrią i Szwajcarią jest fakt, że wszystkie te kraje posiadają różne organizmy państwowe z odrębnymi systemami politycznymi, gospodarczymi, kulturowymi i społecznymi, dlatego też nie jest możliwe stosowanie ujednoczonej terminologii dla wszystkich trzech ośrodków

Odmiany języka niemieckiego różnią się między sobą na wielu płaszczyznach: ortograficznej, fonetycznej, gramatycznej, pragmatycznej i leksykalnej, jednakże ta ostatnia stanowi najliczniejszą grupę i sprawia najwięcej trudności zarówno osobom uczącym się niemieckiej jako języka obcego, jak też i rodzimym użytkownikom języka niemieckiego i doświadczonym tłumaczom. Nauczanie odmian języka obcego jest bardzo istotnym elementem glottodydaktyki, ponieważ uczący się, jako przyszli, kompetentni użytkownicy języka, a być może i przyszli nauczyciele oraz tłumacze, powinni mieć świadomość istnienia różnic między poszczególnymi odmianami, aby móc być profesjonalistami w swoim fachu, unikać popełniania błędów, a także, aby umieć poprawie odczytać intencje i umiejętnie przekazać swoje poglądy w kontaktach z użytkownikami innej odmiany niemieckiej. Szczególnie ważne jest kształcenie tłumaczy języka specjalistycznego z perspektywy pluricentrycznej, ponieważ istnieje wiele różnic między odmianami języka niemieckiego w dziedzinach specjalistycznych, tak jak np. w języku

prawa, gdzie użycie odpowiedniej terminologii dla danej odmiany jest niezbędne. Aby móc nauczać odmian językowych, trzeba najpierw odpowiednio wykształcić i ukierunkować kadrę nauczycielską. Jedynie przeszkoleni nauczyciele i wykładowcy, wyposażeni w podręczniki i materiały przystosowane do nauczania różnych standardów językowych są gwarantem lepszego zrozumienia i promowania koncepcji pluricentryzmu.

2. Wybrane problemy przekładu

Tematem niniejszej pracy doktorskiej jest pojęcie pluricentryzmu języka niemieckiego w kontekście przekładu. Proces tłumaczenia jest procesem skomplikowanym, wymagającym pełnej koncentracji, dokładności, a przede wszystkim wiedzy i kompetencji. W rozdziale tym wyjaśnimy terminy związane z pojęciem translacji języka specjalistycznego, z głównym uwzględnieniem języka prawa. W procesie tłumaczeniowym odpowiedni dobór słownictwa i struktur jest elementem kluczowym, jednakże w kwestii języka pluricentrycznego, jakim jest język niemiecki, zadanie to jest o wiele trudniejsze, zważywszy na to, że istnieją różne ośrodki niemieczyny, które charakteryzują się odmienną terminologią. Oznacza to, że tłumacz musi wiedzieć, z którego ośrodka niemieczyny pochodzi dany tekst, a także dla jakiego ośrodka ma być sporządzone tłumaczenie z języka polskiego.

2.1. Tłumaczenie specjalistyczne

Jak już wcześniej zostało wspomniane, proces tłumaczeniowy nie jest łatwy, jednak stopień ich trudności zależy od gatunku danego tekstu oraz dziedziny, jakiej dotyczy. Tłumaczenia niespecjalistyczne wymagają przede wszystkim znakomitej znajomości języka wyjściowego i języka docelowego, umiejętności doboru słów i odpowiednich konstrukcji językowych. Tłumaczenia specjalistyczne natomiast są dużo bardziej skomplikowane. Jak słusznie zauważa Matulewka (2008, 53), jakość tłumaczeń specjalistycznych zależy od wielu czynników.

Nabokov (za Matulewską, Kłós i Nowak-Korc 2007) twierdzi, że tłumacz:

„Przede wszystkim musi mieć taki sam talent, a przynajmniej podobny typ talentu, jak autor, którego wybiera sobie do tłumaczenia. (...) Po drugie, tłumacz musi znać doskonale dwie nacje i dwa języki, z jakimi będzie miał do czynienia, i wiedzieć absolutnie wszystko, w najdrobniejszych szczegółach, o stylu, metodzie pisarskiej tłumaczonego autora, a także o «społecznym» kontekście słów, ich etymologii, ewolucji i historycznych odniesieniach. Tu dochodzimy do punktu trzeciego: będąc człowiekiem wielkiego talentu i wiedzy, tłumacz musi mieć także umiejętność mimikry, to znaczy zdolność utożsamiania się z osobą autora, przyswojenia sobie jego wszystkich trików, jego manieri i języka, nawyków i sposobu myślenia, i to w takim stopniu, aby osiągnąć jak największą wiarygodność.”

W niniejszej rozprawie doktorskiej zajmujemy się językiem specjalistycznym prawniczym, dlatego skupimy naszą uwagę na tej dziedzinie.

Pieńkos (2003, 234) wypowiada się o tekstach specjalistycznych w ogóle, ale jego słowa idealnie pasują do dziedziny tłumaczeń prawniczych:

„Tekst specjalistyczny wymaga od tłumacza znajomości danej dziedziny oraz zasad, rządzących sztuką przekładu. Znajomość terminologii zastosowanej w danej dziedzinie wiedzy lub tłumaczonym dziele naukowym jest – obok gruntownej znajomości języka oryginału i języka przekładu – jednym z podstawowych warunków osiągnięcia równowartościowego i pełnowartościowego przekładu dzieła. (...) Tłumacza dzieła naukowego czy tekstu profesjonalnego obowiązuje gruntowna znajomość terminologii i zakresów semantycznych terminów, którymi posługuje się dana dziedzina wiedzy lub autor dzieła”.

Słowa Pieńkosa idealnie oddają to, co chcielibyśmy powiedzieć o tłumaczeniach prawniczych. Wiedza tłumacza dotycząca słownictwa i zakresu poszczególnych terminów jest tu nieoceniona, ponieważ tłumaczenie prawnicze musi być dokładne i nieprzekłamane, w żadnym wypadku nie może pozostawiać niedomówień oraz kwestii do domysłu. Na aspekt słownictwa i ekwiwalentów zwraca także uwagę Dzierżanowska (1990, 90):

„Wyrazy w jednym języku rzadko są pełnymi ekwiwalentami wyrazów w innym języku, a zakres ich znaczeń może być zarówno szerszy jak i węższy”.

Dziedzina prawa to szczególnie trudna domena tłumaczeniowa. Baaji (2014, 109) kładzie nacisk na zdolność operowania odpowiednim słownictwem oraz dopasowanie go do danej sytuacji podczas tłumaczenia kwestii prawnych, co nazywa “legal literacy” oraz na szczegółową i obszerną wiedzę prawniczą wszystkich systemów prawnych, o których jest mowa w tłumaczeniu, tj. znajomość podobieństw i różnic danych systemów prawnych. Matulewska (2008, 53) jako istotny czynnik wymienia tu podobieństwo rzeczywistości prawnej języka źródłowego i docelowego, które ma istotny wpływ na jakość tłumaczenia. Sandrini (1996, 145) zwraca natomiast uwagę, że pojęcia prawne różnych systemów prawnych mogą być ekwiwalentne jedynie częściowo lub aproksymatywnie. Jak podkreśla Chroma (2007, 449) wiedza ta wiąże się także ze śledzeniem na bieżąco wszystkich zmian zachodzących w przepisach prawa.

Smith (za Cao 2007, 37) podkreśla, że istotna jest umiejętność prawidłowego zachowania i kształtowanie odpowiednich nawyków potrzebnych w procesie tłumaczenia, jak też i opanowanie prawniczego stylu pisania *legal writing style*. Bryll (2010, 123) dodaje, że poza terminologią fachową należy wziąć pod uwagę gatunek tłumaczonego tekstu, ponieważ każdy gatunek posiada właściwe sobie cechy: formę, słownictwo i styl.

Ponadto należy umieć wychwycić informacje z tekstu specjalistycznego, umieć je przeanalizować i zrozumieć (Wagner za Cao 2007, 37). Tłumacz prawniczy musi mieć umiejętność prawniczego rozumowania, analizowania prawniczych tekstów, rozwiązywania prawniczych problemów i przewidywania, jak tekst zostanie zinterpretowany przez sąd (Šarčević za Cao 2007, 37).

Tłumaczenia prawnicze wymagają dużej odpowiedzialności od tłumaczy, ponieważ od rezultatu ich przekładu może zależeć wyrok wydany przez sąd. Dwie cechy: neutralność i obowiązek dochowania tajemnicy to cechy, którymi powinien odznaczać się tłumacz prawniczy. Nie jest on ekspertem/rzeczoznawcą, tzn. nie może wnosić nowych informacji do sprawy, musi zachowywać się neutralnie. Ma także obowiązek dotrzymania tajemnicy i nie może wykorzystywać informacji do własnych celów (Driesen 2011, 6).

Bardzo istotną kwestią w tłumaczeniach zwykłych i specjalistycznych jest pojęcie pluricentryzmu, które stanowi podstawę niniejszej rozprawy doktorskiej. Niektóre języki, tak jak język niemiecki, posiadają więcej odmian, co stanowi znaczne utrudnienie dla tłumaczy. Oprócz znajomości języków, systemów prawnych i kulturowych danego kraju, muszą także dostosować tłumaczenie do zasad danej odmiany.

Język niemiecki posiada trzy odmiany: niemiecką, austriacką i szwajcarską. Każda z tych odmian ma swoje cechy charakterystyczne np. terminologię. Jeśli tekst jest sporządzony w Austrii, z pewnością posiada określenia typowe dla tej odmiany języka, zatem tłumacz powinien znać terminologię charakterystyczną dla odmiany austriackiej z danej dziedziny, której tłumaczenie dotyczy.

Jak zauważa Vermeer (za Matulewską 2008, 53), na jakość przekładu w znaczącym stopniu wpływa także wynagrodzenie, jakie otrzymuje tłumacz, oraz bardzo ważny, lecz rzadko wymieniany czynnik – czas, którym dysponuje przy wykonaniu konkretnego zlecenia. Ponadto Matulewska (ibid.) wymienia cechy, które mają wpływ na jakość przekładu i zalicza do nich:

"archaizmy, eufemizmy, wieloznaczność wynikająca z polisemii i homonimii, wulgaryzmy, metafory, faux amis, neologizmy, synonimy i quasi-synonimy, terminy o nieostrym znaczeniu oraz terminy o znaczeniu nadanym im przez definicje prawne, różnice pomiędzy językiem potocznym a różnymi odmianami języka prawa, a także różnice pomiędzy językiem prawnym i prawniczym oraz cechami tekstów należących do różnych gatunków piśmiennictwa sformułowanego w języku prawniczym."

Jak widać na podstawie wymienionych wyżej cech, istnieje wiele pułapek, z którymi musi zmierzyć się tłumacz języka specjalistycznego. Robinson (1997, 87) w celny sposób podsumowuje cechy dobrego tłumacza. Według niego to osoba, która cały czas chce poszerzać swoją wiedzę, która czuje, że nie zdobyła całej wiedzy i stara się dowiedzieć jak najwięcej, aby jak najlepiej wykonywać swoją pracę. Chce za wszelką cenę nauczyć się nowego języka obcego, otrzymać nowy stopień akademicki, spędzić rok za granicą lub przeczytać kolejnych 50 czy 60 książek, aby poszerzyć swoją wiedzę:

„Dobry tłumacz to ktoś, kto nigdy nie doświadczył dostatecznie dużo, aby wykonywać jej lub jego pracę dobrze; jeszcze jeden dodatkowy język, jeden dodatkowy stopień, jeden dodatkowy rok za granicą, pięćdziesiąt lub sześćdziesiąt dodatkowych książek i będzie gotowy/gotowa, aby wykonywać swoją pracę właściwie”.⁵⁰

Jak można wywnioskować z powyższego cytatu, tłumacz to osoba ambitna, dążąca cały czas do perfekcji, śledząca zmiany i nowości w danej dziedzinie, aby pozostawać na bieżąco. Jest to osoba, której wiedzy i doświadczeniu można zaufać i na nich polegać, mając pewność, że tłumaczenie jest poprawne i rzetelne.

Miller (2007, 3) podkreśla, że każdy język jest inny i różni się od innych leksykalnie, stylistycznie itd., dlatego nie można tłumaczyć słowo w słowo. Tłumacz musi przede wszystkim doskonale znać swój ojczysty język, aby być w stanie pokonać problemy mogące się pojawić w procesie translacji. Driesen (2011, 6) stwierdza, że istotną rolę w tłumaczeniu pełni opanowanie technik i strategii tłumaczeniowych. Według niej taka wiedza świadczy o wysokich kwalifikacjach tłumacza, a jedynie wysoko wykwalifikowany i fachowy tłumacz może stworzyć wierne tłumaczenie. Lisiecka (Miller 2007, 3) podsumowuje proces tłumaczenia, stwierdzając, że powinno się tłumaczyć w taki sposób, aby nikt nie rozpoznał, że jest to tłumaczenie.

Bardzo duże znaczenie ma także wiedza pozajęzykowa, której nie jest w stanie opanować żadna maszyna, dlatego jak podkreśla Chromik (2010, 278) tłumaczowi nie grozi zastąpienie przez komputer, a wiedza ta w kwestii specyficznych tematów prawnych musi niekiedy wychodzić znacznie poza wiedzę przeciętnego użytkownika języka, a nawet przeciętnego prawnika.

⁵⁰ „A good translator is someone who has never quite experienced enough to do her or his job well; just one more language, one more degree, one more year abroad, fifty or sixty more books, and s/he'll be ready to start doing the job properly.”

2.2. Język specjalistyczny

Aby zdefiniować, co to jest język specjalistyczny, najpierw wypada wprowadzić termin dziedziny specjalistycznej (Fach / Fachgebiet / Sachgebiet). Duden podaje następujące definicje:

„Dziedzina (Fach [przyt. I.S.]): obszar, na którym ktoś się kształci, wykształcił, wyspecjalizował się, nad którym ktoś szczególnie pracuje.”⁵¹

"Dziedzina fachowa (Fachgebiet [przyt. I.S.]): dziedzina wiedzy obejmująca określoną dziedzinę." ⁵²

Dziedzina (Sachgebiet [przyt. I.S.]): dziedzina obejmująca określoną dziedzinę wiedzy."⁵³

Schnitzer (2008, 27) podaje swoją definicję dziedziny specjalistycznej i fachowości:

„[...] Termin dziedziny specjalistycznej [...] odnosi się po pierwsze do tematu, po drugie do zakresu czynności, które w danej, konkretnej czynności wchodzą w związek. Dla działań komunikacyjnych, o których tutaj jest mowa, jest ten związek oczywisty: człowiek komunikuje się w określonej sytuacji i z określonym celem (one charakteryzują zakres czynności) o danym temacie. Czynność może być uznana jako fachowa wtedy, kiedy do jej realizacji jest wymagana specyficzna wiedza lub specyficzne umiejętności.”⁵⁴

Powyższy cytat pokazuje, że mówiąc o dziedzinie specjalistycznej, mamy na myśli zarówno temat, jak też i czynności wykonywane, czyli sytuację i cel, a jedno, jak i drugie wymagają specjalistycznej wiedzy.

Arntz, Picht i Meyer (za Messina 2015, 69) podają następującą definicję dziedziny specjalistycznej:

„Dziedzina specjalistyczna podaje, do jakiego obszaru możemy zakwalifikować dane pojęcie. Jest to ważne kryterium przy wyborze części elementów baz danych, aby przykładowo wydrukować jedynie terminologię określonej dziedziny [...]. Przeporządkowanie do danych dziedzin opiera się z reguły na systematyce dziedziny

⁵¹ "Fach, das: Gebiet, auf dem sich jmd. ausbildet, ausgebildet, spezialisiert hat, auf dem jmd. speziell arbeitet."

⁵² "Fachgebiet, das: ein bestimmtes Fach umfassendes Wissensgebiet."

⁵³ "Sachgebiet, das: einen bestimmten Wissensarbeitsbereich umfassendes Gebiet."

⁵⁴ „[...] Der Terminus Fach [...] referiert in erster Linie zu einem auf Themen-, zum anderen auf Handlungsbereiche, die in der jeweiligen konkreten Handlung eine Verbindung eingehen. Für kommunikative Handlungen, um die es ja hier geht, ist diese Verbindung offensichtlich: Man kommuniziert in einer bestimmten Situation und mit einer bestimmten Zielsetzung (diese charakterisieren den Handlungsbereich) über ein Thema. Als *fachlich* kann eine Handlung dann gelten, wenn zu ihrer Ausführung spezifisches Wissen bzw. spezifische Fertigkeiten erforderlich sind.”

specjalistycznej, która sięga albo do podziałów na kategorie albo do istniejących systematyk.”⁵⁵

Wyjaśnwszy pojęcie dziedziny specjalistycznej, możemy przejść do kolejnego etapu, czyli przedstawienia pojęcia języka specjalistycznego. Jedną z najbardziej znanych definicji LSP (Language for Special Purposes) jest definicja zaproponowana przez Hoffmanna (1985, 53):

„Ogół środków językowych, które są używane w ograniczonym specjalistycznie obszarze komunikacji, aby zapewnić porozumienie między aktywnymi w tym obszarze osobami“.⁵⁶

Cabré (1999, 59) w przeciwieństwie do Hoffmanna uwzględnia także kluczowe elementy sytuacji komunikacyjnej, takie jak uczestnicy komunikacji, okoliczności, cele i intencje związane z aktem komunikacji, które trzeba wziąć pod uwagę mówiąc o sytuacji komunikacyjnej:

„Mówimy o specjalnych lub specjalistycznych językach, aby odnieść się do zbioru podkodów (które częściowo pokrywają się z subkodami języka ogólnego), z których każdy może być „specyficznie” scharakteryzowany za pomocą szczegółowych danych takich, jak dziedzina tematu, typ interlokutorów, sytuacja, intencje mówcy, kontekst, w którym odbywa się wymiana komunikacyjna, typ wymiany itd. Sytuacje, w których języki specjalistyczne są używane mogą być określone jako ‘nacechowane’ [...] Języki specjalistyczne muszą wziąć pod uwagę elementy, które odgrywają rolę w akcie komunikacji: uczestnicy, okoliczności komunikacji oraz cele i intencje związane z komunikacją.”⁵⁷

Oba twierdzenia zaproponowane przez Hoffmanna i Cabré są prawidłowe, jednak teza Cabré jest bardziej szczegółowa, dzięki czemu definicja języka specjalistycznego jest bardziej precyzyjna.

⁵⁵ „Das Fachgebiet oder Sachgebiet gibt an, in welchen Bereich ein Begriff einzuordnen ist. Es ist ein wichtiges Kriterium bei der Selektion von Teilbeständen einer Datenbank, um beispielweise nur die Terminologie eines bestimmten Fachgebiets auszudrucken [...]. Der Einordnung in Fachgebiete liegt in der Regel eine Fachgebietssystematik zugrunde, die entweder auf eine eigene Unterteilungen oder auf bestehende Systematiken [...] zurückgeht.“

⁵⁶ „Gesamtheit aller sprachlichen Mittel, die in einem fachlich begrenzten Kommunikationsbereich verwendet werden, um die Verständigung zwischen den in diesem Bereich tätigen Menschen zu gewährleisten.“

⁵⁷ „We speak of special or specialized languages to refer to a set of subcodes (that partially overlap with the subcodes of the general language), each of which can be ‘specifically’ characterized by certain particulars such as subject field, type of interlocutors, situation, speakers’ intentions, the context in which a communicative exchange occurs, the type of exchange etc. Situations in which special languages are used can be considered as ‘marked’ [...]. Special languages must take account of the elements that play a role in an act of communication: the participants, the communicative circumstances, and the purposes or intentions associated with the communication.“

Sawicka (2009, 196) zebrała i podsumowała cechy języka specjalistycznego proponowane przez różnych autorów. Język specjalistyczny:

- I. Służy do opisu konkretnej dziedziny wiedzy lub techniki;
- II. To język o ograniczonym zasięgu użytkowania, zawężony do grupy osób, specjalistów zajmującej się daną dziedziną wiedzy oraz umożliwiający rozwój danej nauki;
- III. Jest jednym z postaci, odmian, wariantów i podzbiorów języka ogólnego, uwzględniając gramatykę, syntaktykę i fonemikę języka narodowego, pełni zarazem funkcję autonomiczną, niezależną od języka narodowego (funkcja poznawcza i komunikacyjna);
- IV. Różni się od języka ogólnego pod względem terminologii, w mniejszym stopniu na poziomie składni, morfologii, słowotwórstwa, semantyki;
- V. Cechuje się złożonością i zdań – dominacja zdań wielokrotnie złożonych;
- VI. W zakresie słowotwórstwa istnieje w nim tendencja do tworzenia skrótów, akronimów oraz licznych zapożyczeń z łaciny, a od jakiegoś czasu także z języków nowożytnych, np. języka angielskiego;
- VII. Charakteryzuje się monoreferencyjnością, monosemią (jednoznacznością) tzn. określaniem ścisłych związków między pojęciem a jego nazwą poprzez definiowanie pojęć, kontrolując zjawisko polisemii i homonimii i usuwając synonimy, tym samym przyczyniając się do tworzenia terminów;
- VIII. Cechuje się bardzo rozbudowaną leksyką, bazującą na języku ogólnym i w znacznym stopniu pokrywającą się z nim, selekcyjując wyrażenia języka narodowego i nadając im nowe znaczenia;
- IX. W tekście pisanym charakteryzuje się precyzją, zwięzłością, depersonalizacją autora i substancywizacją (przewagą terminów w formie rzeczowników);
- X. Jest językiem neutralnym, bez nacechowań emocjonalnych.

Jak wskazuje Wissik (2014, 75), w dzisiejszych czasach bezdyskusyjnie można określić język specjalistyczny jako odmianę (Varietät). Istnieją także inne modele i założenia. Można wyróżnić cztery różne statusy języka specjalistycznego. Pierwszy z nich to postrzeganie języka specjalistycznego jako styl funkcjonalny (Funktionalstil), którego przedstawicielami są Beneš (1969) i Riesel (1963). Pogląd ten jednak już dzisiaj nie funkcjonuje. Język specjalistyczny może być traktowany jako podjęzyk (Subsprache) (Hoffmann 1988, Lehrberger 1982), jako język grupowy (Gruppensprache) (Kubczak 1987) lub jako odmiana (Varietät) (Adamzik 1998).

2.2.1. Język prawny i prawniczy

W polskiej literaturze przedmiotu znajdujemy dwa określenia: język prawny i język prawniczy. Język prawny to język ustawodawcy, w którym formułowane jest prawo, to język tekstów prawnych – przepisów, ustaw, rozporządzeń itd. Język prawniczy natomiast to język, którym posługują się prawnicy, mający do czynienia z prawem (Wróblewski 1948, 56, 136). Jak podaje Wróblewski (ibid.), oba te języki są wewnętrznie zróżnicowane: „Stosunek języka prawniczego do prawnego jest odtwarzający i przetwarzający”. Język prawniczy jest metajęzykiem w stosunku do języka prawnego. Podział na język prawny i prawniczy jest schematyczny i budzi wątpliwości. W języku niemieckim taki podział nie istnieje. Wyrażenia: *Juristensprache*, *juristische Sprache* czy *Rechtssprache* określają język specjalistyczny obejmujący wszystkie dziedziny prawa (Olpińska 2009, 79).

2.2.1.1. Charakterystyka ogólna

Współcześni naukowcy wyróżniają trzy kategorie cech tekstów prawnych (Jopek-Bosiacka (2009, 21):

- I. Komunikacyjne: precyzyjność, zrozumiałość, logika wywodu, adekwatność do przedmiotu opisu/rzeczowość;
- II. Językowe: dyrektywność/kategoryczność, standardyzacja, terminologiczność;
- III. Stylistyczne: zależne od gatunku wypowiedzi i cech indywidualnych: bezosobowość, skrótowość związana z dążeniem do precyzji wypowiedzi.

Język prawniczy jest językiem specjalistycznym, dlatego przyjmuje cechy, które zostały wymienione w podrozdziale 1.3. dotyczącym języków specjalistycznych, jednakże język prawniczy jest bardziej skomplikowany niż inne języki specjalistyczne.

Wiele terminów prawniczych jest niezrozumiałych dla laików, ponieważ wiele z nich zostało zaczerpniętych z języka standardowego i zostały im nadane nowe znaczenia i definicje. To oznacza, że pewne określenia, które występują w języku standardowym i prawniczym i które używają tych samych pojęć, mają inne znaczenie (Wissik 2014, 83).

Kolejną cechą szczególną języka prawa i administracji jest ich nierozzerwalność z danym systemem. Każde wyrażenie należy analizować w kontekście, w którym występuje, aby zrozumieć jego znaczenie (Mattila 2006, 105):

„Język prawa różni się od większości innych języków do celów specjalistycznych tym, że opisuje fenomen metafizyczny. Prawo nie istnieje w świecie fizycznym. Jako że jest w całości stworzone przez człowieka, prawo jest zawsze powiązane z kulturą danego

społeczeństwa: stanowi zatem fenomen społeczny. Z powodu tych korelacji, reguły prawa różnią się w odmiennych porządkach prawnych. Pojęcia prawne także się różnią, ponieważ w końcowej analizie są krystalizacją reguł prawnych”⁵⁸

Jak wynika z powyższego cytatu, związek danego wyrażenia w kontekście jest kolejną ważną cechą, ponieważ jego znaczenie zależy od kontekstu, w którym się znajduje. To jest powód, dla którego często w ustawach podane są definicje zarówno w języku polskim jak i niemieckim, np.:

„Art. 2. Określenia użyte w ustawie oznaczają: 1) umowa zawarta na odległość – umowę zawartą z konsumentem w ramach zorganizowanego systemu zawierania umów na odległość, bez jednoczesnej fizycznej obecności stron, z wyłącznym wykorzystaniem jednego lub większej liczby środków porozumiewania się na odległość do chwili zawarcia umowy włącznie.”⁵⁹

„Die folgenden Ausdrücke bedeuten:

- a. Personendaten (Daten): alle Angaben, die sich auf eine bestimmte oder bestimmbare Person beziehen;
- b. betroffene Personen: natürliche oder juristische Personen, über die Daten bearbeitet werden;
- c. besonders schützenswerte Personendaten: Daten über:
 1. die religiösen, weltanschaulichen, politischen oder gewerkschaftlichen Ansichten oder Tätigkeiten,
 2. die Gesundheit, die Intimsphäre oder die Rassenzugehörigkeit,
 3. Massnahmen der sozialen Hilfe,
 4. administrative oder strafrechtliche Verfolgungen und Sanktionen.“⁶⁰

Kolejną cechą języka prawniczego i administracyjnego jest częste odsyłanie do innych tekstów normatywnych i powoływanie się na nie. Odsyłanie do innych tekstów normatywnych może mieć dłuższą formę lub formę skróconą wyrażoną za pomocą odpowiednich skrótów (Wissik 2014, 85), np.:

„6) w art. 9 w ust. 3:

a) pkt 1 otrzymuje brzmienie:

⁵⁸ „Legal language differs from most other languages for special purpose in that it describes a metaphysical phenomenon. Law does not exist in the physical world. Since it is entirely created by humans, law is always linked to the culture of any particular society: it therefore constitutes a social phenomenon. Because of this interconnection, legal rules differ in different legal orders. Legal concepts also differ, because in the final analysis they are crystallisations of legal rules.”

⁵⁹ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej: Ustawa o prawach konsumenta z dnia 24.06.2014, poz.827

⁶⁰ Die Bundesversammlung der Schweizerischen Eidgenossenschaft: Bundesgesetz über den Datenschutz, vom 19. Juni 1992 (Stand am 1. Januar 2014)

1) warunki, jakie muszą spełniać jednostki organizacyjne, aby prowadzić studia na określonym kierunku, poziomie i profilu kształcenia, a w szczególności:

a) liczbę nauczycieli akademickich posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy lub będących osobami, które nabyły uprawnienia równoważne z uprawnieniami doktora habilitowanego na podstawie art. 21a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, zaliczanych do minimum kadrowego.”⁶¹

„§ 50. Die von der Universität in der Stadt Zürich belegten Gebäude und Liegenschaften an der Blümlisalpstrasse 10, Freiestrasse 15, Hirschengraben 56, Mühlegasse 21, Plattenstrasse 22 und 24, Sumatrasstrasse 30 sowie die Baulandreserve am Häldeliweg 4 im Betrag von 25,5 Mio. Franken werden vom Finanz- ins Verwaltungsvermögen übertragen.

§ 51. Mit dem Inkrafttreten dieses Gesetzes werden die §§ 124 bis 164 des Unterrichtsgesetzes vom 23. Dezember 18593 aufgehoben.“⁶²

Odsyłanie w tekście do danych zawartych w innym tekście noszą nazwę intertekstualności. Termin ten został wprowadzony przez Julię Kristevę (za Matulewską 2013, 160) w 1967 roku i odnosi się do relacji między tekstami, a zjawisko to występuje także w języku prawnym i prawniczym. Aby wyjaśnić to pojęcie, zacytujemy Gajewską (1999, 35):

„Intertekstualnością nazywać będziemy wszelkie sposoby odwoływania się do nadawcy wypowiedzi do wcześniejszych tekstów, do wiedzy w nich zawartej.”

Słowa Gajewskiej świadczą o tym, że pojęcie intertekstualności to nic innego, jak powoływanie się w swoich pracach na dzieła i teksty innych autorów, o których chcemy wspomnieć i do których chcemy nawiązać w naszym dziele.

Jak wynika z podanych wyżej przykładów, język prawny/prawniczy ogólnie można scharakteryzować jako język silnie związany z danym systemem i kontekstem, który cechuje się wieloma odnośnikami do innych tekstów normatywnych.

⁶¹ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa dnia 5 września 2014, Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw

⁶² Gesetz über die Universität Zürich (Universitätsgesetz vom 15. März 1998)

2.2.1.2. Charakterystyczne cechy językowe

Język prawny i prawniczy posiada także wiele cech charakterystycznych, które odróżniają go od innych rodzajów języków specjalistycznych.

Jak wskazuje Matilla (2006, 173), różnice te są widoczne m.in. na poziomie leksykalnym i dotyczą zarówno rzeczowników, jak też i czasowników, przymiotników, przysłówków. Niemiecki język prawniczy jest wyjątkowo bogaty w specjalistyczne wyrażenia w porównaniu do innych języków. Zapożyczenia językowe w krajach niemieckojęzycznych są stosowane z różną częstotliwością zależnie od kraju. Jak podaje Matilla (2006, 174), w szwajcarskiej odmianie językowej istnieje dużo więcej zapożyczeń z innych języków niż w języku niemieckim. Większość zapożyczeń wywodzi się z łaciny, włoskiego, francuskiego i angielskiego. Podobne nastawienie do używania zapożyczeń mają Austriacy (Kaunzer za Utrim 2012, 304), którzy chętnie stosują zagraniczne słowa, podczas gdy Niemcy wolą bazować na swoim ojczystym języku i wykorzystywać odpowiedniki niemieckie dla zagranicznych wyrażeń.

Na poziomie leksykalnym istotną funkcję pełnią rzeczowniki, którym podporządkowane są czasowniki i przymiotniki. W języku prawa istnieje wiele neologizmów, wśród których znaczną część stanowią rzeczowniki złożone, nasycone zagęszczeniem informacyjnym (Informationsdichte), np. *Eheunbedenklichkeitsbescheinigung*, *Fakultätsgleichstellungsbeauftragter*, *Eignungsfeststellungskommission*. Jest także wiele derywatów (Ableitungen) na *-ung*, np. *Akkreditierung*, *Abfassung* i *-nahme* *Inanspruchnahme*, *Stellungnahme*, które umożliwiają nominalizację odczasownikową (Wissik 2014, 87).

Jak słusznie zauważa Wissik (ibid.), w języku prawa i administracji większość przymiotników zakończona jest na *-lich*, *-gemäss*, *-bar*, *-mässig*, *-weise*, które nadają się do derywowania od rzeczownikowych terminów fachowych, np. *bescheidmässig*, *gesetzmässig*, *satzungsgemäss*, *ordnungsgemäss*, *semesterweise*, *ersatzweise*.

Natomiast jeśli chodzi o język prawa i administracji na poziomie syntaktycznym, to charakteryzuje się on krótkimi zdaniami (Becker-Mrozek za Wissik ibid.): "W zdaniach

złożonych podrzędnie przeważają zdania proste z wynikiem ponad 50%, a ponad 2/3 zdań złożonych podrzędnie otrzymuje zdanie poboczne."⁶³

Kolejną cechą są formalne zwroty, np. *unter Bezugnahme auf*. Przeważają formy nieosobowe z czasownikami opisującymi czynności, np. *die Satzung/der Studienplan/das Gesetz legt fest*. Löffler (2010, 108) jako cechę języka prawa i administracji, wymienia także formy opisowe tworzenia strony biernej, które nazywa „*unechte Passivkonstruktionen*”, takie jak np. *sind zu leiten, haben zu erfolgen* oraz konstrukcje z czasownikiem funkcyjnym, takie jak np. *zur Durchführung bringen, zu Protokoll geben*.

Matulewska (2013, 160) podkreśla, że przekład prawniczy jest dziedziną interdyscyplinarną, która łączy ze sobą kilka elementów, takich jak: komunikacja międzykulturowa, prawo i językoznawstwo stosowane, a także translatoryka.

2.3. Pojęcie ekwiwalencji

Pojęcie ekwiwalencji jest bardzo istotne w procesie translacyjnym. Ekwiwalencja oznacza, że tekst źródłowy i docelowy można uznać za równoważne bądź identyczne. Według Tabakowskiej (2001) ekwiwalentność to identyczność, o której stwierdzeniu decyduje subiektywne, intuicyjne wyczucie, podczas gdy Kielar (1988, 60) podaje szerszą definicję, określając ekwiwalencję jako „związek zachodzący między tekstem (lub partią tekstu) przekładu i odpowiednim tekstem źródłowym (jego partią)”, natomiast autorzy TEZ (1993, 71) definiują ją jako „relację równoważności treściowo-stylistycznej między tekstem przekładu a tekstem oryginału”.

Jäger (1975) zajmuje się koncepcją ekwiwalencji komunikacyjnej. Jego pomysł polega na tym, że brana jest pod uwagę potencjalna przeciętna wartość komunikacyjna tekstu w języku źródłowym i zestawiana jest z potencjalną przeciętną wartością komunikacyjną tekstu w języku docelowym. Gdy obie wartości są zbieżne, nazywa to reprodukcją (ekwiwalencją), natomiast jeśli wartości te są rozbieżne, określa je modyfikacją (heterowalencją).

Nida (1964, 160) wyróżnia natomiast dwa typy ekwiwalencji: formalną i dynamiczną. Ekwiwalencja formalna dotyczy tłumaczenia, które jest jak najbliższe treści i formie tekstu źródłowego. Tłumacz używa tutaj analogicznych struktur zdaniowych i frazowych. Ekwiwalencja dynamiczna natomiast ma na celu nie odwzorowanie form języka oryginału

⁶³ „Bei den Satzgefügen überwiegen mit mehr als 50% einfache Hauptsätze, Satzgefüge enthalten zu mehr als zwei Drittel lediglich einen Nebensatz.”

w języku docelowym, lecz wywołanie u odbiorcy tekstu w języku docelowym takiej samej reakcji, jaką wywołał tekst oryginalny u odbiorcy tekstu wyjściowego. Zatem, według Nidy ekwiwalentna powinna być reakcja odbiorcy, a nie konstrukcje językowe, zaznaczając jednocześnie, że tekst przekładu musi być naturalny, aby odbiorcy tłumaczenia docelowego nie odnosili wrażenia sztuczności tekstu. Badacz twierdzi również, że oba rodzaje ekwiwalencji są ekstremami, a między nimi istnieją pośrednie typy tłumaczeń.

Według Wilssa (1977) poziom ekwiwalencji uzależniony jest od typu tekstu. Jego zdaniem, dużo łatwiej uzyskać ekwiwalencję w tekstach specjalistycznych używających terminologii fachowej ze względu na zobiektyzowane w nich reguły tłumaczenia większości pojęć, podczas gdy teksty literackie wymagają włączenia sfery subiektywnych wyborów tłumacza, zatem ocena poziomu ekwiwalencji wymyka się określonym zasadom.

Koller (1992) ekwiwalencją nazywa takie relacje między tekstem źródłowym a docelowym, które pozwalają nazwać tekst docelowy przekładem. Relacje te mogą być różnego rodzaju i od ich typu zależy rodzaj ekwiwalencji. Aby można było mówić o ekwiwalentności tekstów, musi zostać zrealizowanych w przekładzie pięć typów ekwiwalencji. Według Kollera (1992) są to:

- I. Ekwiwalencja denotatywna – dotyczy odniesienia tekstu do pozajęzykowego stanu rzeczy, tzn. przekład musi przedstawiać to samo co oryginał o rzeczywistości pozajęzykowej;
- II. Ekwiwalencja konotatywna – dotyczy konotacji wywołanych przez tekst za pośrednictwem odpowiedniego doboru słownictwa;
- III. Ekwiwalencja tekstowo-normatywna – dotyczy norm konstrukcyjnych i językowych charakterystycznych dla danego typu tekstu;
- IV. Ekwiwalencja pragmatyczna – dotyczy dopasowania tłumaczenia do potrzeb i możliwości odbiorcy;
- V. Ekwiwalencja formalno-estetyczna – dotyczy cech formalnych i estetycznych tekstu wyjściowego, które muszą być oddane w przekładzie.

Pierwszy typ ekwiwalencji, tj. ekwiwalencję denotatywną, można osiągnąć za pomocą doboru odpowiedniego leksemu. W tym zakresie Koller (1992, 229) wyróżnia pięć typów relacji:

- I. Jeden do jednego (jednemu słowu w L1 odpowiada jedno słowo w L2, np. *niem. die Schweiz – pol. Szwajcaria*);

- II. Jeden do wielu (jednemu słowu w L1 odpowiada kilka słów w L2, np. *niem. verheiratet – pol. żonaty, zamężna*);
- III. Wiele do jednego (kilku słowom w L1 odpowiada jedno słowo w L2, np. *ang. control, control unit, regulator, governor – niem. Regler*);
- IV. Jeden do zera (słowu w L1 odpowiada luka leksykalna w L2, np. *ang. layout - niem. ?*);
- V. Jeden do części (słowo w L1 ma szersze znaczenie niż jego odpowiednik w L2, np. *niem. Geist – ang. mind*).

Ekwiwalencja jest dla Kollera zjawiskiem stopniowalnym, może być mniejsza lub większa, może się mieścić na jednym z dwóch ekstremów, tzn. na jednym z nich może być pełna, na drugim może być jej brak. Ekwiwalencja może być także częściowa, oznacza to, że znajdzie się gdzieś pomiędzy dwoma ekstremami. Poziom ekwiwalencji można ocenić porównując ze sobą wybrane formy obu tekstów – źródłowego i docelowego – biorąc pod uwagę podobieństwa i różnice pomiędzy nimi.

Kielar (1988, 78), starając się znaleźć zwięzłą i najbardziej precyzyjną definicję ekwiwalencji, stwierdza, że tłumaczeniu ekwiwalentnemu „stawia się wymóg, aby tekst oryginału i tekst przekładu dotyczyły tego samego pozajęzykowego stanu rzeczy, co wiąże się z inwariantem na poziomie treści, oraz aby przekład wywarł odpowiedni efekt komunikacyjny u odbiorców dzięki swej treści i formie”.

2.4. Skupienia terminologiczne

Teksty specjalistyczne charakteryzują się skupieniem wielu grup wyrazowych, tzw. skupień terminologicznych. Gajda (1990, 96) podaje, że mogą one stanowić aż 80–90% wszystkich terminów w danym systemie terminologicznym.

Starzec (1984, 62) określa skupienie terminologiczne w następujący sposób:

„połączenie dwu- lub więcej wyrazowe spełniające rolę jednostki nominacyjnej w ramach określonej dziedziny wiedzy, mające specjalne znaczenie i zajmujące określone miejsce w systemie terminologicznym, które jest uwarunkowane klasyfikacją w sferze pojęciowej”.

Skupienia terminologiczne determinują miejsce danego pojęcia w całym systemie terminologicznym za sprawą swojej wielowyrazowej struktury. Gajda (1990, 96) przywołuje cechy, którymi wyróżniają się skupienia terminologiczne, są to:

(1) reprodukowalność, (2) semantyczna całościowość, (3) wyrażanie specjalistycznego pojęcia, (4) fakt, że skupienie jest często jedynym zwyczajowym określeniem danego pojęcia, (5) posiadanie jednowyrazowych ekwiwalentów obcych, (6) posiadanie jednowyrazowych ekwiwalentów polskich, (7) zajmowanie w zdaniu jednej pozycji składniowej, (8) wysoka frekwencja.

Gajda (1990, 97) proponuje podział skupień terminologicznych według kryterium ilościowego, za pomocą którego podzielić je można na:

- I. Proste – zbudowane z dwu pełnoznaczących słów, np. *ubezpieczenie rentowe*;
- II. Złożone – będące rozszerzeniem skupień prostych i składające się z trzech i więcej słów, np. *oświadczenie o wyborze formy opodatkowania*.

Żydek-Bednarczuk (1987), wprowadzając podział bardziej szczegółowy, wyróżnia:

- I. Terminy dwuelementowe, np. *wypłata alimentów*;
- II. Terminy trójelementowe, np. *dotatkowe koszty wyżywienia*;
- III. Terminy wieloelementowe, np. *ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków*.

Podobny podział został zaproponowany przez Hałas (1995, 82). Jednakże zamiast pojęcia *terminów wieloelementowych* autorka wprowadziła pojęcie *skupienia czterowyrazowe i więcejwyrazowe*.

Powyższe klasyfikacje dostosowaliśmy do potrzeb niniejszej analizy pracy doktorskiej. W części analitycznej występują także liczne skupienia terminologiczne, jednakże największą grupę stanowią rzeczowniki w różnego rodzaju konfiguracjach, tzn. rzeczowniki proste (rzeczowniki jednoskładnikowe) oraz rzeczowniki złożone – tutaj wyróżnione zostały dwie grupy: rzeczowniki dwuskładnikowe i rzeczowniki wieloskładnikowe.

Jak powszechnie wiadomo i jak podkreśla Małecki (1863, 248), język niemiecki różni się od języka polskiego w kwestii słowotwórstwa. Język niemiecki bardzo często łączy dwa wyrazy, np. przymiotnik z rzeczownikiem czy rzeczownik z rzeczownikiem w jeden wyraz, dzięki czemu powstaje nowy termin i takie złożenia występują najczęściej w naszych kodeksach karnych. Tak więc, dla potrzeb wyciągnięcia wniosków z analizy kodeksów karnych, niezbędna jest klasyfikacja dotycząca odmiennej motywacji wymienionych wyżej rzeczowników, a także inna motywacja skupień terminologicznych, różnice w ich strukturze oraz różnice dotyczące skrótów i skrótowców.

2.5. Wykorzystanie tekstów paralelnych w tłumaczeniach

Bazowanie na tekstach paralelnych w procesie tłumaczeniowym jest coraz częściej stosowanym rozwiązaniem, a korzystanie ze słowników schodzi na drugi plan. Teksty paralelne mogą pod wieloma względami ułatwić tłumaczowi stworzenie tekstu docelowego, pomagają lepiej zrozumieć tekst wyjściowy i go fachowo odtworzyć. Co więcej, terminologia użyta w tego typu tekstach jest z pewnością bardziej aktualna niż ta w słownikach. Kubacki (2013, 150) podkreśla, że teksty paralelne mogą być traktowane jako wzór, na których można bazować, dokonując przekładu z języka wyjściowego na język docelowy, a ich wielopłaszczyznowość sprawia, że posiadają one przewagę także nad kompendiami terminologicznymi. Badacz jako kolejną zaletę tekstów paralelnych podaje obecność dodatkowych informacji, które są przydatne przy tłumaczeniu innych tekstów, m.in. definicje, konteksty, synonimy, antonimy, skróty i akronimy.

Ponadto, Kubacki (ibid.) do zalet używania tekstów paralelnych w tłumaczeniach wymienia także fakt, że stanowią one źródło pojęć, wyrażeń i kolokacji oraz struktur idiomatycznych i syntaktycznych. Są one pożyteczne z ekonomicznego punktu widzenia, ponieważ można je wykorzystywać wielokrotnie przy zleceniach tłumaczeniowych o podobnej tematyce, co wiąże się z oszczędnością czasu na poszukiwanie odpowiedniej terminologii.

Jak podaje Krzystoforska-Weisswasser (1995, 18), teksty paralelne to "[t]eksty tego samego typu, na ten sam temat, które powstały w takiej samej sytuacji komunikacyjnej noszą nazwę tekstów paralelnych". Teksty paralelne służą jako wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji. Odgrywają one ważną rolę w tłumaczeniach specjalistycznych, a zwłaszcza prawniczych. Badaczka podaje przykład austriackiego wyroku rozwodowego, dla którego tekstem paralelnym będzie polski wyrok rozwodowy. Bazując na takim dokumencie, tłumacz jest w stanie stworzyć tekst bardziej zrozumiały, a powielając gotowe związki wyrazowe uniknie niepoprawnych i nieuzualnych zwrotów, do których mogłoby doprowadzić wzorowanie się na języku wyjściowym (Krzystoforska-Weisswasser ibid.).

Według Fabricius-Hansen (2007, 323) teksty paralelne to teksty oryginalne, sporządzone w różnych językach, jednakże porównywalne pod względem funkcjonalnym i tematycznym oraz dotyczące tej samej sytuacji komunikacyjnej. Podobną definicję podaje Spillner

(1981, 241), według którego teksty paralelne to teksty oryginalne, sporządzone w określonym języku, które należą do tego samego gatunku tekstu, co tekst wyjściowy, dotyczą tego samego tematu i spełniają taką samą funkcję.

Göpferich (2005, 184) pod pojęciem tekstu paralelnego rozumie „teksty w różnych językach, z których każdy sporządzony został w języku ojczystym – najlepiej przez kompetentnego *native speaker*, niebędące wzajemnym tłumaczeniem, jednak dotyczące tego samego tematu i będące ze sobą zgodne pod względem funkcji komunikacyjnej, tzn. należące do tego samego gatunku tekstów (ewentualnie grupy tekstów)“.

Matulewska (2010, 57) wskazuje na istnienie dwóch rodzajów tekstów paralelnych. Pierwszy rodzaj stanowią teksty tego samego gatunku co tekst źródłowy, które funkcjonują w rzeczywistości języka docelowego. Delisle (za Matulewską *ibid.*) nazywa tekstem paralelnym:

"Tekst, które reprezentuje ten sam rodzaj tekstu co tekst źródłowy."

"Tekst, który traktuje o tym samym lub bardzo zbliżonym temacie dotyczącym tej samej dziedziny i który służy jako źródło dla <właściwych słów> i <terminów>, które powinny być idealnie wcielone w <tekst docelowy>, aby zapewnić kolokacyjną <kohezję>." ⁶⁴

Drugi rodzaj tekstu paralelnego stanowią teksty źródłowe, czy też ich zbiory wraz z tłumaczeniami na język docelowy. Jak podkreśla Matulewska, z punktu widzenia przekładu najbardziej wiarygodnym źródłem informacji terminologicznej i tekstowo-normatywnej są teksty pierwszego rodzaju, powołując się na słowa innego autora, Neuberta (za Matulewską *ibid.*):

"Teksty paralelne to teksty tworzone przez użytkowników różnych języków w obrębie prawie identycznych warunków komunikacyjnych. [...] Pliki tekstów paralelnych [...] są nieodłącznym elementem materiału i wyposażenia umysłowego kompetentnego tłumacza. To wyposażenie jest obszernym bankiem danych przechowujących ogromne doświadczenie. Jest kluczem do rozległej wiedzy na temat jak zbudowane są teksty w świecie (tekstu) różnych (komunikacyjnych) kultur." ⁶⁵

⁶⁴ „a text that represents the same text type as the source text.”

„a text that treats the same or a closely related topic in the same subject field and that serves as a source for the <mots justes> and <terms> that should ideally be incorporated into the <target text> to ensure collocational <cohesion>.”

⁶⁵ „Parallel texts are texts produced by users of different languages under near-identical communicative conditions. [...] Parallel text files [...] are part and parcel of the material and mental equipment of the competent translator. This equipment is a vast database storing enormous experience. It is the key to an extensive knowledge of how texts are structured in the (text) world of different (communicative) cultures.”

Badaczka zaznacza, że drugi typ tekstów paralelnych także może być niezwykle pomocny w pracy tłumacza, jeśli jest on wysokiej jakości, co może określić jedynie doświadczony tłumacz. Adeptci przekładu są najczęściej narażeni na kopiowanie błędów, popełnionych przez tłumaczy-autorów zbiorów tekstów paralelnych. Zatem, aby uzyskać pewność co do tego, że wyszukany tekst paraleny stanowi reprezentatywny przykład danego gatunku, należy zebrać wiele tekstów, najlepiej pochodzących od różnych autorów (Wilss 1996, 156).

Schmitt (za Bungarten 1992, 203) określa teksty w języku docelowym mianem tekstów pośrednich (Mitteltexte). Teksty paralenne zalicza on jako podkategorię tekstów pośrednich. Ich analiza ma za zadanie pozytywnie wpłynąć na produkcję tekstu docelowego poprzez umożliwienie tłumaczowi zapoznania się z dziedziną, której dotyczy tłumaczenie, a jej celem jest wykonanie zlecenia w pełni zrozumiałego dla odbiorcy tekstu docelowego. Badacz podkreśla jednakże, że nieoceniona jest także pomoc ekspertów z danej dziedziny, dlatego warto zawsze się skonsultować ze specjalistą.

Tłumaczenia prawnicze są jednym z najtrudniejszych typów tłumaczeń, dlatego opieranie się na dokumentach autentycznych stanowi ogromną pomoc w znalezieniu odpowiedniej terminologii przy jednoczesnej możliwości obserwacji i uwzględnienia rozmieszczenia poszczególnych informacji w odpowiednich miejscach w dokumencie, tzw. layoutu.

Praca tłumacza na tekstach paralelnych pozwala porównać podobieństwa i różnice w języku źródłowym i docelowym lub odmianach danego języka. Teksty paralenne pochodzące z różnych standardów danego języka stanowią nieocenioną pomoc w tłumaczeniu, ponieważ niejednokrotnie zdarza się, że w słownikach brak jest informacji dotyczącej wariantu języka, w którym dany termin jest stosowany. Istnieje wiele różnic w terminologii prawniczej odmian niemieckiej, dlatego ze względu na fakt, że wiele z tych różnic nie jest skodyfikowanych w słownikach, teksty paralenne są często jedynym źródłem informacji.

Pożytecznymi zasobami dla tłumaczy z dziedziny prawa są zbiory wzorów i pism, które zawierają popularne teksty prawnicze, jednakże trzeba zachować ostrożność i zwracać uwagę na ich aktualny stan prawny w krajach danego języka. Popularne i standardowe teksty umów można znaleźć w materiałach dydaktycznych (Bergmans 2007, 59), a czasopisma specjalistyczne i komentarze do przepisów prawa, leksykony i encyklopedie mogą stanowić bazę do analizy terminologicznej. Nieocenioną pomocą w pracy tłumacza są

także zasoby Internetu, za pomocą którego korzystać można ze słowników online, różnego rodzaju wyszukiwarek, encyklopedii, glosariuszy oraz forów dla tłumaczy. Warto wspomnieć także o bazach aktów prawnych online, w tym EUR-Lex, największej bazie elektronicznej aktów prawnych UE, oraz o systemie ISAP, największym Internetowym Systemie Aktów Prawnych w Polsce.

Teksty paralelne z zakresu prawa i administracji w Niemczech, Austrii i Szwajcarii możemy znaleźć w dwóch książkach współautorstwa Iluka i Kubackiego *Wzory polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych* (2003), a także *Wybór polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych* (2006) oraz gotowe tłumaczenia współautorstwa Dahlmanna i Kubackiego *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczonych dokumentów?* (2014), w których znajdziemy dokumenty USC, dokumenty szkolne, akty notarialne, dokumenty policyjne, dokumenty sądowe, pouczenia oraz różnego rodzaju dokumenty z zakresu prawa pracy, dokumenty handlowe, księgowo-podatkowe oraz medyczne.

Są to teksty autentyczne, polskie, niemieckie, austriackie i szwajcarskie, stanowiące pomoc dla tłumaczy specjalistycznych, przysięgłych oraz kandydatów na tłumaczy do ćwiczeń translacyjnych. Dzięki tym dokumentom czytelnicy mogą zapoznać się z dokumentami w poszczególnych krajach oraz porównać użyte w nich terminy, sformułowania, ich umiejscowienie w tekście. Kubacki (2015) wydał także książkę *Wybór dokumentów austriackich dla kandydatów na tłumaczy przysięgłych* z typowo austriackimi dokumentami, w której znajdziemy m.in. przeróżne dokumenty z zakresu prawa i administracji. Użytkownicy znajdą tu informacje dotyczące różnic między odmianą niemiecką a austriacką oraz mogą zobaczyć, jak dane dokumenty są sformułowane w austriackiej odmianie niemieckiego.

Ponadto, w latach 1990-2011 pod patronatem Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych PT TEPIS ukazały się zbiory autentycznych tekstów paralelnych, opracowane przez pracowników wyższych uczelni, a także zbiory tekstów sądowych i urzędowych dla takich języków, jak angielski, niemiecki, francuski, włoski, rosyjski i polski, które umożliwiają zapoznanie się z językiem fachowym prawniczym, administracyjnym, ekonomicznym czy urzędowym (Kubacki 2013, 153).

2.6. Podsumowanie

Tłumaczenia specjalistyczne charakteryzują się wysokim stopniem trudności, ponieważ wymagają od tłumacza specjalistycznej wiedzy i fachowej nomenklatury. Wyjątkowo skomplikowanymi do przełożenia tekstami są dokumenty sporządzone w języku prawniczym ze względu na swój formalny charakter i zawilóść języka. Tłumacz zajmujący się kwestiami prawnymi winien jest znać systemy prawne, ich podobieństwa i różnice pomiędzy krajami, których tłumaczenia dotyczą. Tłumacz zobowiązany jest wykazać się znajomością fachowej terminologii, również w kwestii odmian języka, tak jak jest to w przypadku języka niemieckiego, gdzie każde centrum niemczyzny cechuje się autonomią w stosowanej nomenklaturze.

Istotnym elementem przy tłumaczeniach specjalistycznych z różnych ośrodków niemczyzny jest bazowanie na tekstach paralalnych. Pomagają one lepiej zrozumieć tekst wyjściowy i go fachowo odtworzyć w języku docelowym, ponieważ są źródłem pojęć, wyrażeń, kolokacji, struktur idiomatycznych i syntaktycznych, co ułatwia znalezienie odpowiedniej terminologii. Tłumacz korzystając z tekstów paralelnych jest w stanie stworzyć tekst bardziej eksplicytny, a odwzorowując gotowe struktury wyrazowe uniknie niepoprawnych sformułowań. W idealnym przypadku można przejmować całe fragmenty do tekstu docelowego z tekstu paralalnego. Są one nieodzownym elementem podczas procesu translacyjnego, gdyż przyczyniają się do zwiększenia jakości przekładu, usprawniają pracę tłumacza dostarczając niezbędnych informacji, a także pozwalają zaoszczędzić czas na poszukiwaniu danych potrzebnych do wykonania tłumaczenia.

Informacje zawarte w tym rozdziale były przydatne przy sporządzaniu wykazu terminów niemieckojęzycznych z ich tłumaczeniem na język polski. Wykaz ten miał na celu ukazanie, jak niezmiernie trudny jest przekład tekstów pochodzących z różnych ośrodków języka niemieckiego, zwłaszcza gdy trzeba przetłumaczyć dane terminy na język polski.

3. Pluricentryzm w języku prawa karnego Niemiec, Austrii i Szwajcarii

W niniejszym rozdziale zostaną przedstawione i opisane poszczególne etapy analizy oraz jej rezultaty. Celem niniejszej dysertacji jest przedstawienie pojęcia pluricentryzmu języka niemieckiego w języku prawa karnego Niemiec, Austrii i Szwajcarii. Analiza ta ma za zadanie przedstawienie podobieństw i różnic w terminologii języka prawa karnego tych trzech krajów i obejmuje teksty kodeksów karnych obowiązujących w Niemczech, Austrii i Szwajcarii. W analizie ujęte zostały także terminy bezpośrednio spoza zakresu prawa karnego obrazujące różnice między odmianami niemieczny, które były obecne w wybranym przez nas korpusie.

3.1. Metodologia przeprowadzonych badań

Metodologia badań niniejszej rozprawy bazowała na metodologii zastosowanej przez Tanję Wissik (2014), jednakże kryteria analizy zostały dostosowane do własnych potrzeb. Przedmiotem badań Wissik były akty normatywne szkolnictwa wyższego w Niemczech, Austrii i Szwajcarii. Praca badawcza składała się z trzech etapów: analizy kontrastywnej korpusów za pomocą programów komputerowych, które pozwoliły wyekscerpować terminy, analizy jakościowej korpusu mającej na celu odrzucenie terminów niespecjalistycznych dla danej dziedziny oraz analizy ilościowej, której zadaniem polegało na przydzieleniu wyselekcjonowanych pojęć do danej kategorii i określenie częstotliwości ich występowania. Wyniki rozważań naukowych zostały przedstawione w formie tabelarycznej, podzielone na kilka kategorii. Głównym założeniem był podział na terminy skodyfikowane i nieskodyfikowane.

Dla wyekscerpowania terminów do części empirycznej niniejszej rozprawy doktorskiej analizie poddane zostały trzy kodeksy karne: Kodeks karny Niemiec, Kodeks karny Austrii oraz Kodeks karny Szwajcarii. Najpierw autorka pracy zgłębiała terminologię każdego Kodeksu z osobna, następnie poddała je analizie porównawczej, szukając odpowiedników dla wyselekcjonowanych terminów w pozostałych kodeksach karnych. Badaniu kontrastywnemu podlegały nie tylko pojedyncze terminy, lecz także całe sformułowania i artykuły.

Istotnym elementem niniejszej rozprawy doktorskiej było sprawdzenie kodyfikacji germanizmów, austriacyzmów i helwetyzmów w słownikach mono- i bilingwalnych oraz ogólnych i specjalistycznych pod kątem obecności w nich kwantyfikatorów (zob. podrozdz. 3.2.).

Terminologia z trzech odmian języka niemieckiego, tj. odmiany niemieckiej, austriackiej i szwajcarskiej, przedstawiona została za pomocą tabel i podzielona według następujących grup:

- I. Terminy – germanizmy/austriacyzmy/helwetyzmy skodyfikowane;
- II. Terminy – germanizmy/austriacyzmy/helwetyzmy nieskodyfikowane;
- III. Terminy – germanizmy/austriacyzmy/helwetyzmy – skróty i skrótowce.

Każda z tych grup podzielona jest na dwie części, których klasyfikacja została dokładniej objaśniona w podrozdziałach dotyczących analizy poszczególnych odmian języka niemieckiego (zob. podrozdz. 3.4., 3.7., 3.10.). Wyekscerpowanym terminom przyporządkowano odpowiedniki w pozostałych odmianach niemieckich na podstawie analizy kontrastywnej kodeksów i analizy słownikowej, natomiast jeśli danym pojęciom nie udało się przydzielić w ten sposób ekwiwalentów, miejsce w tabeli zostawiono puste, chyba że dane w słownikach jednoznacznie informowały o braku istnienia ekwiwalentu i w takim przypadku w tabeli pojawiła się informacja o braku ekwiwalentu.

W wynikach badań przedstawiono przede wszystkim leksemy dotyczące języka prawa, jednakże pojawia się także terminologia niezwiązana ściśle z językiem prawa karnego. Celem tej pracy było wyselekcjonowanie germanizmów, austriacyzmów i helwetyzmów na podstawie analizy kodeksów karnych obowiązujących w Niemczech, Austrii i Szwajcarii, dlatego też występujące w nich leksemy z języka niespecjalistycznego, a będące charakterystyczne dla danej odmiany również zostały uwzględnione.

Zwieńczeniem niniejszej pracy jest stworzenie słownika germanizmów, austriacyzmów i helwetyzmów zebranych na podstawie badań kodeksów karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii, z uwzględnieniem skrótów i skrótowców dla każdej odmiany, opatrzonych ekwiwalentami w języku polskim.

3.2. Kodyfikacja w słownikach

Każdy użytkownik języka niemieckiego, a przede wszystkim tłumacz, chcąc sprawdzić, czy dane wyrażenie jest germanizmem, austriacyzmem czy helwetyzmem, sięga po słownik, ponieważ wierzy, że taka informacja powinna być tam uwzględniona. Terminem kodyfikacji określa się adnotację w słowniku odnośnie do przynależności pojęcia do danej odmiany. Cytując Ammona (2005, 325):

„w kontekście standaryzacji języka (języka standardowego) pisemne udokumentowanie form odmian standardowych w zbiorach reguł, słownikach i/lub gramatykach”.⁶⁶

Germanizmy oznaczone są w słownikach kwantyfikatorem (germ.) lub (D), austriacyzmy (austr.) lub (A), helwetyzmy natomiast (szwajc.) lub (CH).

Do przeprowadzenia niniejszych badań użyte zostały zarówno słowniki mono- i bilingwalne, jak też ogólne i specjalistyczne. Można je podzielić na następujące kategorie:

I. Słowniki monolingwalne/jędnójzyczne:

- Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., (2004): *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*. Berlin: De Gruyter (VWB);
- Bickel, H., Landolt, Ch., (2012): *Duden. Schweizerhochdeutsch. Wörterbuch der Standardsprache in der deutschen Schweiz*. Berlin: Dudenverlag (DUDCH);
- Creifelds, C., Weber, K., (Hrsg.) (2014): *Rechtswörterbuch*. 21. Auflage. München: H.C. Beck (CRE);
- *Duden. Deutsches Universalbuch* (2015): 8. überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag (DUD)⁶⁷;

⁶⁶ „im Zusammenhang mit der Standardisierung einer Sprache (Standardsprache) [die] schriftliche Niederlegung der Formen der Standardvarietäten in Regelsammlungen, Wörterbüchern und/oder Grammatiken.”

⁶⁷ W nawiasach podano skróty dla oznaczenia każdego ze słowników w części analitycznej.

- Fussy, H., Steiner U., (2009): *Österreichisches Wörterbuch*, 41. Auflage. Wien: öbv (ÖWB);
- Markhardt, H., (2010): *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*. 2., durchgesehene Auflage. Frankfurt am Main/Wien: Peter Lang (MAR);
- Metzger, P., (2005): *Schweizerisches juristisches Wörterbuch*. Basel: Helbing & Lichtenbahn Verlag (SJW);
- Muhr, R., Peinhopf, M., (2015): *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition (WRU);
- Termdat – słownik online – (TERM).

II. Słowniki bilingwalne/dwujęzyczne:

- Chodera J., Kubica S., (1998): *Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*. Warszawa: Wiedza Powszechna (HWB);
- Kilian, A., Kilian, A., (2014): *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*, 3. wydanie. Warszawa (KIL).
- *Pons* – słownik internetowy – 2016/2017;
- *Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki* (2006): wydanie II. Poznań: LektorKlett;
- Skibicki, W., (1990): *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*. Warszawa (WRW);
- Wiktorowicz, J., Frączek, A., (red.) (2010): *Wielki słownik niemiecko-polski*. Warszawa (PWN);

III. Słowniki niespecjalistyczne:

- Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., (2004): *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*. Berlin: De Gruyter (VWB);

- Bickel, H., Landolt, Ch., (2012): *Duden. Schweizerhochdeutsch. Wörterbuch der Standardsprache in der deutschen Schweiz*. Berlin: Dudenverlag (DUDCH);
- Chodera J., Kubica S., (1998): *Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*. Warszawa: Wiedza Powszechna (HWB);
- *Duden. Deutsches Universalbuch* (2015): 8. überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag (DUD);
- Fussy, H., Steiner U., (2009): *Österreichisches Wörterbuch*, 41. Auflage. Wien: öbv (ÖWB);
- *Pons – słownik internetowy – 2016/2017*;
- *Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki* (2006): wydanie II. Poznań: LektorKlett;
- *Termdat – słownik online – (TERM)*;
- Wiktorowicz, J., Frączek, A., (red.) (2010): *Wielki słownik niemiecko-polski*. Warszawa (PWN);

IV. Słowniki specjalistyczne:

- Creifelds, C., Weber, K., (Hrsg.) (2014): *Rechtswörterbuch*. 21. Auflage. München: H.C. Beck;
- Kilian, A./A. Kilian (2014): *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*, 3. wydanie. Warszawa (KIL).
- Markhardt, H., (2010): *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*. 2., durchgesehene Auflage. Frankfurt am Main/Wien: Peter Lang (MAR);
- Metzger, P., (2005): *Schweizerisches juristisches Wörterbuch*. Basel: Helbing & Lichtenbahn Verlag (SJW);
- Muhr, R., Peinhopf, M., (2015): *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition (WRU);
- Skibicki, W., (1990): *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*. Warszawa (WRW);

Każda z odmian posiada także swoje słowniki, które zawierają pojęcia charakterystyczne dla danego standardu, dlatego słowniki wykorzystane w niniejszej analizie zostały przyporządkowane poszczególnym odmianom. Do ustalenia germanizmów,

austriacyzmów i helwetyzmów wykorzystane zostały następujące słowniki, dla których nadano następujące skrót⁶⁸:

I. Germanizmy:

- Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., (2004): *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*. Berlin: De Gruyter (VWB);
- Chodera J., Kubica S., (1998): *Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*. Warszawa: Wiedza Powszechna (HWB);
- Creifelds, C., Weber, K., (Hrsg.) (2014): *Rechtswörterbuch*. 21. Auflage. München: H.C. Beck;
- *Duden. Deutsches Universalbuch* (2015): 8. überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag (DUD);
- Kilian, A., Kilian, A., (2014): *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*, 3. wydanie. Warszawa (KIL).
- Muhr, R., Peinhopf, M., (2015): *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland*. Frankfurt am Main: Peter Lang Edition;
- *Pons* – słownik internetowy (PONS-Int);
- *Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki* (2006): wydanie II. Poznań: LektorKlett (PONS);
- Skibicki, W., (1990): *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*. Warszawa (WRW);
- Wiktorowicz, J., Frączek, A., (red.) (2010): *Wielki słownik niemiecko-polski*. Warszawa (PWN);

II. Austriacyzmy:

- Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., (2004): *Variantenwörterbuch des*

⁶⁸ Pojawiają się one w rubryce "kodyfikacja" (Kod.) w tabelach.

Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol. Berlin: De Gruyter (VWB);

- Chodera J., Kubica S., (1998): *Handwörterbuch Deutsch-Polnisch.* Warszawa: Wiedza Powszechna (HWB);
- *Duden. Deutsches Universalbuch* (2015): 8. überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag (DUD);
- Fussy, H., Steiner U., (2009): *Österreichisches Wörterbuch*, 41. Auflage. Wien: öbv (ÖWB);
- Kilian, A./A. Kilian (2014): *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*, 3. wydanie. Warszawa (KIL).
- Markhardt, H., (2010): *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie. 2.*, durchgesehene Auflage. Frankfurt am Main/Wien: Peter Lang (MAR);
- Muhr, R., Peinhopf, M., (2015): *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland.* Frankfurt am Main: Peter Lang Edition;
- *Pons – słownik internetowy (PONS-Int)*⁶⁹;
- *Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki* (2006): wydanie II. Poznań: LektorKlett (PONS);
- Skibicki, W., (1990): *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski.* Warszawa (WRW);
- Wiktorowicz, J., Frączek, A., (red.) (2010): *Wielki słownik niemiecko-polski.* Warszawa (PWN);

III. Helwetyzmy:

- Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., (2004): *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol.* Berlin: De Gruyter (VWB);

⁶⁹ Data wywołania: marzec 2016

- Bickel, H., Landolt, Ch., (2012): *Duden. Schweizerhochdeutsch. Wörterbuch der Standardsprache in der deutschen Schweiz*. Berlin: Dudenverlag (DUDCH);
- Chodera J., Kubica S., (1998): *Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*. Warszawa: Wiedza Powszechna (HWB);
- *Duden. Deutsches Universalbuch* (2015): 8. überarbeitete und erweiterte Auflage. Berlin: Dudenverlag (DUD);
- Kilian, A., Kilian, A., (2014): *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*, 3. wydanie. Warszawa (KIL).
- Metzger, P., (2005): *Schweizerisches juristisches Wörterbuch*. Basel: Helbing & Lichtenbahn Verlag (SJW);
- *Pons* – słownik internetowy (PONS-Int);
- *Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki* (2006): wydanie II. Poznań: LektorKlett (PONS);
- Skibicki, W., (1990): *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*. Warszawa (WRW);
- Termdat – słownik online – (TERM);
- Wiktorowicz, J., Frączek, A., (red.) (2010): *Wielki słownik niemiecko-polski*. Warszawa (PWN);

Słownik *Österreichisches Wörterbuch* (ÖWB) autorstwa Fussy’ego i Steinera służący w niniejszej dysertacji do oznaczenia austriacyzmów swym tytułem sugeruje, że zawarte są w nim leksemy typowe tylko dla Austrii, jednakże mogą być w nim uwzględnione także pojęcia stosowane w innych krajach niemieckojęzycznych, co oznacza, że występowanie danego pojęcia w tym słowniku nie gwarantuje, że jest on austriacyzmem. Słownik ten obejmuje terminologię stosowaną w Austrii, nie jest to jednakże równoznaczne z tym, że są tam terminy typowe tylko dla austriackich użytkowników języka niemieckiego.

Podobnie sytuacja przedstawia się z prawniczym słownikiem *Rechtswörterbuch* (CRE) autorstwa Creifeldsa i Webera służący w mojej analizie do oznaczenia germanizmów oraz ze słownikiem Metzgera *Schweizerisches juristisches Wörterbuch* (SJW) do analizy helwetyzmów, a także słownikiem internetowym terminów prawnych *Termdat* (TERM) również do badania helwetyzmów. Są w nich zawarte terminy stosowane w prawie niemieckim (CRE) i szwajcarskim (SJW, TERM), jednakże nie oznacza to, że są one typowe jedynie dla Niemiec lub Szwajcarii, lecz mogą być także używane w pozostałych

odmianach niemczyzny, więc obecność danego terminu w wymienionych wyżej słownikach nie pozwala na przypisanie go do konkretnego ośrodka.

W związku z tym słowniki te (ÖWB, CRE, SJW, TERM) nie mogą być jedynym wyznacznikiem, czy dany wyraz jest germanizmem, austriacyzmem, helwetyzmem czy też nie, dlatego jeśli dane pojęcie nie jest skodyfikowane w żadnym innym z wymienionych wcześniej słowników do analizy poszczególnych wariantów (patrz rozdz. 3.1. pkt. I. Germanizmy, II. Austriacyzmy, III. Helwetyzmy), dane pojęcie zostaje umieszczone w grupie pojęć nieskodyfikowanych, jednakże w kolumnie *Kod.* (Kodyfikacja) umieszczona jest informacja, że termin taki widnieje w słowniku *Österreichisches Wörterbuch* (ÖWB)/ *Rechtswörterbuch* (CRE)/ *Schweizerisches juristisches Wörterbuch* (SJW) lub *Termdat* (TERM). W przypadku helwetyzmów, jeśli dane pojęcie jest odnotowane w obu słownikach, tj. (SJW) i (TERM), trafia ono wtedy do grupy skodyfikowanych.

Przy terminach w tabelach widnieje informacja, w których słownikach zostały one skodyfikowane. Zdarza się, że jedno pojęcie ma kilka odpowiedników w swojej odmianie, więc zostały one zamieszczone w jednym wierszu tabeli, a kodyfikacja dotyczy pierwszego z nich, który został wybrany jako najbardziej charakterystyczny dla danej odmiany lub który został użyty w danym Kodeksie karnym.

3.3. Niemiecki Kodeks karny

Niemiecki Kodeks karny (deutsches Strafgesetzbuch) został wydany 15.05.1871 roku, a w życie wszedł 1 stycznia 1872 roku i od tamtej pory zachodzą w nim różne zmiany, zwłaszcza w części szczególnej (Besonderer Teil). Niemiecki Kodeks karny składa się z dwóch części: części ogólnej (Allgemeiner Teil) i części szczególnej (Besonderer Teil). Część ogólna składa się z 5 rozdziałów, natomiast część szczególna z 30 rozdziałów. Obie części liczą łącznie 358 paragrafów. Część ogólna dotyczy przestępstw i ich skutków a także zawiera ogólne przepisy oceny czynów karalnych. Część szczególna obejmuje przepisy dotyczące znamion przestępstw (Straftatbestände). Niemiecki Kodeks karny został w całości przełożony na język polski przez Ewę Tuorę-Schwierskott w opracowaniu *Deutsches Strafgesetzbuch Übersetzung ins Polnische. Niemiecki kodeks karny w tłumaczeniu na język polski*⁷⁰.

⁷⁰ Tłumaczenia rozdziałów i paragrafów Kodeksu karnego Niemiec oparte są na opracowaniu Tuory-Schwierskott, E., 2016, *Deutsches Strafgesetzbuch Übersetzung ins Polnische. Niemiecki kodeks karny w tłumaczeniu na język polski*.

3.3.1. Część ogólna

Część ogólna (Allgemeiner Teil), jak już wspomniano, składa się z 5 rozdziałów. Pierwszy z nich to „ustawa karna” (das Strafgesetz) (§§ 1 do 12), w którym ustalony jest przede wszystkim zakres obowiązywania, drugi rozdział „czyn” (die Tat) (§§ 13 do 37) ustala podstawy karalności, próbę, sprawstwo i udział, obronę konieczną oraz stan zagrożenia, trzeci rozdział przetłumaczony został przez Tuorę-Schwierskott jako „wyłączenie sędziego i urzędnika sądu z urzędu i na wniosek” (Rechtsfolgen der Tat) (§§ 38 do 76a), czwarty rozdział reguluje „ściganie na wniosek, upoważnienie, oskarżenie publiczne” (Strafantrag, Ermächtigung und Strafverlangen) (§§ 77 do 77e), natomiast ostatni rozdział ustala przedawnienie (die Verjährung) (§§ 78 do 79b).

3.3.2. Część szczególna

Część szczególna (besonderer Teil) niemieckiego Kodeksu karnego mieści się w 30 rozdziałach, które regulują poszczególne znamiona przestępstw. Część ta zawiera następujące rozdziały:

- I. Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne (Friedensverrat, Hochverrat und Gefährdung des demokratischen Rechtsstaates);
- II. Zdrada państwa i spowodowanie zagrożenia dla bezpieczeństwa zewnętrznego (Landesverrat und Gefährdung der äußeren Sicherheit);
- III. Przestępstwa przeciwko obcym państwom (Straftaten gegen ausländische Staaten);
- IV. Przestępstwa przeciwko organom konstytucyjnym, przeciwko wyborom i głosowaniu (Straftaten gegen Verfassungsorgane sowie bei Wahlen und Abstimmungen; Betschlichkeit und Bestechung von Mandatsträgern);
- V. Przestępstwa przeciwko obronności kraju (Straftaten gegen die Landesverteidigung);
- VI. Obrona przed przemocą ze strony państwa (Widerstand gegen die Staatsgewalt);
- VII. Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu (Straftaten gegen die öffentliche Ordnung);
- VIII. Fałszerstwo pieniędzy i znaków wartości (Geld- und Wertzeichenfälschung);
- IX. Składanie fałszywych oświadczeń i krzywoprzysięstwo (Falsche uneidliche Aussage und Meineid);

- X. Wysunięcie fałszywego podejrzenia (Falsche Verdächtigung);
- XI. Przestępstwa dotyczące religii i światopoglądu (Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen);
- XII. Przestępstwa przeciwko aktom stanu cywilnemu, małżeństwu i rodzinie (Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie);
- XIII. Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności (Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung);
- XIV. Przestępstwa przeciwko czci (Beleidigung);
- XV. Naruszenie tajemnicy życia prywatnego i osobistego (Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs);
- XVI. Przestępstwa przeciwko życiu (Straftaten gegen das Leben);
- XVII. Przestępstwa przeciwko nienaruszalności cielesnej (Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit);
- XVIII. Przestępstwa przeciwko wolności osobistej (Straftaten gegen die persönliche Freiheit);
- XIX. Przestępstwa przeciwko mieniu (Diebstahl und Unterschlagung);
- XX. Rabunek i wymuszenie (Raub und Erpressung);
- XXI. Poplecznictwo i paserstwo (Begünstigung und Hehlerei);
- XXII. Oszustwo i wyłudzenie (Betrug und Untreue);
- XXIII. Fałszerstwo dokumentów (Urkundenfälschung);
- XXIV. Przestępstwa w postępowaniu upadłościowym (Insolvenzstraftaten);
- XXV. Przestępstwa z rażącej chęci zysku (Strafbarer Eigennutz);
- XXVI. Przestępstwa przeciwko prawu konkurencji (Straftaten gegen den Wettbewerb);
- XXVII. Uszkodzenie rzeczy (Sachbeschädigung);
- XXVIII. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu (Gemeingefährliche Straftaten);
- XXIX. Przestępstwa przeciwko środowisku naturalnemu (Straftaten gegen die Umwelt);
- XXX. Przestępstwa w urzędzie (Straftaten im Amt).

3.3.3. Źródła niemieckiego prawa karnego

Na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości⁷¹, na której umieszczono *in extenso* niemiecki Kodeks karny, możemy przeczytać, że zadaniem prawa karnego jest ochrona dobra prawnego (Rechtsgüterschutz) poprzez wpływ na ludzkie zachowanie. Normy prawa karnego mają na celu zapobiegać naruszeniu prawa za pomocą interakcji międzyludzkich. Co więcej, celem prawa karnego jest wpływ na społeczeństwo, mający spowodować i wymusić zachowanie zgodne z porządkiem prawnym.

Prawo karne jest samodzielnym składnikiem prawa publicznego. Składnikami tymi są także wszystkie postanowienia prawne, które określają postępowanie: prawo karne formalne (formelles Strafrecht), prawo karne procesowe (Strafprozessrecht) i warunki: prawo karne materialne (materielles Strafrecht), według których nakłada się i wykonuje karę. Te normy znajdują się nie tylko w kodeksie karnym.

Normy prawa karnego, które są dostępne w innych ustawach określane są mianem prawa kar dodatkowych (Nebenstrafrecht). Przepisy prawa kar dodatkowych rozszerzają część szczególną niemieckiego Kodeksu karnego o dodatkowe znamiona przestępstw.

Źródła niemieckiego prawa karnego poza kodeksem karnym to m.in.⁷²:

- I. Kodeks postępowania karnego – Strafprozessordnung (StPO);
- II. Ustawa o sądach dla nieletnich⁷³ – Jugendgerichtsgesetz (JGG);
- III. Kodeks karny wykonawczy⁷⁴ – Strafvollzugsgesetz (StVollzG);
- IV. Ustawa o ustroju sądów powszechnych⁷⁵ – Gerichtsverfassungsgesetz (GVG);
- V. Wojskowa ustawa karna⁷⁶ (RFN) – Wehrstrafgesetz (WStG);
- VI. Ustawa o środkach odurzających – Betäubungsmittelgesetz (BtMG);
- VII. Ordynacja podatkowa – Abgabenordnung (AO);
- VIII. Ustawa o broni – Waffengesetz (WaffG);
- IX. Federalna ustawa o ochronie danych osobowych – Bundesdatenschutzgesetz (BDSG).

⁷¹ <http://www.stgb.de/>

⁷² <http://www.stgb.de/>

⁷³ <http://pl.pons.com/tlumaczenie/niemiecki-polski/Jugendgerichtsgesetz> 17.02.2017

⁷⁴ <http://pl.ozali.org/slownik/niemiecki-polski/Strafvollzugsgesetz> 17.02.2017;

<https://ling.pl/slownik/niemiecko-polski/strafvollzugsgesetz> 17.02.2017

⁷⁵ Chambellan, A. – <http://www.wsb.pl/sites/wsb.pl.torun/files/biblioteka/8.pdf> 17.02.2017; pons.eu 17.02.2017

⁷⁶ Kubacki, A. (2015): *Comparative Legilinguistics* 21/2015, s. 21

Wszystkie teksty ustaw dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości (Bundesministeriums der Justiz).

W kolejnych podrozdziałach zostaną przedstawione wyniki analizy niemieckiego, austriackiego i szwajcarskiego Kodeksu karnego.

3.4. Germanizmy w Kodeksie karnym

Poniżej przedstawione zostaną przykłady germanizmów występujących w niemieckim Kodeksie karnym lub też germanizmy, które zostały wyekscerpowane na podstawie analizy dwóch pozostałych kodeksów. Zostały one podzielone na następujące grupy:

- I. Germanizmy skodyfikowane, czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Niemiec i które posiadają znacznik w słowniku;
- II. Germanizmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w austriackim lub szwajcarskim Kodeksie karnym. Do tej grupy należą germanizmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Niemiec, lecz zostały przyporządkowane austriacyzmom i helwetyzmom obecnym w kodeksie karnym Austrii i Szwajcarii na podstawie konsultacji słownikowej lub analizie porównawczej kodeksów;
- III. Germanizmy nieskodyfikowane; czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Niemiec, ale nie posiadają znacznika w słowniku;
- IV. Germanizmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w austriackim lub szwajcarskim Kodeksie karnym. Do tej grupy należą germanizmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Niemiec, lecz zostały przyporządkowane austriacyzmom i helwetyzmom obecnym w Kodeksie karnym Austrii i Szwajcarii na podstawie analizy porównawczej kodeksów;
- V. Germanizmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, które pojawiły się w niemieckim Kodeksie karnym;
- VI. Germanizmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim lub szwajcarskim i które zostały im przyporządkowane na podstawie konsultacji słownikowej lub analizie porównawczej kodeksów;

- VII. Germanizmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Niemiec, ale nie posiadają znacznika w słowniku;
- VIII. Germanizmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane. Do tej grupy należą germanizmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Niemiec, lecz zostały przyporządkowane austriacyzmom i helwetyzmom obecnym w Kodeksie karnym Austrii i Szwajcarii na podstawie analizy porównawczej kodeksów;

Tab. 11. Germanizmy skodyfikowane

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
Adoptiveltern, Pflegeeltern	Wahleltern, Pflegeeltern	Adoptiveltern	WRU
Adoptivkind, Kind, Pflegekind	Wahlkind, Pflegekind	Adoptivkind, Kind	WRU
Ausschuss	Ausschuss	Kommission	VWB, CRE
Aussetzung des Strafrestes	bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe, teilbedingte Strafe, bedingt erlassener Strafrest, bedingte Nachsicht des Strafrestes	teilbedingte Strafe, bedingt erlassener Strafrest	WRU
Ausspähen von Daten	widerrechtlicher Zugriff auf ein Computersystem, missbräuchliches Abfangen von Daten, betrügerischer Datenverarbeitungsmissbrauch	betrügerischer Missbrauch einer Datenverarbeitungsanlage, unbefugte Datenbeschaffung	WRU
Bandendiebstahl	Diebstahl im Rahmen einer kriminellen Vereinigung, wczęsniej: Bandendiebstahl	Diebstahl als Mitglied einer Bande	CRE, WRU
Beihilfe	brak ekwiwalentu, Tatbeitrag ⁷⁷	Gehilfenschaft	WRU
Beischlaf zwischen Verwandten	Blutschande	Inzest	CRE, WRU
Beitreibung	Exekution	Betreibung	VWB, CRE, PONS, PONS-Int
Beleidigung	strafbare Handlungen gegen die Ehre	Strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- oder Privatbereich	WRU
Betäubungsmittel	Suchtmittel	Betäubungsmittel	CRE, WRU
Betäubungsmittelgesetz	Suchtmittelgesetz	Betäubungsmittelgesetz	DUD, CRE

⁷⁷ WRU, w StGB A brak ekwiwalentu – ~Hilfe leisten

Beteiligung an einer Schlägerei	Raufhandel	Raufhandel	WRU
Beteiligung an einer Schlägerei	Raufhandel	Raufhandel	WRU
Bewährung (auf/mit Bewährung)	bedingt	bedingt	VWB
Bewährung (ohne Bewährung)	unbedingt	unbedingt	VWB
Bewährungshelfer, Bewährungshelferin	Bewährungshelfer, Bewährungshelferin	stosuje się termin Bewährungshilfe, który jest także używany w D i A, a termin Bewährungshelfer, Bewährungshelferin zaczynają być w CH coraz częściej stosowane ⁷⁸	VWB, CRE
Bundesflagge	Bundesflagge	Schweizerfahne / Fahne der Schweiz / Wappen der Schweiz ⁷⁹	CRE, WRU
Bundesgebiet	Bundesgebiet		DUD, VWB, CRE, PWN, PONS, PONS-Int
Bundesgesetzblatt	Bundesgesetzblatt	Bundesblatt	DUD, VWB, WRW, CRE,
Bundesland, Land	Bundesland, Land	Kanton, Ort, Staat, Stand	DUD, VWB, CRE, PWN
Bundespräsident	Bundespräsident		DUD, VWB, CRE, KIL
Bundestag	Nationalrat	Nationalrat, Kammer	DUD, VWB, CRE, WRU, W RW, PWN, HWB
Bundesverfassungs-gericht	Verfassungsgerichtshof	W Szwajcarii nie istnieje Trybunał Konstytucyjny na szczeblu federalnym	DUD, VWB, CRE, WRU
Bundesversammlung ⁸⁰ (zgromadzenie, które	Bundesversammlung (wspólne posiedzenie Rady	Bundesversammlung (całość władzy	DUD, VWB,

⁷⁸ VWB, s. 112

⁷⁹ Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Fahne_und_Wappen_der_Schweiz - 12.04.2016

Flaga i godło Szwajcarii przedstawiają biały krzyż na czerwonym tle. W niemieckojęzycznej Szwajcarii nie używa się terminu *Flagge* na określenie flagi, lecz stosuje się określenie *Schweizerfahne* (flaga Szwajcarii).

⁸⁰ PWN – (w Niemczech, Szwajcarii) Zgromadzenie Federalne

wybiera prezydenta państwa)	Narodowej i Rady Federalnej)	ustawodawczej, która reprezentuje naród i kantony; Parlament Szwajcarii składający się z Rady Narodowej i Rady Kantonów)	CRE, WRU, PWN
Bundeswehr	Bundesheer	Armee, Schweizer Armee	DUD, VWB, CRE, WRU, H WB
Bürgerliches Gesetzbuch	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch	Zivilgesetzbuch	VWB, WRW, WRU, PWN, PONS-Int
Buße, Bußgeld, Geldbuße, Geldstrafe, Strafe	Busse, Bußgeld, Geldstrafe, Strafe	Busse, Geldbusse, Geldstrafe	VWB, CRE, WRU
Diebstahl und Unterschlagung; Raub und Erpressung; Begünstigung und Hehlerei; Betrug und Untreue	strafbare Handlungen gegen fremdes Vermögen	strafbare Handlungen gegen das Vermögen	WRU
eidesstattliche Versicherung/ Versicherung an Eides statt	eidesstattliche Erklärung, eidesstattige Erklärung, Erklärung an Eides statt	eidesstattliche Erklärung	CRE, WRU
Einvernehmen, Verhör, Vernehmung,	Einvernahme, Einvernehmen, Einvernehmung, Vernehmung	Einvernahme, Einvernehmen	VWB, CRE, WRU
elterliche Sorge	Obsorge	elterliche Sorge	WRU
Entziehungsanstalt	Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher		CRE, WRU
Fahrerlaubnis	Lenkberechtigung, Lenkerberechtigung	Fahrberechtigung	CRE, WRU
Fahrzeugsschein, Zulassungsbescheinigung Teil I, Fahrzeugsschein, Kraftfahrzeugsschein, Kraftfahrzeugzulassung	Zulassungsbescheinigung Teil I, Zulassungsschein (przestarzale – MAR)	Fahrzeugausweis	VWB, CRE
Förderung der Selbsttötung	Mitwirkung am Selbstmord	Verleitung und Beihilfe zum Selbstmord	WRU
gefährlicher Rückfalltäter	gefährlicher Rückfalltäter	gefährlicher Rückfalltäter	WRU
Geld- und Wertzeichenfälschung	Strafbare Handlungen gegen die Sicherheit des Verkehrs mit Geld, Wertpapieren, Wertzeichen und unbaren Zahlungsmitteln	Fälschung von Geld, amtlichen Wertzeichen, amtlichen Zeichen, Mass und Gewicht	WRU
Geldwäsche	Geldwäscherei	Geldwäscherei	CRE, WRU
Gericht erster Instanz, Gericht im ersten Rechtszug	Gericht erster Instanz, Gerichtshöfe erster Instanz	Gericht erster Instanz	CRE, WRU

Grundgesetz ⁸¹	Bundesverfassung	Bundesverfassung	DUD, VWB, CRE, WRU,W RW, PWN, KIL
Insolvenzverfahren ⁸²	Insolvenzverfahren ⁸³	Konkursverfahren	VWB, WRU, CRE
Insolvenzverwalter, Konkursverwalter,	Insolvenzverwalter, Masseverwalter	Liquidator, Konkursverwalter	VWB, CRE
Jugendgerichtsgesetz ⁸⁴	Jugendgerichtsgesetz	Jugendstrafgesetz, Jugendstrafprozessordnung	CRE, WRW
Kindergeld	Familienbeihilfe, Kinderbeihilfe	Familienzulage, Kinderzulage	CRE, WRU
Landesregierung, Senat (Berlin, Brema, Hamburg), Staatsregierung (Bawaria, Saksonia, Turyngia), Ministerrat (Nadrenia- Palatynat, Badenia- Wirtembergia)	Landesregierung, Stadtsenat (Wiedeń)	Kantonsregierung, Regierungsrat, Staatsrat (zachodnia Szwajcaria), Standeskommission (wschodnia Szwajcaria)	VWB, CRE, WRW, PWN
Maßregelvollzug; Maßregeln der Besserung und Sicherung; freiheitsentziehende Maßregeln	Maßnahmevollzug (mit Freiheitsentziehung verbundene vorbeugende Maßnahmen)	Vollzug von Freiheitsstrafen./ Besondere Sicherheitsmassnahmen	CRE, WRU
Miete, Mietzins (środkowowschodnie/ południowowschodnie Niemcy), Wohnungsmiete	Mietzins (południowe Niemcy, Austria, Szwajcaria) ⁸⁵ , Miete, Wohnungsmiete	Mietzins, Miete, Wohnungsmiete	CRE, WRU
Personalausweis	Identitätsausweis / Personalausweis	Identitätskarte	VWB, CRE
Personenstandsregister	Zentrales Personenstandregister, Matrik, Matrikel, Matrikelbuch	Zivilstandsregister, Personenstandsregister	VWB, CRE
Präventivmaßnahmen	vorbeugende Maßnahmen	Präventivmassnahmen	WRU
Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten, dawniej: Landzwang	Landzwang	brak ekwiwalentu ⁸⁶	WRU

⁸¹ KIL – Kod. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland

⁸² VWB – Insolvenzverfahren – D, w CH – rzadko

⁸³ WRU – Pojęcie „Insolvenzverfahren” jest w austriackim prawie upadłościowym pojęciem nadrzędnym do dwóch rodzajów postępowań: *Sanierungsverfahren* (postępowanie sanacyjne) i *Konkursverfahren* (postępowanie upadłościowe). W niemieckim prawie nie ma takiego podziału, mowa jest wyłącznie o *Sanierung* (sanacji, rewitalizacji).

⁸⁴ WRW – Jugendgerichtsgesetz – Ustawa o sądach dla nieletnich (RFN – 1973, NRD – 1952)

⁸⁵ DUD, PWN

⁸⁶ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Landzwang> - 15.03.2016

Najbardziej porównywalny jest art. 258 Szwajcarskiego Kodeksu karnego – *Schreckung der Bevölkerung* (straszenie ludności), według którego zagrożenie życia lub własności społeczeństwa znajduje się pod groźbą kary.

Straftaten gegen das Leben; Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit	strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	WRU
Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie	strafbare Handlungen gegen Ehe und Familie	Verbrechen und Vergehen gegen die Familie	WRU
Straftaten gegen die persönliche Freiheit	strafbare Handlungen gegen die Freiheit	Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit	WRU
Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen	strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten	Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden	WRU
Strafzumessung	Strafbemessung	Strafzumessung	CRE
Unterbringung in der Sicherungsverwahrung	Unterbringung in einer Anstalt für gefährliche Rückfallstäter	brak ekwiwalentu	WRU
Unterbringung in einem psychiatrischen Krankenhaus	Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnorme Rechtsbrecher	stationäre therapeutische Massnahmen/ Behandlung von psychischen Störungen	WRU
Unterbringung in einer Entziehungsanstalt	Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher	stationäre therapeutische Massnahmen/ Suchtbehandlung	WRU
unterlassene Hilfeleistung	Unterlassung der Hilfeleistung	Unterlassung der Nothilfe	WRU
Unterschlagung	Unterschlagung, Veruntreuung	Veruntreuung	WRU
Untreue	Untreue	Veruntreuung	WRU
Urkundenfälschung	strafbare Handlungen gegen die Zuverlässigkeit von Urkunden und Beweiszeichen	Urkundenfälschung	WRU
Verbotsirrtum	Rechtsirrtum ⁸⁷	Rechtsirrtum	WRU
Verjährung	Verjährung der Strafbarkeit	Verjährung	WRU
Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs	Verletzung der Privatsphäre und bestimmter Berufsgeheimnisse	Strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- und Privatbereich	WRU
Verletzung des Post- oder Fernmeldegeheimnisses	Verletzung des Briefgeheimnisses und Unterdrückung von Briefen; Verletzung des Telekommunikationsgeheimnisses	Verletzung des Schriftgeheimnisses; Missbrauch einer Fernmeldeanlage	WRU
Verwarnung	Abmahnung	Verwarnung	VWB, CRE, WRU
zeitige Freiheitsstrafe	zeitliche Freiheitsstrafe	zeitige Freiheitsstrafe	WRU

Zródło: opracowanie własne.

⁸⁷ <https://de.wikipedia.org/wiki/Verbotsirrtum> – 24.05.2016

Odpowiednikiem niemieckiego *Verbotsirrtum* (błąd co do zakazu) jest w Austrii i Szwajcarii *Rechtsirrtum* (błąd co do prawa).

Tab. 12. Germanizmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie karnym austriackim i szwajcarskim

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
Aufenthaltsgesetz ⁸⁸ , dawniej: Ausländergesetz	Fremdenpolizeigesetz, Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz	Ausländergesetz	CRE, KIL
Aufsichtsrat	Aufsichtsrat	Verwaltungsrat	VWB, CRE
Ausländeramt, (Zentrale) Auslanderbehörde	Fremdenpolizei	Fremdenpolizei	VWB, CRE, WRU
Bundesanwaltschaft	Generalprokuratur	Bundesanwaltschaft	VWB, CRE
Bundesgerichtshof	Oberster Gerichtshof	Bundesgericht	DUD, VWB, CRE, WRU, PWN
Bundesminister, Minister	Bundesminister, Minister	Bundesrat, Departementschef, Departementsvorsteher	DUD, VWB, CRE, WRU
Bundesministerium	Bundesministerium	Bundesamt	DUD, VWB, WRU
Bundespräsidenten-wahl, Wahl des Bundespräsidenten	Bundespräsidentenwahl, Wahl des Bundespräsidenten		VWB
Bundesregierung	Bundesregierung	Bundesrat	VWB, CRE, WRW
Bundesverwaltungsgericht	Verwaltungsgerichtshof ⁸⁹	Bundesverwaltungsgericht	DUD, VWB, WRU
Einreichungsfrist, Einreichungstermin	Einreichungsfrist, Einreichungstermin	Eingabefrist, Einreichungsfrist, Eingabetermin, Einreichungstermin	VWB
Fleischer D– nord/mittel, Metzger – D– mittelwest, Schlachter – D– nord/mittelwest	Fleischhauer, Fleischhacker – A–ost, Fleischer, Metzger – A–west	Fleischschauer, Metzger	VWB, DUDCH
Führungszeugnis	Strafregister-bescheinigung	Sonderprivatauszug	WRU
Gerichtsverfassungsgesetz	Jurisdiktionsnorm	Gerichtsverfassungs-gesetz	CRE, WRU
Handelsregister	Firmenbuch	Handelsregister	VWB, CRE
Land	Land	Kanton, Ort, Staat, Stand	VWB, CRE,

⁸⁸ Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Illegaler_Grenz%C3%BCbertritt – 15.03.2016

KIL – ustawa o pobycie, działalności zarobkowej i integracji cudzoziemców na obszarze federalnym

⁸⁹ WRU – także: Bundesverwaltungsgericht

			WRW, PWN, KIL
Landtag	Landtag	Kantonsrat, Landrat	DUD, VWB, CRE, WRU, WRW, PONS
Rechnungshof	Rechnungshof	Eidgenössische Finanzkontrolle	VWB, CRE
Rechnungshofspräsident, Präsident des Rechnungshofs	Rechnungshofspräsident, Präsident des Rechnungshofs,	Vorsteher der eidgenössischen Finanzkontrolle	VWB
Schuldrecht	Obligationenrecht ⁹⁰	Obligationenrecht ⁹¹	VWB, CRE
Störung der Totenruhe	Störung der Totenruhe	Störung des Totenfriedens / der Totenruhe	VWB, CRE
Veranlagungszeitraum	Veranlagungszeitraum	Steuerperiode	VWB, CRE
Wehrstrafgesetz	Militärstrafgesetz	Militärstrafgesetz	WRW, CRE

Zródło: opracowanie własne.

Tab. 13. Germanizmy nieskodyfikowane

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
Beitreibungsverbrechen	Exekutionsverbrechen	Betreibungsverbrechen	
Beitreibungsverfahren	Exekutionsverfahren	Betreibungsverfahren	
betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs	betrügerische Krida	betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs	
Bewährungsstrafe Strafaussetzung zur Bewährung	bedingte (Straf)nachsicht, bedingte Nachsicht der Strafe, bedingte Strafe	bedingte Strafe	
Bundesärzteordnung	Ärztegesetz	brak ekwiwalentu	
Bundesjagdgesetz ⁹²	brak ekwiwalentu ⁹³	Bundesgesetz über die Jagd und den Schutz wildlebender Säugetiere und Vögel (Jagdgesetz) ⁹⁴	CRE

⁹⁰ DUD-CH, s.52 *Obligationenrecht (OR)* – przepisy prawa zobowiązaniowego, stosunków umownych, prawa spółek handlowych i prawa papierów wartościowych.

⁹¹ VWB

⁹² Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Jagdgesetz> – 11.05.2016

W Niemczech większa część prawa łowieckiego znajduje się w *Bundesjagdgesetz (federalna ustawa łowiecka)* i w ustawach poszczególnych landów (*Landesjagdgesetze*).

⁹³ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Jagdgesetz> – 11.05.2016

W Austrii prawo łowieckie stanowią ustawy łowieckie następujących landów: Burgenlandu, Karyntii, Dolnej Austrii, Górnej Austrii, Salzburga, Styrii, Tyrolu, Vorarlbergu i Wiednia a także inne rozporządzenia.

⁹⁴ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Jagdgesetz> – 11.05.2016

ehrenamtlicher Richter, Laienrichter, Schiedsrichter, Schöffe	ehrenamtlicher Richter, Laienrichter, Schiedsrichter, Schöffe	ehrenamtlicher Richter, Laienrichter, Schiedsrichter, Friedensrichter, Schöffe	
Eidesmündiger ⁹⁵			CRE
Entziehungskur	Entwöhnungsbehandlung	Suchtbehandlung	
falsche uneidliche Aussage, uneidliche Falschaussage	falsche Beweisaussage	falsche Beweisaussage	CRE
forensische Ambulanz ⁹⁶	klinisch-forensische Ambulanz		
Führerschein	Führerschein, Lenkberechtigung	Fahrausweis, Führerausweis, Billet (pot.) ⁹⁷	CRE
Führungsaufsicht		Führungsaufsicht	
Insolvenzstraftat, Insolvenzdelikt, Konkursvergehen, Konkursverbrechen, Konkursdelikt,	Krida	Konkursvergehen, Konkursverbrechen	CRE
Instanz, Rechtszug	Instanz	Instanz	
Jugendpornografie	pornographische Darstellung Minderjährigen	Pornografie	
Personenbeförderungsgesetz		Personenbeförderungsgesetz	
Rückfalltäter	Rückfallstäter	Rückfälliger, Rückfalltäter	
Rundfunk	Rundfunk	Radio und Fernsehen	
Schadenswiedergutmachung	Schadensgutmachung	Wiedergutmachung	
Schwangerschaftskonfliktgesetz: Gesetz zur Vermeidung und Bewältigung von Schwangerschaftskonflikten			
sexuelle Nötigung	geschlechtliche Nötigung	sexuelle Nötigung	
Sicherungseinrichtung des Bundesverbandes der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken			
Straftaten gegen die öffentliche Ordnung	strafbare Handlungen gegen den öffentlichen Frieden	Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden	
Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung	strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität und Selbstbestimmung	strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität	
Sühnever such ⁹⁸	brak ekwiwalentu;	brak ekwiwalentu;	CRE

W Szwajcarii obowiązuje z jednej strony główna federalna ustawa *Bundesgesetz über die Jagd und den Schutz wildlebender Säugetiere und Vögel (Jagdgesetz, JSG – ustawa łowiecka)*, a z drugiej strony kantonalne ustawy łowieckie.

⁹⁵ CRE – Kod. Eidesmündigkeit

⁹⁶ https://de.wikipedia.org/wiki/Forensische_Ambulanz_Baden – 18.02.2017

Oddział psychiatrii sądowej oferuje ambulatoryjne leczenie psychoterapeutyczne dla (zwolnionych z aresztu) kryminalistów, przestępców na tle seksualnym, a także ofiar przemocy i gwałtu.

⁹⁷ pot. – potocznie

⁹⁸ <http://www.wissen.de/lexikon/suehnever such> – 03.06.2016

<http://www.lexexakt.de/glossar/suehnever such.php> – 03.06.2016

Próba pojednania – postępowanie sądowe mające na celu polubowne rostrzygnięcie sporu.

	Sühneveruch (ZPO – Zivilprozessordnung), Versöhnungsversuch (ZPO – Zivilprozessordnung)	Sühneverfahren (ZPO – Zivilprozessordnung)	
Transplantationsgesetz	Organtransplantationsgesetz	Transplantationsgesetz	
Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	Vernachlässigung der Pflege, Erziehung oder Beaufsichtigung	Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	
Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener	brak ekwiwalentu	Üble Nachrede oder Verleumdung gegen einen Verstorbenen oder einen verschollen Erklärten	
Verwahrungsbruch			CRE
Völkerstrafgesetzbuch ⁹⁹			CRE
Vormund, Sachwalter	Kurator, Vormund, Sachwalter	Vormund, Sachwalter	CRE
Wohnungseinbruchdiebstahl	Wohnungseinbruchdiebstahl		

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 14. Germanizmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim i szwajcarskim

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
Beitreibungsverfahren,	Exekutionsverfahren	Betreibungsverfahren	
Bestechung, Vorteils-gewährung,	Bestechung, Vorteilszuwendung	Bestechung, Vorteilszuwendung	CRE
Bundesminister der Justiz und für Verbraucherschutz	Bundesminister für Justiz	Departementschef für Justiz	
Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, Bundesjustizministerium	Bundesministerium für Justiz	Bundesamt für Justiz	
Disziplinarstrafe	Disziplinarstrafe	Disziplinarsanktion	
Ehegesetz	Ehegesetz	Eherecht	
ehrenamtlicher Richter, Laienrichter, Schiedsrichter, Schöffe	ehrenamtlicher Richter, Laienrichter, Schiedsrichter, Schöffe	Friedensrichter, ehrenamtlicher Richter, Laienrichter, Schiedsrichter, Schöffe	
erschwerende Umstände	Erschwerungsgründe	erschwerende Umstände	
Fahrzeugbrief ¹⁰⁰ , Zulassungsbescheinigung Teil II	Typenschein, Zulassungsbescheinigung Teil II	Fahrzeugausweis ¹⁰¹	CRE

Prawo cywilne procesowe – konieczne w sprawach rozwodowych i powództwie o przywrócenie małżeńskiej wspólnoty życiowej. W Austrii i Szwajcarii termin ten nie występuje w kodeksie karnym, lecz w kodeksie postępowania cywilnego – *Sühneveruch* lub *Versöhnungsversuch* w Austrii, *Sühneverfahren* w Szwajcarii. Prawo karne procesowe: *Sühneverfahren* służy do określenia w oskarżeniach prywatnych próby kompromisu i zadośćuczynienia między sprawcą a ofiarą w sprawach dotyczących włamania, znieważenia, naruszenia tajemnicy korespondencji, uszkodzenia ciała czy zagrożenia (§ 380 StPO).

⁹⁹ <https://de.wikipedia.org/wiki/Völkerstrafrecht> – 18.02.2017

Międzynarodowy kodeks karny określa normy prawne dotyczące przestępstw takich jak ludobójstwo, zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnie agresji.

¹⁰⁰ Wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Fahrzeugbrief> – 08.05.2016

gerichtliche Kontrolle	gerichtliche Aufsicht	gerichtliche Kontrolle	
Gesetz über die Finanzverwaltung	Bundesabgabenordnung		
Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen krócej: Gewaltschutzgesetz	Gewaltschutzgesetz	Gewaltschutzgesetz	CRE
Gesundheitsdienst	Sanität	Sanität	
Landesrechnungshof	Landesrechnungshof	brak ekwiwalentu (występuje jedynie w kantonie Genewskim i Vaud)	
Leiter eines Landesrechnungshofs	Leiter eines Landesrechnungshofs	brak ekwiwalentu	
Offene Handelsgesellschaft	Offene Gesellschaft	Kollektivgesellschaft	CRE
Steuerstrafrecht ¹⁰²	Finanzstrafrecht	Steuerstrafrecht	
Telekommunikationsgesetz	Telekommunikationsgesetz	Fernmeldegesetz	CRE
Zentralregister	Strafregister	Strafregister	CRE

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 15. Germanizmy – skróty i skrótowce skodyfikowane

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
BGB (Bürgerliches Gesetzbuch)	ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)	ZGB (Zivilgesetzbuch)	VWB, CRE, PWN
BGBI (Bundesgesetzblatt)	BGBI (Bundesgesetzblatt)	BBI (Bundesblatt)	DUD, VWB
BGH (Bundesgerichtshof)	OGH (Oberster Gerichtshof)		DUD, VWB
GG (Grundgesetz)	BV (Bundesverfassung)	BV (Bundesverfassung)	DUD, VWB, WRU, PWN

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 16. Germanizmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim i szwajcarskim

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	JN (Jurisdiktionsnorm)	GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	
KG (Kommanditgesellschaft)	KG (Kommanditgesellschaft)	KommG	CRE

Karta pojazdu (w *D* – *Fahrzeugbrief/ Kfz-Brief*, w *A* – *Typenschein lub Einzelgenehmigung*, w *CH* – *Fahrzeugausweis*) to dokument urzędowy stwierdzający dopuszczenie pojazdu do ruchu.

¹⁰¹ http://www.hallo-schweiz.ch/CH_20d_auto_doks.htm – 08.05.2016

Szwajcaria posiada wyłącznie jeden dokument dotyczący pojazdu: *Fahrzeugausweis*. Stanowi on dowód, że pojazd został dopuszczony do ruchu i na podstawie zamieszczonych tam danych możliwa jest bezsporna identyfikacja pojazdu. W żadnym wypadku dokument ten nie jest potwierdzeniem własności, jak to jest w przypadku niemieckiego *Fahrzeugbrief*. Szwajcarski *Fahrzeugausweis* zastępuje niemiecki *Fahrzeugschein* i *Fahrzeugbrief*. Niemiecki *Fahrzeugschein* jest przy rejestracji odsyłany do urzędu, który go wystawia, natomiast *Fahrzeugbrief* otrzymuje się ostemplowany z powrotem, zazwyczaj dolna krawędź jest obcięta, aby można było odczytać dane techniczne.

¹⁰² <https://de.wikipedia.org/wiki/Steuerstrafrecht> – 05.03.2017

		(Kommanditgesellschaft)	
--	--	-------------------------	--

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 17. Germanizmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
AufenthG (Aufenthaltsgesetz), dawniej: AuslG (Ausländergesetz),	FPG (Fremdenpolizeigesetz) NAG ¹⁰³ (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz)	AuG (Ausländergesetz)	
BAMF (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)	BFA (Bundesamt für Fremdwesen und Asyl)	BFF (Bundesamt für Flüchtlinge)	
BÄO (Bundesärzteordnung)	brak ekwiwalentu	kein Äquivalent	
BJagdG (Bundesjagdgesetz)	W Austrii nie istnieje odpowiednik niemieckiego Bundesjagdgesetz	JSG (Jagdgesetz)	
BlmSchG (Bundesimmissionsschutzgesetz)	IG-L (ImmissionsschutzgesetzLuft)		
BNatSchG (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege), krócej: Bundesnaturschutzgesetz	W Austrii przepisy te zawarte są w różnych ustawach (NG, NSG, NSchG etc.) ¹⁰⁴	NHG (Naturschutzgesetz)	
BtMG (Betäubungsmittelgesetz)	SMG (Suchtmittelgesetz)	BetmG (Betäubungsmittel- gesetz)	
BVerfG (Bundesverfassungs- gericht)	VfGH (Verfassungsgerichts- hof)	W Szwajcarii nie istnieje Trybunał Konstytucyjny na szczeblu federalnym	
BVerfGE (Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts)			
BVerwG (Bundesverwaltungsgericht)	VwGH (Verwaltungsgerichtshof)	BVGer (Bundesverwaltungs- gericht)	
BvR (Bundesverfassungs- beschwerde)			
BVR (Sicherungseinrichtung des Bundesverbandes der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken)			
DesignG (Designgesetz)		DesG (Designgesetz)	
GebrMG (Gebrauchsmustergesetz)	GMG (Gebrauchsmustergesetz)		
HAG (Heimarbeitsgesetz)	HarbG (Heimarbeitsgesetz)	HArG (Heimarbeitsgesetz)	
HalbSchG (Halbleiterschutzgesetz)	HSchG (Halbleiterschutzgesetz)		
JGG (Jugendgerichtsgesetz)	JGG (Jugendgerichtsgesetz)	JStG (Jugendstrafgesetz)	
KrWG (Kreislaufwirtschaftsgesetz)			
SchKG			

¹⁰³ http://www.bmi.gv.at/cms/bmi_niederlassung/ - 20.02.2017

Ustawa o cudzoziemcach *Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz* (NAG) dotyczy obcokrajowców, którzy pozostają na terenie kraju powyżej sześciu miesięcy. W przypadku okresu krótszego niż sześć miesięcy obowiązuje *Fremdenpolizeigesetz* (FPG).

¹⁰⁴ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Naturschutzgesetz> – 13.05.2016

(Schwangerschaftskonfliktgesetz): Gesetz zur Vermeidung und Bewältigung von Schwangerschaftskonflikten			
TPG (Transplantationsgesetz)	OTPG (Organtransplantationsgesetz)	TPG (Transplantationsgesetz)	
UrhG (Urheberrechtgesetz)	UrhG (Urheberrechtgesetz)	URG (Urheberrechtgesetz)	
VStGB (Völkerstrafgesetzbuch)			
WHG (Wasserhaushaltsgesetz)			
WStG (Wehrstrafgesetz)	MilStG (Militärstrafgesetz)	MStG (Militärstrafgesetz)	

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 18. Germanizmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i szwajcarskim

Wariant D	Wariant A	Wariant CH	Kod.
BörsG (Börsengesetz)	BoerseG (Börsengesetz)	BEHG (Börsengesetz)	
FVG (Gesetz über die Finanzverwaltung)	BAO (Bundesabgabenordnung)		
GenTG (Gentechnikgesetz)	GTG (Gentechnikgesetz)	GTG (Gentechnikgesetz)	
GewSchG (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen), krócej: Gewaltschutzgesetz	GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	
LRH (Landesrechnungshof)	LRH (Landesrechnungshof)	Brak odpowiednika (występuje jedynie w kantonie Genewskim i Vaud)	
PBG (Personenbeförderungsgesetz)		PBefG (Personenbeförderungsgesetz)	
WaffG (Waffengesetz)	WaffG (Waffengesetz)	WG (Waffengesetz)	

Źródło: opracowanie własne.

3.5. Wnioski z analizy niemieckiego Kodeksu karnego

Na podstawie analizy wszystkich trzech kodeksów można zaobserwować różnice i podobieństwa w użytej terminologii. W rozdziale tym pragniemy je usystematyzować.

Różnice w terminologii kodeksów karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii możemy posegregować na następujące grupy, wychodząc w tym podrozdziale od Kodeksu karnego Niemiec i na podstawie terminów niemieckich przypisując do danej grupy, tzn. że przypisanie do grupy pierwszej – innej motywacji rzeczowników jednoskładnikowych bazuje na terminie niemieckim, który jest jednoskładnikowy, termin austriacki czy szwajcarski natomiast nie musi być rzeczownikiem jednoskładnikowym, lecz może być dwu- lub wieloskładnikowy. Jednakże jeśli termin niemiecki jest jedno- czy dwuskładnikowy, ale jego odpowiedniki w dwóch pozostałych odmianach mają zupełnie inną konstrukcję, wtedy pojęcia te znajdują się w grupie piątej, dotyczącej różnic w strukturze skupień terminologicznych. Poniżej podajemy po kilka przykładów zebranych z części analitycznej niniejszej pracy:

- I. Odmienne motywacje rzeczowników jednoskładnikowych
 - *etwa[ig], allenfalls, gegebenfalls, eventuell (D) – allfällig (A) – allfällig (CH);*
 - *Beihilfe (D) – Beihilfe/ Tatbeitrag (A) – Gehilfenschaft (CH);*
 - *Beitreibung (D) – Exekution (A) – Betreibung (CH);*
 - *Einvernehmen, Verhör, Vernehmung (D) – Einvernahme, Einvernehmen, Einvernehmung, Vernehmung (A) – Einvernahme, Einvernehmen (CH).*

W grupie tej znalazły się rzeczowniki proste. Oznacza to, że terminy określające to samo pojęcie różnią się zależnie od odmiany. Najlepiej widoczne jest to na przykładzie drugim polskiego wyrażenia *ściągnięcie należności*, które w Niemczech określane jest za pomocą *Beitreibung*, w Austrii *Exekution*, a w Szwajcarii *Betreibung*. Zdarza się często, że dany termin używany jest w dwóch odmianach, a różni się w trzeciej, jak to jest w przypadku *zasilku* – *Beihilfe* w Niemczech, *Beihilfe* lub *Tatbeitrag* w Austrii, natomiast w Szwajcarii *Gehilfenschaft*. W przypadku pojęcia *przesłuchania* – *Einvernehmen*, które jest wspólne dla wszystkich odmian, istnieje więcej niż jeden odpowiednik, ale część z nich różni się między sobą.

II. Odmienna motywacja rzeczowników dwuskładnikowych

- *Adoptivkinder/ Pflegekinder (D) – Adoptivkinder/ Pflegekinder/ Wahlkinder (A) – Adoptivkinder (CH);*
- *Adoptiveltern/ Pflegeeltern (D) – Adoptiveltern/ Pflegeeltern/ Wahleltern (A) – Adoptiveltern(CH);*
- *Betäubungsmittel (D) – Suchtmittel (A) – Betäubungsmittel (CH);*
- *Bundestag (D) – Nationalrat (A) – Nationalrat/ Kammer (CH);*
- *Fahrerlaubnis (D) – Lenkberechtigung, Lenkerberechtigung (A) – Fahrberechtigung (CH);*
- *Grundgesetz (D) – Bundesverfassung (A) – Bundesverfassung (CH);*
- *Kindergeld (D) – Familienbeihilfe, Kinderbeihilfe (A) – Familienzulage, Kinderzulage (CH);*
- *Verbotsirrtum (D) – Rechtsirrtum (A) – Rechtsirrtum (CH);*
- *Aufenthaltsgesetz (D) – Fremdenpolizeigesetz, Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz (A) – Ausländergesetz (CH);*
- *Ausländeramt, (Zentrale) Ausländerbehörde (D) – Fremdenpolizei (A) – Fremdenpolizei (CH);*
- *Bundesgerichtshof (D) - Oberster Gerichtshof (A) – Bundesgericht (CH);*
- *Schuldrecht (D) – Obligationenrecht (A) – Obligationenrecht (CH);*
- *Zentralregister (D) – Strafregister (A) – Strafregister (CH).*

Grupa ta dotyczy rzeczowników złożonych. Jak wynika z powyższych przykładów, czasem zmienia się jeden człon rzeczownika, a czasem oba. Zmianę jednego składnika można zaobserwować na przykładzie *środków odurzających Betäubungsmittel (D) – Suchtmittel (A) – Betäubungsmittel (CH)*. W Niemczech i Szwajcarii występuje to samo określenie złożone ze składników *Betäubung + s + Mittel*, natomiast w Austrii następuje zmiana pierwszego członu, zamiast *Betäubung* pojawia się *Sucht*, złożone z *Sucht + Mittel*. *Sucht* w tłumaczeniu na język polski oznacza uzależnienie, podczas gdy *Betäubung* to znieczulenie, ogłuszenie, oszołomienie. Jak widać, w Austrii nie ma też infiksu „s” między dwoma składnikami rzeczownika złożonego.

Kolejnym przykładem jest niemieckie *Kindergeld* oznaczające zasiłek na dzieci. Jego odpowiednikiem w Austrii jest *Familienbeihilfe* lub *Kinderbeihilfe*, a w Szwajcarii *Familienzulage* czy też *Kinderzulage*. W Niemczech jest to złożenie *Kinder (dzieci) + Geld (pieniądze)*, podczas gdy w Austrii na znaczenie to składa się *Familie (rodzina) + n*

+ *Beihilfe* (*zasilek, zapomoga*), które koncentruje się nie na pojęciu dzieci, lecz rodziny, więc jego tłumaczenie bardziej odpowiadałoby tłumaczeniu jako zasiłek rodzinny, a druga możliwość w Austrii to złożenie *Kinder + Beihilfe*, tym razem z naciskiem położonym na dzieci, jednakże zmianie ulega drugi człon, nie są to już pieniądze *Geld, lecz Beihilfe, czyli zasilek*. W Szwajcarii podobnie jak w Austrii są dwie możliwości, z ukierunkowaniem znaczenia na rodzinę czy dzieci, lecz tutaj także zmianie ulega przede wszystkim drugi człon *Zulage* (*dodatek*). Zatem w Niemczech mamy *Kindergeld*, w Austrii i Szwajcarii dwie możliwości, albo z użyciem pierwszego członu w stosunku do dzieci lub rodziny, natomiast z zupełnie innym znaczeniem drugiego członu.

Zmianie mogą ulec oba składniki rzeczownika złożonego, tak jak w przypadku *urzędu ds. cudzoziemców*, który w Niemczech określany jest jako *Ausländeramt*, ewentualnie (*zentrale*) *Ausländerbehörde*, podczas gdy w Austrii i Szwajcarii jest to *Fremdenpolizei*. *Ausländeramt* składa się z wyrazów *Ausländer* (*obcokrajowiec*) + *Amt* (*urząd*) lub też drugiego przykład *Ausländer + behörde* (*urząd*), gdzie użyto dwóch różnych określeń na *urząd*. W Austrii i Szwajcarii mamy do czynienia natomiast z *Fremde* (*obcy, cudzoziemiec*) + *n* + *Polizei* (*policja*). Wynika z tego, że przetłumaczenie powyższych wyrażen będzie się różniło, mimo że odnoszą się do tego samego znaczeniowo urzędu. W Niemczech, tak jak w Polsce posiadamy *urząd ds. cudzoziemców*, w Austrii i Szwajcarii natomiast jest to *policja ds. cudzoziemców*.

III. Odmienna motywacja rzeczowników wieloskładnikowych

- *Bundesgesetzblatt* (D) – *Bundesgesetzblatt* (A) – *Bundesblatt* (CH);
- *Bundesverfassungsgericht* (D) – *Verfassungsgerichtshof* (A) – brak ekwiwalentu (CH);
- *Wehrstrafgesetz* (D) – *Militärstrafgesetz* (A) – *Militärstrafgesetz* (CH);
- *Bundesjagdgesetz* (D) – brak ekwiwalentu (A) – *Bundesgesetz über die Jagd und den Schutz wildlebender Säugetiere und Vögel* (*Jagdgesetz*) (CH);
- *Bundestagsabgeordnete, Abgeordnete des Bundestages, Mitglied des Bundestages* (D) – *Nationalrat, Abgeordnete zum Nationalrat, Nationalratsabgeordnete* (A) – *Nationalrat, Abgeordnete zum Nationalrat, Nationalratsabgeordnete* (CH)

W tej grupie znajdują się rzeczowniki, które składają się z więcej niż dwóch członów i które mają inną motywację. Termin *Trybunał Konstytucyjny* w Niemczech i Austrii różni się pod względem budowy rzeczowników, które tworzą ten rzeczownik złożony. W Niemczech jest to złożenie trzech rzeczowników *Bund* (*związek*) + *es* + *Verfassung*

(konstytucja) + s + *Gericht* (sąd), w Austrii też są to trzy rzeczowniki, a mianowicie *Verfassung* + s + *Gericht* + s + *Hof* (dwór), w Szwajcarii za to brakuje ekwiwalentu niemieckiego i austriackiego Trybunału Konstytucyjnego. Jak wynika z powyższych przykładów, nie da się ich przetłumaczyć na język polski rozbijając pojęcie na części, a motywacja tych pojęć jest odmienna, ponieważ różnią się one ostatnim, głównym składnikiem, jakim jest *Gericht* w Niemczech, a *Hof* w Austrii, a także składnikami i ich kolejnością, które dookreślają te rzeczowniki i które wchodzą w skład rzeczownika złożonego i służą dookreśleniu podstawy tych wyrazów złożonych.

Kolejny niemiecki rzeczownik złożony to *Wehrstrafgesetz* – *Wehr* (od *sich wehren* – bronić się) + *Straf* (od *Strafe* – kara) + *Gesetz* (ustawa), czyli ustawa o prawie karnym wojskowym. W Austrii i Szwajcarii odpowiednikiem niemieckiego *Wehrstrafgesetz* jest *Militärstrafgesetz* – *Militär* (wojsko) + *Straf* (od *Strafe* – kara) + *Gesetz* (ustawa). W Niemczech znaczenie tego złożonego rzeczownika jest ukierunkowane na obronę, podczas gdy w Austrii i Szwajcarii na wojsko.

IV. Odmienna motywacja skupień terminologicznych

- *eidesstattliche Versicherung/ Versicherung an Eides statt* (D) – *eidesstattliche Erklärung, eidesstättige Erklärung, Erklärung an Eides statt, Vermögenserklärung, eidesstättiges Vermögensbekenntnis* (A) – *eidesstattliche Erklärung* (CH);
- *zeitige Freiheitsstrafe* (D) – *zeitliche Freiheitsstrafe* (A) – *zeitige Freiheitsstrafe* (CH).

Do tej grupy zaliczają się wyrażenia z odmienną motywacją, tym razem nie są one jednak już jednym rzeczownikiem jedno-, dwu- lub wieloskładnikowym, lecz wyrażeniem złożonym z dwóch lub więcej wyrazów, najczęściej przymiotnik + rzeczownik.

Wyrażenie *eidesstattliche Versicherung* (oświadczenie pod przysięgą) w Niemczech różni się od wyrażenia w Austrii i Szwajcarii, ponieważ tam zamiast *Versicherung* (ubezpieczenie, zapewnienie) występuje *Erklärung* (wyjaśnienie, oświadczenie) – *eidesstattliche Erklärung*. Przymiotnik zostaje ten sam, lecz zmienia się występujący z nim rzeczownik. W Austrii wyrażenie to może jednakże różnić się także pod względem przymiotnika i rzeczownika, jak w przypadku *eidesstättige Erklärung* (w D - *eidesstattliche Versicherung*) lub w przypadku połączenia dwóch rzeczowników z przyimkiem *Versicherung an Eides statt* (D) – *Erklärung an Eides statt* (A), gdzie różnica ponownie dotyczy użycia odmiennego rzeczownika.

V. Róznice w strukturze skupień terminologicznych

- *Aussetzung des Strafrestes (D) – bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe, teilbedingte Strafe, bedingt erlassene Strafrest, bedingte Nachsicht des Strafrestes (A) – teilbedingte Strafe, bedingt erlassene Strafrest (CH);*
- *Ausspähen von Daten (D) – widerrechtlicher Zugriff auf ein Computersystem, missbräuchliches Abfangen von Daten, betrügerischer Datenverarbeitungsmissbrauch (A) – betrügerischer Missbrauch einer Datenverarbeitungsanlage, unbefugte Datenbeschaffung;*
- *Bandendiebstahl (D) – Diebstahl im Rahmen einer kriminellen Vereinigung (A) – Diebstahl als Mitglied einer Bande (CH);*
- *Beischlaf zwischen Verwandten (D) – Blutschande (A) – Inzest (CH);*
- *Beteiligung an einer Schlägerei (D) – Raufhandel (A) – Raufhandel (CH);*
- *Bewährungsstrafe, Strafaussetzung zur Bewährung (D) – bedingte Nachsicht der Strafe, bedingte Strafe (A) – bedingte Strafe (CH);*
- *Bürgerliches Gesetzbuch (D) – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (A) – Zivilgesetzbuch (CH);*
- *Förderung der Selbsttötung (D) – Mitwirkung am Selbstmord (A) – Verleitung und Beihilfe zum Selbstmord (CH);*
- *gefährlicher Rückfalltäter (D) – gefährlicher Rückfallstäter (A) – gefährlicher Rückfalltäter (CH);*
- *Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten (D) – Landzwang (A) – brak ekwiwalentu (CH);*
- *Straftaten gegen das Leben; Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit (D) – strafbare Handlungen gegen Leib und Leben (A) – strafbare Handlungen gegen Leib und Leben (CH);*
- *Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie (D) – strafbare Handlungen gegen Ehe und Familie (A) – Verbrechen und Vergehen gegen die Familie (CH);*
- *Straftaten gegen die persönliche Freiheit (D) – strafbare Handlungen gegen die Freiheit (A) – Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit (CH);*
- *Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen (D) – strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten (A) – Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden (CH);*
- *Unterbringung in der Sicherungsverwahrung (D) – Unterbringung in einer Anstalt für gefährliche Rückfallstäter (A) – brak ekwiwalentu (CH);*

- *Unterbringung in einem psychiatrischen Krankenhaus (D) - Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnorme Rechtsbrecher (A) - stationäre therapeutische Massnahmen/ Behandlung von psychischen Störungen (CH);*
- *unterlassene Hilfeleistung (D) - Unterlassung der Hilfeleistung (A) - Unterlassung der Nothilfe (CH);*
- *Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs (D) - Verletzung der Privatsphäre und bestimmter Berufsgeheimnisse (A) - Strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- und Privatbereich (CH);*
- *falsche uneidliche Aussage, uneidliche Falschaussage (D) – falsche Beweisaussage (A) – falsche Beweisaussage (CH).*

Różnice w strukturze germanizmów, austriacyzmów i helwetyzmów tworzą najliczniejszą grupę, a zarazem stwarzają największe trudności tłumaczeniowe, ponieważ bardzo trudno jest znaleźć odpowiednik dla danego zwrotu w słowniku, najczęściej trzeba bazować na tekstach paralelnych, w tym wypadku kodeksach karnych i wnikliwie analizować dany zwrot pod kątem jego zakresu semantycznego.

Jeden wyraz w Niemczech może być odpowiednikiem rozbudowanego wyrażenia w Austrii i Szwajcarii, tak jak w przykładzie *Bandendiebstahl (D) – Diebstahl im Rahmen einer kriminellen Vereinigung (A) – Diebstahl als Mitglied einer Bande (CH)*. Na język polski też trzeba to przetłumaczyć w bardziej opisowej formie – *kradzież dokonana przez grupę przestępczą*. W Niemczech określenie to zostało uzyskane za pomocą rzeczownika złożonego, w Austrii i Szwajcarii natomiast zostało ono rozbite na kilka osobnych wyrazów.

Warunkowe zawieszenie kary w Niemczech *Bewährungsstrafe, Strafaussetzung zur Bewährung* zostało utworzone za pomocą rzeczownika złożonego z dwóch elementów (*Bewährungsstrafe*) lub dwóch rzeczowników połączonych przyimkiem, z czego pierwszy rzeczownik również jest złożony (*Strafaussetzung zur Bewährung*). W Austrii wyrażenie to utworzono za pomocą połączenia przymiotnik-rzeczownik + forma dopełniaczowa rzeczownika *bedingte Nachsicht der Strafe* lub prościej przymiotnik + rzeczownik *bedingte Strafe* i takie samo połączenie obowiązuje w Szwajcarii – *bedingte Strafe*.

Różnica może być czasem minimalna, co można zauważyć na następującym przykładzie *gefährlicher Rückfalltäter (D) – gefährlicher Rückfallstäter (A) – gefährlicher Rückfalltäter (CH)*. Widać tutaj, że wersja niemiecka i szwajcarska są takie same, austriacka wersja jednakże różni się bardzo nieznacznie poprzez infiks „s”, który łączy

rzeczownik złożony. Nie jest to zmiana motywacji, ponieważ motywacja powyższego wyrażenia jest taka sama, jest ono zbudowane z tych samych wyrazów, jednak odmiana austriacka minimalnie różni się strukturą budowy złożenia od odmiany niemieckiej i szwajcarskiej.

Bardzo dużo przykładów różnic między trzema odmianami niemieczyny w kodeksach karnych dotyczy użycia wyrażen z *Straftaten* w Niemczech czy *strafbare Handlungen* w Austrii, podczas gdy w Szwajcarii jest to najczęściej *Verbrechen und Vergehen* np.

Straftaten gegen die persönliche Freiheit (D) – strafbare Handlungen gegen die Freiheit (A) – Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit (CH). W Niemczech czyny karalne wyrażane są zawsze za pomocą pojęcia złożonego *Straftaten*, w Austrii za pomocą przymiotnika z rzeczownikiem *strafbare Handlungen*, a jak już zostało wspomniane, w Szwajcarii jest to połączenie *Verbrechen und Vergehen*, chociaż może czasem pojawić się także określenie *strafbare Handlungen* jak w Austrii. Odmiennosc dotyczy także drugiego członu wyrażenia, czyli wolności, która w Niemczech została dookreślona przymiotnikiem wolności osobistej.

Różnice w strukturze są bardzo różnorodne i stanowią zarazem najliczniejszą grupę.

VI. Różnice semantyczne

- *Bundesversammlung (zgromadzenie, które wybiera prezydenta państwa) (D) – Bundesversammlung (wspólne posiedzenie Rady Narodowej i Rady Federalnej) (A) – Bundesversammlung (całość władzy ustawodawczej, która reprezentuje naród i kantony; Parlament Szwajcarii składający się z Rady Narodowej i Rady Kantonów) (CH)*.

Grupa różnic semantycznych obejmuje terminy, które mają taką samą budowę, więc teoretycznie powinny mieć również takie samo znaczenie, jednak tak nie jest. Na powyższym przykładzie zobaczyć można, że rzeczownik złożony *Bundesversammlung* funkcjonuje w trzech odmianach niemieczyny, jednak w każdym z trzech ośrodków ma inne znaczenie. Rozróżnienie tych znaczeń jest bardzo ważne do zrozumienia tekstu, jak też ma ogromne znaczenie w procesie translacyjnym, gdzie należy odpowiednio przetłumaczyć dane wyrażenie w zależności od rodzaju ośrodka, z którego dany tekst się wywodzi.

VII. Skróty i skrótowce

- *BGB (Bürgerliches Gesetzbuch) (D) – ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) (A) – ZGB (Zivilgesetzbuch) (CH)*;
- *KG (Kommanditgesellschaft) (D) – KG (Kommanditgesellschaft) (A) – KommG (Kommanditgesellschaft) (CH)*;
- *BtMG (Betäubungsmittelgesetz) (D) – SMG (Suchtmittelgesetz) (A) – BetmG (Betäubungsmittelgesetz) (CH)*.

Ostatnią grupę stanowią skróty i skrótowce. Naturalnym jest, że skróty i skrótowce różnią się między odmianami niemieckimi, jeśli do określenia danego pojęcia użyte są inne terminy, np. *Kodeks cywilny BGB (Bürgerliches Gesetzbuch) (D) – ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch) (A) – ZGB (Zivilgesetzbuch) (CH)*. W przypadku skrótów zdarza się jednak często, że mimo występowania takich samych określeń, skrót ma inną formę. Tak jest w przypadku *Kommanditgesellschaft (spółka komandytowa)*, która w każdej odmianie brzmi tak samo, jednak w szwajcarskiej odmianie jej skrót różni się od dwóch pozostałych – *KG (D) – KG (A) – KommG (CH)*. Przy podawaniu skrótów trzeba zatem bardzo uważać i nie zakładać z góry, że jeśli w dwóch ośrodkach skrót jest taki sam, to musi to samo dotyczyć trzeciego ośrodka niemieckiego.

Klasyfikacja na powyższe grupy pokazuje nam, jak wiele różnic istnieje pomiędzy odmianami tego samego języka. Część terminów udało się przyporządkować do poszczególnych zbiorów, część jednak jest typowa tylko dla Kodeksu niemieckiego lub może posiadać odpowiednik w odmianie austriackiej czy szwajcarskiej, jednak nie występuje on w docelowym kodeksie.

3.6. Austriacki Kodeks karny

Austriacki Kodeks karny wydany został 23 stycznia 1974 roku, a w obecnej wersji wraz ze wszystkimi zmianami funkcjonuje od 1 września 2015 r. Podzielony jest on na trzy części: część ogólną, część szczególną oraz część końcową¹⁰⁵. Część ogólna składa się z 8 rozdziałów, część szczególna z 25 rozdziałów, które tworzą łącznie 321 paragrafów, część końcowa natomiast mieści się w trzech paragrafach: wejście ustawy w życie (Inkrafttreten), przepisy przejściowe (Übergangsbestimmungen) oraz klauzula wykonawcza (Vollzugsklausel) (§§ 322–324).

3.6.1. Część ogólna

Część ogólna austriackiego Kodeksu karnego składa się z 8 rozdziałów, które podzielone są na poszczególne paragrafy. Pierwszy rozdział zawiera "przepisy ogólne" (Allgemeine Bestimmungen (§§ 1–16), drugi rozdział składa się z jednego paragrafu i jest zatytułowany jako "podział przestępstw" (Enteilung der strafbaren Handlungen) (§§ 17), kolejny rozdział zatytułowany jest "kary i środki zabezpieczające" (Strafen, Verfall und vorbeugende Massnahmen (§§ 18–31a), który określa m.in. kary ograniczenia wolności, grzywny, konfiskaty oraz odbywanie kar w ośrodkach dla poszczególnych typów przestępców wyróżnionych w osobnych paragrafach. Czwarty rozdział "Wymiar kary" (Strafbemessung) (§§ 32–42) traktuje o wymiarze kar z uwzględnieniem okoliczności (łagodzących, zaostrzających), piąty rozdział reguluje "warunkowe zawieszenie wykonania kary i warunkowe zwolnienie, polecenia i pomoc w okresie próby" (bedingte Strafnachsicht und bedingte Entlassung, Weisungen und Bewährungshilfe) (§§ 43–56), szósty rozdział określa "przedawnienie" (Verjährung) (§§ 57–60), kolejny – "zakres mocy obowiązującej" (Geltungsbereich) (§§ 61–67), w którym wypunktowane są przepisy dotyczące czynów karalnych w kraju i za granicą, i ostatni rozdział części ogólnej - rozdział ósmy "określenia pojęć" (Begriffsbestimmungen) (§§ 68–74), w którym wyjaśnione są pojęcia używane w Kodeksie karnym austriackim (§§ 68–73) jak np. publiczne popełnienie przestępstwa (öffentliche Begehung), pomiar czasu (Zeitberechnung) oraz wiele innych zawartych w paragrafie §§ 74. Z tłumaczeniem Kodeksu karnego Austrii z niemieckiego na polski

¹⁰⁵ Tłumaczenie na język polski na podstawie opracowania: Holder, H., 1980, *Austriacki Kodeks karny: ustawa z dnia 23 stycznia 1974 r. o czynach zagrożonych karą sądową*.

zapoznać się można w dziele Henryka Holdera *Austriacki Kodeks karny: ustawa związkowa z dnia 23 stycznia 1974 r. o czynach zagrożonych karą sądową*.

3.6.2. Część szczególna

Część szczególna ujęta została w 25 rozdziałach, obejmujących paragrafy od §§ 75 do §§ 321:

- I. Przesłępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (Strafbare Handlungen gegen Leib und Leben) (§§ 75–95);
- II. Przerwanie ciąży (Schwangerschaftsabbruch) (§§ 96–99);
- III. Przesłępstwa przeciwko wolności (Strafbare Handlungen gegen die Freiheit) (§§ 99–110);
- IV. Przesłępstwa przeciwko czci (Strafbare Handlungen gegen die Ehre) (§§ 111–117);
- V. Naruszenie sfery prywatnej i określonych tajemnic zawodowych (Verletzungen der Privatsphäre und bestimmter Berufsheimnisse) (§§ 118–124);
- VI. Przesłępstwa przeciwko cudzemu mieniu (Strafbare Handlungen gegen fremdes Vermögen) (§§ 125–168e);
- VII. Przesłępstwa powszechnie niebezpieczne (dokładne tłumaczenie¹⁰⁶: przesłępstwa powszechnie niebezpieczne i przesłępstwa przeciwko środowisku) (Gemeingefährliche strafbare Handlungen und strafbare Handlungen gegen die Umwelt) (§§ 169–187);
- VIII. Przesłępstwa przeciwko mirowi religijnemu i spoczynkowi zmarłych (Strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten) (§§ 188–191);
- IX. Przesłępstwa przeciwko małżeństwu i rodzinie (Strafbare Handlungen gegen Ehe und Familie) (§§ 192–200);
- X. Przesłępstwa przeciwko obyczajności (dokładne tłumaczenie: przesłępstwa przeciwko nienaruszalności i wolności seksualnej) (Strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität und Selbstbestimmung) (§§ 201–220b);
- XI. Dręczenie zwierząt (Tierquälerei) (§§ 222);
- XII. Przesłępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów i znaków dowodowych (Strafbare Handlungen gegen die Zuverlässigkeit von Urkunden und Beweiszeichen) (§§ 223–231);

¹⁰⁶ Tłumaczenia opatrzone informacją w nawiasie *dokładne tłumaczenie*, to tłumaczenia zaproponowane przez autorkę niniejszej rozprawy doktorskiej.

- XIII. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu obrotu pieniędzmi oraz papierami i znakami wartościowymi (dokładne tłumaczenie: przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu obrotu pieniędzmi, papierami wartościowymi, znaczkami opłaty i środkami płatności bezgotówkowych) (Strafbare Handlungen gegen die Sicherheit des Verkehrs mit Geld, Wertpapieren, Wertzeichen und unbaren Zahlungsmitteln) (§§ 232–241g);
- XIV. Zdrada stanu i inne zamachy na państwo (Hochverrat und andere Angriffe gegen den Staat) (§§ 242–248);
- XV. Zamachy na naczelne organy państwowe (Angriffe auf oberste Staatsorgane) (§§ 249–251);
- XVI. Zdrada kraju (Landesverrat) (§§ 252–258);
- XVII. Przestępstwa przeciwko Armii Związkowej (Strafbare Handlungen gegen das Bundesheer) (§§ 259–260);
- XVIII. Przestępstwa przy wyborach i głosowaniach ludowych (Strafbare Handlungen bei Wahlen und Volksabstimmungen) (§§ 261–268);
- XIX. Przestępstwa przeciwko władzy państwowej (Strafbare Handlungen gegen die Staatsgewalt) (§§ 269–273);
- XX. Przestępstwa przeciwko spokojowi publicznemu (Strafbare Handlungen gegen den öffentlichen Frieden) (§§ 274–287);
- XXI. Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (Strafbare Handlungen gegen die Rechtspflege) (§§ 288–301);
- XXII. Karalne naruszenia obowiązku urzędowego i pokrewne przestępstwa (dokładne tłumaczenie: karalne naruszenia obowiązku urzędowego, korupcja i pokrewne czyny karalne) (Strafbare Verletzungen der Amtspflicht, Korruption und verwandte strafbare Handlungen) (§§ 302–313);
- XXIII. Przywłaszczenie i wyłudzenie urzędu (Amtsanmaßung und Erschleichung eines Amtes) (§§ 314–315);
- XXIV. Zakłócenie stosunków z zagranicą (Störung der Beziehungen zum Ausland) (§§ 316–320);
- XXV. Ludobójstwo (dokładne tłumaczenie: ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości, zbrodnie wojenne (Völkermord, Verbrechen gegen die Menschlichkeit, Kriegsverbrechen) (§§ 321).

3.6.3. Źródła austriackiego prawa karnego

Prawo karne w Austrii podobnie jak w Niemczech znajduje się nie tylko w Kodeksie karnym, lecz także innych dokumentach określanych mianem prawa kar dodatkowych (Nebenstrafrecht), wśród nich wymienić można:

- I. Kodeks karny skarbowy – Finanzstrafgesetz (FinStrG);
- II. Ustawa o ochronie danych – Datenschutzgesetz (DSG);
- III. Ustawa o sądach dla nieletnich – Jugendgerichtsgesetz (JGG);
- IV. Ustawa o uzależnieniach – Suchmittelgesetz (SMG);
- V. Ustawa o mediach – Mediengesetz (MedienG);
- VI. Ustawa o pornografii – Pornographiegesetz (PornoG);
- VII. Ustawa o zakazie – Verbotsgesetz (VerbotsG);
- VIII. Ustawa o broni i amunicji – Waffengesetz (WaffG),
- IX. Ustawa o prawie karnym wojskowym – Militärstrafgesetz (MilStG).

Poza wymienionymi wyżej ustawami regulacje karne mogą znajdować się również w innych ustawach. Ustawy austriackie dostępne są na stronie: <https://www.jusline.at/gesetze.html> – 18.03.2016.

3.6.4. Odmiana austriacka w austriackim Kodeksie karnym

Głównym celem niniejszej dysertacji jest przedstawienie różnic terminologicznych w kodeksach karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii, jednakże w trakcie analizy pojawiły się także różnice dotyczące ortografii i gramatyki, a konkretniej użycia przyimków.

Oto przykłady różnic w pisowni:

Tab. 19. Różnice w pisowni między odmianą austriacką a niemiecką wraz z polskim ekwiwalentem

Austria	Niemcy	Ekwiwalent w języku polskim
Meßgerät	Messgerät	miernik, przyrząd
Mißbrauch	Missbrauch	nadużycie
Mißverhältnis	Missverhältnis	dysproporcja, nieproporcjonalność
hiez	hierzu	do tego
Einfluß	Einfluss	wpływ
daß	dass	że
hiefür	hierfür	na to, za to
Verschuß	Verschluss	zamknięcie, pokrywa, zakrętka,
angepaßt	angepasst	odpowiedni, dopasowany
unterlaßen	unterlassen	zaniechać, zaniechywać
laßen	lassen	pozwalać, zostawiać
Bewußtseinstörung	Bewusstseinstörung	zaburzenie świadomości

Źródło: opracowanie własne.

Jak widać na powyższych przykładach, różnice ortograficzne dotyczą najczęściej litery estset (β), która dużo częściej występuje w odmianie austriackiej niż niemieckiej. Zdarza się, że w odmianie austriackiej zanika „r” w takich wyrazach jak *hierfür* (*hiefür*) lub *hierzu* (*hiez*).

Pojawiły się także różnice gramatyczne polegające na odmiennej strukturze syntagmy: grupa przyimkowa versus grupa dopełniaczowa, co przedstawia poniższa tabela:

Tab. 20. Różnice gramatyczne między odmianą austriacką a niemiecką wraz z polskim ekwiwalentem

Austria	Niemcy	Ekwiwalent w języku polskim
Sexualkontakte zu Unmündigen	Sexualkontakte mit Unmündigen	kontakty płciowe z osobami niepełnoletnimi
Bundesminister für Justiz/ Bundesministerium für Justiz	Bundesminister der Justiz und für Verbraucherschutz/ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz	Federalny Minister Sprawiedliwości/ Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości (w D – i Ochrony Konsumentów)

Źródło: opracowanie własne.

W pierwszym przykładzie różnica polega na użyciu innego przyimka w obu odmianach niemieckich, w drugim przykładzie w odmianie austriackiej obecna jest grupa przyimkowa, natomiast w odmianie niemieckiej zarówno grupa przyimkowa, jak i dopełniaczowa. W odmianie niemieckiej znaczenie zostało poszerzone o ochronę konsumentów.

W kolejnym podrozdziale przedstawimy austriacyzmy, które pojawiły się w analizie austriackiego Kodeksu karnego wraz z ich ekwiwalentami w dwóch innych odmianach języka niemieckiego, a także austriacyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w żadnym z kodeksów, ale których odpowiedniki zostały użyte w Kodeksie niemieckim lub Kodeksie szwajcarskim.

3.7. Austriacyzmy w Kodeksie karnym

Poniżej przedstawione zostaną przykłady austriacyzmów występujących w austriackim kodeksie karnym. Zostały one podzielone na następujące grupy:

- I. Austriacyzmy skodyfikowane, czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Austrii i które posiadają znacznik w słowniku;
- II. Austriacyzmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim lub szwajcarskim. Do tej grupy należą austriacyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w kodeksie karnym Austrii, lecz zostały przyporządkowane germanizmom i helwetyzmom obecnym w Kodeksie karnym Niemiec i Szwajcarii na podstawie konsultacji słownikowej lub analizie porównawczej kodeksów;
- III. Austriacyzmy nieskodyfikowane; czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Austrii, ale nie posiadają znacznika w słowniku;
- IV. Austriacyzmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim lub szwajcarskim. Do tej grupy należą austriacyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Niemiec, lecz zostały przyporządkowane germanizmom i helwetyzmom obecnym w Kodeksie karnym Niemiec i Szwajcarii na podstawie analizy porównawczej kodeksów;
- V. Austriacyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, które pojawiły się w austriackim Kodeksie karnym;
- VI. Austriacyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim i szwajcarskim i które zostały im przyporządkowane na podstawie konsultacji słownikowej lub analizie porównawczej kodeksów;
- VII. Austriacyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Austrii, ale nie posiadają znacznika w słowniku;
- VIII. Austriacyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane. Do tej grupy należą austriacyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Niemiec, lecz zostały przyporządkowane germanizmom i helwetyzmom obecnym w Kodeksie karnym Niemiec i Szwajcarii na podstawie analizy porównawczej kodeksów.

Tab. 21. Austriacyzmy skodyfikowane

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
allfällig	allfällig	etwa[ig], allenfalls, gegebenfalls [vorkommend], eventuell	DUD , VWB, MAR, PONS-Int
Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch	Zivilgesetzbuch	Bürgerliches Gesetzbuch	VWB, MAR, WRU, ÖWB, WRW, PWN
Anhaltung	Anhaltung		VWB, ÖWB,
Base	Base, Cousine	Tante, Cousine, Base (południowe Niemcy)	DUD, PWN, Pons-Int
bedingt	bedingt	auf/mit Bewährung	DUD, VWB, MAR, ÖWB, PWN, PONS-Int
bedingt	bedingt	auf/mit Bewährung	DUD, VWB, MAR, ÖWB, PWN, PONS-Int
bedingte (Straf)nachsicht, bedingte Nachsicht der Strafe	bedingte Strafe	Bewährungsstrafe, Strafaussetzung zur Bewährung	MAR, WRU
bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe, teilbedingte Strafe, bedingt erlassener Strafrest, bedingte Nachsicht des Strafrestes	teilbedingte Strafe, bedingt erlassener Strafrest	Aussetzung des Strafrestes, Strafaussetzung zur Bewährung	WRU
betrügerische Krida	betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs	betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs, Bankrott ¹⁰⁷	MAR, WRU
Blutschande	Inzest	Beischlaf zwischen Verwandten	WRU
Bundesgesetzblatt ¹⁰⁸	Bundesblatt	Bundesgesetzblatt	DUD, VWB, ÖWB,
Bundesheer	Armee, Schweizer Armee	Bundeswehr	MAR,

¹⁰⁷ WRU – W Austrii potocznie używa się także pojęcia *Bankrott*, ale oznacza on upadłość.

¹⁰⁸ Duden – 1. Dziennik Ustaw wydany przez Ministerstwo Federalne Niemiec; 2. W Austrii cykliczne pismo wydawane przez federalny urząd kanclerski do publikowania uchwał ustaw i umów państwowych.

			WRU, ÖWB, WRW, PWN, PONS-Int
Bundeshymne, Bundeshymne der Republik Österreich, krócej: österreichische Bundeshymne, Nationalhymne	Landeshymne, Nationalhymne	Nationalhymne	DUD, VWB, ÖWB
Bundesland	Kanton, Ort, Staat, Stand	Bundesland	VWB, ÖWB, PWN
Bundesminister für Justiz		Bundesminister der Justiz und für Verbraucherschutz	VWB, WRU, ÖWB
Bundesminister, Minister	Bundesrat, Departementschef, Departementsvorsteher	Bundesminister, Minister	DUD, VWB, ÖWB
Bundesministerium	Bundesamt	Bundesministerium	VWB, ÖWB
Bundesministerium für Justiz	Bundesamt für Justiz	Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz	VWB, ÖWB
Bundespräsident ¹⁰⁹		Bundespräsident	DUD, VWB, ÖWB, PWN, Pons, KIL
Bundesrat ¹¹⁰	kleine Kammer, Ständerat	Bundesrat	DUD, VWB, ÖWB, MAR, WRW, PWN, PONS-Int, KIL
Bundesregierung	Bundesrat	Bundesregierung	VWB, ÖWB,
Bundesverfassung	Bundesverfassung	Grundgesetz	VWB, WRU, ÖWB, PWN
Bundesversammlung ¹¹¹	Bundesversammlung	Bundesversammlung	VWB,

¹⁰⁹DUD – 1. Głowa państwa w Niemczech i Austrii; 2. Przewodniczący rządu federalnego w Szwajcarii
KIL – 1. D, A – prezydent federalny; 2. CH – premier rządu.

¹¹⁰ DUD – Konstytucyjny organ w Niemczech i Austrii składający się z przedstawicieli landów, którzy wspólnie zarządzają i ustanawiają prawo; 2. Rząd centralny w Szwajcarii; 3. Członek rządu federalnego w Austrii i Szwajcarii.

WRW – 1. Nazwa izby parlamentu federalnego złożonej z przedstawicieli krajów federalnych (w RFN i Austrii), 2. Nazwa rządu szwajcarskiego.

PWN – 1. (w Niemczech, Austrii) Rada Federalna, 2. (w Szwajcarii) rząd federalny, 3. A, CH (osoba) członek, -kini rządu federalnego.

KIL – *Bundesrat (D, A)* – Rada Federalna, (izba parlamentu federalnego złożona z przedstawicieli landów wchodzących w skład federacji; 2. (CH) – rząd.

¹¹¹ *Bundesversammlung* według niektórych słowników uznawany jest za germanizm i helwetyzm:

(wspólne posiedzenie Rady Narodowej i Rady Federalnej)	(całość władzy ustawodawczej, która reprezentuje naród i kantony; Parlament Szwajcarii składający się z Rady Narodowej i Rady Kantonów)	(zgromadzenie, które wybiera prezydenta państwa)	MAR, WRU, ÖWB
Diebstahl im Rahmen einer kriminellen Vereinigung, wczesniej: Bandendiebstahl	Diebstahl als Mitglied einer Bande	Bandendiebstahl	WRU
Disziplinarstrafe	Disziplinarsanktion	Disziplinarstrafe	WRU
Einvernahme ¹¹² , Vernehmung, Einvernehmung, Einvernehmen	Einvernahme, Einvernehmen	Vernehmung, Verhör, Einvernehmen	DUD, VWB, MAR, WRU, ÖWB, WRW, PWN, PONS-Int
Exekution	Betreibung	Beitreibung, Pfändung, Zwangsvollstreckung (ZPO – Zivilprozessordnung – kodeks postępowania cywilnego)	DUD, VWB, MAR, WRU, ÖWB, PWN, PONS, PONS-Int
Exekutionsverfahren	Betreibungsverfahren	Beitreibungsverfahren, (Zwangsvollstreckungsverfahren (ZPO – Zivilprozessordnung – kodeks postępowania cywilnego))	VWB, MAR, WRU, ÖWB
Finanzstrafrecht	Steuerstrafrecht	Steuerstrafrecht	PONS-Int
Fremdenpolizei, Fremdenpolizeibehörde	Fremdenpolizei, Fremdenpolizeibehörde	Ausländeramt, Zentrale Ausländerbehörde	DUD, VWB, WRU, ÖWB
gefährlicher Rückfallstäter	gefährlicher Rückfalltäter	gefährlicher Rückfalltäter	WRU
Geldstrafe, Strafe	Geldstrafe, Busse, Geldbusse, Sanktion ¹¹³	Buße, Geldbuße, Bußgeld, Geldstrafe, Strafe	VWB
Geldwäscherei ¹¹⁴	Geldwäscherei	Geldwäsche	MAR

DUD – 1. Zgromadzenie parlamentarzystów i innych osób, którzy wybierają prezydenta Niemiec; 2. Parlament Konfederacji Szwajcarskiej.

PWN – (w Niemczech, Szwajcarii) Zgromadzenie Federalne.

PONS – Zgromadzenie Federalne (CH), Parlament Federalny.

¹¹² WRU – użycie językowe nie jest w Austrii jednolite i różni się zależnie od ustawy. W Austrii występują trzy określenia na przesłuchanie: *Vernehmung*, *Einvernehmung*, *Einvernahme*.

We wszystkich trzech kodeksach natomiast występuje pojęcie *Einvernehmen* – I.S.

¹¹³ Szwajcarski Kodeks karny, s. 1 art. 1

¹¹⁴ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Geldw%C3%A4sche> – 21.05.2016

Geldwäsche w Niemczech, Geldwäscherei w Austrii i Szwajcarii dotyczy nielegalnego pozyskiwania i przemywania pieniędzy.

Pons – CH – pranie brudnych pieniędzy.

Insolvenzverfahren ¹¹⁵	Konkursverfahren	Insolvenzverfahren ¹¹⁶	WRU
Jugendwohlfahrt			MAR, ÖWB
Jurisdiktionsnorm ¹¹⁷	Gerichtsverfassungsgesetz	Gerichtsverfassungsgesetz	MAR, WRU
Klaubholz ¹¹⁸			DUD, ÖWB, PONS
Krida ¹¹⁹	Konkursvergehen, Konkursverbrechen	Insolvenzstraftat, Insolvenzdelikt, Konkursvergehen, Konkursverbrechen, Konkursdelikt	DUD, VWB, MAR, ÖWB,
kridaträchtiges Handeln			MAR
Kurator, Vormund, Sachwalter	Vormund, Sachwalter	Vormund, Sachwalter, Betreuer	DUD, VWB, MAR, WRU, ÖWB
Land	Kanton, Ort, Staat, Stand	Land	VWB, PWN
Landeshymne ¹²⁰	Kantons hymne		DUD, VWB, MAR, ÖWB
Landesregierung, Stadt senat (Wiedeń)	Kantonsregierung, Regierungsrat, Staatsrat (zachodnia Szwajcaria), Standeskommission (wschodnia Szwajcaria)	Landesregierung, Senat (Berlin, Brema, Hamburg), Staatsregierung (Bawaria, Saksonia, Turyngia), Ministerrat (Nadrenia- Palatynat, Badenia- Wirtembergia)	VWB, ÖWB, PWN
Landtag, Gemeinderat (Wiedeń)	Kantonsrat, Landrat, Großer Rat	Landtag, Abgeordnetenhaus (Berlin), Bürgerschaft (Brema, Hamburg)	VWB, MAR, WRU, ÖWB, PONS

¹¹⁵ WRU – Pojęcie „Insolvenzverfahren” jest w austriackim prawie upadłościowym pojęciem nadrzędnym do dwóch rodzajów postępowań: *Sanierungsverfahren* (*postępowanie sanacyjne*) i *Konkursverfahren* (*postępowanie upadłościowe*). W niemieckim prawie nie ma takiego podziału, mowa jest wyłącznie o *Sanierung* (*sanacji, rewitalizacji*).

¹¹⁶ VWB – Insolvenzverfahren – Niemcy (D).

¹¹⁷ Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Jurisdiktionsnorm#cite_note-1 – 19.03.2016

Norma jurydykcyjna *Jurisdiktionsnorm* (JN) jest w Austrii ustawą, która określa działanie sądownictwa i kompetencje sądów powszechnych w sprawach cywilnych. Jest obok kodeksu postępowania cywilnego *Zivilprozessordnung* (ZPO) i kodeksu postępowania niespornego *Außerstreitgesetz* najważniejszym źródłem prawa w postępowaniach rozpoznawczych prawa cywilnego.

¹¹⁸ Pons – klauben (południowe Niemcy, A, CH) – 1. (zbierać) drewno.

¹¹⁹ <https://www.help.gv.at/Portal.Node/hlpd/public/content/99/Seite.991171.html> – 17.02.2017

Pod pojęciem *Krida* rozumiane jest oszukańcze bądź nieumyślne doprowadzenie do niewypłacalności przez dłużnika.

¹²⁰ VWB – *Landeshymne* w CH odpowiada terminowi *Bundeshymne* w A.

MAR – Hymne eines Bundeslandes, ÖVB – Hymne eines Bundeslandes.

Landzwang	brak ekwiwalentu ¹²¹	Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten, dawning: Landzwang	WRU
Masseverwalter, Insolvenzverwalter	Liquidator, Konkursverwalter	Insolvenzverwalter, Konkursverwalter	DUD, VWB, MAR, ÖWB
Maßnahmenvollzug (mit Freiheitsentziehung verbundene vorbeugende Maßnahmen)	Vollzug von Freiheitsstrafen/ Besondere Sicherheitsmassnahmen	Maßregelvollzug; Maßregeln der Besserung und Sicherung; Freiheitsentziehende Maßregeln	WRU
Mitwirkung am Selbstmord	Verleitung und Beihilfe zum Selbstmord	Förderung der Selbsttötung	WRU
mündige Minderjährige (pomiędzy 14 a 18 rokiem życia), Jugendliche	~ Jugendliche	~ Jugendliche (WRU – brak ekwiwalentu)	WRU
Nationalrat	Nationalrat, Grosse Kammer	Bundestag	DUD, VWB, MAR, WRU, ÖWB, WRW, PWN, PONS, PONS-Int, KIL
Nationalrat, Abgeordnete zum Nationalrat, Nationalratsabgeordnete	Nationalrat, Abgeordnete zum Nationalrat, Nationalratsabgeordnete	Bundestags-abgeordnete, Abgeordnete des Bundestages, Mitglied des Bundestages	DUD, VWB, WRU, PWN, OWB, PONS-Int
Nichtigkeitsbeschwerde (~ zur Wahrung des Gesetzes – MAR)			MAR, WRU
Notbetrug		brak ekwiwalentu	WRU
Oberster Gerichtshof	Bundesgericht	Bundesgerichtshof	VWB, MAR, WRU, ÖWB
Obsorge	elterliche Sorge	(elterliche) Sorge	VWB, MAR, WRU, ÖWB, PONS, PONS-Int
Präsident des Rechnungshofs,	Vorsteher der eidgenössischen	Präsident des	VWB

¹²¹ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Landzwang> – 15.03.2016

Najbardziej porównywalny jest art. 258 Szwajcarskiego Kodeksu Karnego – *Schreckung der Bevölkerung (straszenie ludności)*, według którego zagrożenie życia lub własności społeczeństwa znajduje się pod groźbą kary.

Rechnungshofspräsident	Finanzkontrolle	Rechnungshofs, Rechnungshofspräsident	
Raufhandel	Raufhandel	Beteiligung an einer Schlägerei	WRU
Rechnungshof	Eidgenössische Finanzkontrolle	Rechnungshof, Bundesrechnungshof	VWB, WRU, ÖWB
Rechtsirrtum ¹²²	Rechtsirrtum	Verbotsirrtum	WRU
Sanität	Sanität	Gesundheitsdienst, Sanitätstruppe, Ambulanzdienst	DUD, VWB, MAR, ÖWB, PONS-Int
Sanitätsdienst			VWB, ÖWB
Schadensgutmachung	Wiedergutmachung	Schadenswiedergutmachung	MAR
Schiedsrichter, Laienrichter, Schöffe, ehrenamtlicher Richter	Schiedsrichter, Friedensrichter, Laienrichter, Schöffe, ehrenamtlicher Richter	Schiedsrichter Laienrichter, Schöffe, ehrenamtlicher Richter	DUD, VWB, ÖWB, PWN HWB, PONS, KIL
Sicherheitspolizei		brak ekwiwalentu (w III Rzeszy Sicherheitspolizei było połączeniem Gestapo i Kripo)	MAR, WRU, ÖWB
Störung der Totenruhe	Störung des Totenfriedens	Störung der Totenruhe	VWB
strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten	Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden	Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen	WRU
strafbare Handlungen gegen die Ehre	strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim-oder Privatbereich	Beleidigung	WRU
strafbare Handlungen gegen die Freiheit	Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit	Straftaten gegen die persönliche Freiheit	WRU
strafbare Handlungen gegen die Sicherheit des Verkehrs mit Geld, Wertpapieren, Wertzeichen und unbaren Zahlungsmitteln	Fälschung von Geld, amtlichen Wertzeichen, amtlichen Zeichen, Mass und Gewicht	Geld- und Wertzeichenfälschung	WRU
strafbare Handlungen gegen die Zuverlässigkeit von Urkunden und Beweiszeichen	Urkundenfälschung	Urkundenfälschung	WRU
strafbare Handlungen gegen Ehe und Familie	Verbrechen und Vergehen gegen die Familie	Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie	WRU

¹²² <https://de.wikipedia.org/wiki/Verbotsirrtum> – 24.05.2016
<https://www.openthesaurus.de/synonyme/edit/30243> – 03.06.2016
Synonym do Verbotsirrtum – Rechtsirrtum (CH, A).

strafbare Handlungen gegen fremdes Vermögen	strafbare Handlungen gegen das Vermögen	Diebstahl und Unterschlagung; Raub und Erpressung; Begünstigung und Hehlerei; Betrug und Untreue	WRU
strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	Straftaten gegen das Leben; Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit	WRU
Suchtmittel	Betäubungsmittel	Betäubungsmittel	WRU
Totenruhe	Totenfrieden	Totenruhe	VWB
Tötung eines Kindes bei der Geburt	Kindestötung	brak ekwiwalentu	WRU
unbedingt	unbedingt	ohne Bewährung	DUD, MAR, ÖWB,
unmündige Minderjährige (pomiędzy 7. a 14. rokiem życia)	Kind	Kind ¹²³	WRU
Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher	stationäre therapeutische Massnahmen / Suchtbehandlung	Unterbringung in einer Entziehungsanstalt	WRU
Unterbringung in einer Anstalt für gefährliche Rückfallstäter	brak ekwiwalentu	Unterbringung in der Sicherungsverwahrung	WRU
Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnorme Rechtsbrecher	stationäre therapeutische Massnahmen/ Behandlung von psychischen Störungen	Unterbringung in einem psychiatrischen Krankenhaus	WRU
Unterlassung der Hilfeleistung	Unterlassung der Nothilfe	unterlassene Hilfeleistung	WRU
Unterschlagung, Veruntreuung	Veruntreuung	Unterschlagung	WRU
Untreue	Veruntreuung	Untreue	WRU
Verbotsgesetz		brak ekwiwalentu ¹²⁴	DUD, WRU
Verfassungsgerichtshof ¹²⁵	W Szwajcarii nie istnieje Trybunał Konstytucyjny na szczeblu federalnym	Bundesverfassungsgericht	DUD, VWB, MAR, WRU, ÖWB
Verjährung der Strafbarkeit	Verjährung	Verjährung	WRU
Verletzung der Privatsphäre und bestimmter Berufsgeheimnisse	strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- und Privatbereich	Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs	WRU
Verletzung des Briefgeheimnisses und Unterdrückung von Briefen; Verletzung des Telekommunikationsgeheimnisses	Verletzung des Schriftgeheimnisses; Missbrauch einer Fernmeldeanlage	Verletzung des Post- oder Fernmeldegeheimnisses	WRU
Verwaltungsgerichtshof ¹²⁶	Bundesverwaltungsgericht	Bundesverwaltungsgericht	DUD,

¹²³ Schuldunfähigkeit des Kindes (prawo cywilne).

¹²⁴ WRU – w prawie niemieckim nie ma jednej, głównej ustawy o zakazie narodowego socjalizmu, istnieje natomiast wiele różnych ustaw o odszkodowaniach i sankcjach wobec nazizmu.

¹²⁵ DUD – Trybunał Konstytucyjny (w Austrii i w niektórych landach niemieckich).

			VWB, MAR, ÖWB
Vollzugsklausel ¹²⁷			MAR
vorbeugende Maßnahmen	Präventivmaßnahmen	Präventivmaßnahmen	WRU
Wahleltern, Pflegeeltern	Adoptiveltern, Eltern	Adoptiveltern, Eltern, Pflegeeltern	DUD, WRU, ÖWB
Wahlkind, Pflegekind	Adoptivkind, Kind	Adoptivkind, Kind, Pflegekind	DUD, WRU, ÖWB,
widerrechtlicher Zugriff auf ein Computersystem; missbräuchliches Abfangen von Daten; betrügerischer Datenverarbeitungsmissbrauch	betrügerischer Missbrauch einer Datenverarbeitungsanlage; unbefugte Datenbeschaffung	Ausspähen von Daten	WRU
zeitliche Freiheitsstrafe	zeitige Freiheitsstrafe	zeitige Freiheitsstrafe	WRU

Zródło: opracowanie własne.

Tab. 22. Austriacyzmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie karnym niemieckim i Kodeksie karnym szwajcarskim

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
Aufsichtsrat	Verwaltungsrat	Aufsichtsrat	VWB, ÖWB
Ausschuss (Ausschuss des Nationalrates)	Kommission	Ausschuss (Ausschuss des Bundestages)	VWB, WRU
eidesstattliche / eidestättige Erklärung / Versicherung an Eides statt	eidestättliche Erklärung	eidestättliche Versicherung / Versicherung an Eides statt	DUD, WRU
Einreichungsfrist, Einreichungstermin	Eingabefrist, Einreichungsfrist, Eingabetermin, Einreichungstermin	Einreichungsfrist, Einreichungstermin	VWB
Fahne/ Flagge der Republik Österreich, Bundesflagge	Schweizerfahne/ Fahne der Schweiz/ Wappen der Schweiz ¹²⁸	Bundesflagge	WRU
Familienbeihilfe, Kinderbeihilfe	Familienzulage, Kinderzulage	Kindergeld	VWB, MAR, WRU, ÖWB

¹²⁶ DUD – 1. Wyższy Sąd Administracyjny (w Badenii-Wirtembergii, Bawarii i Hessen); 2. (Austria) Najwyższy Sąd odpowiedzialny za akty administracyjne.

¹²⁷ MAR – *Vollzugsklauseln (Postanowienie końcowe)* – w ustawodawstwie austriackim na końcu ustawy znajduje się regulacja, która powierza wykonanie danej ustawy jednemu lub więcej organom.

¹²⁸ Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Fahne_und_Wappen_der_Schweiz – 12.04.2016. Flaga i godło Szwajcarii przedstawiają biały krzyż na czerwonym tle. W niemieckojęzycznej Szwajcarii nie używa się terminu *Flagge* na określenie flagi, lecz stosuje się określenie *Schweizerfahne (flaga Szwajcarii)*.

Fleischhauer ¹²⁹ , Fleischhacker (Austria wschodnia), Fleischer, Metzger (Austria zachodnia)	Fleischschauer, Metzger	Fleischer (północne/środkowe Niemcy), Metzger (środkowo-zachodnie Niemcy), Schlachter (północne/środkowo-zachodnie Niemcy)	DUD, VWB, ÖWB, PONS-Int
Identitätsausweis ¹³⁰ , Personalausweis, wcześniej: Identitätskarte ¹³¹	Identitätskarte	Personalausweis	DUD, ÖWB, WRW
Matrik, Matrikel, Matrikelbuch, Zentrales Personenstandsregister	Zivilstandsregister, Personenstandsregister	Personenstandsregister	VWB
Mietzins ¹³² , (Wohnungs)miete	Mietzins, (Wohnungs)miete	(Wohnungs)miete Mietzins (środkowowschodnie/ południowowschodnie / południowe Niemcy) ¹³³	DUD, WRU, ÖWB, PWN, PONS-Int
Minister, Bundesminister	Bundesrat, Departementschef, Departementsvorsteher	Minister, Bundesminister	VWB, ÖWB
Obligationenrecht ¹³⁴	Obligationenrecht ¹³⁵	Schuldrecht	VWB
Personalausweis, Identitätsausweis	Identitätskarte	Personalausweis	VWB, ÖWB
Rundfunk	Radio und Fernsehen	Rundfunk	VWB, ÖWB
Spital, Krankenhaus	Spital	Krankenhaus	DUD, VWB, ÖWB, PWN, PONS, PONS-Int
Strafregisterbescheinigung	Sonderprivatauszug	Führungszeugnis	VWB, MAR, WRU
Typenschein, Zulassungsbescheinigung Teil II	Fahrzeugausweis	Fahrzeugbrief, Zulassungsbescheinigung Teil II	VWB, MAR, ÖWB
Veranlagung			VWB, DUD, MAR, ÖVB

¹²⁹ DUD, VWB, PONS-Int.

¹³⁰ DUD – (szczególnie A): dowód osobisty obowiązujący podczas czasu okupacji w latach 1945-1955.

¹³¹ DUD (A, wcześniej CH): dowód osobisty.

¹³² DUD – (południowe D; A, CH);

PWN – (południowe D; A, CH).

¹³³ VWB (środkowy wschód/południowy wschód);

DUD – (południowe D).

¹³⁴ DUD-CH, s.52 *Obligationenrecht (OR)* – przepisy prawa zobowiązaniowego, stosunków umownych, prawa spółek handlowych i prawa papierów wartościowych.

¹³⁵ VWB.

Veranlagungszeitraum	Steuerperiode	Veranlagungszeitraum	VWB
Zulassungsbescheinigung Teil I, Zulassung Zulassungsschein (przestarzałe – MAR)	Fahrzeugausweis ¹³⁶	Zulassungsbescheinigung Teil I, Fahrzeugsschein, Kraftfahrzeugschein, Kraftfahrzeugzulassung	MAR

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 23. Austriacyzmy nieskodyfikowane

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
Abschöpfung der Bereicherung			
Amtsgewalt	brak ekwiwalentu	brak ekwiwalentu, wcześniej: Amtsmissbrauch ¹³⁷	
Amtsverlust	Amtsunfähigkeit	Amtsunfähigkeit	Internet ¹³⁸
Anbahnung von Sexualkontakten zu Unmündigen			
Anrechnung der Vorhaft			
Arbeiter-Abfertigungsgesetz			
Arbeitshausgesetz (dawniej)			
Ärztegesetz	brak ekwiwalentu ¹³⁹	Bundesärzteordnung	
Aufschub des Vollzugs der Freiheitsstrafe	Aufschub des Vollzugs der Freiheitsstrafe	Strafaussetzung	
Auskundschaftung eines Geschäfts- oder Betriebsheimnisses zugunsten Auslands			
Bauarbeiter-Urlaubs und Abfertigungsgesetz			
bedingte Nachsicht bei Zusammentreffen mehrerer Strafen			
bedingte Nachsicht der Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher			

¹³⁶ http://www.hallo-schweiz.ch/CH_20d_auto_doks.htm – 08.05.2016

Szwajcaria posiada wyłącznie jeden dokument dotyczący pojazdu: *Fahrzeugausweis*. Stanowi on dowód, że pojazd został dopuszczony do ruchu i na podstawie zamieszczonych tam danych możliwa jest bezsprzeczna identyfikacja pojazdu. Szwajcarski *Fahrzeugausweis* zastępuje niemiecki *Fahrzeugschein* i *Fahrzeugschein*. Niemiecki *Fahrzeugschein* jest przy rejestracji odsyłany do urzędu, który go wystawia, natomiast *Fahrzeugschein* otrzymuje się ostepłowany z powrotem, zazwyczaj dolna krawędź jest obcięta, aby można było odczytać dane techniczne.

¹³⁷ Wikipedia [https://de.wikipedia.org/wiki/Amtsmissbrauch_\(Deutschland\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Amtsmissbrauch_(Deutschland)) – 18.03.2016

Niemiecki kodeks karny określał poszczególne przestępstwa urzędnicze w paragrafach §§ 174b i 258a StGB, a także w rozdziale trzydziestym (§§ 331-358 StGB).

¹³⁸ http://universal_lexikon.deacademic.com/205659/Amtsverlust

¹³⁹ *Rechtliche Grundlagen im medizinischen Alltag* (2013), s. 11: W ostatnich latach wydano liczne ustawy, które odnoszą się do osób w zawodach medycznych. W taki sposób powstały: *Fortpflanzungsmedizinergesetz* (2002) (*ustawa o prokreacji*), *das Sterilisationsgesetz* (2005) (*ustawa o sterylizacji*), *das Transplantationsgesetz* (2007) (*ustawa transplantacyjna*), jak też i *Bundesgesetz über genetische Untersuchungen* (2007) (*federalna ustawa o badaniach genetycznych*).

bedingte Nachsicht von vorbeugenden Maßnahmen			
Befehls- und Zwangsgewalt ¹⁴⁰			
Befriedigungsausfall			
besonders geschützte Urkunde ¹⁴¹			
Beweisaussage	Beweisaussage		
Bundesabgabenordnung		Gesetz über die Finanzverwaltung	
Bundesgesetz über Aufgaben und Organisation des auswärtigen Dienstes - Statut			
Bundesgesetz über die Einräumung von Privilegien und Immunitäten an internationale Organisationen			
Dauerfolge			
Ehegesetz	Eherecht	Ehegesetz	
Ehetäuschung	brak ekwiwalentu	brak ekwiwalentu	
entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher			
Entwöhnungsbehandlung	Suchtbehandlung	Entziehungskur	
Ermittlungsbefugnisse der Finanzstraf- und Abgabenbehörden und ihrer Organe zur Verfolgung des Sozialbetruges			
erpresserische Entführung			
Erschwerungsgründe	erschwerende Umstände	erschwerende Umstände	
Exekutionsverbrechen	Betreibungsverbrechen	Beitreibungsverbrechen	
falsche Beweisaussage	falsche Beweisaussage	falsche uneidliche Aussage	
Finanzstraf- und Abgabenbehörde			
Finanzstrafgesetz			
Finanzverfassungsgesetz			
Fremdenpolizeigesetz ¹⁴² , Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz	Ausländergesetz	Aufenthaltsgesetz, Ausländergesetz (dawniej)	
Gebührengesetz ¹⁴³			
Gehaltskassengesetz			
Gemeingefährungsdelikte			

¹⁴⁰ Wikipedia:

https://de.wikipedia.org/wiki/Akt_der_unmittelbaren_verwaltungsbeh%C3%B6rdlichen_Befehls-_und_Zwangsgewalt – 15.03.2016

Określenie używane w Austrii.

¹⁴¹ Fälschung/przyjęcie/przekazanie szczególnie chronionych dokumentów.

¹⁴² Wikipedia: https://de.wikipedia.org/wiki/Illegaler_Grenz%C3%BCbertritt – 15.03.2016

http://www.bmi.gv.at/cms/bmi_niederlassung/ – 26.05.2016

Das Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz (NAG) (ustawa o cudzoziemcach) dotyczy cudzoziemców, którzy przebywają na terenie kraju powyżej sześciu miesięcy. Pobyt poniżej sześciu miesięcy określa *Fremdenpolizeigesetz (FPG) (ustawa o cudzoziemcach)*.

¹⁴³ Wikipedia: https://de.wikipedia.org/wiki/Gebührengesetz_1957 – 19.03.2016

Gebührengesetz 1957 (GebG) (ustawa o opłatach) jest ustawą austriacką i ustala opłaty oraz obowiązek ich uiszczania.

gerichtliche Aufsicht	gerichtliche Kontrolle	gerichtliche Kontrolle	
geschlechtliche Nötigung	sexuelle Nötigung	sexuelle Nötigung	
gesetzlich berufliche Vertretung			
Gewaltschutzgesetz	Gewaltschutzgesetz	Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen, krócej: Gewaltschutzgesetz	
Herbeiführung unzüchtigen Verkehrs			
Insolvenzverwalter ¹⁴⁴ , Masseverwalter	Liquidator, Konkursverwalter	Insolvenzverwalter, Konkursverwalter	
Jugendgerichtsgesetz	Jugendstrafgesetz, Jugendstrafprozessordnung	Jugendgerichtsgesetz	
Jugendwohlfahrtsträger			
Konfliktregler			
Krankenpflegefachdienst			
Landesrechnungshof	brak ekwiwalentu (występuje jedynie w kantonie Genewskim i Vaud)	Landesrechnungshof	
Leiter eines Landesrechnungshofs		Leiter eines Landesrechnungshofs	
Militärstrafgesetz	Militärstrafgesetz	Wehrstrafgesetz	
Missbrauch eines Autoritätsverhältnisses			
Partnerschaftstäuschung			
pharmazeutische Gehaltskasse für Österreich ¹⁴⁵			
pornographische Darstellung Minderjähriger	Pornografie	Jugendpornografie	
Rückfallstäter	Rückfälliger, Rückfalltäter	Rückfalltäter	ÖWB
Sanitätshilfsdienst			
Schlagkraft des Bundesheeres	Schlagkraft der Schweizer Armee	Schlagkraft der Bundeswehr	
Schlepperei ¹⁴⁶			
Sicherheitspolizeigesetz			ÖWB
Sozialbetrug			
Störung der Totenruhe	Störung des Totenfriedens	Störung der Totenruhe	
strafbare Handlungen gegen den öffentlichen Frieden	Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden	Straftaten gegen die öffentliche Ordnung	
strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität und Selbstbestimmung	strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität	Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung	
Strafbemessung	Strafzumessung	Strafzumessung	

¹⁴⁴ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Insolvenzverwalter> – 21.05.2016

Insolvenzverwalter (syndyk) w Niemczech i w Austrii, a *Konkursverwalter (syndyk)* w Szwajcarii lub także *Gesamtvollstreckungsverwalter (Kontraktor – przestarzałe)* jest powoływany przez sąd upadłościowy na początku postępowania upadłościowego.

¹⁴⁵ <http://www.gehaltskasse.at/>

¹⁴⁶ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Schlepperei> - 15.03.2016

Pojęciem *Schlepperei (przemyt)* określa się w austriackim prawie bezprawny wjazd lub przejazd przez kraj należący do Unii Europejskiej lub do krajów sąsiadujących z Austrią z zamiarem wzbogacenia się.

Strafprozessreformgesetz			
Strafschärfung bei Rückfall			
Strafvollzugsanpassungs- gesetz ¹⁴⁷			
Strafvollzugsgesetz ¹⁴⁸			
Studienförderungsgesetz			
Suchtmittelgesetz, dawniej: Suchtgiftgesetz	Betäubungsmittelgesetz	Betäubungsmittelgesetz	
Tatfolgenausgleich			
Tilgungsgesetz			
Unterbringungsgesetz		Psychisch-Kranken-Gesetz, Unterbringungsgesetz	
Unzucht mit Tieren		sexueller Missbrauch von Tieren	
verbotene Intervention ¹⁴⁹			
Verfolgung des Sozialbetruges			
Verfolgungsantrag			
Vernachlässigung der Pflege, Erziehung oder Beaufsichtigung	Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	
Vollzugsgericht			
Vorhaft			
vormundschafts- oder pflugschaftsbehördliche oder jugendwohlfahrtsrechtliche Verfügung			
Vorteilzuwendung	Vorteilzuwendung	Vorteilsgewährung	
Wahl des Bundespräsidenten		Wahl des Bundespräsidenten	
Wehrmittelsabotage			
Zuführen zur Prostitution	Zuführen zur Prostitution		
Zusatzstrafe	Zusatzstrafe	Nebenstrafe	

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 24. Austriacyzmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim i szwajcarskim

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
Finanzstrafrecht	Steuerstrafrecht	Steuerstrafrecht	
klinisch-forensische Ambulanz		forensische Ambulanz	
Organtransplantationsgesetz	Transplantationsgesetz	Transplantationsgesetz	

¹⁴⁷ Wikipedia [https://de.wikipedia.org/wiki/Strafvollzugsgesetz_\(%C3%96sterreich\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Strafvollzugsgesetz_(%C3%96sterreich)) – 19.03.2016
Strafvollzugsanpassungsgesetz (ustawa o dostosowaniu wykonania kary) była największą zmianą w *Strafvollzugsgesetz (ustawie o wykonaniu kary)*. Została wprowadzona 11 lipca 1974 i dostosowała przepisy ustawy o wykonaniu kary do nowego kodeksu karnego. Dom pracy przymusowej został przekształcony w zakład dla niebezpiecznych recydywistów.

¹⁴⁸ Wikipedia [https://de.wikipedia.org/wiki/Strafvollzugsgesetz_\(%C3%96sterreich\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Strafvollzugsgesetz_(%C3%96sterreich)) – 19.03.2016

Das Strafvollzugsgesetz (StVG) ustawa o wykonaniu kary w Austrii.

¹⁴⁹ <http://www.strafverteidiger-wien.at/strafverteidiger-anwalt-wien-oesterreich/bestechung-korruption-amtsmissbrauch.html> – 18.03.2016

Telekommunikationsgesetz	Fernmeldegesetz	Telekommunikationsgesetz	
--------------------------	-----------------	--------------------------	--

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 25. Austriacyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)	ZGB (Zivilgesetzbuch)	BGB (Bürgerliches Gesetzbuch)	VWB, MAR, ÖWB, PWN
BGBI (Bundesgesetzblatt)	BBI (Bundesblatt)	BGBI (Bundesgesetzblatt)	DUD, VWB, ÖWB
BV (Bundesverfassung)	BV (Bundesverfassung)	GG (Grundgesetz)	VWB, PWN
JN (Jurisdiktionsnorm)	GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	WRU
OGH (Oberster Gerichtshof)	BG (Bundesgericht)	BGH (Bundesgerichtshof)	VWB, MAR, ÖWB
VfGH (Verfassungsgerichtshof)	W Szwajcarii nie istnieje Trybunał Konstytucyjny na szczeblu federalnym	BVerfG (Bundesverfassungsgericht)	VWB, MAR, WRU, ÖWB
VwGH / VGH (Verwaltungsgerichtshof)		BVerwG (Bundesverwaltungsgericht)	VWB, ÖWB

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 26. Austriacyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim i szwajcarskim

Brak skrótów i skrótowców austriacyzmów skodyfikowanych, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie niemieckim i szwajcarskim.

Tab. 27. Austriacyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
(UbG) Unterbringungsgesetz		(PsychKG) Psychisch-Kranken-Gesetz, (UnterbrG) Unterbringungsgesetz	
ArbAbfG (Arbeiter-Abfertigungsgesetz)			
ÄrzteG (Ärztegesetz)		BÄO (Bundesärzteordnung)	
BAO (Bundesabgabenordnung)		FVG (Gesetz über die Finanzverwaltung)	
BUAG (Bauarbeiter-Urlaubs- und Abfertigungsgesetz)			
BUAK (Bauarbeiter-Urlaubs- und Abfertigungskasse)			

F-VG (Finanzverfassungsgesetz)			
FinStrG (Finanzstrafgesetz)			
FPG (Fremdenpolizeigesetz), NAG (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz)	AuG (Ausländergesetz)	AufenthG (Aufenthaltsgesetz)	
GebG (Gebührengesetz)			
GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	GewSchG (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen krócej: Gewaltschutzgesetz)	
GKaG (Gehaltskassengesetz)			
MilStG (Militärstrafgesetz)	MStG (Militärstrafgesetz)	WStG (Wehrstrafgesetz)	
NAG (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz), FPG (Fremdenpolizeigesetz)	AuG (Ausländergesetz)	AufenthG (Aufenthaltsgesetz)	
OTPG (Organtransplantations- gesetz)	TPG (Transplantationsgesetz)	TPG (Transplantations- gesetz)	
SMG (Suchtmittelgesetz)	BetmG (Betäubungsmittel- gesetz)	BtMG (Betäubungsmittel- gesetz)	
StudFG (Studienförderungsgesetz)			
StVG (Strafvollzugsgesetz)			
TilgG (Tilgungsgesetz)			

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 28. Austriacyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim i szwajcarskim

Wariant A	Wariant CH	Wariant D	Kod.
BFA (Bundesamt für Fremdwesen und Asyl)	BFF (Bundesamt für Flüchtlingen)	BAMF (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)	
BoerseG (Börsengesetz)	BEHG (Börsengesetz)	BörsG (Börsengesetz)	
BSFG (Bundes- Sportförderungsgesetz)	SpoFöG (Sportförderungsgesetz)	SportFG (Sportförderungsgesetz)	
GTG (Gentechnikgesetz)	GTG (Gentechnikgesetz)	GenTG (Gentechnikgesetz)	
IG-L (Immissionsschutzgesetz- Luft)		BlmSchG (Bundesimmissions- schutzgesetz)	
KG (Kommanditgesellschaft)	KommG (Kommanditgesellschaft)	KG (Kommanditgesellschaft)	ÖWB
OG (Offene Gesellschaft)	KollG (Kollektivgesellschaft)	OHG oder oHG (Offene Handelsgesellschaft)	
SPG (Sicherheitspolizeigesetz)			
WaffG (Waffengesetz)	WG (Waffengesetz)	WaffG (Waffengesetz)	

Źródło: opracowanie własne.

3.8. Wnioski z analizy austriackiego Kodeksu karnego

W rozdziale tym przedstawimy wyniki naszej pracy, bazując na Kodeksie karnym Austrii i porównując go z kodeksami karnymi Szwajcarii i Niemiec. W ten sposób usystematyzujemy zebrane przykłady, ustalając dla nich pewną klasyfikację, według której przebiegała analiza. Podobnie jak w przypadku klasyfikacji przeprowadzonej po analizie Kodeksu karnego Niemiec, w Kodeksie karnym Austrii zastosowaliśmy te same kryteria grupowań, wychodząc tym razem od terminów austriackich i na ich podstawie przypisując do danej grupy. Tak więc podział przebiega następująco:

- I. Odmienna motywacja rzeczowników jednoskładnikowych
 - *Krida (A) - Konkursvergehen, Konkursverbrechen (CH) – Insolvenzstraftat, Insolvenzdelikt, Konkursvergehen, Konkursverbrechen, Konkursdelikt (D)*;
 - *Obsorge (A) – elterliche Sorge (CH) – (elterliche) Sorge (D)*.

Grupa różnic rzeczowników jednoskładnikowych w analizie Kodeksu austriackiego stanowi najmniej liczną grupę. Powyższe terminy *Krida* i *Obsorge* są specyficzne dla odmiany austriackiej. Są to rzeczowniki proste, tymczasem ich odpowiedniki niemieckie czy szwajcarskie to w przypadku terminu *Krida* rzeczowniki złożone *Konkursvergehen, Konkursverbrechen (CH) – Insolvenzstraftat, Insolvenzdelikt, Konkursvergehen, Konkursverbrechen, Konkursdelikt (D)*, a ekwiwalentem *Obsorge* w Szwajcarii i Niemczech jest wyrażenie złożone z przymotnika i rzeczownika, chociaż w Niemczech stosuje się także sam rzeczownik: *elterliche Sorge (CH) – (elterliche) Sorge (D)*.

- II. Odmienna motywacja rzeczowników dwuskładnikowych
 - *Exekutionsverfahren (A) – Betreibungsverfahren (CH) – Beitreibungsverfahren (D)*;
 - *Geldwäscherei (A) – Geldwäscherei (CH) – Geldwäsche (D)*;
 - *Masseverwalter, Insolvenzverwalter (A) – Liquidator, Konkursverwalter (CH) – Insolvenzverwalter, Konkursverwalter (D)*;
 - *Amtsverlust (A) – Amtsunfähigkeit (CH) – Amtsunfähigkeit (D)*;
 - *Ärztegesetz (A) – brak ekwiwalentu (CH) – Bundesärzteordnung (D)*;
 - *Entwöhnungsbehandlung (A) – Suchtbehandlung (CH) – Entziehungskur (D)*.

W rzeczownikach dwuskładnikowych może zmieniać się jeden człon lub dwa. Zmiana pierwszego członu następuje w *Exekutionsverfahren (postępowanie dotyczące ściągania*

należności), ponieważ w Szwajcarii i Niemczech drugi człon pozostaje bez zmian (Verfahren), różni się natomiast pierwszy element – *Betreibungsverfahren (CH)* – *Beitreibungsverfahren (D)*. Podobnie jest z *syndykiem masy upadłości*. Typowy termin dla Austrii to *Masseverwalter* (używa się także terminu *Insolvenzverwalter*). W Szwajcarii jest to *Konkursverwalter* (lub też *Liquidator*), a w Niemczech *Insolvenzverwalter*, *Konkursverwalter*.

Zmianie ulec może jednakże drugi element rzeczownika złożonego, np. *Amtsverlust (A)* – *Amtsunfähigkeit (CH)* – *Amtsunfähigkeit (D)* lub oba składniki *Entwöhnungsbehandlung (A)* – *Suchtbehandlung (CH)* – *Entziehungskur (D)*.

III. Odmienna motywacja rzeczowników wieloskładnikowych

- *Jugendgerichtsgesetz (A)* – *Jugendstrafgesetz, Jugendstrafprozessordnung (CH)* – *Jugendgerichtsgesetz (D)*;
- *Suchtmittelgesetz (A)* – *Betäubungsmittelgesetz (CH)* – *Betäubungsmittelgesetz (D)*;
- *Finanzstrafrecht (A)* – *Steuerstrafrecht (CH)* – *Steuerstrafrecht (D)*;
- *Organtransplantationsgesetz (A)* – *Transplantationsgesetz (CH)* – *Transplantationsgesetz (D)*.

W rzeczownikach wieloskładnikowych może się zmienić każdy z członów. Prawo karne podatkowe w Austrii posiada inną motywację niż w Szwajcarii czy Niemczech, ponieważ w Austrii nacisk położony jest ogólnie na finanse – *Finanzstrafrecht: Finanz (finanse) + Straf* (od *Strafe – kara*) + *Recht (prawo)*, podczas gdy we Szwajcarii czy Niemczech w nazwie są podatki *Steuerstrafrecht: Steuer (podatek) + Straf* (od *Strafe – kara*) + *Recht (prawo)*.

Ustawa transplantacyjna brzmi tak samo w Szwajcarii czy Niemczech i jest określona za pomocą rzeczownika złożonego z dwóch członów *Transplantation (transplantacja) + s + Gesetz (ustawa)*, w Austrii jednakże rzeczownik ten składa się z trzech elementów, ponieważ jest doprecyzowany rzeczownikiem *Organ (organ)*: *Organ (organ) + Transplantation (transplantacja) + s + Gesetz (ustawa)*.

IV. Odmienna motywacja skupień terminologicznych

- *betrügerische Krida (A)* – *betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs (CH)* – *betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs (D)*;

- *gerichtliche Aufsicht (A) – gerichtliche Kontrolle (CH) – gerichtliche Kontrolle (D)*;
- *geschlechtliche Nötigung (A) – sexuelle Nötigung (CH) – sexuelle Nötigung (D)*.

Grupę tę tworzą wyrażenia, które posiadają inną motywację, tzn. różnią się jednym z elementów składających się na dane wyrażenie, np. przymiotnikiem lub rzeczownikiem. Jak już wcześniej zostało wspomniane, *Krida (upadłość, niewypłacalność)* to termin specyficzny dla odmiany austriackiej, który często pojawia się w towarzystwie przymiotnika *betrügerisch (oszukańczy)*. Przymiotnik ten jest równie często stosowany w innych ośrodkach niemieckich, jednakże w otoczeniu typowego rzeczownika dla danej odmiany: *betrügerische Krida (A) – betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs (CH) – betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs (D)*.

Przykładem użycia innego rzeczownika jest także wyrażenie *dozór sądowy*, w Austrii jest to *gerichtliche Aufsicht (dozór)*, podczas gdy w Niemczech i Szwajcarii to *gerichtliche Kontrolle (kontrola)*. Z kolei różnica w użyciu przymiotnika widoczna jest w wyrażeniu *zmuszanie do czynności seksualnych – geschlechtliche Nötigung (A) – sexuelle Nötigung (CH) – sexuelle Nötigung (D)*. Motywacją odmiany austriackiej jest wykorzystywanie *plciowe/seksualne*, odmiana niemiecka i szwajcarska posługują się internacjonalizmem – terminem *seksualny* (wykorzystywanie seksualne).

V. Różnice w strukturze skupień terminologicznych

- *Landzwang (A) – brak ekwiwalentu (CH) – Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten (D)*;
- *Tötung eines Kindes bei der Geburt (A) – Kindestötung (CH) – brak ekwiwalentu (D)*;
- *Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher (A) - stationäre therapeutische Massnahmen./ Suchtbehandlung (CH) - Unterbringung in einer Entziehungsanstalt (D)*;
- *Verjährung der Strafbarkeit (A) – Verjährung (CH) – Verjährung (D)*;
- *Verletzung der Privatsphäre und bestimmter Berufsgeheimnisse (A) – strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- und Privatbereich (CH) – Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs (D)*;
- *vorbeugende Maßnahmen (A) – Präventivmaßnahmen (CH) – Präventivmaßnahmen (D)*;

- *Erschwerungsgründe (A) – erschwerende Umstände (CH) – erschwerende Umstände (D)*;
- *mündige Minderjährige (A) – brak ekwiwalentu (CH) – ~Jugendliche (D)*;
- *pornographische Darstellung Minderjähriger (A) – Pornografie (CH) – Jugendpornografie (D)*;
- *Rückfallstäter (A) – Rückfälliger, Rückfalltäter (CH) – Rückfalltäter (D)*;
- *Vernachlässigung der Pflege, Erziehung oder Beaufsichtigung (A) – Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht (CH) – Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht (D)*.

Różnice w strukturze potrafią być bardzo różnorodne. Różnorodność ta łatwo da się zaobserwować na następującym przykładzie: *Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher (umieszczenie w zakładzie odwykowym sprawców wymagających leczenia odwykowego) (A)*. Przepis ten w Kodeksie szwajcarskim można znaleźć pod nazwą: *stationäre therapeutische Massnahmen/ Suchtbehandlung (CH)*, a w Kodeksie niemieckim *Unterbringung in einer Entziehungsanstalt (D)*. Jak widać, wyrażenie z austriackiego kodeksu jest bardziej kompleksowe niż z Kodeksu szwajcarskiego czy niemieckiego. W Niemczech zostało pominięte całe wyrażenie – *sprawców wymagających leczenia odwykowego*. Artykuł ten jest bardzo zwięzły – *umieszczenie w zakładzie odwykowym*. W Szwajcarii natomiast wyrażenie to jest ujęte w zupełnie inny sposób i jest tłumaczone jako *środki zabezpieczające/ odwyk*.

Środki zapobiegawcze w austriackim Kodeksie to *vorbeugende Maßnahmen, złożone z przymiotnika + rzeczownika*, podczas gdy w Szwajcarii i Niemczech są one określane za pomocą jednego rzeczownika złożonego *Präventivmaßnahmen*.

Wyrażenia często różnią się między sobą strukturą, ale mogą także różnić się zakresem semantycznym. W Austrii i Niemczech od razu na podstawie wyrazów użytych w artykule dotyczącym pornografii wiadomo, że artykuły te odnoszą się do osób niepełnoletnich, ponieważ użyto terminów *Minderjährige (niepełnoletni) (A)* i *Jugend (młodzież) (D)*: *pornographische Darstellung Minderjähriger (A) – Pornografie (CH) – Jugendpornografie (D)*. Treści artykułu o pornografii w Kodeksie szwajcarskim również odnosi się do osób nieletnich, jednakże po samym tytule nie można tego wywnioskować. Za to można zauważyć, że wyrażenia te różnią się strukturą: *pornographische Darstellung Minderjähriger (A)* – przymiotnik + rzeczownik + rzeczownik w dopełniaczu, *Pornografie*

(CH) – rzeczownik prosty, *Jugendpornografie* (D) – rzeczownik + rzeczownik, czyli rzeczownik złożony.

VI. Różnice semantyczne

- *Bundesrat* (1. rada federalna, rząd federalny 2. członek rządu federalnego) (A);
- *Bundesrat* (1. rząd federalny 2. minister federalny) (CH);
- *Bundesrat* (Rada Federalna) (D).

Grupa różnic semantycznych obejmuje terminy, które mają taką samą budowę, więc powinny mieć także takie samo znaczenie, jednak jest to złudne podobieństwo. Przykład *Bundesrat* pokazuje, że jego znaczenie różnie się zależy od ośrodka, w którym się go używa. Wynika z tego, że wiedza o odmianach języka niemieckiego w zawodzie tłumacza jest szczególnie istotna, ponieważ jej brak może spowodować błędy w tłumaczeniu.

VII. Skróty i skrótowce

- *GewSchG* (*Gewaltschutzgesetz*) (A) – *GewSchG* (*Gewaltschutzgesetz*) (CH) – *GewSchG* (*Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen*, krócej: *Gewaltschutzgesetz*) (D);
- *JN* (*Jurisdiktionsnorm*) (A) – *GVG* (*Gerichtsverfassungsgesetz*) (CH) – *GVG* (*Gerichtsverfassungsgesetz*) (D);
- *BV* (*Bundesverfassung*) (A) – *BV* (*Bundesverfassung*) (CH) – *GG* (*Grundgesetz*) (D);
- (*UbG*) *Unterbringungsgesetz* (A) – brak ekwiwalentu (CH) – (*PsychKG*) *Psychisch-Kranken-Gesetz*, (*UnterbrG*) *Unterbringungsgesetz* (D);
- *ÄrzteG* (*Ärztegesetz*) (A) – brak ekwiwalentu (CH) – *BÄO* (*Bundesärzteordnung*).

Skróty i skrótowce powodują niejednokrotnie utrudnienia w tłumaczeniach tekstów prawnych. Zdarza się, że dana ustawa czy dany termin jest taki sam i ma taki sam skrót we wszystkich odmianach, ale często terminy te różnią się między sobą, a co za tym idzie, różnią się także ich skróty, np. *JN* (*Jurisdiktionsnorm*) w Austrii i *GVG* (*Gerichtsverfassungsgesetz*) w Szwajcarii i Niemczech. Najbardziej mylne okazuje się istnienie takiego samego pojęcia w dwóch lub trzech odmianach, co wcale nie oznacza istnienia takiego samego skrótu, co dostrzec można na podstawie ustawy o umieszczeniu osób w zakładzie psychiatrycznym – (*UbG*) *Unterbringungsgesetz* (A) – brak ekwiwalentu (CH) – (*PsychKG*) *Psychisch-Kranken-Gesetz* lub (*UnterbrG*) *Unterbringungsgesetz* (D).

W Austrii i Niemczech występuje ustawa pod tą samą nazwą *Unterbringungsgesetz*, jednakże jej skrót w obu tych centrach różni się.

Powyższe kryteria pozwoliły ujednolicić i posegregować różnice między odmianami języka niemieckiego, wychodząc od terminu austriackiego. Część pojęć jednakże jest typowa dla odmiany austriackiej lub też nie ma swojego ekwiwalentu w Kodeksie niemieckim czy szwajcarskim. Pojęcia te znajdują się w tabelach w części analitycznej bez podanych odpowiedników w pozostałych dwóch odmianach.

3.9. Szwajcarski Kodeks karny

Szwajcarski Kodeks karny został sporządzony 21 grudnia 1937 roku, a wszedł w życie 1 stycznia 1942. Jest on podzielony na 3 główne części, tzw. księgi "Bücher" (erstes, zweites, drittes Buch)¹⁵⁰. Księga pierwsza zawiera postanowienia ogólne, natomiast księga druga przepisy szczególne. Księga pierwsza podzielona jest na 3 główne części (Teile). Księga druga i księga trzecia posegregowane są na poszczególne tytuły. Księga pierwsza obejmuje 20 tytułów i stanowi zarazem najobszerniejszą część Kodeksu, natomiast księga trzecia zawiera 9 tytułów. Księga pierwsza jest odpowiednikiem części ogólnej w Kodeksie karnym niemieckim i austriackim, natomiast księga druga jest odpowiednikiem części szczególnej w Kodeksie karnym niemieckim i austriackim. Księga trzecia zawiera paragrafy dotyczące wprowadzania i zastosowania ustaw (Einführung und Anwendung des Gesetzes). Z tłumaczeniem szwajcarskiego Kodeksu karnego z 1937 r zapoznać się można w książce Chybińskiego i Gutekunst *Szwajcarski Kodeks karny: z dnia 21 grudnia 1937r.*, niemniej jednak ówczesny Kodeks i jego podział, zwłaszcza w księdze pierwszej i trzeciej uległ przekształceniom i jego obecna forma różni się od tego z 1937 roku.

3.9.1. Księga pierwsza: postanowienia ogólne

Księga pierwsza – postanowienia ogólne (Erstes Buch: Allgemeine Bestimmungen) liczy łącznie 110 paragrafów i podzielona jest na trzy główne części:

- I. część pierwsza: zbrodnie i występki (Erster Teil: Verbrechen und Vergehen);
- I. część druga: wykroczenia (Zweiter Teil: Übertretungen);
- II. część trzecia: pojęcia (Dritter Teil: Begriffe).

Część pierwsza księgi pierwszej złożona jest z 7 tytułów:

- I. Tytuł pierwszy: Zakres ustawy karnej (Erster Titel: Geltungsbereich);
- II. Tytuł drugi: Warunki karalności (Zweiter Titel: Strafbarkeit);
- III. Tytuł trzeci: Kary, środki zabezpieczające i inne (Dritter Titel: Strafen und Massnahmen);

Tytuł trzeci jest najbardziej rozwiniętą pozycją części pierwszej, ponieważ dzieli się na rozdziały (Kapitel), a rozdziały na akapity (Abschnitte).

¹⁵⁰ Tłumaczenia na język polski bazują na opracowaniu: Chybiński, O., Gutekunst, W., 1960, *Szwajcarski Kodeks karny: z dnia 21 grudnia 1937 r.*

- IV. Tytuł czwarty: Wykonanie kary pozbawienia wolności i środki pozbawienia wolności (Vierter Titel: Vollzug von Freiheitsstrafen und freiheitsentziehenden Massnahmen);
- V. Tytuł piąty: Pomoc w okresie próby, polecenia i dobrowolna opieka społeczna (Fünfter Titel: Bewährungshilfe, Weisungen und freiwillige soziale Betreuung);
- VI. Tytuł szósty: Przedawnienie (Sechster Titel: Verjährung);
- VII. Tytuł siódmy: Odpowiedzialność przedsiębiorstwa (Verantwortlichkeit des Unternehmens).

3.9.2. Księga druga: przepisy szczególne

Postanowienia szczególne księgi drugiej szwajcarskiego Kodeksu karnego (Zweites Buch: Besondere Bestimmungen) spisane są w 20 tytułach i obejmują paragrafy (§§ 111 do §§ 332) . Księga ta opisuje rodzaje przestępstw. Pozycje te przedstawiają się następująco:

- I. Tytuł pierwszy: Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (Erster Titel: Strafbare Handlungen gegen Leib und Leben) (§§ 111–136);
- II. Tytuł drugi: Przestępstwa przeciwko mieniu (Zweiter Titel: Strafbare Handlungen gegen Vermögen) (§§ 137–172);
- III. Tytuł trzeci: Przestępstwa przeciwko czci. Naruszenie tajemnicy prywatnej (Dritter Titel: Strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim-oder Privatbereich) (§§ 173–179);
- IV. Tytuł czwarty: Zbrodnie i występki przeciwko wolności (Vierter Titel: Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit) (§§ 180–186);
- V. Tytuł piąty: Przestępstwa przeciwko moralności (Fünfter Titel: Strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität) (§§ 187–212);
- VI. Tytuł szósty: Zbrodnie i występki przeciwko rodzinie (Sechster Titel: Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit) (§§ 213–220);
- VII. Tytuł siódmy: Zbrodnie i występki wywołujące niebezpieczeństwo powszechne (Siebenter Titel: Gemeingefährliche Verbrechen und Vergehen) (§§ 221–230);
- VIII. Tytuł ósmy: Zbrodnie i występki przeciwko zdrowiu publicznemu (Achter Titel: Verbrechen und Vergehen gegen die öffentliche Gesundheit) (§§ 213–220);

- IX. Tytuł dziewiąty: Zbrodnie i występki przeciwko komunikacji publicznej (Neunter Titel: Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Verkehr) (§§ 237–239);
- X. Tytuł dziesiąty: Falszowanie pieniędzy, urzędowych znaczków wartościowych, znaków urzędowych, wag i miar (Zehnter Titel: Fälschung von Geld, amtlichen Wertzeichen, amtlichen Zeichen, Mass und Gewicht) (§§ 240–250);
- XI. Tytuł jedenasty: Falszowanie dokumentów (Elfter Titel: Urkundenfälschung) (§§ 251–257);
- XII. Tytuł dwunasty: Zbrodnie i występki przeciwko pokojowi publicznemu (Zwölfter Titel: Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden) (§§ 258–263).
Pozycja ta podzielona jest na następujące podkategorie:
- Tytuł dwunasty^{bis}: Ludobójstwo, zbrodnie przeciwko ludzkości (Zwölfter Titel^{bis}: Völkermord, Verbrechen gegen die Menschlichkeit) (§§ 264–264a);
 - Tytuł dwunasty^{ter}: Zbrodnie wojenne (Zwölfter Titel^{ter}: Kriegsverbrechen) (§§ 264b–264j);
 - Tytuł dwunasty^{quater}: Postanowienia wspólne dla pozycji dwunastej^{bis} i dwunastej^{ter} (Zwölfter Titel^{quater}: Gemeinsame Bestimmungen für den zwölften Titel^{bis} und den zwölften Titel^{ter}) (§§ 264k–264n);
- XIII. Tytuł trzynasty: Zbrodnie i występki przeciwko państwu i obronie narodowej (Dreizehnter Titel: Verbrechen und Vergehen gegen den Staat und die Landesverteidigung) (§§ 265–278);
- XIV. Tytuł czternasty: Występki przeciwko woli narodu (Vierzehnter Titel: Vergehen gegen den Volkswillen) (§§ 279–284);
- XV. Tytuł piętnasty: Przesłępstwa przeciwko władzy publicznej (Fünfzehnter Titel: Strafbare Handlungen gegen die öffentliche Gewalt) (§§ 285–295);
- XVI. Tytuł szesnasty: Zakłócenie stosunków z zagranicą (Sechzehnter Titel: Störung der Beziehungen zum Ausland) (§§ 296–302);
- XVII. Tytuł siedemnasty: Zbrodnie i występki przeciwko wymiarowi sprawiedliwości (Siebzehnter Titel: Verbrechen und Vergehen gegen die Rechtspflege) (§§ 303–311);
- XVIII. Tytuł osiemnasty: Przesłępstwa przeciwko obowiązkom służbowym i zawodowym (Achtzehnter Titel: Strafbare Handlungen gegen die Amts- und Berufspflicht) (§§ 312–322bis);

- XIX. Tytuł dziewiętnasty: Przekupstwo (Neunzehnter Titel: Bestechung) (§§ 322ter–322^{octies});
- XX. Tytuł dwudziesty: Wykroczenia przeciwko postanowieniom ustaw związkowych (Zwanzigster Titel: Übertretungen bundesrechtlicher Bestimmungen) (§§ 323–332).

3.9.3. Księga trzecia: wprowadzanie i zastosowanie ustaw

Jak zostało uprzednio wspomniane, księga trzecia zawiera paragrafy dotyczące wprowadzania i zastosowania ustaw (Drittes Buch: Einführung und Anwendung des Gesetzes). Zawiera ona 9 tytułów (§§ 333–392), które regulują funkcjonowanie przepisów Kodeksu karnego także w stosunku do innych ustaw.

3.9.4. Źródła szwajcarskiego prawa karnego

W Szwajcarii, tak jak w Niemczech czy Austrii, prawo karne może być ujęte także w innych dokumentach określanych mianem prawa kar dodatkowych (Nebenstrafrecht). Wśród nich wymienić można m.in.¹⁵¹:

- I. Ustawa o broni i amunicji – Waffengesetz (WG);
- II. Ustawa o prawie karnym wojskowym – MStG (Militärstrafgesetz);
- III. Ustawa o sądach dla nieletnich – Jugendstrafgesetz (JStG);
- IV. Kodeks postępowania karnego – Strafprozessordnung (StPO);
- V. Ustawa o pomocy ofiarom przestępstw – Opferhilfegesetz (OHP);
- VI. Ustawa o środkach odurzających – Betäubungsmittelgesetz (BetmG);
- VII. Ustawa o badaniach na człowieku – Humanforschungsgesetz (HFG).

¹⁵¹ Szwajcarskie ustawy znaleźć można na stronie <https://www.admin.ch/gov/de/start.html> – 26.05.2016

3.9.5. Odmiana szwajcarska w szwajcarskim Kodeksie karnym

Podczas analizy szwajcarskiego Kodeksu karnego nasza uwaga koncentruje się na różnicach terminologicznych, jednakże zauważalne były także różnice w pisowni. Oto przykłady:

Tab.29. Różnice w pisowni między odmianą szwajcarską a niemiecką

Szwajcaria	Niemcy	Ekwiwalent w języku polskim
abschliessen	abschließen	zamykać, ukończyć
an einen andern Ort	an einen anderen Ort	w inne miejsce
Ausmass	Ausmaß	zasięg, rozmiar
ausschliessen	ausschließen	usuwać, wyłączyć, wykluczyć
Aussenwelt	Außenwelt	świat zewnętrzny
ausser	außer	poza, oprócz
ausser Acht lassen	außer Acht lassen	nie zważać na coś
ausserberuflich	außerberuflich	niezawodowy, pozazawodowy
ausserdem	außerdem	poza tym, oprócz tego
beschliessen	beschließen	decydować, postanawiać
einschliesslich	einschließlich	łącznie z
fristgemäss	fristgemäß	terminowy
gemäss	gemäß	zgodnie z
gross	groß	duży
Grösse	Größe	wielkość
heissen	heißen	nazywać (się), znaczyć
Höchstmass	Höchstmaß	najwyższy wymiar, górna granica
in andern Bundesgesetzen	in anderen Bundesgesetzen	w innych ustawach federalnych
massgebend	maßgebend	decydujący, rozstrzygający
Massnahme	Maßnahme	krok, środek, działanie
Mindestmass	Mindestmaß	najniższy wymiar, dolna granica
pflichtgemäss	pflichtgemäß	przepisowy, zgodny z obowiązkiem
planmässig	planmäßig	planowy, zgodny z planem
rechtmässig	rechtmäßig	prawny, zgodny z prawem, legalny
regelmässig	regelmäßig	regularny
sich äussern	sich äußern	wyrażać się, objawiać się
sinngemäss	sinngemäß	oddający sens, wierny
Strasse	Straße	ulica
Strasseverkehrsgesetz	Straßenverkehrsgesetz	ustawa o ruchu drogowym
unverhältnismässig	unverhältnismäßig	nieproporcjonalnie
veräußern	veräußern	sprzedawać
Verstoss	Verstoß	uchybiecie, naruszenie
verstossen	verstoßen	naruszyć (prawo)
weiterveräußern	weiterveräußern	sprzedawać dalej
zu vebrecherischem Gebrauch	zu verbrecherischem Gebrauch	do przestępczego użytku
zum Wohle	zum Wohl	dla dobra
Zwangsmassnahmen	Zwangsmaßnahmen	procesualne sankcje, środki przymusu

Zródło: opracowanie własne

Jak wynika z powyższych przykładów, w Szwajcarii nie używa się w pisowni znaku eszett (β), o czym wspominaliśmy w części teoretycznej dotyczącej ortografii w odmianie szwajcarskiej.

Należy koniecznie nadmienić przy omawianiu szwajcarskiego Kodeksu karnego, że istnieją różnice w zapisywaniu artykułów, które widnieją w następującej formie:

260ter, 260^{quinqüies}, 305bis, 305ter, 322ter, 322^{septies}.

Aby rozszyfrować ten zapis, trzeba posłużyć się następującą zasadą:

bis - a;

ter - b;

quater - c;

quinqüies - d;

sexies - e;

septies - f;

octies - g;

novies - h;

decies - i;

undecies - j.

Na podstawie powyższej reguły łatwo rozszyfrować zapis, dlatego po przetłumaczeniu artykułów na język polski, otrzymamy następującą wersję:

260ter – 260 b;

260^{quinqüies} – 260 d;

305bis – 305 a;

305ter – 305 b;

322ter – 322 b;

322^{septies} – 322 f.

W następnym podrozdziale przedstawimy helwetyzmy, które pojawiły się w analizie szwajcarskiego Kodeksu karnego wraz z ich odpowiednikami w odmianie niemieckiej i austriackiej języka niemieckiego, a także helwetyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w żadnym z kodeksów, ale których odpowiedniki zostały użyte w Kodeksie niemieckim lub austriackim.

3.10. Helwetyzmy w Kodeksie karnym

Podział helwetyzmów, podobnie jak germanizmów i austriacyzmów, przebiegał następująco:

- I. Helwetyzmy skodyfikowane, czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Szwajcarii i które posiadają znacznik w słowniku;
- II. Helwetyzmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim lub szwajcarskim. Do tej grupy należą helwetyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Szwajcarii, lecz zostały przyporządkowane germanizmom i austriacyzmom obecnym w Kodeksie karnym Niemiec i Austrii na podstawie konsultacji słownikowej lub analizie porównawczej kodeksów;
- III. Helwetyzmy nieskodyfikowane; czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Szwajcarii, ale nie posiadają znacznika w słowniku;
- IV. Helwetyzmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim lub austriackim. Do tej grupy należą helwetyzmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Szwajcarii, lecz zostały przyporządkowane germanizmom i austriacyzmom obecnym w Kodeksie karnym Niemiec i Austrii na podstawie analizy porównawczej kodeksów;
- V. Helwetyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, które pojawiły się w szwajcarskim Kodeksie karnym;
- VI. Helwetyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie niemieckim i austriackim i które zostały im przyporządkowane na podstawie konsultacji słownikowej lub analizie porównawczej kodeksów;
- VII. Helwetyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, czyli takie, które pojawiły się w Kodeksie karnym Szwajcarii, ale nie posiadają znacznika w słowniku;
- VIII. Helwetyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane. Do tej grupy należą germanizmy, które nie pojawiły się bezpośrednio w Kodeksie karnym Szwajcarii, lecz zostały przyporządkowane germanizmom i austriacyzmom obecnym w Kodeksie karnym Niemiec i Austrii na podstawie analizy porównawczej kodeksów;

Tab. 30. Helwetyzmy skodyfikowane

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
bedingt	bedingt	auf / mit Bewährung	DUD, VWB, SJW, DUDCH, PWN, PONS-Int
bedingter Strafvollzug			SJW, TERM
Beistandschaft ¹⁵² , Vormundschaft	Vormundschaft	Vormundschaft	VWB, SJW
Betäubungsmittel	Suchtmittel	Betäubungsmittel	SJW, TERM
Betäubungsmittelgesetz	Suchtmittelgesetz	Betäubungsmittelgesetz	SJW, TERM
Betreibung	Exekution	Beitreibung	DUD, VWB, DUD-CH, TERM, PONS, PONS-Int
Betreibungsverfahren	Exekutionsverfahren	Beitreibungsverfahren	VWB, TERM
Bundesanwaltschaft		Bundesanwaltschaft	VWB, TERM
Bundesbeschluss			DUD, VWB, SJW, DUDCH, TERM
Bundesblatt	Bundesgesetzblatt	Bundesgesetzblatt	VWB, DUDCH, WRW, TERM
Bundesrat ¹⁵³	Bundesregierung	Bundesregierung	DUD, VWB, SJW, DUDCH, WRW, PWN, PONS, PONS-Int, TERM, KIL
Bundesrat ¹⁵⁴ , Departementschef, Departementvorsteher	Bundesminister, Minister	Bundesminister, Minister	DUD, VWB, PWN, TERM
Bundesverfassung	Bundesverfassung	Grundgesetz	VWB, SJW,

¹⁵² VWB – *Beistandschaft (kuratela)* – CH, jest to lżejsza wersja *Vormundschaft (kuratela)*.

Wikipedia: [https://de.wikipedia.org/wiki/Beistandschaft_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Beistandschaft_(Schweiz)) – 23.03.2016

Beistandschaft jest zorganizowany na poziomie kantonów i miast.

¹⁵³ DUD – 1. Konstytucyjny organ w Niemczech i Austrii; 2. Rząd centralny w Szwajcarii; 3. Członek federalnego rządu w Austrii i Szwajcarii.

¹⁵⁴ DUD – 1. Konstytucyjny organ w Niemczech i Austrii; 2. Rząd centralny w Szwajcarii; 3. Członek federalnego rządu w Austrii i Szwajcarii.

			DUDCH, PWN
Bundesversammlung ¹⁵⁵ (całość władzy ustawodawczej, która reprezentuje naród i kantony; Parlament Szwajcarii składający się z Rady Narodowej i Rady Kantonów)	Bundesversammlung (wspólne posiedzenie Rady Narodowej i Rady Federalnej)	Bundesversammlung (zgromadzenie, które wybiera prezydenta państwa)	DUD, VWB, SJW, DUDCH, PWN, PONS-Int, TERM
Busse, Geldbusse, Geldstrafe	Geldstrafe	Buße, Geldbuße, Geldstrafe	VWB, SJW, DUDCH, TERM
Departement	Ministerium	Ministerium	DUD, VWB, SJW, DUDCH, PWN, TERM
Eingabefrist, Einreichungsfrist, Eingabetermin, Einreichungstermin	Einreichungsfrist, Einreichungstermin	Einreichungsfrist, Einreichungstermin	VWB, SJW, DUDCH
Fahrausweis, Führerausweis, Billet (pot.)	Führerschein, Lenkerberechtigung	Führerschein	DUD, VWB, DUDCH, PWN, PONS, PONS-Int, TERM, KIL
Fernmeldegesetz	Telekommunikationsgesetz	Telekommunikationsgesetz	SJW, TERM
Fleischschauer, Metzger	Fleischhauer ¹⁵⁶ , Fleischhacker (Austria wschodnia), Fleischer, Metzger (Austria zachodnia)	Fleischer (północne/środkowe Niemcy), Metzger (środkowozachodnie Niemcy), Schlachter (północne/środkowo- zachodnie Niemcy)	VWB, DUDCH,
Fremdenolizeibehörde	Fremdenpolizeibehörde		VWB
Fremdenpolizei	Fremdenpolizei		DUD, VWB, DUDCH, TERM
Friedensbürgschaft ¹⁵⁷			SJW, TERM
Gehilfenschaft		Beihilfe	DUD, VWB, SJW, DUDCH, PONS-Int, TERM
Geldwäscherei	Geldwäscherei	Geldwäsche	DUDCH,

¹⁵⁵ DUD – zebranie parlamentarzystów i innych osób, które wybierają prezydenta Niemiec; 2. Parlament Konfederacji Szwajcarii.

PWN – Zgromadzenie Federalne (w Niemczech, Szwajcarii).

¹⁵⁶ DUD, VWB, PONS-Internet.

¹⁵⁷ http://universal_lexikon.deacademic.com/81240/Friedensbu%C3%BCrgschaft – 25.03.2016

Frie|dens|bürg|schaft (w dzisiejszym prawie karnym Szwajcarii) Obietnica oskarżonego wobec sędziego karnisty do nie podejmowania czynu karalnego.

			PONS, TERM
Halbgefängenschaft ¹⁵⁸	Freigang	Freigang	VWB, SJW, DUDCH, TERM
Handelsregister	Firmenbuch	Handelsregister	VWB, SJW, TERM
Handgelübde		Gelöbnis	DUDCH, SJW, TERM
Initiativbegehren ¹⁵⁹ , Initiative ¹⁶⁰			DUD, SJW, DUDCH, PONS-Int
Kammer, Nationalrat	Nationalrat	Bundestag	VWB
Kanton, Ort, Staat, Stand	Bundesland, Land	Bundesland, Land	DUD, VWB, DUDCH, WRW, PONS, PONS-Int, TERM
kantonal			DUD, VWB, DUDCH, WRW, PONS, PONS-Int, TERM
Kantonsregierung, Regierungsrat, Staatsrat (zachodnia Szwajcaria), Standeskommission (wschodnia Szwajcaria)	Landesregierung, Stadtsenat (Wiedeń)	Landesregierung, Senat (Berlin, Brema, Hamburg), Staatsregierung (Bawaria, Saksonia, Turyngia), Ministerrat (Nadrenia- Palatynat, Badenia- Wirtembergia)	DUD, VWB, DUDCH, WRW, TERM
Kollektivgesellschaft ¹⁶¹	Offene Gesellschaft	Offene Handelsgesellschaft	SJW, TERM
Konkursamt ¹⁶²			SJW, TERM
Konkursverfahren ¹⁶³	Insolvenzverfahren	Insolvenzverfahren, wzcześniej: Konkursverfahren ¹⁶⁴	SJW, TERM

¹⁵⁸ SJW – krótkoterminowa kara pozbawienia wolności.

¹⁵⁹ DUD – szwajcarska mowa parlamentarna.

¹⁶⁰ SJW.

¹⁶¹ Wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kollektivgesellschaft> – 30.03.2016

Kollektivgesellschaft (*Jawna spółka handlowa*) jest formą prawną w wielu krajach. To spółka z nieograniczoną odpowiedzialnością.

- Kollektivgesellschaft (Szwajcaria)

- Offene Gesellschaft (Austria)

- Offene Handelsgesellschaft (Niemcy).

¹⁶² Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Konkursamt> – 30.03.2016

Konkursamt (KA) Urząd ds. Upadłości jest odpowiedzialny wobec szwajcarskiego prawa za przeprowadzanie upadłości.

¹⁶³ VWB – ogólnoniemieckie.

Konkursverwalter ¹⁶⁵ , Liquidator	Masseverwalter, Insolvenzverwalter	Insolvenzverwalter, Konkursverwalter	VWB, TERM
Konkursverwaltung			SJW, TERM
Lernfahrausweis			VWB, DUDCH, PONS-Int, TERM
Mietzins ¹⁶⁶ , (Wohnungs)miete	Mietzins, (Wohnungs)miete	(Wohnungs)miete Mietzins (środkowy wschód / południowy wschód),	DUD, SJW, DUDCH, PWN, PONS-Int, TERM
Militärstrafgesetz	Militärstrafgesetz	Wehrstrafgesetz	SJW, TERM
Nachlassbehörde			SJW, TERM
Nachlassstundung			VWB, SJW, DUDCH, TERM
Nachlassvertrag			VWB, DUDCH, TERM
Nachrichtendienst des Bundes			SJW, TERM
Nationalrat, Kammer	Nationalrat	Bundestag	DUD, VWB, SJW, DUDCH, PWN, PONS, PONS-Int
Nationalrat, Abgeordnete zum Nationalrat, Nationalratsabgeordnete	Nationalrat, Abgeordnete zum Nationalrat, Nationalratsabgeordnete	Bundestagsabgeordnete	DUD, VWB, DUDCH, PWN
Nutzniessungsrecht ¹⁶⁷			SJW, TERM
Obligationenrecht ¹⁶⁸	Obligationenrecht ¹⁶⁹	Schuldrecht	DUD, VWB, SJW, DUDCH, WRW, PONS-Int,

¹⁶⁴ <http://www.schuldnerberatungen-berlin.de/privatkonkurs/> – 28.05.2016

Pojęcie *Konkursverfahren* (*postępowanie upadłościowe*) jest w Niemczech przestarzałym określeniem na obecnie używane *Insolvenzverfahren*.

¹⁶⁵ VWB – Konkursverwalter CH, D – Masseverwalter A.

¹⁶⁶ DUD – (południowe D; A, CH);

PWN – (południowe D; A, CH).

¹⁶⁷ Wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Nutzniessung> – 26.03.2016

Nutzniessung (*użytkowanie*) w Szwajcarii nie odpowiada niemieckiemu terminowi *Niessbrauch* (*użytkowanie*), ale przypomina go po części. Użytkowanie jest prawem do traktowania ruchomych rzeczy, praw, majątków czy działki jako własności, mimo że nią nie jest.

¹⁶⁸ DUD-CH, s.52 *Obligationenrecht (OR)* – *przepisy prawa zobowiązaniowego*, stosunków umownych, prawa spółek handlowych i prawa papierów wartościowych.

¹⁶⁹ VWB.

			TERM, KIL
Opferhilfegesetz			SJW, TERM
Patentgerichtsgesetz			SJW, TERM
Personalvorsorgeeinrichtung		≈ Pensionskasse ¹⁷⁰	SJW, TERM
Referendum		Volksbefragung, Volksabstimmung, Volksentscheid	VWB, SJW, DUDCH, TERM
Referendumsbegehren			VWB, SJW, TERM
Reglement ¹⁷¹	Ordnung	Ordnung, Reglement	DUD, VWB, SJW, TERM
Revision			VWB, SJW, TERM
Revisionsstelle			VWB, SJW, TERM
Spital	Spital, Krankenhaus	Krankenhaus	DUD, VWB, DUDCH, PWN, PONS, PONS-Int, TERM
Steuerperiode	Veranlagungszeitraum	Veranlagungszeitraum	VWB, SJW, DUDCH,
Strafregisterauszug	Strafregisterauszug, Strafregisterauskunft		VWB, SJW, DUDCH, TERM
Totenfrieden	Totenruhe	Totenruhe	VWB, SJW, DUDCH
Übertretung ¹⁷²		Ordnungswidrigkeit	DUD, SJW
unbedingt	unbedingt	ohne Bewährung	DUD, DUDCH
Verantwortlichkeitsgesetz			SJW, TERM
Veruntreuung	Untreue	Unterschlagung	SJW, TERM
Verwahrung ¹⁷³			SJW, TERM
Verwaltungsrat	Aufsichtsrat	Aufsichtsrat	VWB, SJW, DUDCH,

¹⁷⁰ DUD-CH s. 76 – *Vorsorgeeinrichtung (Institution für die soziale Absicherung)* – Pensionskasse (w D w innym znaczeniu)

¹⁷¹ Reglement (CH) (mowa potoczna) [reglə' ment], l.mn.: Reglemente; Reglement (A) (używane w sporcie) [reglə' mä:], l.mn.: Reglements; Ordnung, Reglement (D) (język erudycyjny) [reglə' mä:], l.mn.: Reglements.

¹⁷² DUD – wcześniej w języku prawa, dzisiaj funkcjonuje jeszcze w Szwajcarii.

WRW – wykroczenie (paragraf ten został zniesiony w RFN z dniem 1.1.1975).

¹⁷³ Wikipedia: [https://de.wikipedia.org/wiki/Verwahrung_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Verwahrung_(Schweiz)) – 23.03.2016

Verwahrung (trwały areszt) określa w Szwajcarii trwałe aresztowania niebezpiecznych przestępców przez cały okres trwania kary. Areszt ten nie jest karą, lecz działaniem, które nie służy jako pokuta, ale ma za zadanie wyłącznie ochronę społeczeństwa. Czas trwania może zatem przekroczyć wymiar kary. Trwały areszt jest regulowany przez artykuły 64 i 65 Kodeksu karnego.

			TERM
Vorsorgeeinrichtung		≈ Pensionskasse ¹⁷⁴	VWB, DUDCH, TERM
Zivilgesetzbuch	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch	Bürgerliches Gesetzbuch	VWB, SJW, DUDCH, PWN, TERM, PONS-Int KIL
Zuchthaus		Freiheitstrafe, wcześniej: Zuchthaus (do 1969) ¹⁷⁵	SJW, PONS-Int

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 31. Helwetyzmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w austriackim i niemieckim Kodeksie karnym

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
allfällig	allfällig	etwa[ig], allenfalls, gegebenfalls [vorkommend], eventuell	DUD, VWB, DUDCH
Base	Tante	Tante	HWB, PWN, PONS-Int
Bundesgericht	Oberste Gerichtshof	Bundesgerichtshof	VWB, SJW, DUDCH, PWN, PONS, TERM,
Fahrzeugausweis	Typenschein	Fahrzeugbrief ¹⁷⁶	VWB, DUDCH, TERM
Fahrzeugausweis ¹⁷⁷	Zulassung, Zulassungsbescheinigung Teil I, Zulassungsschein (przestarzałe – MAR)	Fahrzeugsschein, Zulassungsbescheinigung Teil I, Kraftfahrzeugsschein, Kraftfahrzeugzulassung	VWB, DUDCH, TERM
Identitätskarte	Personalausweis, Identitätsausweis ¹⁷⁸ , Identitätskarte ¹⁷⁹	Personalausweis	DUD, VWB, SJW, DUDCH,

¹⁷⁴ DUD-CH s. 76 – Vorsorgeeinrichtung (instytucja zabezpieczenia społecznego) – Pensionskasse (w D w innym znaczeniu).

¹⁷⁵ DUD, WRW, PWN, KIL.

¹⁷⁶ Wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Fahrzeugbrief> – 08.05.2016

Karta pojazdu (w D – *Fahrzeugbrief/ Kfz-Brief*, w A – *Typenschein lub Einzelgenehmigung*, w CH – *Fahrzeugausweis*) to dokument urzędowy stwierdzający dopuszczenie pojazdu do ruchu.

¹⁷⁷ http://www.hallo-schweiz.ch/CH_20d_auto_doks.htm – 08.05.2016

Szwajcaria posiada wyłącznie jeden dokument dotyczący pojazdu: *Fahrzeugausweis*. Stanowi on dowód, że pojazd został dopuszczony do ruchu i na podstawie zamieszczonych tam danych możliwa jest bezsporna identyfikacja pojazdu. Szwajcarski *Fahrzeugausweis* zastępuje niemiecki *Fahrzeugsschein* i *Fahrzeugbrief*. Niemiecki *Fahrzeugsschein* jest przy rejestracji odsyłany do urzędu, który go wystawia, natomiast *Fahrzeugbrief* otrzymuje się ostatecznie z powrotem, zazwyczaj dolna krawędź jest obcięta, aby można było odczytać dane techniczne.

¹⁷⁸ DUD – (szczególnie A): obowiązujący dowód podczas okresu okupacji w latach 1945–1955.

¹⁷⁹ DUD (A; wcześniej CH): dowód osobisty.

			PWN, PONS, PONS-Int, TERM
Kantonsrat, Landrat ¹⁸⁰	Landtag	Landtag, Abgeordnetenhaus (Berlin), Bürgerschaft (Brema, Hamburg)	DUD, VWB, DUDCH, WRW, PWN, TERM
Landeshymne, Nationalhymne	Bundeshymne, Bundeshymne der Republik Österreich, krócej: österreichische Bundeshymne, Nationalhymne	Nationalhymne	VWB, TERM
Personenstandsregister Zivilstandsregister	Matrik, Matrikel, Matrikelbuch	Personenstandsregister	VWB, SJW, DUDCH, TERM
Sanität	Sanität ¹⁸¹	Gesundheitsdienst, Sanitätstruppe, Ambulanzdienst	DUD, VWB, DUDCH, PONS PONS-Int, TERM
Sanität(s-)	Sanität(s-)		DUD, VWB, DUDCH, PONS, PONS-Int, TERM
Schweizerfahne, Fahne der Schweiz ¹⁸²	Bundesflagge	Bundesflagge	VWB, DUDCH

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 32. Helwetyzmy nieskodyfikowane

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
Adoptiveltern, Eltern	Wahleltern, Pflegeeltern	Adoptiveltern, Eltern, Pflegeeltern	
Adoptivkind, Kind	Wahlkind, Pflegekind	Adoptivkind, Kind, Pflegekind	
amtliche Sammlung des Bundesrechts		amtliche Sammlung	TERM
Arbeitserziehungsanstalt ¹⁸³			TERM
Arbeitsexternat ¹⁸⁴			TERM

¹⁸⁰ PONS, PONS-Int.

¹⁸¹ W Austrii tylko dwa znaczenia: 1. służba zdrowia, 2. służba sanitarna.

¹⁸² Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Fahne_und_Wappen_der_Schweiz – 12.04.2016

Flaga i godło Szwajcarii przedstawiają biały krzyż na czerwonym tle. W niemieckojęzycznej Szwajcarii nie używa się terminu *Flagge* na określenie flagi, lecz stosuje się określenie *Schweizerfahne* (flaga Szwajcarii).

¹⁸³ SJW – Arbeitsentziehung.

http://universal_lexikon.deacademic.com/207374/Arbeitserziehungsanstalt – 03.04.2016

<http://www.wissen.de/lexikon/arbeitserziehungsanstalt> – 03.04.2016

Szwajcarska placówka służąca do resocjalizacji sprawców, którzy w chwili przestępstwa byli w wieku poniżej 25 lat.

aufgeschobene Freiheitsstrafe			TERM
Aufschub des Vollzugs der Freiheitsstrafe, Aufschub des Strafvollzugs	Aufschub des Vollzugs der Freiheitsstrafe		SJW
ausserprozessualer Zeugenschutz			
bedingt erlassene Strafreue, teilbedingte Strafe	bedingt erlassene Strafreue, bedingte Nachsicht des Strafrestes	Strafaussetzung zur Bewährung /Aussetzung des Strafrestes	
bedingt nachsehen	bedingt nachsehen		
bedingte Strafe	bedingte Strafe, bedingte (Straf)nachsicht, bedingte Nachsicht der Strafe ¹⁸⁵	Bewährungsstrafe, Strafaussetzung zur Bewährung	
bereinigte Sammlung (des Bundesrechts und Verordnungen)			
Betrag der Friedensbürgschaft			
Betreibungsverbrechen	Exekutionsverbrechen	Beitreibungsverbrechen	TERM
Betreibungsweg			
betrügerischer Missbrauch einer Datenverarbeitungsanlage	betrügerischer Datenverarbeitungsmissbrauch; widerrechtlicher Zugriff auf ein Computersystem	Ausspähen von Daten	
betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs	betrügerische Krida	betrügerisches Konkursvergehen, betrügerisches Konkursverbrechen, betrügerischer Konkurs	
Bevölkerungs- und Zivilschutzgesetz			TERM
Bundesamt BFF (Bundesamt für Flüchtlinge)			TERM
Bundesamt für Justiz	Bundesministerium für Justiz	Bundesamt der Justiz und für Verbraucherschutz	TERM
Bundesamt für Polizei ¹⁸⁶			TERM
Bundesamt IMES (Immigration, Intégration, Emigration Suisse)			TERM
Bundesbeschluss über die Genehmigung und die Umsetzung des Abk. zwischen der Schweiz und dem Europol			
Bundesgerichtsgesetz			TERM
Bundesgesetz betreffend die Überwachung des Post- und			TERM

¹⁸⁴http://www.justizvollzug.zh.ch/internet/justiz_inneres/juv/de/strafen_haft/freiheitsstrafen/wohn_arbeitsexternat.html – 25.03.2016

Skazany wykonuje prace poza terenem zakładu, czas wolny natomiast spędza w zakładzie.

¹⁸⁵ MAR.

¹⁸⁶ [https://de.wikipedia.org/wiki/Polizei_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Polizei_(Schweiz)) – 28.03.2016

Das Bundesamt für Polizei (fedpol) (Federalny Urząd Policji) służy jako centrum informacji, koordynacji i analizy służbom wywiadowczym w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego Szwajcarii.

Fernmeldeverkehrs			
Bundesgesetz über das Informationsrecht des Opfers			TERM
Bundesgesetz über das Tätigkeitsverbot und das Kontakt- und Rayonverbot			TERM
Bundesgesetz über das Verwaltungsstrafrecht			TERM
Bundesgesetz über den ausserprozessualen Zeugenschutz			TERM
Bundesgesetz über den Datenschutz			TERM
Bundesgesetz über den Schutz der persönlichen Geheimsphäre			
Bundesgesetz über die Änderung des Obligationenrechts (Miete und Pacht)			
Bundesgesetz über die Ausländerinnen und Ausländer kurz: Ausländergesetz			TERM
Bundesgesetz über die Bahnreform 2			TERM
Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer			TERM
Bundesgesetz über die Harmonisierung der direkten Steuern der Kantone und Gemeinden			TERM
Bundesgesetz über die militärischen Informationssysteme			TERM
Bundesgesetz über die politischen Rechte			TERM
Bundesgesetz über die polizeilichen Informationssysteme des Bundes			TERM
Bundesgesetz über die polizeilichen Informationssysteme des Bundes			
Bundesgesetz über die Sicherheitsorgane der Transportunternehmen im öffentlichen Verkehr			TERM
Bundesgesetz über die Teilung eingezogener Vermögenswerte			TERM
Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung			TERM

Bundesgesetz über die Währung und die Zahlungsmittel			TERM
Bundesgesetz über Massnahmen gegen Zwangsheiraten			TERM
Bundesgesetz über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit			TERM
Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs			TERM
Bundesgesetz zur Umsetzung der revidierten Empfehlungen der Groupe d'action financière			TERM
Bundesgesetz zur Umsetzung des Römer Statuts des Internationalen Strafgerichtshofs			TERM
Das Eidgenössische Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport			TERM
Diebstahl als Mitglied einer Bande	Diebstahl im Rahmen einer kriminellen Vereinigung, wcześniej: Bandendiebstahl	Bandendiebstahl	
Disziplinarsanktion	Disziplinarstrafe	Disziplinarstrafe	TERM
DNA-Profil-Gesetz			TERM
DNA-Profil-Informationssystem			TERM
Eherecht	Ehegesetz	Ehegesetz	
Eidgenössische Fachkommission zur Beurteilung der Behandelbarkeit lebenslänglich verwahrter Straftäter			TERM
eidgenössische und kantonale Bestimmungen			
Erwachsenenschutz			TERM
Erwachsenenschutzbehörde ¹⁸⁷			TERM
Fälschung von Geld, amtlichen Wertzeichen, amtlichen Zeichen, Mass und Gewicht	Strafbare Handlungen gegen die Sicherheit des Verkehrs mit Geld, Wertpapieren, Wertzeichen und unbaren Zahlungsmitteln	Geld- und Wertzeichenfälschung	
Fassung über die Anpassung gesetzlicher Bestimmungen infolge der Schaffung des Nachrichtendienst des Bundes			

¹⁸⁷ Kanton Zurich: <http://www.kesb-zh.ch/>

Erwachsenenschutzbehörde (urząd ochrony osób pełnoletnich niesamodzielnych) ma za zadanie zapewnić pomoc i ochronę osobom, które nie są w stanie samodzielnie się utrzymać.

Führungsstab der Armee			TERM
Gläubigerschädigung durch Vermögensminderung			TERM
Gütertransportgesetz			TERM
Humanforschungsgesetz			TERM
Inzest	Blutschande	Inzest, Blutschande, Beischlaf zwischen Verwandten	SJW
Jugendstrafgesetz, Jugendstrafprozessordnung	Jugendgerichtsgesetz	Jugendgerichtsgesetz	TERM
kantonale Fremdenpolizeibehörde			TERM
kantonale Verwaltungs- und Prozessrecht			
kantonale Vorschriften	Landesvorschriften	Landesvorschriften	TERM
Kindestötung	Tötung eines Kindes bei der Geburt	brak ekwiwalentu	SJW
Konkurs- und Betriebsverbrechen oder -vergehen			
Konkursverbrechen, Konkursvergehen	Krida	Insolvenzstraftat, Insolvenzdelikt, Konkursvergehen, Konkursverbrechen, Konkursdelikt	TERM
Koordinationsstelle der Kantone			
lebenslänglich verwahrte Straftäter			TERM
lebenslängliche Verwahrung extrem gefährlicher Straftäter			
Liquidationsvergleich			
Massnahmevollzugseinrichtung			TERM
mbH-Recht sowie Anpassungen im Aktien-, Genossenschafts-, Handelsregister- und Firmenrecht			
Monte Generoso-Bahn (MG)			
Neugestaltung des Finanzausgleichs und die Aufgabenteilung zwischen Bund und Kantonen			TERM
Parlamentsgesetz ¹⁸⁸			TERM
Partnerschaftsgesetz			TERM
Personenbeförderungsgesetz		Personenbeförderungsgesetz	TERM
Pfandsache und Retentionsgegenstand			TERM
Polizeibehörden der Kantone /			TERM

¹⁸⁸ Wikipedia [https://de.wikipedia.org/wiki/Parlamentsgesetz_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Parlamentsgesetz_(Schweiz)) – 26.03.2016
Das Bundesgesetz über die Bundesversammlung (federalna ustawa o zebraniu federalnym).

kantonale Polizeibehörden			
Polizeiorgane des Bundes und der Kantone			
Pornografie	Pornographische Darstellung Minderjähriger	Jugendpornografie	
Präventivmassnahmen	vorbeugende Maßnahmen	Präventivmassnahmen	
Psychologieberufegesetz			TERM
Publikationsverordnung			TERM
Raufhandel	Raufhandel	Beteiligung an einer Schlägerei	SJW
Rechenzentrum des Eidgenössischen Justiz- und Polizeidepartements			
Redaktionskommission der BVers			
Regierungs- und Verwaltungsorganisationsgesetz			TERM
Retentionsverfahren			TERM
Revision des Korruptionsstrafrechts			TERM
Rückfälliger, Rückfalltäter	Rückfalltäter	Rückfalltäter	
Sanktion ¹⁸⁹	Strafe	Strafe	SJW
Sanktion- und Strafregisterrecht			
sexuelle Nötigung	(geschlechtliche) Nötigung	sexuelle Nötigung	SJW
Sicherheitshaft ¹⁹⁰			TERM
Sonderprivatauszug			
Spezialgesetzgebung			TERM
Staatssekretariat für Migration			TERM
stationäre therapeutische Massnahmen / Behandlung von psychischen Störungen	Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnorme Rechtsbrecher	Unterbringung in einem psychiatrischen Krankenhaus	
stationäre therapeutische Massnahmen./ Suchtbehandlung	Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher	Unterbringung in einer Entziehungsanstalt	
Störung des Totenfriedens, Störung des Totenruhe	Störung der Totenruhe	Störung der Totenruhe	SJW
strafbare Handlungen gegen das Vermögen	strafbare Handlungen gegen fremdes Vermögen	Diebstahl und Unterschlagung; Raub und Erpressung	SJW

¹⁸⁹ Stgb CH, s. 1, art. 1.

¹⁹⁰ <http://www.prison.ch/de/justizvollzug-schweiz/untersuchungshaft/sicherheitshaft> – 29.05.2016

Wikipedia: [https://de.wikipedia.org/wiki/Untersuchungshaft_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Untersuchungshaft_(Schweiz)) – 29.05.2016

Konfederacja Szwajcarska posiada regulacje w postaci aresztu tymczasowego, który ma za zadanie ograniczyć wolność oskarżonego od czasu wniesienia aktu oskarżenia do czasu wydania wyroku. W ten sposób zapewniona zostaje dostępność oskarżonego podczas całego procesu.

Warunkiem wprowadzenia aresztu tymczasowego są (Art. 221 StPO):

- osoba oskarżona jest posądzana o włamanie lub wykroczenie;
- istnieje podejrzenie, że osoba oskarżona może uciec lub uniknąć odpowiedzialności karnej;
- występuje zagrożenie, że na osobę oskarżoną może być wywierany wpływ osób trzecich
- istnieje możliwość, że osoba oskarżona poprzez swoje czyny zagraża bezpieczeństwu innych osób.

		Begünstigung und Hehlerei; Betrug und Untreue	
strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- oder Privatbereich	strafbare Handlungen gegen die Ehre; Verletzung der Privatsphäre und bestimmter Berufsgeheimnisse	Beleidigung; Verletzung des persönlichen Lebens- und Geheimbereichs	
strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität	strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität und Selbstbestimmung	Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung	
strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	Straftaten gegen das Leben; Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit	
Strafbehörden-organisationsgesetz			TERM
Strafregister	Strafregister	Zentralregister, Bundeszentralregister	TERM
Strafverfolgung in der Ehe und in der Partnerschaft			
Strassenverkehrsgesetz	Straßenverkehrsordnung	Straßverkehrsgesetz	TERM
Suchtbehandlung	Entwöhnungsbehandlung	Entziehungskur	
systematische Sammlung des Bundesrechts, systematische Rechtssammlung			
Tätlichkeit ¹⁹¹			SJW
teilbedingte Strafe	teilbedingte Strafe, bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe	Aussetzung des Strafrestes	TERM
Transplantationsgesetz	Organtransplantationsgesetz	Transplantationsgesetz	TERM
üble Nachrede oder Verleumdung gegen einen Verstorbenen oder einen verschollen Erklärten	brak ekwiwalentu	Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener	
unbedingte Geldstafe	unbedingte Geldstrafe		
Uniform des schweizerischen Heeres			
Unterlassung der Nothilfe	Unterlassung der Hilfeleistung	unterlassene Hilfeleistung	
Urkundenfälschung	strafbare Handlungen gegen die Zuverlässigkeit von Urkunden und Beweiszeichen	Urkundenfälschung	SJW
Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden	strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten; strafbare Handlungen gegen	Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen; Straftaten gegen die	

¹⁹¹ Wikipedia [https://de.wikipedia.org/wiki/T%C3%A4tlichkeit_\(Strafrecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/T%C3%A4tlichkeit_(Strafrecht)) – 26.03.2016

Tätlichkeit (*napad, pobicie*) jest według art. 126 szwajcarskiego Kodeksu karnego celowym działaniem mającym za zadanie wpłynąć na ciało lub zdrowie innej osoby, jednakże bez szkodliwych skutków lub z niewielką szkodliwością. Może pociągać za sobą delikatne uszkodzenie ciała, co może prowadzić do obniżenia dobrego samopoczucia lub poczucia atrakcyjności. Przykładem może być obcięcie brody, warkocza, lekkie spoliczkowanie, uderzenie pięścią, kopniak, które powodują lekkie zadrapania, opuchliznę itd. Rozróżnienie między *Tätlichkeit*, a *einfacher Körperverletzung* (*lekkie uszkodzenie ciała*) jest bardzo istotne, ponieważ *Tätlichkeit*, nie jest karalne.

	den öffentlichen Frieden	öffentliche Ordnung	
Verbrechen und Vergehen gegen die Familie	strafbare Handlungen gegen Ehe und Familie	Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie	
Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit	strafbare Handlungen gegen die Freiheit	Straftaten gegen die persönliche Freiheit	
Verjährung	Verjährung der Strafbarkeit	Verjährung	
Verleitung und Beihilfe am Selbstmord	Mitwirkung am Selbstmord	Förderung der Selbsttötung	SJW
Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	Vernachlässigung der Pflege, Erziehung oder Beaufsichtigung	Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	
Verletzung des Schriftgeheimnisses; Missbrauch einer Fernmeldeanlage	Verletzung des Briefgeheimnisses und Unterdrückung von Briefen; Verletzung des Telekommunikationsgeheimnisses	Verletzung des Postß oder Fernmeldegeheimnisses	
Verschollenerklärung ¹⁹²			TERM
Veruntreuung	Veruntreuung, Unterschlagung, Untreue	Unterschlagung, Untreue	
Veruntreuung und Entzug von Pfandsachen und Retentionsgegenständen			TERM
Verwaltungsgerichtsgesetz	Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz	Verwaltungsverfahrensgesetz	TERM
Vollzug von Freiheitsstrafen / Besondere Sicherheitsmassnahmen	Maßnahmenvollzug (mit Freiheitsentziehung verbundene vorbeugende Maßnahmen)	Maßregel der Besserung und Sicherung; Freiheitsentziehende Maßregeln; Maßregelvollzug	
Vollzugsregime			TERM
Vorsteherin oder Vorsteher des Eidgenössischen Departements für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport			TERM
Wiedergutmachung	Schadensgutmachung	Schadenswiedergutmachung	
Wohnexternat			TERM
Zechprellerei	Betrug	Betrug (w Niemczech Zechprellerei nie jest pojęciem prawniczym)	SJW
zweite kantonale Instanz	zweite Instanz	zweite Instanz	

Zródło: opracowanie własne.

¹⁹²http://www.gerichte-zh.ch/fileadmin/user_upload/Dokumente/Themen/Person/Formulare_und_Merkblaetter/M_Todesfeststellung.pdf – 26.03.2016

Jeżeli istnieją wątpliwości co do śmierci zaginionej osoby, wystawia się oświadczenie o zaginięciu. Dwa artykuły art. 35 i art. 36 ZGB (szwajcarski Kodeks cywilny) odnoszą się do dwóch przypadków, w których można wystawić takie oświadczenie. W pierwszym przypadku może to nastąpić najwcześniej po pięciu latach od ostatniej wiadomości od osoby zaginionej, w drugim przypadku rok po rzekomej śmierci.

Tab. 33. Helwetyzmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim i niemieckim

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
Ausländergesetz ¹⁹³	Fremdenpolizeigesetz, Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz ¹⁹⁴	Aufenthaltsgesetz früher: Ausländergesetz ¹⁹⁵	TERM
Bestechung, Vorteilszuwendung	Bestechung, Vorteilszuwendung	Bestechung, Vorteilsgewährung	
Beweisaussage	Beweisaussage		TERM
Bundesgesetz über die Jagd und den Schutz wildlebender Säugetiere und Vögel (Jagdgesetz) ¹⁹⁶	W Austrii nie istnieje ekwiwalent niemieckiego Bundesjagdgesetz ¹⁹⁷	Bundesjagdgesetz ¹⁹⁸	TERM
eidesstattliche Erklärung	eidesstattliche / eidestättige Erklärung / Versicherung an Eides statt	eidestattliche Versicherung / Versicherung an Eides statt	
Eidgenössische Finanzkontrolle	Rechnungshof	Rechnungshof	TERM
falsche Beweisaussage	falsche Beweisaussage	falsche uneidliche Aussage	TERM
Gerichtsverfassungsgesetz	Jurisdiktionsnorm	Gerichtsverfassungsgesetz	
Gewaltschutzgesetz	Gewaltschutzgesetz	Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen kurz: Gewaltschutzgesetz	
Radio und Fernsehen	Rundfunk	Rundfunk	TERM
Steuerstrafrecht	Finanzstrafrecht	Steuerstrafrecht	SJW
Vollzug von Freiheitsstrafen / Besondere Sicherheitsmassnahmen	Maßnahmevollzug (mit Freiheitsentziehung verbundene vorbeugende Maßnahmen)	Maßregelvollzug; Maßregeln der Besserung und Sicherung; freiheitsentziehende Maßregeln	
Vorsteher der eidgenössischen Finanzkontrolle	Rechnungshofpräsident, Präsident des Rechnungshofs	Rechnungshofpräsident, Präsident des Rechnungshofs	

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹³ Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Illegaler_Grenz%C3%BCbertritt – 15.03.2016

¹⁹⁴ http://www.bmi.gv.at/cms/bmi_niederlassung/ – 26.05.2016

Das Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz (NAG) (ustawa o cudzoziemcach) dotyczy cudzoziemców, którzy przebywają na terenie kraju powyżej sześciu miesięcy. Pobyt poniżej sześciu miesięcy określa *Fremdenpolizeigesetz (FPG) (ustawa o cudzoziemcach)*.

¹⁹⁵ KIL – Ausländergesetz – (zniesiona) ustawa o cudzoziemcach -> Aufenthaltsgesetz.

¹⁹⁶ Wikipedia: <https://de.wikipedia.org/wiki/Jagdgesetz> – 11.05.2016

W Szwajcarii obowiązuje z jednej strony główna federalna ustawa *Bundesgesetz über die Jagd und den Schutz wildlebender Säugetiere und Vögel (Jagdgesetz, JSJ – ustawa łowiecka)*, a z drugiej strony kantonalne ustawy łowieckie.

¹⁹⁷ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Jagdgesetz> – 11.05.2016

W Austrii prawo łowieckie stanowią ustawy łowieckie następujących landów: Burgenlandu, Karyntii, Dolnej Austrii, Górnej Austrii, Salzburga, Styrii, Tyrolu, Vorarlbergu i Wiednia a także inne rozporządzenia.

¹⁹⁸ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Jagdgesetz> – 11.05.2016

W Niemczech większa część prawa łowieckiego znajduje się w *Bundesjagdgesetz (federalna ustawa łowiecka)* i w ustawach poszczególnych landów (*Landesjagdgesetze*).

Tab. 34. Helwetyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
BB (Bundesbeschluss)			SJW, TERM
BB1 (Bundesblatt)	BGB1 (Bundesgesetzblatt)	BGB1 (Bundesgesetzblatt)	SJW, TERM
BetmG (Betäubungsmittelgesetz)	SMG (Suchtmittelgesetz)	BtMG (Betäubungsmittel- gesetz)	SJW, TERM

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 35. Helwetyzmy skodyfikowane – skróty i skrótowce, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim i niemieckim

Brak skrótów i skrótowców helwetyzmów skodyfikowanych, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim i niemieckim.

Tab. 36. Helwetyzmy nieskodyfikowane – skróty i skrótowce

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
AS (Amtliche Sammlung (des Bundesrechts))			TERM
AuG (Ausländergesetz)	FPG (Fremdenpolizeigesetz), NAG (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz)	AuslG (Ausländergesetz), AufenthG (Aufenthaltsgesetz)	
BEHG (Börsengesetz)	BoerseG (Börsengesetz)	BörsG (Börsengesetz)	TERM
BFF (Bundesamt für Flüchtlinge)			
BGG (Bundesgerichtsgesetz)			TERM
BGST (Bundesgesetz über die Sicherheitsorgane der Transportunternehmen im öffentlichen Verkehr)			
BPI (Bundesgesetz über die polizeilichen Informations- systeme des Bundes)			
BPR (Bundesgesetz über die politischen Rechte)			
BS (Bereinigte Sammlung (des Bundesrechts und Verordnungen))			
BÜPF (Bundesgesetz betreffend die Überwachung des Post- und Fernmeldeverkehrs)			
BV (Bundesverfassung)	BV (Bundesverfassung)	GG (Grundgesetz)	SJW
BWIS (Bundesgesetz über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit)			
BZG (Bevölkerungs- und			

Zivilschutzgesetz)			
DBG (Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer)			SJW
DSG (Bundesgesetz über den Datenschutz)			
EpG (Epidemiegesetz)	EpidemieG (Epidemiegesetz)		
GTG (Gentechnikgesetz)	GTG (Gentechnikgesetz)	GenTG (Gentechnikgesetz)	
GüTG (Gütertransportgesetz)			
HFG (Humanforschungsgesetz)			
IMES (Immigration, Intégration, Emigration Suisse)			
JStG (Jugendstrafgesetz)	JGG (Jugendgerichtsgesetz)	JGG (Jugendgerichtsgesetz)	
KA (Konkursamt)			
KollG (Kollektivgesellschaft)	OG (Offene Gesellschaft)	OHG oder oHG (Offene Handelsgesellschaft)	
KommG (Kommanditgesellschaft)	KG (Kommanditgesellschaft)	KG (Kommanditgesellschaft)	
MG (Monte Generoso-Bahn)			
MIG (Bundesgesetz über die militärischen Informationssysteme)			
MStG (Militärstrafgesetz)	MilStG (Militärstrafgesetz)	WStG (Wehrstrafgesetz)	SJW
NFA (Neugestaltung des Finanzausgleichs und die Aufgabenteilung zwischen Bund und Kantonen)			
OHG (Opferhilfegesetz)			SJW
OR (Obligationenrecht)	Schuldrecht	Schuldrecht	SJW
ParlG (Parlamentsgesetz)			
PartG (Partnerschaftsgesetz)			
PatGG (Patentgerichtsgesetz)			
PBG (Personenbeförderungsgesetz)		PBefG (Personenbeförderungsgesetz)	
PsyG (Psychologieberufesgesetz)			
RVOG (Regierungs- und Verwaltungsorganisationsgesetz)			
SchKG (Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs)			
SpoFöG (Sportförderungsgesetz)	BSFG (Bundes-Sportförderungsgesetz)	SportFG (Sportförderungsgesetz)	
SR (Systematische Sammlung des Bundesrechts/ Systematische Rechtssammlung)			
StBOG (Strafbehördenorganisationsgesetz)			
StHG (Bundesgesetz über die Harmonisierung der direkten Steuern der Kantone und Gemeinden)			

SVG (Strasseverkehrsgesetz)	StVO (Straßenverkehrsordnung)	StVG (Straßeverkehrsgesetz)	
TEVG (Bundesgesetz über die Teilung eingezogener Vermögenswerte)			
TPG (Transplantationsgesetz)	OTPG (Organtransplantationsgesetz)	TPG (Transplantationsgesetz)	
VBS (Das Eidgenössische Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport)			
VG (Verantwortlichkeitsgesetz)			SJW
VGG (Verwaltungsgerichtsgesetz)	AVG (Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz)	VwVfG (Verwaltungsverfahrensgesetz)	SJW
WG (Waffengesetz)	WaffG (Waffengesetz)	WaffG (Waffengesetz)	
ZeugSG (Bundesgesetz über den ausserprozessualen Zeugenschutz)			

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 37. Helwetyzmy nieskodyfikowane – skróty i skrótowce, których odpowiedniki pojawiły się w Kodeksie austriackim i niemieckim

Wariant CH	Wariant A	Wariant D	Kod.
GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	GewSchG (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen kurz: Gewaltschutzgesetz)	
GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	JN (Jurisdiktionsnorm)	GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	
JSG (Jagdgesetz)	W Austrii brak ekwiwalentu	BJagdG (Bundesjagdgesetz)	SJW
NHG (Naturschutzgesetz)	W Austrii przepisy te są zawarte w różnych ustawach (NG, NSG, NSchG etc.) ¹⁹⁹	BNatSchG (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege), krócej: Bundesnaturschutzgesetz	

Źródło: opracowanie własne.

¹⁹⁹ Wikipedia <https://de.wikipedia.org/wiki/Naturschutzgesetz> – 13.05.2016

3.11. Wnioski z analizy szwajcarskiego Kodeksu karnego

Analiza Kodeksu karnego Szwajcarii przebiegała podobnie jak analiza Kodeksu karnego Niemiec i Austrii, z tą różnicą, że terminem wyjściowym przy następującej klasyfikacji jest termin szwajcarski:

- I. Odmienna motywacja rzeczowników jednoskładnikowych
 - *Departement (CH) – Ministerium (A) – Ministerium (D)*;
 - *Kammer (CH), (lub Nationalrat – rzeczownik złożony) – Nationalrat (A) – Bundestag (D)*;
 - *Sanktion (CH) – Strafe (A) – Strafe (D)*.

Powyższe przykłady dowodzą, że dany termin może być wyrażony za pomocą odmiennego wyrażenia w innej odmianie. Szwajcarskie pojęcie *Kammer (izba parlamentu)* odpowiada austriackiemu *Nationalrat (Rada Narodowa)* i niemieckiemu *Bundestag (Bundestag/Parlament Federalny)*. Mimo innego nazewnictwa instytucje pełnią zbliżone funkcje. Szwajcarskie określenie *Sanktion* jest natomiast typowym odpowiednikiem niemieckiej i austriackiej kary – *Strafe*.

- II. Odmienna motywacja rzeczowników dwuskładnikowych
 - *Fahrausweis (CH) – Führerschein, Lenkerberechtigung (A) – Führerschein (D)*;
 - *Halbgefängenschaft (CH) – Freigang (A) – Freigang (D)*;
 - *Kantonsregierung (CH) – Landesregierung (A) – Landesregierung (D)*;
 - *Kollektivgesellschaft (CH) – offene Gesellschaft (A) – offene Handelsgesellschaft (D)*;
 - *Steuerperiode (CH) – Veranlagungszeitraum (A) – Veranlagungszeitraum (D)*;
 - *Verwaltungsrat (CH) – Aufsichtsrat (A) – Aufsichtsrat (D)*;
 - *Eherecht (CH) – Ehegesetz (A) – Ehegesetz (D)*;
 - *Disziplinarsanktion (CH) – Disziplinarstrafe (A) – Disziplinarstrafe (A)*;
 - *Zechprellerei (CH) – Betrug (A) – Betrug (D)*.

W grupie tej znajdują się rzeczowniki, których termin wyjściowy, czyli termin szwajcarski składa się z dwóch rzeczowników. Przykładem zmiany pierwszego członu jest np. *Kantonsregierung (rząd kantonu)*, którego odpowiednikiem w Austrii i Niemczech jest *Landesregierung (rząd landu)*, ponieważ w Szwajcarii nie ma landów, lecz istnieją kantony, dlatego motywacja i pierwszy element tego rzeczownika złożonego różni się w odmianie szwajcarskiej od dwóch pozostałych odmian niemieckich.

Szwajcarskie pojęcie *Steuerperiode* (okres podatkowy) składa się z rzeczownika *Steuer* (podatek) i *Periode* (okres), natomiast jego odpowiednik austriacki i niemiecki obejmuje *Veranlagung* (wymiar podatku) i *Zeitraum* (okres czasu). Oba sformułowania oznaczają to samo, posiadają jednakże inną motywację.

III. Odmienna motywacja rzeczowników wieloskładnikowych

- *Fernmeldegesetz* (CH) – *Telekommunikationsgesetz* (A) – *Telekommunikationsgesetz* (D);
- *Personenstandsregister, Zivilstandsregister* (CH) – *Matrik, Matrikel, Matrikelbuch* (A) – *Personenstandsregister* (D);
- *Strassenverkehrsgesetz* (CH) – *Straßenverkehrsordnung* (A) – *Straßeverkehrsgesetz* (D);
- *Verwaltungsgerichtsgesetz* (CH) – *Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz* (A) – *Verwaltungsverfahrensgesetz* (D);
- *Wiedergutmachung* (CH) – *Schadensgutmachung* (A) – *Schadenswiedergutmachung* (D).

Określenie *Personenstandsregister* – *Person-* (osoba) + *Stand* (stan) + *s* + *Register* (*rejestr*) (*akta stanu cywilnego*) stosowane jest w Szwajcarii i Niemczech. Oprócz tego terminu w Szwajcarii używa się także *Zivilstandsregister* – *Zivil* (cywilny) + *Stand* (stan) + *s* + *Register* (*rejestr*), podczas gdy w Austrii ekwiwalentem jest *Matrik, Matrikel* bądź *Matrikelbuch*.

Szwajcarska ustawa o sądzie okręgowym/administracyjnym to *Verwaltungsgerichtsgesetz*, która składa się z *Verwaltung* (administracja) + *s* + *Gericht* (sąd) + *s* + *Gesetz* (ustawa), w Austrii w miejsce drugiego członu wstawiono *Verfahren* (postępowanie) i dodano przymiotnik *allgemein* (powszechny) tworząc sformułowanie *Allgemeines Verwaltungsverfahrensgesetz*, podczas gdy w Niemczech ustawa ta brzmi podobnie jak w Austrii *Verwaltungsverfahrensgesetz*.

IV. Odmienna motywacja skupień terminologicznych

- *Bundesamt für Justiz* (CH) – *Bundesministerium für Justiz* (A) – *Bundesamt der Justiz und für Verbraucherschutz*;
- *Radio und Fernsehen* (CH) – *Rundfunk* (A) – *Rundfunk* (D);
- *sexuelle Nötigung* (CH) – *geschlechtliche Nötigung* (A) – *sexuelle Nötigung* (D).

W trzech ośrodkach języka niemieckiego występuje inne określenie na *Ministerstwo Wymiaru Sprawiedliwości*. W Szwajcarii jest to *Bundesamt für Justiz*, w Austrii *Bundesministerium für Justiz*, a w Niemczech *Bundesamt der Justiz und für Verbraucherschutz*. W Szwajcarii i Niemczech występuje ten sam rzeczownik złożony *Bundesamt*, podczas gdy w Austrii jego ekwiwalentem jest *Bundesministerium*. W Szwajcarii i Austrii natomiast pojawia się ten sam przyimek *für* łączący dwa elementy określenia, gdy w Niemczech istnieje zarówno forma dopełniaczowa, jak i w dalszej kolejności również przyimek *für* wraz z rzeczownikiem.

W Szwajcarskim Kodeksie karnym pojawia się określenie *Radio und Fernsehen*, na podstawie którego nie trudno stwierdzić, że chodzi o radio i telewizję. W Kodeksie austriackim i niemieckim znaleźć można pojęcie *Rundfunk*, które najczęściej kojarzone jest jedynie z radiem, dotyczy zarówno radia, jak i telewizji.

V. Różnice w strukturze skupień terminologicznych

- *Kindestötung (CH) – Tötung eines Kindes bei der Geburt (A) – brak ekwiwalentu (D)*;
- *üble Nachrede oder Verleumdung gegen einen Verstorbenen oder einen verschollen Erklärten – brak ekwiwalentu (A) – Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener (D)*;
- *Urkundenfälschung (CH) – strafbare Handlungen gegen die Zuverlässigkeit (A) – Urkundenfälschung (D)*;
- *Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht (CH) – Vernachlässigung der Pflege, Erziehung oder Beaufsichtigung (A) – Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht (D)*;
- *Verleitung und Beihilfe am Selbstmord (CH) – Mitwirkung am Selbstmord (A) – Förderung der Selbsttötung (D)*;
- *Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit (CH) – strafbare Handlungen gegen die Freiheit (A) – Straftaten gegen die persönliche Freiheit (D)*;
- *Verbrechen und Vergehen gegen die Familie (CH) – strafbare Handlungen gegen Ehe und Familie (A) – Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie (D)*.

Artykuł w szwajcarskim Kodeksie karnym pt. *Verleitung und Beihilfe am Selbstmord* posiada swoje odpowiedniki w Kodeksie austriackim i niemieckim, jednakże ich zakres semantyczny nieznacznie się różni. W Kodeksie szwajcarskim mowa jest o nakłanianiu i pomocy w popełnieniu samobójstwa, w Austrii i w Niemczech o współudziale w

samobójstwie, jednakże użyto odmiennych sformułowań – *Mitwirkung am Selbstmord* w Austrii, *Förderung der Selbsttötung* w Niemczech. Regulacja szwajcarska poszerzona jest o wątek nakłaniania do popełnienia czynu.

Ekwiwalentem szwajcarskiego sformułowania *Verbrechen und Vergehen* (zbrodnie i występki), jak już zostało wcześniej wspomniane we wnioskach z analizy Kodeksu austriackiego, jest najczęściej wyrażenie *strafbare Handlungen* (przestępstwa) w Austrii oraz *Straftaten* (przestępstwa) w Niemczech. Zatem artykuł szwajcarskiego Kodeksu karnego zatytułowany *Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit*, w austriackim Kodeksie można znaleźć pod nazwą *strafbare Handlungen gegen die Freiheit*, a w Kodeksie niemieckim – *Straftaten gegen die persönliche Freiheit*. W Szwajcarii i Austrii są to czyny karalne przeciwko wolności, w Niemczech natomiast sprecyzowano pojęcie wolności na wolność osobistą.

VI. Różnice semantyczne

- *Bundesversammlung* (zgromadzenie, które wybiera prezydenta państwa) (D) – *Bundesversammlung* (wspólne posiedzenie Rady Narodowej i Rady Federalnej) (A) – *Bundesversammlung* (całość władzy ustawodawczej, która reprezentuje naród i kantony; Parlament Szwajcarii składający się z Rady Narodowej i Rady Kantonów) (CH).

W grupie tej znajdują się terminy, które mają taką samą budowę, lecz inne znaczenie. Rzeczownik złożony *Bundesversammlung* funkcjonuje w trzech odmianach niemieckiej, jednak w każdym z trzech ośrodków ma inne znaczenie. Rozróżnienie tych znaczeń jest bardzo ważne do zrozumienia tekstu, jak też ma ogromne znaczenie w procesie translacyjnym, gdzie należy odpowiednio przetłumaczyć dane wyrażenie w zależności od rodzaju ośrodka, z którego dany tekst się wywodzi.

VII. Skróty i skrótowce

- *BEHG* (*Börsengesetz*) (CH) – *BoerseG* (*Börsengesetz*) (A) – *BörsG* (*Börsengesetz*) (D);
- *GTG* (*Gentechnikgesetz*) (CH) – *GTG* (*Gentechnikgesetz*) (A) – *GenTG* (*Gentechnikgesetz*) (D);
- *SpoFöG* (*Sportförderungsgesetz*) (CH) – *BSFG* (*Bundes-Sportförderungsgesetz*) – *SportFG* (*Sportförderungsgesetz*) (D);
- *WG* (*Waffengesetz*) (CH) – *WaffG* (*Waffengesetz*) (A) – *WaffG* (*Waffengesetz*) (D).

Skróty, tak jak już zostało stwierdzone w poprzednich wnioskach z analiz Kodeksu karnego Austrii i Niemiec, często różnią się między odmianami, nawet wtedy, gdy ich rozwinięcie wygląda tak samo w każdej z nich, jak np. *WG (Waffengesetz) (CH) – WaffG (Waffengesetz) (A) – WaffG (Waffengesetz) (D)* czy *BEHG (Börsengesetz) (CH) – BoerseG (Börsengesetz) (A) – BörsG (Börsengesetz) (D)*, a czasem różnica może dotyczyć tylko jednej z odmian, np. *GTG (Gentechnikgesetz) (CH) – GTG (Gentechnikgesetz) (A) – GenTG (Gentechnikgesetz) (D)*.

Klasyfikacja ta była bardzo pomocna dla uzyskania klarownego podziału terminów z trzech odmian języka niemieckiego. W tym podrozdziale terminem bazowym były pojęcia szwajcarskie, na podstawie których przebiegało przypisanie danego terminu do konkretnej grupy. Spora część pojęć użytych w szwajcarskim Kodeksie karnym nie ma swojego ekwiwalentu w Kodeksie karnym niemieckim czy austriackim i takie terminy nie zostały przypisane do żadnej z grup, można je znaleźć natomiast w tabelach w części analitycznej Kodeksu karnego szwajcarskiego.

3.12. Wnioski z analizy kodeksów karnych

Celem analizy kodeksów karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii było wyselekcjonowanie germanizmów, austriacyzmów i helwetyzmów oraz pokazanie podobieństw i różnic w terminologii między odmianami, aby podkreślić odrębność każdej z nich i zwrócić uwagę na stosowanie odpowiedniej leksyki w tłumaczeniach dokumentów z różnych ośrodków niemieckich. Badaniu poddana została cała leksyka Kodeksu karnego, która obejmuje zarówno język specjalistyczny, jak też niejednokrotnie i język ogólny. I tak np. leksem *Jänner (styczeń)* został uwzględniony jako austriacyzm, ponieważ pojawia się w Kodeksie karnym austriackim i mimo że jest leksemem często używanym w mowie potocznej, to jest to także termin różnicujący Kodeks austriacki od niemieckiego czy szwajcarskiego, w których w jego miejsce zostałyby użyte terminy *Januar*.

Innym przykładem słowa niebezpośrednio związanego z Kodeksem karnym jest austriacyzm *Klaubholz (leżące na ziemi, martwe drewno w lesie)*. W przypadku słownictwa aktów prawnych nie powinno znaleźć się w słowniku języka prawa, jednak wszystkie germanizmy, austriacyzmy i helwetyzmy występujące w kodeksach karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii zostały uwzględnione.

Trudności, które pojawiały się podczas analizy kodeksów karnych można podzielić na dwie główne grupy. Są to trudności dotyczące kodyfikacji oraz trudności dotyczące struktury i semantyki. Drugą grupę ciężko podzielić na dwie odrębne, ponieważ różnice w strukturze często pociągają za sobą różnice w znaczeniu.

I. Problemy dotyczące kodyfikacji

Wielu autorów podaje, że termin *Einvernahme (przesłuchanie)* jest typowy dla Austrii i Szwajcarii, podczas gdy *Vernehmung* typowy dla Niemiec. W kodeksach karnych Niemiec, Austrii i Szwajcarii najczęściej pojawia się forma *Einvernehmen* lub *Vernehmung* i dotyczy to wszystkich trzech kodeksów. W Kodeksie austriackim i szwajcarskim nie został użyty termin *Einvernahme*, który także według słowników jest typowy dla obu odmian.

Podobnie sytuacja wygląda z innymi leksemami, które według wielu autorów lub słowników są typowe dla poszczególnej odmiany, tak jak np. *Rechtsanwalt (adwokat)* widnieje w wielu pracach naukowych jako germanizm, a *Advokat* jako helwetyzm. W Kodeksie szwajcarskim używa się jednak pojęcia *Rechtsanwalt*.

Leksem *Kurator (opiekun)* uważany jest za austriacyzm, a jego odpowiednikiem w Niemczech i Szwajcarii jest *Vormund*. We wszystkich trzech kodeksach natomiast występuje *Vormund*, nawet w Kodeksie austriackim. W przypadku polskiego wyrazu *adopcja*, odpowiednikiem we wszystkich trzech kodeksach karnych jest *Adoption*, podczas gdy w aktach normatywnych na określenie adopcji są trzy odmienne określenia: *Adoption (CH)*, *Annahme an Kindestatt (A)*, *Annahme als Kind (D)*.

Różnice między odmianami języka niemieckiego dotyczą także skrótów i skrótowców. Nawet jeśli nazwa danej instytucji czy ustawy brzmi tak samo we wszystkich odmianach, nie oznacza to, że skrót również będzie taki sam, np. *Börsengesetz – BörsG (D)*, *BoerseG (A)*, *BEHG (CH)*. Problem tkwi również w kodyfikacji skrótów. W słownikach jedynie najbardziej popularne skróty są skodyfikowane, jak np. *BGB – Bürgerliches Gesetzbuch (D)*, *ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (A)*, *ZGB – Zivilgesetzbuch (CH)*. Niejednokrotnie zdarza się, że pełna wersja danego skrótu jest skodyfikowana, natomiast sam skrót już nie. Kodyfikacja skrótów jest szczególnie zaniedbana.

Utrudnienie z przypisaniem danego wyrazu lub wyrażenia do określonej odmiany spowodowany jest najczęściej brakiem kodyfikacji. *Fremdenpolizei (policja ds. cudzoziemców)* jest skodyfikowane w kilku słownikach jako helwetyzm i austriacyzm, natomiast jego złożenie *Fremdenpolizeibehörde* skodyfikowane jest tylko w jednym (VWB). *Vorsorgeeinrichtung* jest skodyfikowane jako helwetyzm, za to jego złożenie *Personalvorsorgeeinrichtung* już nie. W obu przypadkach konsekwencją może być to, że tłumacz lub osoba szukająca złożenia *Fremdenpolizeibehörde* czy *Personalvorsorgeeinrichtung* może nie uznać ich za austriacyzm czy helwetyzm. W przypadku tłumaczeń skutek jest oczywisty – błąd w tłumaczeniu.

W pracy ze słownikami nad badaniami dotyczącymi odmian języka, zdarza się, że dane słowo jest charakterystyczne dla dwóch odmian, a tylko niektóre słowniki zawierają taką informację. Przykładem może być *Obligationenrecht*. Jest to zarówno austriacyzm, jak i helwetyzm. W większości słowników jednakże istnieje informacja, że jest to helwetyzm (DUD, VWB, DUDCH, WRW, PONS-Int, TERM, KIL), podczas gdy informacja, że jest to także austriacyzm zawarta jest jedynie w słowniku VWB.

Problem pojawia się także przy kodyfikacji wyrazu, który ma więcej niż jedno znaczenie, ponieważ jedno z jego znaczeń może być skodyfikowane jako charakterystyczne dla danej odmiany, a drugie już nie, lub może całkowicie zostać pominięte, np. austriackie i szwajcarskie *Nationalrat – 1. Rada Narodowa, Parlament Federalny; 2. poseł, posłanka*.

Jako austriacyzm w pierwszym znaczeniu skodyfikowane jest w większości słowników, bo aż w 10 na 11 wykorzystanych w niniejszej analizie (DUD, VWB, MAR, WRU, ÖWB, WRW, PWN, PONS, PONS-Int, KIL), natomiast w drugim znaczeniu austriacyzm ten został skodyfikowany w 6 słownikach (DUD, VWB, WRU, PWN, ÖWB, PONS-Int).

II. Problemy dotyczące struktury i semantyki.

W kodeksie pojawiają się pojęcia polisemantyczne, dlatego trzeba zwrócić szczególną uwagę przy analizie korpusu, o którym znaczeniu danego sformułowania jest mowa. Przykładem może być wyraz *Beihilfe*, który ma dwa znaczenia: 1. *zapomoga, zasilek*; 2. *pomocnictwo, współudział*. W znaczeniu pierwszym występuje w Austrii i Niemczech, podczas gdy w Szwajcarii jego odpowiednikiem jest *Subsidium*. W drugim znaczeniu słowo to jest *gemeindeutsch*, czyli typowe dla wszystkich trzech odmian języka niemieckiego, jednakże w Kodeksie szwajcarskim został zastosowany termin *Gehilfenschaft* (*pomocnictwo, współudział*), który jest typowy dla odmiany szwajcarskiej, dlatego został przypisany jako ekwiwalent *Beihilfe* dla Niemiec i Austrii.

Rozbieżności dotyczą ponadto struktury nazw, które pociągają za sobą różnice semantyczne. W Niemczech *przestępstwo* określane jest jako *Straftat*, w Austrii natomiast ekwiwalentem jest złożenie *strafbare Handlungen*. Jako że analizowane są w niniejszej dysertacji kodeksy karne, pojęcie przestępstwa powtarza się w nich wielokrotnie, np. *przestępstwa przeciwko życiu i nienaruszalności cielesnej – Straftaten gegen das Leben und Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit (D) – przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – strafbare Handlungen gegen Leib und Leben (A); przestępstwa przeciwko aktom stanu cywilnego, małżeństwu i rodzinie – Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie (D) – przestępstwa przeciwko małżeństwu i rodzinie – strafbare Handlungen gegen die Ehe und Familie (A); przestępstwa przeciwko wolności osobistej – Straftaten gegen die persönliche Freiheit (D) – przestępstwa przeciwko wolności – strafbare Handlungen gegen die Freiheit (A); przestępstwa dotyczące religii i światopoglądu – Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen (D) – przestępstwa przeciwko wolności wyznania/ pokojowi na tle religijnym i naruszeniu spokoju zmarłych – strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten (A).*

Jak widać, różnica dotyczy nie tylko terminu przestępstw, lecz całej struktury i znaczenia wyrażenia, dlatego też tłumaczenie na język polski może różnić się w zależności od tego, czy tłumaczony jest dokument niemiecki czy austriacki, np. *Straftaten gegen den*

Personenstand, die Ehe und die Familie (D) różni się od swojego austriackiego odpowiednika *strafbare Handlungen gegen die Ehe und Familie (A)*, tym, że w odmianie austriackiej brak jest wzmianki o aktach stanu cywilnego, niemieckie *Straftaten gegen die persönliche Freiheit* różnią się od austriackiego *strafbare Handlungen gegen die Freiheit*, dookreśleniem wolności, jako wolności osobistej. Artykuły często nie w pełni pokrywają się znaczeniowo, tak jak jest to w przypadku artykułu *Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen (D)*, który traktuje o religii i światopoglądzie, podczas gdy jego austriacki odpowiednik *strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten*, odnosi się do religii i poszanowania spokoju zmarłych.

Artykuły dotyczące tego samego przestępstwa lub wykroczenia mogą być inaczej zatytułowane, np. *przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości: strafbare Handlungen gegen die Rechtspflege (A)*, *Verbrechen und Vergehen gegen die Rechtspflege (CH)*; *okres obowiązywania: zeitliche Geltung (D)*, *zeitlicher Geltungsbereich (CH)*. Różnica dotyczy też pojęcia *Nötigung* (zmuszanie). W niemieckim i szwajcarskim kodeksie mamy do czynienia ze zwrotem *zmuszanie do czynności seksualnych*, które jest wyrażone za pomocą różnych przymiotników *sexuelle Nötigung*, w Austrii natomiast z *geschlechtliche Nötigung*. *Nakłanianie i pomoc w popełnieniu samobójstwa* brzmi inaczej w każdym kodeksie: *Verleitung und Beihilfe am Selbstmord (CH) - Mitwirkung am Selbstmord (A) - Förderung der Selbsttötung (D)*.

Artykuły austriackiego Kodeksu są bardziej opisowe niż niemieckiego, co widać na następujących przykładach: *umieszczenie w zakładzie zatrzymania ochronnego*²⁰⁰ – *Unterbringung in der Sicherungsverwahrung (D)* – *umieszczenie w zakładzie dla niebezpiecznych recydywistów* – *Unterbringung in einer Anstalt für gefährliche Rückfallstäter (A)*; *umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym* – *Unterbringung in einem psychiatrischen Krankenhaus (D)* – *umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym sprawców z zaburzeniami psychicznymi* – *Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnorme Rechtsbrecher (A)*; *umieszczenie w zakładzie odwykowym* – *Unterbringung in einer Entziehungsanstalt (D)* – *umieszczenie w zakładzie odwykowym sprawców wymagających leczenia odwykowego* – *Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher (A)*; *naruszenie tajemnicy korespondencji* – *Verletzung des Post- oder Fernmeldegeheimnisses (D)*; w Austrii tłumaczymy również jako *naruszenie tajemnicy*

²⁰⁰ W Polsce instytucja taka nie istnieje, jednakże jej nazwa została przetłumaczona na język polski w Tuora-Schwierskott, E., 2017, *Jugendgerichtsgesetz (JGG) vom 04.08.1953 zuletzt geändert durch Art. 7 G vom 17.07.2015 / 1332: Übersetzung ins Polnische: Besprechung und Fachwörterverzeichnis. Niemiecka ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich w tłumaczeniu na język polski z dnia 04.08.1953 zmieniona ostatnio w dniu 17.07.2015 Dz. Urz. 1332 w tłumaczeniu na języki polski: wyjaśnienia i słownik wyrażeń ustawowych.*

koresspondencji, jednakże tytuł artykułu zawiera także zwrot *zatajenie listów* – *Verletzung des Briefgeheimnisses und Unterdrückung von Briefen (A)* .

W części teoretycznej wspominaliśmy o różnicach słowotwórczych dotyczących łączenia leksemów za pomocą interfiksów *-(e)*, które znacznie częściej występuje w odmianie austriackiej lub szwajcarskiej niż niemieckiej. Zjawisko to można zaobserwować na podstawie leksemu *Ruckfallstäter (A)* – *Ruckfalltäter (D, CH)*. W tym przypadku helwetyzm pozbawiony jest tego interfiksów i jest zgodny z ekwiwalentem niemieckim.

Zwrot *kara pozbawienia wolności na czas określony* przedstawia się tak samo w Kodeksie niemieckim i szwajcarskim – *zeitige Freiheitsstrafe*, podczas gdy Austriacy zatytułowali ten artykuł jako *zeitliche Freiheitsstrafe*. Różnica przejawia się w doborze odpowiedniego dla danej odmiany przymiotnika występującego w połączeniu z rzeczownikiem *Freiheitsstrafe*.

Porównując terminologię wszystkich trzech kodeksów, można zauważyć, że artykuły szwajcarskiego Kodeksu są często bardziej zwarte niż niemieckie czy austriackie, tzn. bazują na rzeczownikach złożonych, podczas gdy artykuły niemieckie i austriackie składają się z więcej niż jednego elementu, np. *dzieciobójstwo* – *Kindestötung (CH)* – *Tötung eines Kindes bei der Geburt (A)* – brak ekwiwalentu w D; *sąd najwyższy* – *Bundesgericht (CH, D)* – *Oberster Gerichtshof (A)*; *kodeks cywilny* – *Zivilgesetzbuch (CH)* – *kodeks cywilny* – *Bürgerliches Gesetzbuch (D)* – *austriacki kodeks cywilny, powszechny kodeks obywatelski* – *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (A)*.

Różnice w budowie można zauważyć na następujących przykładach: *częściowe zawieszenie kary* – *Aussetzung des Strafrestes (D)* – *bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe (A)* – *teilbedingte Strafe (CH)* oraz *bezprawne wejście w posiadanie zabezpieczonych danych komputerowych/przechwycenie danych komputerowych* – *Ausspähen von Daten (D)*, *missbräuchlicher Abfangen von Daten (A)* – *unbefugte Datenbeschaffung (CH)*. Powyższe zwroty pokazują tendencje każdej z odmian. Niemcy używają kombinacji rzeczowników, połączonych za pomocą przyimka lub formy dopełniacza, Austriacy stosują relację przymiotnik-rzeczownik wraz z formą dopełniacza bądź z zastosowaniem przyimka dla kolejnego rzeczownika, natomiast Szwajcarzy opierają się na kombinacji przymiotnikowo-rzeczownikowej.

Niektóre terminy istnieją tylko w konkretnej odmianie, a w pozostałych brak dla nich odpowiednika, np. *Lernfahrausweis (CH)* – *tymczasowe prawo jazdy* (dokument wydawany po zdaniu teoretycznego egzaminu na prawo jazdy) – brak ekwiwalentu w D i

A; *Arbeitsexternat (CH)* – praca więźnia poza terytorium zakładu po odbyciu przynajmniej połowy kary (gdy nie istnieje zagrożenie, że więzień ucieknie lub popełni przestępstwo, czas wolny po pracy więzień spędza w zakładzie) – brak ekwiwalentu w D i A; *dzieciobójstwo – Kindestötung (CH) – Tötung eines Kindes bei der Geburt (A)* – brak ekwiwalentu w D.

Podsumowując, przy tłumaczeniu kodeksów karnych istotne były prace porównawcze, tzn. porównanie używanych terminów w Kodeksie niemieckim, austriackim i szwajcarskim oraz na tej podstawie znalezienie odpowiedników dla danej odmiany. Wielokrotnie znaleźć można było terminy, które różnią się między poszczególnymi kodeksami, jednak nie należą do konkretnej odmiany i mimo, że terminy są ogólnoniemieckie, to w jednym kodeksie występuje inny termin niż w pozostałych, np. *kazirodztwo – Blutschande (A), Inzest (CH), Beischlaf zwischen Verwandten (D)*.

Jak wynika z badań leksyki Kodeksu niemieckiego, austriackiego i szwajcarskiego, różnice między trzema odmianami języka niemieckiego są liczne, co jest dużym utrudnieniem dla tłumaczy, ponieważ poza specjalistyczną terminologią języka prawa, umiejętnością posługiwania się nią, poza znajomością systemów prawnych we wszystkich trzech odmianach i języka docelowego, tłumacz musi być także świadomy różnic między odmianami języka niemieckiego, które dotyczą ortografii, fonetyki (przy tłumaczeniach ustnych), gramatyki, pragmatyki, a przede wszystkim leksyki.

Duże trudności w pracy nad odmianami języka niemieckiego sprawia kodyfikacja. Niestety, wiele germanizmów, austriacyzmów czy helwetyzmów nie jest oznaczonych w słownikach jako wyrażenia typowe dla danej odmiany. Brakuje też dzieł, w których dla danego terminu w jednej odmianie można byłoby znaleźć jej odpowiednik w dwóch pozostałych, z wyjątkiem słownika Ammona (i in.) *Variantenwörterbuch des Deutschen* oraz słownika autorstwa Muhra i Peinhopf *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich – Deutschland*, który jak sama nazwa wskazuje zawiera terminy prawne Austrii i Niemiec. Oba słowniki są bardzo cennym źródłem informacji i pomocą dla tłumacza, ponieważ są bardzo dobrze opracowane i zawierają dużą liczbę haseł.

Variantenwörterbuch des Deutschen (VWB) jest prawdopodobnie jedynym istniejącym słownikiem, który obejmuje swoim zakresem wszystkie trzy odmiany, a ponadto można w nim znaleźć odpowiedniki, stosowane w półcentrach niemieckich, tj. Liechtensteinie,

Luksemburgu, południowym Tyrolu i wschodniej części Belgii. Zawiera on terminy ogólne i specjalistyczne z ekwiwalentami w pozostałych odmianach oraz definicję.

Bogatym źródłem informacji dotyczących terminów prawnych Austrii i Niemiec jest słownik *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich – Deutschland*. Punktem wyjścia jest odmiana austriacka, dla której przypisany jest odpowiednik niemiecki, niemniej jednak dla osób chcących znaleźć odpowiednik austriacki dla terminu niemieckiego, zamieszczono słownik skonstruowany w kierunku D – A, czyli niemieckie pojęcie podane jest wraz z ekwiwalentem austriackim. Wszystkie terminy i zwroty opatrzone są definicją wraz ze źródłem, w którym można je znaleźć, łącznie z odesłaniem do konkretnego artykułu zarówno w austriackim jak i niemieckim dokumencie. Co więcej, słownik ten podaje równoważniki w języku angielskim i francuskim.

Analiza porównawcza odmian języka niemieckiego na podstawie wybranego korpusu jest niełatwym zadaniem, ponieważ wymaga ogromnej koncentracji, skrupulatnej analizy, umiejętności wychwycenia podobieństw i różnic terminologicznych, znajomości systemów prawa karnego we wszystkich trzech ośrodkach, umiejętności znalezienia ekwiwalentów w pozostałych odmianach, jeśli takowe istnieją. Trudność w pracy nad odmianami języka w języku prawa polega także na tym, że te same terminy na pierwszy rzut oka są pozornie ekwiwalentne, a z definicji wynika, że pokrywają się tylko częściowo. Niejednokrotnie do znalezienia odpowiedników trzeba posłużyć się tekstami paralelnymi. Wiele wyrazów i zwrotów typowych dla danej odmiany, zwłaszcza dotyczących języka karnego, nie jest skodyfikowanych, co zmusza do wyciągnięcia własnych wniosków na podstawie przeprowadzonych badań, bez możliwości powołania się na jakiekolwiek źródło. Dodatkowe utrudnienie stanowi znalezienie odpowiedniego tłumaczenia w języku polskim dla każdej z odmian. Jak widać na podstawie przeprowadzonych badań, bardzo rzadko można znaleźć wyraz, który jest skodyfikowany w większości słowników jako typowy dla danej odmiany, dlatego temat odmian narodowych niemieczyny wymaga jeszcze wielu uzupełnień.

4. Podsumowanie

Istnieją trzy równorzędne odmiany języka niemieckiego, które nazywane są wariantami lub standardami języka: odmiana niemiecka, austriacka i szwajcarska. W Niemczech lub w Austrii niemiecki jest jedynym językiem narodowym, natomiast w Szwajcarii jest on używany obok języka francuskiego, włoskiego i retoromańskiego.

Pluricentryzm języka niemieckiego ma ogromne znaczenie w procesach translacyjnych, a co za tym idzie, także w dydaktyce, ponieważ potencjalni tłumacze powinni wynieść wiedzę o odmianach języka z zajęć języka obcego lub kursów na tłumaczy. Uczący się języka najczęściej poznają zaledwie kilka podstawowych zwrotów odmiany austriackiej czy szwajcarskiej, ponieważ główny nacisk kładziony jest na nauczanie standardu używanego w Niemczech.

Mimo że pojęcie pluricentryzmu zyskało w ostatnich latach na popularności, nadal świadomość użytkowników języka na temat standardów narodowych języka niemieckiego jest niewielka. Co prawda, powstały liczne dzieła dotyczące odmiany języka austriackiego, podczas gdy odmiana szwajcarska wciąż pozostaje zaniedbana. Rzadkością są także prace porównawcze dla wszystkich trzech odmian niemieckich.

Co więcej, istnieje luka w pracach dotyczących języka specjalistycznego, tak jak jest to w przypadku języka prawnego i prawniczego. Luka ta dotyczy także kodyfikacji odmian w słownikach, zarówno ogólnych, jak i specjalistycznych. Brak informacji o przynależności poszczególnych terminów do danego standardu znacznie utrudnia pracę tłumacza. Słowniki stanowią najczęściej podstawę pracy tłumacza, a brak takich znaczników podaje w wątpliwość wiarygodność słowników, ponieważ jest to pierwsze i główne źródło informacji. Ponadto, jak wynika z obserwacji i przeprowadzonych analiz, w kwestii kodyfikacji wariantów narodowych lepiej wypadają słowniki ogólne niż specjalistyczne, a to właśnie te drugie powinny być bardziej precyzyjne i rzetelne, jeśli chodzi o kodyfikację języka specjalistycznego.

Ze względu na wciąż dość niski poziom skodyfikowania odmian w słownikach tłumacz wielokrotnie wybiera pracę z tekstami paralelnymi, a słowniki stanowią dodatkowe źródło informacji. Pracując na tekstach paralelnych, tłumacz jest w stanie sam zanalizować i porównać rozmieszczenie danych oraz podobieństwa i różnice terminologiczne analizowanych dokumentów. Użycie odpowiednich terminów dla danego standardu jest niezmiernie ważne, ponieważ tłumacząc dokument z danej odmiany, należy dostosować tłumaczenie do zasad w niej panujących, aby tłumaczenie było poprawne.

Różnice pomiędzy odmianami języka niemieckiego widoczne są na każdym poziomie języka, tzn. na poziomie ortografii, fonetyki, gramatyki, pragmatyki i leksyki, jednakże najbardziej liczną grupę stanowią różnice leksykalne. Tłumaczenia prawne i prawnicze są jednym z najtrudniejszych rodzajów tłumaczeń specjalistycznych ze względu na swoją oficjalną formę oraz sformalizowane zwroty, dlatego szczególnie istotna jest tutaj umiejętność znalezienia odpowiednich ekwiwalentów, znajomości terminologii prawniczej oraz systemów prawnych obowiązujących w krajach, których dotyczą tłumaczone dokumenty. Wszystkie te aspekty stanowią nie lada wyzwanie dla tłumacza, który wielokrotnie w trakcie swojej pracy natrafia na tego typu utrudnienia.

5. Wykaz terminów z ich polskimi ekwiwalentami²⁰¹

Tab. 38. Germanizmy z polskimi ekwiwalentami

Wariant D	Polski ekwiwalent
Adoptiveltern	rodzice zastępczy, przybrani rodzice
Adoptivkind	dziecko przysposobione, dziecko adoptowane
auf/mit Bewährung	zawieszenie kary
Aufenthaltsgesetz	ustawa o cudzoziemcach ²⁰²
Aufsichtsrat	rada nadzorcza
Ausländeramt	urząd ds. cudzoziemców
Ausländerbehörde (Zentrale Ausländerbehörde)	urząd ds. cudzoziemców (centralny urząd ds. cudzoziemców)
Ausschuss	komisja, komitet
Aussetzung des Strafrestes	częściowe zawieszenie kary, warunkowe zawieszenie z odbycia reszty kary
Ausspähen von Daten	bezprawne wejście w posiadanie zabezpieczonych danych elektronicznych
Bahnbusverkehrsleitung	kierownictwo ruchu autobusów miejskich
Bandendiebstahl	kradzież dokonana przez grupę przestępczą
Begünstigung und Hehlerei	poplecznictwo i paserstwo
Beischlaf zwischen Verwandten	kazirodztwo
Beitreibung	windykacja, egzekucja, ściąganie należności
Beitreibungsverbrechen	przestępstwo egzekucyjne/windykacyjne
Beitreibungsverfahren	postępowanie egzekucyjne/windykacyjne
Beleidigung	przestępstwo przeciwko czci, zniewaga
Bestechung	korupcja, przekazanie nienależnej korzyści
Betäubungsmittel	środki odurzające
Betäubungsmittelgesetz	ustawa o środkach odurzających
Beteiligung an einer Schlägerei	uczestnictwo w bójkę
Betrug und Untreue	oszustwo i wyłudzenie
betrügerischer Konkurs	oszukańcze bankructwo / upadłość ²⁰³
betrügerisches Konkursverbrechen	przestępstwo na szkodę wierzycieli, przestępstwo przeciwko wierzycielom ²⁰⁴
betrügerisches Konkursvergehen	wykroczenie na szkodę wierzycieli, wykroczenie przeciwko wierzycielom ²⁰⁵
Bewährungshelfer(in)	kurator sądowy skazanego (któremu zawieszono karę pozbawienia wolności)
Bewährungsstrafe	warunkowe zawieszenie kary

²⁰¹ Tłumaczenia na podstawie słowników niemiecko-polskich i polsko-niemieckim wymienionych w bibliografii oraz własnych propozycji.

²⁰² Wikipedia https://de.wikipedia.org/wiki/Illegaler_Grenz%C3%BCbertritt – 15.03.2016

KIL – ustawa o pobycie, działalności zarobkowej i integracji cudzoziemców na obszarze federalnym.

²⁰³ <http://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artukul/przestepstwa-przeciwko-obrotowi-gospodarczemu-w-nowym-kodeksie-karnym-cz-ii/> – 17.02.2017;

<https://www.minilex.at/a/was-versteht-man-straftrechtlich-unter-betruegerische-krida> – 17.02.2017

²⁰⁴ <http://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artukul/przestepstwa-przeciwko-obrotowi-gospodarczemu-w-nowym-kodeksie-karnym-cz-ii/> – 17.02.2017;

<https://www.minilex.at/a/was-versteht-man-straftrechtlich-unter-betruegerische-krida> – 17.02.2017

²⁰⁵ <http://czasopisma.beck.pl/monitor-prawniczy/artukul/przestepstwa-przeciwko-obrotowi-gospodarczemu-w-nowym-kodeksie-karnym-cz-ii/> – 17.02.2017;

<https://www.minilex.at/a/was-versteht-man-straftrechtlich-unter-betruegerische-krida> – 17.02.2017

Blutschande	kazirodztwo
Bundesanwaltschaft	1. Prokuratura Federalna przy Trybunale Federalnym, 2. rzecznik interesu publicznego przy Federalnym Trybunale Administracyjnym
Bundesärzteordnung	ustawa o zawodzie lekarza
Bundesflagge	flaga narodowa
Bundesgebiet	obszar RFN/ obszar federacji
Bundesgerichtshof	Sąd Najwyższy
Bundesgesetzblatt	Federalny Dziennik Ustaw
Bundesjagdgesetz	federalna ustawa łowiecka
Bundesland	kraj związkowy, kraj federalny
Bundesminister	minister federalny
Bundesminister der Justiz und für Verbraucherschutz	federalny minister sprawiedliwości i ochrony konsumentów
Bundesministerium	Ministerstwo Federalne
Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz	Federalne Ministertwo Sprawiedliwości i Ochrony Konsumentów
Bundespräsident	prezydent federalny
Bundespräsidentenwahl	wybory prezydenta federalnego
Bundestag	Bundestag, Parlament Federalny
Bundesverfassungsgericht	Trybunał Konstytucyjny
Bundesversammlung	Zgromadzenie Federalne
Bundesverwaltungsgericht	Trybunał Administracyjny
Bundeswehr	Bundeswehra, federalne siły zbrojne Niemiec
Bürgerliches Gesetzbuch	niemiecki Kodeks cywilny
Buße	kara pieniężna, grzywna
Bußgeld	kara pieniężna, grzywna
Diebstahl und Unterschlagung	przestępstwa przeciwko mieniu
Disziplinarstrafe	kara dyscyplinarna
Ehegesetz	ustawa o małżeństwie
ehrenamtlicher Richter	sędzia niezawodowy
Eidesmündiger	osoba zdolna do złożenia przysięgi po osiągnięciu wymaganego wieku
eidesstattliche Versicherung	zapewnienie z mocą przyrzeczenia, potwierdzenie prawdy, przyrzeczenie (świadka lub biegłego) w miejsce przysięgi
Einreichungsfrist	termin na złożenie wniosku
Einreichungstermin	termin na złożenie wniosku
Einvernehmen	przesłuchanie
elterliche Sorge	opieka rodzicielska
Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts	orzecznictwo Federalnego Trybunału Konstytucyjnego
Entziehungsanstalt	zakład odwykowy
Entziehungskur	kuracja odwykowa
erschwerende Umstände	okoliczności utrudniające
Fahrerlaubnis	prawo prowadzenia samochodu osobowego, pozwolenie na jazdę [pozwolenie na prowadzenie poszczególnych kategorii pojazdów, nie mylić z prawem jazdy]
Fahrzeugbrief	karta pojazdu
Fahrzeugschein	dowód rejestracyjny pojazdu
falsche uneidliche Aussage	fałszywe zeznanie składane nie pod przysięgą
Fleischer (północne/środkowe Niemcy), Metzger (środkowo-zachodnie Niemcy), Schlachter (północne/środkowo-zachodnie Niemcy)	rzeźnik [osoba zajmująca się ubojem zwierząt]

Förderung der Selbsttötung	współudział w samobójstwie, pomoc w popełnieniu samobójstwa, nakłanianie/ namawianie/ skłonienie do samobójstwa ²⁰⁶
forensische Ambulanz	oddział psychiatrii sądowej [zarówno dla przestępców (dopuszczających się przemoc lub przemoc na tle seksualnym) jak i ofiar przemocy i przemocy seksualnej]
freiheitsentziehende Maßregeln	środki zapobiegawcze połączone z pozbawieniem wolności [do zatrzymania sprawców, którzy za sprawą ograniczonej poczytalności nie mogą zostać skazani]
Führerschein	prawo jazdy
Führungsaufsicht	nadzór ochronny nad zwolnionym więźniem
Führungzeugnis	zaświadczenie o niekaralności
gefährlicher Rückfalltäter	niebezpieczny recydywista
Geldbuße	kara pieniężna, grzywna
Geldstrafe	kara pieniężna, grzywna
Geldwäsche	pranie pieniędzy
Gericht erster Instanz	sąd pierwszej instancji
Gericht im ersten Rechtszug	sąd pierwszej instancji
gerichtliche Kontrolle	dozór sądowy
Gerichtsverfassungsgesetz	ustawa o ustroju sądów powszechnych
Gesetz über die Finanzverwaltung	ustawa o zarządzaniu finansami publicznymi
Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen, krócej: Gewaltschutzgesetz	ustawa o ochronie cywilnoprawnej wobec aktów przemocy i prześladowań, krócej: ustawa o przeciwdziałaniu przemocy
Gesundheitsdienst	szpital, służba zdrowia
Grundgesetz	konstytucja, ustawa zasadnicza
Handelsregister	rejestr handlowy
Insolvenzdelikt	czyn karalny popełniony w związku z upadłością
Insolvenzstraftat	czyn karalny popełniony w związku z upadłością
Insolvenzverfahren	postępowanie upadłościowe / windykacyjne / w sprawie ściągania należności
Insolvenzverwalter	syndyk, syndyk masy upadłości, likwidator
Instanz	instancja
Inzest	kazirodstwo
Jugendgerichtsgesetz	ustawa o sądach dla nieletnich
Kindergeld	świadczenie na dzieci, zasiłek na dzieci
Konkursdelikt	czyn karalny popełniony w związku z upadłością
Konkursverbrechen	przestępstwo na szkodę wierzycieli, przestępstwo przeciwko wierzycielom
Konkursvergehen	przestępstwo na szkodę wierzycieli, przestępstwo przeciwko wierzycielom
Konkursverwalter	syndyk, syndyk masy upadłości, likwidator
Laienrichter	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
Land	kraj związkowy, kraj federalny
Landesrechnungshof	izba kontroli w kraju związkowym
Landesregierung	rząd krajowy
Landtag	parlament kraju związkowego
Landzwang	groźba dokonania przestępstwa pospolitego (np. podpalenia), naruszenie porządku publicznego
Leiter eines Landesrechnungshofs	kierownik izby kontroli kraju związkowego

²⁰⁶ Burdziak, K., 2014, Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym, s. 175–157.

Maßregeln der Besserung und Sicherung	środki zapobiegawcze połączone z pozbawieniem wolności [do zatrzymania sprawców, którzy za sprawą ograniczonej poczytalności nie mogą zostać skazani]
Miete (środkowo-wschodnie/ południowo-wschodnie Niemcy)	opłata za czynsz
Mietzins (środkowo-wschodnie/ południowo-wschodnie Niemcy)	opłata za czynsz
Minister	minister federalny
offene Handelsgesellschaft	jawna spółka handlowa, spółka jawna
ohne Bewährung	bez możliwości warunkowego zwolnienia
Personalausweis	dowód osobisty
Personenbeförderungsgesetz	ustawa o przewozie osób
Personenstandsregister	akta księgi stanu cywilnego
Pflegeeltern	rodzice zastępczy, przybrani rodzice
Pflegekinder	dzieci przysposobione, dzieci adoptowane
Präsident des Rechnungshofs	prezes najwyższej izby kontroli
Präventivmaßnahmen	środki zapobiegawcze
Raub und Erpressung	rabunek i wymuszenie
Rechnungshof	izba kontroli budżetu państwa, najwyższa izba kontroli
Rechnungshofspräsident	prezes najwyższej izby kontroli
Rechtszug	instancja
Rundfunk	radio i telewizja
Schadenswiedergutmachung	odszkodowanie, naprawienie szkody
Schiedsrichter	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
Schöffe	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
Schuldrecht	prawo zobowiązań
Schwangerschaftskonfliktgesetz: Gesetz zur Vermeidung und Bewältigung von Schwangerschaftskonflikten	brak ekwiwalentu: ≈ ustawa aborcyjna
sexuelle Nötigung	zmuszanie do czynności seksualnych
Sicherungseinrichtung des Bundesverbandes der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken	≈ Bankowy Fundusz Gwarancyjny [instytucja związku federalnego zabezpieczająca Niemieckie Banki Ludowe i Raiffeisenbanki]
Staatsregierung	rząd krajowy
Steuerstrafrecht	prawo karne skarbowe
Störung der Totenruhe	zakłócanie spokoju zmarłego
Störung des öffentlichen Friedens durch Androhung von Straftaten	groźba dokonania przestępstwa pospolitego (np. podpalenia), powodująca naruszenie porządku publicznego
Strafaussetzung zur Bewährung	warunkowe zawieszenie kary
Straftaten gegen das Leben	przestępstwa przeciwko życiu
Straftaten gegen den Personenstand, die Ehe und die Familie	przestępstwa przeciwko aktom stanu cywilnego, małżeństwu i rodzinie
Straftaten gegen die körperliche Unversehrtheit	przestępstwa przeciwko nienaruszalności cielesnej
Straftaten gegen die persönliche Freiheit	przestępstwa przeciwko wolności osobistej
Straftaten gegen die sexuelle Selbstbestimmung	czyny karalne przeciwko wolności seksualnej
Straftaten, welche sich auf Religion und Weltanschauung beziehen	przestępstwa dotyczące religii i światopoglądu
Strafzumessung	wymiar kary
Sühneversuch	próba pojednania
Telekommunikationsgesetz	prawo telekomunikacyjne
Transplantationsgesetz	ustawa transplantacyjna

üble Nachrede	pomówienie
uneidliche Falschaussage	fałszywe zeznanie składane nie pod przysięgą
Unterbringung in der Sicherungsverwahrung	umieszczenie w zakładzie zatrzymania ochronnego ²⁰⁷
Unterbringung in einem psychiatrischen Krankenhaus	umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym
Unterbringung in einer Entziehungsanstalt	umieszczenie w zakładzie odwykowym
unterlassene Hilfeleistung	zaniechanie udzielenia pomocy
Unterschlagung	sprzeniewierzenie, przywłaszczenie cudzego dobra, przywłaszczenie cudzego mienia
Untreue	sprzeniewierzenie, malwersacja [wykorzystanie pełnomocnictwa do nadużyć w sprawie cudzego dobra]
Urkundenfälschung	fałszerstwo dokumentów
Veranlagungszeitraum	okres podatkowy
Verbotsirrtum	błąd co do zakazu, popełnienie czynu zakazanego w usprawiedliwionej nieświadomości
Verfolgungsverjährung	przedawnienie wykonania (kary)
Verhör	przesłuchanie
Verjährung	przedawnienie
Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	naruszenie obowiązku opieki i wychowawstwa
Verletzung des Briefgeheimnisses	naruszenie tajemnicy korespondencji
Verletzung des Post- oder Fernmeldegeheimnisses	naruszenie tajemnicy korespondencji
Vernehmung	przesłuchanie
Versicherung an Eides statt	zapewnienie z mocą przyrzeczenia, potwierdzenie prawdy, przyrzeczenie (świadka lub biegłego) w miejsce przysięgi
Verunglimpfung	znieważenie, zniesławienie
Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener	zniesławienie zmarłego
Verwahrungsbruch	uszkodzenie, zniszczenie lub usunięcie przedmiotów będących w urzędowym przechowaniu
Verwarnung	upomnienie, napomnienie
Völkerstrafgesetzbuch	międzynarodowy Kodeks karny
Vollstreckungsverjährung	przedawnienie ścigania (wykroczenia)
Vormund	kurator, opiekun sądowy
Vorteilsgewährung	przekazanie nienależnej korzyści, korupcja
Wahl des Bundespräsidenten	wybory prezydenckie
Wehrstrafgesetz	ustawa o prawie karnym wojskowym
Wohnungseinbruchdiebstahl	kradzież z włamaniem do mieszkania
Wohnungsmiete	opłata za czynsz
zeitige Freiheitsstrafe	kara pozbawienia wolności na czas określony
Zentralregister	centralny rejestr [karny]
Zulassungsbescheinigung Teil I	dowód rejestracyjny pojazdu, zaświadczenie o rejestracji pojazdu cz. I
Zulassungsbescheinigung Teil II	karta pojazdu, zaświadczenie o rejestracji pojazdu cz. II

Źródło: opracowanie własne.

²⁰⁷ W Polsce instytucja taka nie istnieje, jednakże jej nazwa została przetłumaczona na język polski przez Tuorę-Schwierskott, E., 2017, *Jugendgerichtsgesetz (JGG) vom 04.08.1953 zuletzt geändert durch Art. 7 G vom 17.07.2015 / 1332: Übersetzung ins Polnische: Besprechung und Fachwörterverzeichnis. Niemiecka ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich w tłumaczeniu na język polski z dnia 04.08.1953 zmieniona ostatnio w dniu 17.07.2015 Dz. Urz. 1332 w tłumaczeniu na języki polski: wyjaśnienia i słownik wyrazów ustawowych.*

Tab. 39. Germanizmy – skróty i skrótowce z polskimi ekwiwalentami

Wariant D	Polski ekwiwalent
AufenthG (Aufenthaltsgesetz), dawniej: AuslG (Ausländergesetz)	ustawa o cudzoziemcach
BAMF (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)	Urząd Federalny ds. Migracji i Uchodźców
BÄO (Bundesärzterordnung)	ustawa o zawodzie lekarza
BGB (Bürgerliches Gesetzbuch)	niemiecki Kodeks cywilny
BGBI (Bundesgesetzblatt)	Federalny Dziennik Ustaw
BGH (Bundesgerichtshof)	Federalny Sąd Najwyższy
BJagdG (Bundesjagdgesetz)	federalna ustawa łowiecka
BlmSchG (Bundesimmissionsschutzgesetz)	federalna ustawa o ochronie atmosfery przed zanieczyszczeniami
BNatSchG (Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege), krócej: Bundesnaturschutzgesetz	federalna ustawa o ochronie przyrody i ochronie krajobrazu, krócej: federalna ustawa o ochronie przyrody
BörsG (Börsengesetz)	ustawa o obrocie instrumentami finansowymi
BtMG (Betäubungsmittelgesetz)	ustawa o środkach odurzających
BVerfG (Bundesverfassungsgericht)	Federalny Trybunał Konstytucyjny
BVerfGE (Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts)	orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego [autoryzowany zbiór postanowień TK]
BVerwG (Bundesverwaltungsgericht)	Trybunał Administracyjny
BvR	skarga konstytucyjna
BVR (Sicherungseinrichtung des Bundesverbandes der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken)	~ Bankowy Fundusz Gwarancyjny [instytucja związku federalnego zabezpieczająca Niemieckie Banki Ludowe i Raiffeisenbanki]
DesignG (Designgesetz)	ustawa o ochronie projektów
FVG (Gesetz über die Finanzverwaltung)	federalna ustawa o administracji skarbowej
GebrMG (Gebrauchsmustergesetz)	ustawa o wzorach użytkowych
GenTG (Gentechnikgesetz)	ustawa o inżynierii genetycznej
GewSchG (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen, krócej: Gewaltschutzgesetz)	ustawa o ochronie cywilnoprawnej wobec aktów przemocy i prześladowań, krócej: ustawa o przeciwdziałaniu przemocy
GG (Grundgesetz)	konstytucja, ustawa zasadnicza
GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	ustawa o ustroju sądów powszechnych
HAG (Heimarbeitsgesetz)	ustawa o pracy nakładczej
HalbSchG (Halbleiterschutzgesetz)	ustawa o ochronie znaków topograficznych i półprzewodników
JGG (Jugendgerichtsgesetz)	ustawa o sądach dla nieletnich
KG (Kommanditgesellschaft)	spółka komandytowa
KrWG (Kreislaufwirtschaftsgesetz)	ustawa o cyklach gospodarki
LRH (Landesrechnungshof)	izba kontroli finansowej kraju związkowego
PBG (Personenbeförderungsgesetz)	ustawa o przewozie osób
SchKG (Schwangerschaftskonfliktgesetz): Gesetz zur Vermeidung und Bewältigung von Schwangerschaftskonflikten	ustawa o planowaniu rodziny: ustawa dotycząca uniknięcia i opanowania konfliktów związanych z ciążą (≈ ustawa aborcyjna)
TPG (Transplantationsgesetz)	ustawa transplantacyjna
UrhG (Urheberrechtsgesetz)	ustawa o prawach autorskich
VStGB (Völkerstrafgesetzbuch)	międzynarodowy kodeks karny
WaffG (Waffengesetz)	ustawa o broni i amunicji
WHG (Wasserhaushaltsgesetz)	ustawa o gospodarce wodnej
WStG (Wehrstrafgesetz)	ustawa o prawie karnym wojskowym

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 40. Austriacyzmy z polskimi ekwiwalentami

Wariant A	Polski ekwiwalent
Abgeordnete zum Nationalrat	poseł, posłanka do Rady Narodowej
Abschöpfung der Bereicherung	podatek od wzbogacenia
allfällig	ewentualnie, lub
Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch	austriacki Kodeks cywilny, powszechny Kodeks obywatelski
Amtsgewalt	władza
Amtsverlust	utrata urzędu / funkcji
Anbahnung von Sexualkontakten zu Unmündigen	inicjacja kontaktów płciowych z nieletnimi
Anhaltung	zatrzymanie [kogoś]
Anrechnung der Vorhaft	wliczenie czasu aresztu do łącznego wyroku
Arbeiter-Abfertigungsgesetz	ustawa o odprawach pracowniczych
Arbeitshausgesetz (dawniej)	ustawa o pracy przymusowej
Ärztegesetz	ustawa o zawodzie lekarza
Aufschub des Vollzugs der Freiheitsstrafe	odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności
Aufsichtsrat	rada nadzorcza
Auskundschaftung eines Geschäfts- oder Betriebsgeheimnisses zugunsten Auslands	wykrucie tajemnicy firmy lub zakładu na korzyść podmiotów zagranicznych
Ausschuss (Ausschuss des Nationalrates)	komisja (Komisja Rady Narodowej)
Base (określenie przestarzałe)	ciotka, kuzynka
Bauarbeiter-Urlaubs und Abfertigungsgesetz	ustawa o urlopach i odprawach pracowników w sektorze budowlanym
Bauarbeiter-Urlaubs- und Abfertigungskasse	kasa urlopowa i odpraw pracowników w sektorze budowlanym
bedingt	warunkowy, częściowy
bedingt erlassener Strafreist	częściowe zawieszenie kary, warunkowe zawieszenie z odbycia reszty kary
bedingt nachsehen	odroczyć warunkowo
bedingte (Straf)nachsicht	warunkowe zawieszenie kary
bedingte Nachsicht bei Zusammentreffen mehrerer Strafen	warunkowe zawieszenie kary przy łączeniu kar
bedingte Nachsicht der Strafe	warunkowe zawieszenie kary
bedingte Nachsicht der Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher	warunkowe zawieszenie kary pobytu w zakładzie odwykowym
bedingte Nachsicht des Strafrestes	warunkowe zawieszenie reszty kary, warunkowe zawieszenie z odbycia reszty kary
bedingte Nachsicht eines Teiles der Strafe	częściowe zawieszenie kary, warunkowe zawieszenie z odbycia części kary
bedingte Nachsicht von vorbeugenden Maßnahmen	warunkowe zawieszenie środków zapobiegawczych
Befehls- und Zwangsgewalt	przemoc [z wykorzystaniem władzy i pozycji]
Befriedigungsausfall	utrata zadośćuczynienia
besonders geschützte Urkunde	szczególnie chroniony dokument
betrügerische Krida	przestępstwo upadłościowe / przestępstwo na szkodę wierzycieli
betrügerischer Datenverarbeitungsmissbrauch	bezprawne wejście w posiadanie zabezpieczonych danych komputerowych
Beweisaussage	składanie zeznań
Blutschande	kazirodztwo
Bundesabgabenordnung	federalna ordynacja podatkowa
Bundesgesetz über Aufgaben und Organisation des auswärtigen Dienstes – Statut	federalna ustawa o zadaniach i organizacji służby zagranicznej – statut

Bundesgesetz über die Einräumung von Privilegien und Immunitäten an internationale Organisationen	federalna ustawa o przyznawaniu przywilejów i immunitetów organizacjom międzynarodowym
Bundesgesetzblatt	Federalny Dziennik Ustaw
Bundesheer	siły zbrojne
Bundeshymne (der Republik Österreich)	hymn narodowy (Republiki Austrii)
Bundesland	kraj związkowy, kraj federalny
Bundesminister	minister federalny
Bundesminister für Justiz	federalny minister sprawiedliwości
Bundesministerium	Ministerstwo Federalne
Bundesministerium für Justiz	Federalne Ministerstwo Sprawiedliwości
Bundespräsident	prezydent federalny
Bundesrat	1. Rada Federalna, Rząd Federalny, 2. członek Rządu Federalnego
Bundesregierung	Rząd Federalny
Bundesverfassung	Konstytucja Federalna, Konstytucja Austrii
Bundesversammlung	Parlament Federalny, Zgromadzenie Federalne [wspólne posiedzenie Rady Narodowej i Rady Federalnej]
Dauerfolge	skutek długotrwały
Diebstahl im Rahmen einer kriminellen Vereinigung	kradzież dokonana przez grupę przestępczą
Disziplinarstrafe	kara dyscyplinarna
Ehegesetz	ustawa o małżeństwie
Ehetäuschung	oszustwo małżeńskie (zatajenie istotnych faktów przy zawarciu związku małżeńskiego)
ehrenamtlicher Richter	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
eidesstattliche Erklärung	zapewnienie z mocą przyrzeczenia, potwierdzenie prawdy, przyczenie (świadka lub biegłego) w miejsce przysięgi
eidesstättige Erklärung	zapewnienie z mocą przyrzeczenia, potwierdzenie prawdy, przyczenie (świadka lub biegłego) w miejsce przysięgi
Einreichungsfrist	termin na złożenie wniosku
Einreichungstermin	termin na złożenie wniosku
Einvernahme	przesłuchanie
Einvernehmen	przesłuchanie
Einvernehmung	przesłuchanie
entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher	przestępcy wymagający leczenia odwykowego
Erklärung an Eides statt	zapewnienie z mocą przyrzeczenia, potwierdzenie prawdy, przyczenie (świadka lub biegłego) w miejsce przysięgi
Ermittlungsbefugnisse der Finanzstraf- und Abgabenbehörden und ihrer Organe zur Verfolgung des Sozialbetruges	upoważnienie do prowadzenia dochodzenia w sprawie ścigania oszustwa społecznego przez urząd kontroli skarbowej
erpresserische Entführung	porwanie dla okupu
Erschwerungsgründe	okoliczności obciążające
Exekution	ściągnięcie należności, egzekucja należności
Exekutionsverbrechen	przestępstwo na szkodę wierzycieli, przestępstwo przeciwko wierzycielom
Exekutionsverfahren	postępowanie upadłościowe / windykacyjne / w sprawie ściągnięcia należności
Fahne der Republik Österreich	flaga narodowa Republiki Austrii
falsche Beweisaussage	fałszywe zeznanie
Familienbeihilfe	zasiłek rodzinny, świadczenie rodzinne

Finanzstraf- und Abgabenbehörde	urząd kontroli skarbowej
Finanzstrafgesetz	ustawa karna skarbowa
Finanzstrafrecht	prawo karne skarbowe
Finanzverfassungsgesetz	ustawa budżetowa
Flagge der Republik Österreich	flaga narodowa Republiki Austrii
Fleischer, Metzger (Austria zachodnia), Fleischhauer, Fleischhacker (Austria wschodnia)	rzeźnik [osoba zajmująca się ubojem zwierząt]
Fremdenpolizei	policja ds. cudzoziemców
Fremdenpolizeibehörde	urząd policji ds. cudzoziemców
Fremdenpolizeigesetz	ustawa o cudzoziemcach
Gebührengesetz	ustawa o opłatach/należnościach
gefährlicher Rückfallstäter	niebezpieczny recydywista
Gehaltskassengesetz	ustawa o izbach aptekarskich
Geldstrafe, Strafe	kara pieniężna
Geldwäscherei	pranie pieniędzy
Gemeingefährungsdelikte	czyny karalne powodujące powszechne niebezpieczeństwo [przestępstwo spowodowania zdarzenia powszechnie niebezpiecznego albo jego niebezpieczeństwa]
gerichtliche Aufsicht	dozór sądowy
geschlechtliche Nötigung	zmuszanie do czynności seksualnych
gesetzlich berufliche Vertretung	związek zawodowy, ustawowe przedstawicielstwo zawodowe
Gewaltschutzgesetz	ustawa o przeciwdziałaniu przemocy
Herbeiführung unzüchtigen Verkehrs	doprowadzenie do czynu nierządnego
Identitätsausweis, wcześniej: Identitätskarte	dowód osobisty, dokument tożsamości
Insolvenzverfahren	postępowanie upadłościowe / windykacyjne / w sprawie ściągania należności
Insolvenzverwalter	syndyk, syndyk masy upadłości, likwidator
Jugendgerichtsgesetz	ustawa o sądach dla nieletnich
Jugendwohlfahrt	opieka społeczna nad młodzieżą
Jugendwohlfahrtsträger	podmiot sprawujący opiekę społeczną nad młodzieżą
Jurisdiktionsnorm	norma jurysdykcyjna
Kinderbeihilfe	zasilek rodzinny
Klaubholz	drewno leżące swobodnie na ziemi w lesie, które używane jest jako drewno opałowe
klinisch-forensische Ambulanz	oddział psychiatrii sądowej [zarówno dla przestępców (dopuszczających się przemocy lub przemocy na tle seksualnym), jak i ofiar przemocy i przemocy seksualnej]
Konfliktregler	mediator
Krankenpflegefachdienst	zakład opieki nad chorymi
Krida	niewypłacalność, upadłość (oszukańcze bądź nieumyślne doprowadzenie do niewypłacalności przez dłużnika)
kridaträchtiges Handeln	dążenie do niewypłacalności [działanie mające na celu doprowadzenie do upadłości / niewypłacalności]
Kurator	kurator, opiekun sądowy
Laienrichter	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
Land	kraj (związkowy), land
Landeshymne	hymn kraju związkowego

Landesrechnungshof	izba kontroli finansowej kraju związkowego
Landesregierung	rząd kraju związkowego
Landtag, Gemeinderat (Wien)	parlament kraju związkowego, parlament kraju związkowego (Wiedeń)
Landzwang	groźba dokonania przestępstwa pospolitego (np. podpalenia), powodująca naruszenie spokoju / porządku publicznego
Leiter eines Landesrechnungshofs	kierownik izby kontroli finansowej kraju związkowego
Masseverwalter	syndyk, syndyk masy upadłości, likwidator
Maßnahmenvollzug (mit Freiheitsentziehung verbundene vorbeugende Maßnahmen)	zastosowanie środków zapobiegawczych połączonych z pozbawieniem wolności (do zatrzymania sprawców, którzy za sprawą ograniczonej poczytalności nie mogą zostać skazani)
Matrik	rejestr osobowy
Matrikel	rejestr osobowy
Matrikelbuch	rejestr osobowy
Miete	opłata za czynsz
Mietzins	opłata za czynsz
Militärstrafgesetz	ustawa o prawie karnym wojskowym
Minister	minister federalny
Missbrauch eines Autoritätsverhältnisses	seksualne nadużycie stosunku zależności
missbräuchliches Abfangen von Daten	bezprawne wejście w posiadanie zabezpieczonych danych komputerowych
Mitwirkung am Selbstmord	współdziałanie w samobójstwie, pomoc w popełnieniu samobójstwa, nakłanianie/ namawianie/ skłonienie do samobójstwa ²⁰⁸
mündige Minderjährige (zwischen 14 und 18 Jahre alt)	niepełnoletni w wieku od 14 do 18 lat, (≈ młodociany)
Nationalhymne	hymn narodowy
Nationalrat	1. Rada Narodowa (izba niższa parlamentu austriackiego) 2. poseł, posłanka
Nationalratsabgeordnete	poseł, posłanka do Rady Narodowej
Nichtigkeitsbeschwerde	skarga z powodu nieważności / zarzucająca nieważność
Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz	ustawa o cudzoziemcach
Notbetrug	kłamstwo z konieczności
Oberster Gerichtshof	Sąd Najwyższy
Obligationenrecht ²⁰⁹	prawo zobowiązaniowe
Obsorge	władza rodzicielska
Organtransplantationsgesetz	ustawa transplantacyjna
österreichische Bundeshymne	hymn narodowy Republiki Austrii
Partnerschaftstäuschung	oszustwo w partnerstwie / oszustwo partnera
Personalausweis	dowód osobisty, dokument tożsamości
Pflegeeltern	rodzice zastępczy, przybrani rodzice
Pflegekinder	dzieci przysposobione, dzieci adoptowane
pharmazeutische Gehaltskasse für Österreich	fundusz wynagrodzeń farmaceutów austriackich ²¹⁰
pornographische Darstellungen Minderjähriger	pornografia osób nieletnich

²⁰⁸ Burdziak, K., 2014, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, s. 175–157.

²⁰⁹ DUD-CH, *Obligationenrecht (OR) – gesetzliche Regelung des Schuldrechts, der Vertragsverhältnisse, des Gesellschaftsrechts und des Wertpapierrechts*, s. 52.

²¹⁰ Ślebzak, K., 2012, *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego. Komentarz Lex*, Warszawa, s.707

Präsident des Rechnungshofs	prezes najwyższej izby kontroli
Raufhandel	bójka, uczestnictwo w bójce
Rechnungshof	izba kontroli budżetu państwa, izba obrachunkowa, najwyższa izba kontroli
Rechnungshofspräsident	prezes najwyższej izby kontroli
Rechtsirrtum	błąd co do prawa, popełnienie czynu zakazanego w usprawiedliwionej nieświadomości
Rückfallstäter	recydywista, sprawca działający w warunkach powrotu do przestępstwa, sprawca powrotny
Rundfunk	radio i telewizja
Sachwalter	opiekun sądowy, kurator
Sanierungsverfahren	postępowanie naprawcze
Sanität	1. służba zdrowia 2. służba sanitarna
Sanität(s-)	dotyczący służby zdrowia
Sanitätsdienst	służba medyczna
Sanitätshilfsdienst	pomocnicza służba medyczna
Schadensgutmachung	odszkodowanie, naprawienie szkód
Schiedsrichter	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
Schlagkraft des Bundesheeres	austriackie siły zbrojne
Schlepperei	przemyt
Schöffe	sędzia polubowny, rozjemca, sędzia pokoju, sędzia niezawodowy
Sicherheitspolizei	policja bezpieczeństwa [stosowany w III Rzeszy termin na określenie połączonych instytucji Gestapo i Kripo, funkcjonujących w latach 1934-1939]
Sicherheitspolizeigesetz	ustawa o zachowaniu bezpieczeństwa i porządku publicznego [dotycząca urzędów bezpieczeństwa, w szczególności policji]
Sozialbetrug	nieodprowadzanie podatków za pracownika
Spital	szpital
Störung der Totenruhe	zakłócanie spokoju zmarłego
strafbare Handlungen gegen den religiösen Frieden und die Ruhe der Toten	przestępstwa przeciwko wolności wyznania / pokojowi na tle religijnym i naruszeniu spokoju zmarłych
strafbare Handlungen gegen die Ehe und Familie	przestępstwa przeciwko małżeństwu i rodzinie
strafbare Handlungen gegen die Ehre	przestępstwa przeciwko czci
strafbare Handlungen gegen die Freiheit	przestępstwa przeciwko wolności
strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität und Selbstbestimmung	przestępstwa przeciwko obyczajności
strafbare Handlungen gegen die Zuverlässigkeit von Urkunden und Beweiszichen	przestępstwa przeciwko wiarygodności wyroków i dowodów
strafbare Handlungen gegen fremdes Vermögen	przestępstwa przeciwko cudzemu majątkowi
strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu
Strafbemessung	wymiar kary
Strafprozessreformgesetz	ustawa o reformie procesu karnego
Strafregisterbescheinigung	zaświadczenie o niekaralności
Strafschärfung bei Rückfall	przedłużenie kary dla recydywistów
Strafvollzugsanpassungsgesetz	ustawa o dostosowaniu wykonania kary
Strafvollzugsgesetz	ustawa o wykonaniu kary
Studienförderungsgesetz	ustawa o pomocy materialnej dla studentów
Suchtmittel	środki odurzające

Suchtmittelgesetz, dawniej: Suchtgiftgesetz	ustawa o środkach odurzających
Tatfolgenausgleich	obowiązek naprawienia szkody
teilbedingte Strafe	częściowe zawieszenie kary, warunkowe zawieszenie z odbycia części kary
Telekommunikationsgesetz	ustawa telekomunikacyjna
Tilgungsgesetz	ustawa o spłacie / umorzeniu długu
Tötung eines Kindes bei der Geburt	dzieciobójstwo
Typenschein	karta pojazdu
unbedingt	bezwartunkowy
unmündige Minderjährige (zwischen 7 und 14 Jahre alt)	niepełnoletni w wieku od 7 do 14 lat
Unterbringung in einer Anstalt für entwöhnungsbedürftige Rechtsbrecher	umieszczenie w zakładzie odwykowym sprawców wymagających leczenia odwykowego
Unterbringung in einer Anstalt für gefährliche Rückfallstäter	umieszczenie w zakładzie dla niebezpiecznych recydywistów
Unterbringung in einer Anstalt für geistig abnorme Rechtsbrecher	umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym sprawców z zaburzeniami psychicznymi
Unterbringungsgesetz	ustawa o umieszczeniu osób w zakładzie psychiatrycznym
Unterlassung der Hilfeleistung	zaniechanie udzielenia pomocy
Unterschlagung	sprzeniewierzenie, przywłaszczenie cudzego dobra, przywłaszczenie cudzego mienia
Untreue	sprzeniewierzenie, malwersacja [wykorzystanie pełnomocnictwa do nadużyć w sprawie cudzego dobra]
Unzucht mit Tieren	nierząd ze zwierzętami
Veranlagung	wymiar podatku, określenie wymiaru podatku
Veranlagungszeitraum	okres podatkowy
verbotene Intervention	zakazana interwencja
Verbotsgesetz	ustawa o zakazie narodowego socjalizmu
Verfassungsgerichtshof	Trybunał Konstytucyjny
Verfolgung des Sozialbetruges	ściganie pracodawcy za nieodprowadzenie podatków za pracownika
Verfolgungsantrag	wniosek o ściganie
Verjährung der Strafbarkeit	przedawnienie karalności
Verletzung des Briefgeheimnisses und Unterdrückung von Briefen	naruszenie tajemnicy korespondencji
Vernachlässigung der Pflege, Erziehung oder Beaufsichtigung	zaniedbanie obowiązku opieki, wychowania i nadzoru
Vernehmung	przesłuchanie
Veruntreuung	sprzeniewierzenie, przywłaszczenie cudzego dobra, przywłaszczenie cudzego mienia
Verwaltungsgerichtshof	Trybunał Administracyjny
Vollzugsgericht	sąd wykonawczy
Vollzugsklausel	Klauzula wykonalności
vorbeugende Maßnahmen	środki zapobiegawcze
Vorhaft	okres czasu od zatrzymania podejrzanego, jego pobytu w areszcie śledczym do czasu wydania wyroku, areszt
Vormund	kurator, opiekun sądowy
vormundschafts- oder pflegschaftsbehördliche oder jugendwohlfahrtsrechtliche Verfügung	zarządzenie z urzędu dotyczące kuratel i opieki społecznej nad młodzieżą
Vorteilszuwendung	przysporzenie korzyści

Wahl des Bundespräsidenten	wybory prezydenckie
Wahleltern	rodzice zastępczy, przybrani rodzice
Wahlkinder	dzieci przysposobione, dzieci adoptowane
Wehrmittelsabotage	sabotaż środków ochrony
widerrechtlicher Zugriff auf ein Computersystem	bezprawne wejście w posiadanie zabezpieczonych danych komputerowych
Wohnungsmiete	opłata za czynsz
zeitliche Freiheitsstrafe	kara pozbawienia wolności na czas określony
Zentrales Personenstandsregister	centralny rejestr aktów stanu cywilnego
Zuführen zur Prostitution	nakłanianie / doprowadzenie do prostytucji
Zulassungsbescheinigung Teil I, Zulassungsschein (przestarzałe – MAR)	dowód rejestracyjny pojazdu, zaświadczenie o rejestracji pojazdu cz. I
Zulassungsbescheinigung Teil II	karta pojazdu, zaświadczenie o rejestr. pojazdu cz. II
Zusatzstrafe	kara dodatkowa

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 41. Austriacyzmy – skróty i skrótowce z polskimi ekwiwalentami

Wariant A	Polski ekwiwalent
ABGB (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)	austriacki Kodeks cywilny, powszechny Kodeks obywatelski
ArbAbfG (Arbeiter-Abfertigungsgesetz)	ustawa o odprawach pracowniczych
ÄrzteG (Ärztegesetz)	ustawa o zawodzie lekarza
BAO (Bundesabgabenordnung)	federalne przepisy dotyczące opłat
BFA (Bundesamt für Fremdwesen und Asyl)	Urząd Federalny ds. Uchodźców i Azylu
BGBI (Bundesgesetzblatt)	Federalny Dziennik Ustaw
BoerseG (Börsengesetz)	ustawa o obrocie instrumentami finansowymi
BSFG (Bundes-Sportförderungsgesetz)	ustawa o wspieraniu sportu
BUAG (Bauarbeiter-Urlaubs- und Abfertigungsgesetz)	ustawa o pracowniczych urloпах i odprawach
BUAK (Bauarbeiter-Urlaubs- und Abfertigungskasse)	kasa urlopową i odpraw pracowniczych
BV (Bundesverfassung)	Konstytucja Federalna [Austrii]
F-VG (Finanzverfassungsgesetz)	ustawa budżetowa
FinStrG (Finanzstrafgesetz)	ustawa karna skarbową/ podatkowa
FPG (Fremdenpolizeigesetz)	ustawa o cudzoziemcach [dotyczy cudzoziemców, którzy przebywają na terenie kraju poniżej sześciu miesięcy, pobyt powyżej sześciu miesięcy określa ustawa NAG (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz)].
GebG (Gebührengesetz)	austriacka ustawa o opłatach
GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	ustawa o przeciwdziałaniu przemocy
GKaG (Gehaltsskassengesetz)	ustawa o izbach aptekarskich
GTG (Gentechnikgesetz)	ustawa o inżynierii genetycznej
IG-L (Immissionsschutzgesetz-Luft)	ustawa o ograniczeniach zanieczyszczeń powietrza
JN (Jurisdiktionsnorm)	ustawa o jurysdykcji sądów
KG (Kommanditgesellschaft)	spółka komandytowa
MilStG (Militärstrafgesetz)	ustawa o prawie karnym wojskowym
NAG (Niederlassungs- und Aufenthaltsgesetz),	ustawa o cudzoziemcach [dotyczy cudzoziemców, którzy przebywają na terenie kraju powyżej sześciu miesięcy, pobyt poniżej sześciu miesięcy określa Fremdenpolizeigesetz (FPG) (ustawa o cudzoziemcach)].
OG (Offene Gesellschaft)	jawna spółka handlowa, spółka jawna
OGH (Oberster Gerichtshof)	Sąd Najwyższy
OTPG (Organtransplantationsgesetz)	ustawa transplantacyjna
SMG (Suchtmittelgesetz)	ustawa o uzależnieniach
SPG (Sicherheitspolizeigesetz)	ustawa o zachowaniu bezpieczeństwa i porządku publicznego [dotycząca urzędów bezpieczeństwa, a w szczególności policji]
StudFG (Studienförderungsgesetz)	ustawa o pomocy materialnej dla studentów
StVG (Strafvollzugsgesetz)	ustawa o wykonaniu kary
TilgG (Tilgungsgesetz)	ustawa o spłacie/umorzeniu długu
UbG (Unterbringungsgesetz)	ustawa o umieszczaniu osób w zakładzie psychiatrycznym
VfGH (Verfassungsgerichtshof)	Trybunał Konstytucyjny
VwGH / VGH (Verwaltungsgerichtshof)	Trybunał Administracyjny
WaffG (Waffengesetz)	ustawa o broni i amunicji

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 42. Helwetyzmy z ich polskimi ekwiwalentami

Wariant CH	Polski ekwiwalent
Abgeordnete zum Nationalrat	poseł, posłanka do Rady Narodowej
Adoptiveltern	rodzice zastępczy, przybrani rodzice
Adoptivkind	dziecko przysposobione, dziecko adoptowane
amtliche Sammlung des Bundesrechts	oficjalny zbiór ustawodawstwa federalnego
Arbeitserziehungsanstalt	placówka do resocjalizacji młodocianych przestępców w wieku 18-25 lat
Arbeitsexternat	praca więźnia poza terytorium zakładu po odbyciu przynajmniej połowy kary [gdy nie istnieje zagrożenie, że więzień ucieknie lub popełni przestępstwo; czas wolny po pracy więzień spędza w zakładzie]
aufgeschobene Freiheitsstrafe	odroczone kara pozbawienia wolności
Aufschub des Strafvollzugs	odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności
Aufschub des Vollzugs der Freiheitsstrafe	odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności
Ausländergesetz	ustawa o cudzoziemcach
ausserprozessualer Zeugenschutz	pozaprocesowa ochrona świadków
Base (określenie przestarzałe)	ciotka [członek rodziny]
bedingt	warunkowy
bedingt erlassene Strafreue	warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary
bedingt nachsehen	odroczyć warunkowo
bedingte Strafe	warunkowe zawieszenie kary
bedingter Strafvollzug	warunkowe wykonanie kary
Beistandschaft	opieka, kuratela
bereinigte Sammlung (des Bundesrechts und Verordnungen)	zbiór tekstów jednolitych (ustawodawczych i rozporządzeń)
Bestechung	przekazanie nienależnej korzyści
Betäubungsmittel	środki odurzające
Betäubungsmittelgesetz	ustawa środkach odurzających
Betrag der Friedensbürgschaft	wysokość kaucji
Betreibung	ściągnięcie / egzekucja / windykacja należności
Betreibungsverbrechen	przestępstwo egzekucyjne/windykacyjne
Betreibungsverfahren	postępowanie egzekucyjne/windykacyjne
Betreibungsweg	sposób ściągania należności
betrügerischer Konkurs	przestępstwo upadłościowe/przestępstwo na szkodę wierzycieli
betrügerischer Missbrauch einer Datenverarbeitungsanlage	bezprawne wejście w posiadanie zabezpieczonych danych komputerowych
betrügerisches Konkursverfahren	przestępstwo upadłościowe
Bevölkerungs- und Zivilschutzgesetz	ustawa o ludności i obronie cywilnej
Beweisaussage	składanie zeznań
Billet (pot.)	prawo jazdy
Bundesamt für Flüchtlinge	Urząd Federalny ds. Uchodźców
Bundesamt für Justiz	Urząd Federalny ds. Wymiaru Sprawiedliwości
Bundesamt für Polizei	Urząd Federalny Policji
Bundesamt IMES (Immigration, Intégration, Emigration Suisse)	Urząd Federalny IMES (Imigracja, Integracja, Emigracja Szwajcarska)
Bundesanwaltschaft	1. Prokuratura Federalna przy Trybunale Federalnym, 2. rzecznik interesu publicznego przy Federalnym Trybunale Administracyjnym

Bundesbeschluss	uchwała Parlamentu Federalnego / Zgromadzenia Federalnego
Bundesbeschluss über die Genehmigung und die Umsetzung des Abk. zwischen der Schweiz und dem Europol	Uchwała Parlamentu Federalnego / Zgromadzenia Federalnego o zatwierdzeniu i realizacji porozumienia między Szwajcarią a Europolem
Bundesblatt	Federalny Dziennik Ustaw
Bundesgericht	Sąd Najwyższy
Bundesgerichtsgesetz	ustawa o Sądzie Najwyższym
Bundesgesetz betreffend die Überwachung des Post- und Fernmeldeverkehrs	federalna ustawa dotycząca kontroli usług pocztowych i środków telekomunikacji
Bundesgesetz über das Informationsrecht des Opfers	federalna ustawa o prawie do informacji dla ofiar przestępstw
Bundesgesetz über das Tätigkeitsverbot und das Kontakt- und Rayonverbot	federalna ustawa o zakazie działalności oraz zakazie kontaktu i pobytu na danym terytorium/w danym okręgu
Bundesgesetz über das Verwaltungsstrafrecht	federalna ustawa o prawie karnym administracyjnym
Bundesgesetz über den ausserprozessualen Zeugenschutz	federalna ustawa o pozaprocesowej ochronie świadków
Bundesgesetz über den Datenschutz	federalna ustawa o ochronie danych
Bundesgesetz über den Schutz der persönlichen Geheimsphäre	federalna ustawa o ochronie sfery prywatnej
Bundesgesetz über die Änderung des Obligationenrechts (Miete und Pacht)	federalna ustawa o zmianie w prawie zobowiązaniowym (czynsz i dzierżawa)
Bundesgesetz über die Ausländerinnen und Ausländer, krócej: Ausländergesetz	federalna ustawa o cudzoziemczyńiach i cudzoziemcach, krócej: ustawa o cudzoziemcach
Bundesgesetz über die Bahnreform ²	federalna ustawa o reformie kolei
Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer	federalna ustawa o podatkach bezpośrednich
Bundesgesetz über die Harmonisierung der direkten Steuern der Kantone und Gemeinden	federalna ustawa o ujednoczeniu podatków bezpośrednich w kantonach i gminach
Bundesgesetz über die Jagd und den Schutz wildlebender Säugetiere und Vögel, krócej: Jagdgesetz	federalna ustawa o łowiectwie i ochronie dziko żyjących ssaków i ptaków, krócej: ustawa łowiecka
Bundesgesetz über die militärischen Informationssysteme	federalna ustawa o systemach informatycznych armii
Bundesgesetz über die politischen Rechte	federalna ustawa o prawach politycznych
Bundesgesetz über die polizeilichen Informationssysteme des Bundes	federalna ustawa o policyjnych systemach informatycznych Konfederacji Szwajcarskiej
Bundesgesetz über die Sicherheitsorgane der Transportunternehmen im öffentlichen Verkehr	federalna ustawa o organach bezpieczeństwa przedsiębiorstw przewozowych w ruchu publicznym
Bundesgesetz über die Teilung eingezogener Vermögenswerte	federalna ustawa o podziale wartości majątku
Bundesgesetz über die verdeckte Ermittlung	federalna ustawa o tajnym dochodzeniu
Bundesgesetz über die Währung und die Zahlungsmittel	federalna ustawa o walucie i środkach płatniczych
Bundesgesetz über Massnahmen gegen Zwangsheiraten	federalna ustawa o działaniach przeciwko małżeństwom z przymusu
Bundesgesetz über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit	federalna ustawa o środkach do zachowania bezpieczeństwa wewnętrznego
Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs	federalna ustawa o ściąganiu / egzekucji / windykacji należności i upadłości
Bundesgesetz zur Umsetzung der revidierten Empfehlungen der Groupe d'action financière	federalna ustawa dotycząca realizacji sprawdzonych zaleceń Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy

Bundesgesetz zur Umsetzung des Römer Statuts des Internationalen Strafgerichtshofs	federalna ustawa dotycząca ludobójstwa, przestępstw przeciwko ludzkości i zbrodni wojennych
Bundesrat	1. Rząd Federalny, 2. minister federalny
Bundesverfassung	konstytucja federalna
Bundesversammlung	Parlament Federalny, Zgromadzenie Federalne [całość władzy ustawodawczej, która reprezentuje naród i kantony; Parlament Szwajcarii składający się z Rady Narodowej i Rady Kantonów]
Busse	kara pieniężna, grzywna
Das Eidgenössische Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport	Szwajcarski Departament Obrony, Ochrony Obywateli i Sportu
Departement [departə'ment]	ministerstwo, (jednostka organizacyjna) dział, referat
Departementschef	minister federalny
Departementsvorsteher	minister federalny
Disziplinarsanktion	kara dyscyplinarna
DNA-Profil-Gesetz	Ustawa o Zespole Bazy Danych DNA
DNA-Profil-Informationssystem	Zespół Bazy Danych DNA
Eherecht	ustawa o małżeństwie
eidesstattliche Erklärung	zapewnienie z mocą przyrzeczenia, potwierdzenie prawdy, przyczenie (świadka lub biegłego) w miejsce przysięgi
Eidgenössische Fachkommission zur Beurteilung der Behandelbarkeit lebenslänglich verwahrter Straftäter	szwajcarska komisja specjalistyczna do spraw oceny obchodzenia się z przestępcami skazanymi na dożywocie
eidgenössische Finanzkontrolle	izba kontroli budżetu państwa, najwyższa izba kontroli
eidgenössische und kantonale Bestimmungen	postanowienia (prawne) konfederacji i kantonów
Eingabefrist	termin na złożenie wniosku
Eingabetermin	termin na złożenie wniosku
Einreichungsfrist	termin na złożenie wniosku
Einreichungstermin	termin na złożenie wniosku
Erwachsenenschutz	ochrona osób dorosłych
Erwachsenenschutzbehörde	urząd ochrony osób pełnoletnich niesamodzielnych
Fahne der Schweiz	flaga narodowa Szwajcarii
Fahrausweis	prawo jazdy
Fahrzeugausweis	dowód rejestracyjny pojazdu
falsche Beweisaussage	fałszywe zeznanie
Fälschung von Geld, amtlichen Wertzeichen, amtlichen Zeichen, Mass und Gewicht	fałszowanie pieniędzy, urzędowych znaczków wartościowych, znaków urzędowych, wag i miar
Fassung über die Anpassung gesetzlicher Bestimmungen infolge der Schaffung des Nachrichtendienst des Bundes	dostosowanie ustawowych przepisów wskutek stworzenia służby wywiadowczej Konfederacji Szwajcarskiej
Fernmeldegesetz	ustawa telekomunikacyjna
Fleischschauer	rzeźnik [osoba zajmująca się ubojem zwierząt]
Fremdenpolizeibehörde	urząd policji ds. cudzoziemców
Fremdenpolizei	policja ds. cudzoziemców
Fremdenpolizeigesetz	ustawa o cudzoziemcach
Friedensbürgschaft	kaucja
Führerausweis	prawo jazdy
Führungsstab der Armee	sztab generalny armii szwajcarskiej
Gehilfenschaft	pomocnictwo
Geldbusse	kara pieniężna, grzywna
Geldstrafe	kara pieniężna, grzywna

Geldwäscherei	pranie pieniędzy
Gerichtsverfassungsgesetz	ustawa o ustroju sądów powszechnych
Gewaltschutzgesetz	ustawa o przeciwdziałaniu przemocy
Gläubigerschädigung durch Vermögensminderung	przestępstwo przeciw wierzycielom poprzez zmniejszenie majątku
Gütertransportgesetz	ustawa o przewozie / transporcie towarów
Halbgefängenschaft	kara, na którą więzień został skazany nie przekraczająca 12 miesięcy, odbywana poza zakładem [więzień kształci się lub pracuje poza zakładem karnym, natomiast czas wolny spędza w zakładzie]
Handelsregister	rejestr handlowy
Handgelübde	przysięga, ślubowanie
Humanforschungsgesetz	ustawa o badaniach na człowieku
Identitätskarte	dokument tożsamości, dowód
Initiativbegehren	inicjatywa społeczna w sprawie referendum
Initiative	inicjatywa społeczna w sprawie referendum
Inzest	kazirodztwo
Jugendstrafgesetz	ustawa o sądach dla nieletnich
Jugendstrafprozessordnung	Kodeks postępowania karnego w sprawach nieletnich
Kammer	Rada Narodowa, Parlament Federalny
Kanton	kanton [podstawowa jednostka administracyjna]
kantonal	kantonalny
kantonale Fremdenpolizeibehörde	kantonalny urząd policji ds. cudzoziemców
kantonale Polizeibehörden	kantonalne urzędy policji
kantonale Verwaltungs- und Prozessrecht	kantonalne prawo administracyjne i procesowe
kantonale Vorschriften	przepisy kantonalne
Kantonsrat	parlament kantonu, rząd kantonu
Kantonsregierung	rząd kantonu
Kindestötung	dzieciobójstwo
Kollektivgesellschaft	jawna spółka handlowa, spółka jawna
Konkurs- und Betreibungsverbrechen oder- vergehen	przestępstwo upadłościowe i przestępstwo w ściąganiu / egzekucji / windykacji należności
Konkursamt	urząd ds. upadłości
Konkursverbrechen	przestępstwo na szkodę wierzycieli, przestępstwo przeciwko wierzycielom
Konkursverfahren	postępowanie upadłościowe / windykacyjne / w sprawie ściągania należności
Konkursvergehen	wykroczenie na szkodę wierzycieli, wykroczenie przeciwko wierzycielom
Konkursverwalter	syndyk, syndyk masy upadłościowej / upadłości, likwidator
Konkursverwaltung	zarządzanie majątkiem stanowiącym masę upadłości
Koordinationsstelle der Kantone	miejsca koordynacji kantonów
Landeshymne	hymn państwowy
Landrat	parlament kantonu, rząd kantonu
lebenslänglich verwahrte Straftäter	przestępcy skazani na dożywocie
lebenslängliche Verwahrung extrem gefährlicher Straftäter	dożywotnie więzienie dla bardzo niebezpiecznych przestępców
Lernfahrausweis	tymczasowe prawo jazdy [dokument wydawany po zdaniu teoretycznego egzaminu na prawo jazdy]
Liquidationsvergleich	postępowanie likwidacyjne
Liquidator	syndyk, likwidator
Massnahmenvollzugseinrichtung	instytucja dla osób z zaburzeniami psychicznymi do

	odbywania kary
GmbH-Recht sowie Anpassungen im Aktien-, Genossenschafts-, Handelsregister- und Firmenrecht	prawo dotyczące sp. z o.o. oraz nowelizacji prawa akcji, spółdzielni, rejestrów handlowych i firm
Metzger	rzeźnik [osoba zajmująca się ubojem zwierząt]
Miete	opłata za czynsz
Mietzins	opłata za czynsz
Militärstrafgesetz	ustawa o prawie karnym wojskowym
Militärstrafgesetz	ustawa o prawie karnym wojskowym
Missbrauch einer Fernmeldeanlage	nadużycie telekomunikacyjne
Monte Generoso-Bahn (MG)	Kolej Monte Genoroso
Nachlassbehörde	urząd ds. spraw spadkowych
Nachlassstundung	odroczenie spadku
Nachlassvertrag	umowa spadkowa
Nachrichtendienst des Bundes	służba wywiadowcza Konfederacji Szwajcarii
Nationalhymne	hymn państwowy
Nationalrat	1. Rada Narodowa, Parlament Federalny, 2. poseł, posłanka
Nationalratsabgeordnete	poseł, posłanka
Neugestaltung des Finanzausgleichs und die Aufgabenteilung zwischen Bund und Kantonen	reorganizacja wyrównania finansowego i podział obowiązków pomiędzy konfederacją i kantony
Nutzniessungsrecht	prawo użytkowania wieczystego
Obligationenrecht	prawo zobowiązaniowe
Opferhilfegesetz	ustawa o pomocy ofiarom przestępstw
Parlamentsgesetz	ustawa o parlamencie Szwajcarii
Partnerschaftsgesetz	ustawa o związkach partnerskich
Patentgerichtsgesetz	ustawa patentowa
Personalvorsorgeeinrichtung	instytucja zabezpieczenia społecznego pracowników
Personenbeförderungsgesetz	ustawa o przewozie osób
Personenstandsregister	rejestr stanu cywilnego
Pfandsache und Retentionsgegenstand	przedmiot zastawu i retencji
Polizeibehörden der Kantone	urzędy policji kantonów
Polizeiorgane des Bundes und der Kantone	organy policyjne konfederacji i kantonów
Pornografie	pornografia
Präventivmassnahmen	środki zabezpieczające
Psychologieberufsgesetz	ustawa o zawodzie psychologa
Publikationsverordnung	rozporządzenie w sprawie publikacji
Radio und Fernsehen	radio i telewizja
Raufhandel	uczestnictwo w bójkę
Rechenzentrum des Eidgenössischen Justiz- und Polizeidepartements	centrum obliczeniowe / komputerowe departamentu Szwajcarskiego Wymiaru Sprawiedliwości i Policji
Redaktionskommission der BVer	Komisja Redakcyjna Parlamentu Federalnego / Zgromadzenia Federalnego
Referendum	referendum
Referendumsbegehren	żądanie referendum
Regierungs- und Verwaltungsorganisationsgesetz	ustawa o organizacji rządu i administracji
Regierungsrat, Staatsrat (zachodnia Szwajcaria), Ständekommission (wschodnia Szwajcaria)	rząd kantonu
Reglement (mowa potoczna) [reglō'ment], l.mn.: Reglemente	regulamin
Retentionsverfahren	postępowanie w sprawie retencji
Revision	kontrola, powtórne zbadanie
Revision des Korruptionsstrafrechts	powtórna kontrola przepisów prawa karnego dotyczącego korupcji
Revisionsstelle	biegły rewident, audytor

Rückfälliger	recydywista
Rückfalltäter	recydywista
Sanität	1. służba zdrowia, 2. służba sanitarna, 3. karetka pogotowia
Sanität(s-)	dotyczący służby zdrowia
Sanktion	kara, sankcja
Sanktion- und Strafregisterrecht	rejestr osób karanych i kar
Schreckung der Bevölkerung	straszenie ludności
Schweizerfahne	flaga narodowa Szwajcarii
sexuelle Nötigung	zmuszanie do czynności seksualnych
Sicherheitshaft	areszt tymczasowy [od czasu wniesienia aktu oskarżenia do czasu wydania wyroku]
Sonderprivatauszug	zaświadczenie o niekaralności
Spezialgesetzgebung	ustawodawstwo specjalne
Spital	szpital
Staatsrat (zachodnia Szwajcaria), Standeskommission (wschodnia Szwajcaria), Regierungsrat	rząd kantonu
Staatssekretariat für Migration	krajowy sekretariat ds. migracji
Standeskommission (wschodnia Szwajcaria), Staatsrat (zachodnia Szwajcaria), Regierungsrat	rząd kantonu
stationäre therapeutische Massnahmen / Behandlung von psychischen Störungen	środki leczenia szpitalnego/ leczenie zaburzeń psychicznych
stationäre therapeutische Massnahmen / Suchtbehandlung	środki leczenia szpitalnego/ leczenie uzależnień
Steuerperiode	okres podatkowy
Steuerstrafrecht	prawo karne skarbowe
Störung der Totenfrieden	zakłócanie spokoju zmarłego
Störung der Totenruhe	zakłócanie spokoju zmarłego
strafbare Handlungen gegen das Vermögen	przestępstwa przeciwko mieniu
strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- oder Privatbereich	przestępstwa przeciwko czci oraz naruszenie tajemnicy prywatnej
strafbare Handlungen gegen die sexuelle Integrität	przestępstwa przeciwko moralności
strafbare Handlungen gegen Leib und Leben	przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu
Strafbehördenorganisationsgesetz	ustawa dotycząca organizacji urzędów karnych
Strafregister	rejestr karny
Strafregisterauszug	wyciąg z rejestru karnego
Strafverfolgung in der Ehe und in der Partnerschaft	ściganie przestępstwa w małżeństwie i związku partnerskim
Strassenverkehrsgesetz	ustawa o ruchu drogowym
Suchtbehandlung	leczenie uzależnień
Systematische Rechtssammlung	systematyczny zbiór prawa federalnego
Systematische Sammlung des Bundesrechts	systematyczny zbiór prawa federalnego
Tätlichkeit	pobicie, napad
teilbedingte Strafe	warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary, częściowe zawieszenie kary
Transplantationsgesetz	ustawa transplantacyjna
Typenschein	karta pojazdu
Übertretung	naruszenie przepisów, wykroczenie
üble Nachrede oder Verleumdung gegen einen Verstorbenen oder einen verschollen Erklärten	oszczerstwo i zniesławienie zmarłego lub zaginionego
unbedingt	bezw warunkowo
unbedingte Geldstrafe	bezw warunkowa kara grzywny / kara pieniężna

Uniform des schweizerischen Heeres	mundur szwajcarskiego żołnierza
Unterlassung der Nothilfe	zaniechanie udzielenia pomocy
Urkundenfälschung	fałszowanie dokumentów
Verantwortlichkeitsgesetz	ustawa o odpowiedzialności urzędów państwa i urzędników
Verbrechen und Vergehen	zbrodnie i występki
Verbrechen und Vergehen gegen den öffentlichen Frieden	zbrodnie i występki przeciwko pokojowi publicznemu
Verbrechen und Vergehen gegen die Familie	zbrodnie i występki przeciwko rodzinie
Verbrechen und Vergehen gegen die Freiheit	zbrodnie i występki przeciwko wolności
Verjährung	przedawnienie
Verleitung und Beihilfe am Selbstmord	nakłanianie i pomoc w popełnieniu samobójstwa
Verletzung der Fürsorge- oder Erziehungspflicht	naruszenie obowiązku opieki i wychowawstwa
Verletzung des Schriftgeheimnisses	naruszenie tajemnicy prywatnej
Verschollenerklärung	oświadczenie o zaginięciu
Veruntreuung	sprzeniewierzenie, defraudacja, malwersacja, przywłaszczenie cudzego mienia
Veruntreuung und Entzug von Pfandsachen und Retentionsgegenständen	sprzeniewierzenie i odebranie przedmiotu zastawu i retencji
Verwahrung	więzienie, stały areszt [niebezpiecznych przestępców]
Verwaltungsgerichtsgesetz	ustawa o sędzie administracyjnym
Verwaltungsrat	rada nadzorcza
Vollzug von Freiheitsstrafen / besondere Sicherheitsmassnahmen	wykonanie kary pozbawienia wolności / szczególne środki ostrożności
Vormundschaft	opieka, kuratela
Vorsorgeeinrichtung	instytucja zabezpieczenia społecznego
Vorsteher der eidgenössischen Finanzkontrolle	prezes najwyższej izby kontroli
Vorsteherin oder Vorsteher des Eidgenössischen Departements für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport	zwierzchniczka lub zwierzchnik Szwajcarskiego Departamentu Obrony, Ochrony Obywateli i Sportu
Vorteilszuwendung	przekazanie nienależnej korzyści
Wiedergutmachung	odszkodowanie
Wohnexternat	więzień mieszkający poza zakładem, podlegający jednak nadzorowi
Wohnungsmiete	opłata za czynsz
Zechprellerei	naciąganie, oszustwo
Zivilgesetzbuch	szwajcarski Kodeks cywilny
Zivilstandsregister	rejestr stanu cywilnego
Zuchthaus	więzienie karne, kara ciężkiego więzienia
zweite kantonale Instanz	sąd drugiej instancji (na poziomie kantonu)

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 43. Helwetyzmy – skróty i skrótowce z polskimi ekwiwalentami

Wariant CH	Polski ekwiwalent
AS (Amtliche Sammlung des Bundesrechts)	oficjalny zbiór federalnego ustawodawstwa
AuG (Ausländergesetz)	ustawa o cudzoziemcach
BB (Bundesbeschluss)	uchwała Parlamentu Federalnego/ Zgromadzenia Federalnego
BBl (Bundesblatt)	Federalny Dziennik Ustaw
BEHG (Börsengesetz)	ustawa o obrocie instrumentami finansowymi
BetmG (Betäubungsmittelgesetz)	ustawa o środkach odurzających
BFF (Bundesamt für Flüchtlinge)	Urząd Federalny ds. Uchodźców
BGG (Bundesgerichtsgesetz)	ustawa o Sądzie Najwyższym
BGST (Bundesgesetz über die Sicherheitsorgane der Transportunternehmen im öffentlichen Verkehr)	federalna ustawa o organach bezpieczeństwa przedsiębiorstw przewozowych w ruchu publicznym
BPI (Bundesgesetz über die polizeilichen Informationssysteme des Bundes)	federalna ustawa o informatycznych systemach policyjnych Konfederacji Szwajcarskiej
BPR (Bundesgesetz über die politischen Rechte)	ustawa federalna o prawach politycznych
BS (Bereinigte Sammlung (des Bundesrechts und Verordnungen))	zbiór tekstów jednolitych (ustawodawczych i rozporządzeń)
BÜPF (Bundesgesetz betreffend die Überwachung des Post- und Fernmeldeverkehrs)	federalna ustawa dotycząca kontroli usług pocztowych i środków
BV (Bundesverfassung)	konstytucja federalna
BWIS (Bundesgesetz über Massnahmen zur Wahrung der inneren Sicherheit)	federalna ustawa o środkach do zachowania bezpieczeństwa wewnętrznego
BZG (Bevölkerungs- und Zivilschutzgesetz)	ustawa o ludności i obronie cywilnej
DBG (Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer)	federalna ustawa o podatkach bezpośrednich
DSG (Bundesgesetz über den Datenschutz)	federalna ustawa o ochronie danych
EpG (Epidemiegesetz)	ustawa o epidemiologii
GewSchG (Gewaltschutzgesetz)	ustawa o przeciwdziałaniu przemocy
GTG (Gentechnikgesetz)	ustawa o inżynierii genetycznej
GüTG (Gütertransportgesetz)	ustawa o przewozie / transporcie towarów
GVG (Gerichtsverfassungsgesetz)	ustawa o ustroju sądów powszechnych
HFG (Humanforschungsgesetz)	ustawa o badaniach na człowieku
IMES (Immigration, Intégration, Emigration Suisse)	IMES (Imigracja, Intergracja. Emigracja Szwajcarska)
JSG (Jagdgesetz)	ustawa łowiecka
JStG (Jugendstrafgesetz)	ustawa o sądach dla nieletnich
KA (Konkursamt)	urząd ds. upadłości
KollG (Kollektivgesellschaft)	jawna spółka handlowa, spółka jawna
KommG (Kommanditgesellschaft)	spółka komandytowa
MG (Monte Generoso-Bahn)	Kolej Monte Genoroso
MIG (Bundesgesetz über die militärischen Informationssysteme)	federalna ustawa o systemach informatycznych armii
MStG (Militärstrafgesetz)	ustawa o prawie karnym wojskowym
NFA (Neugestaltung des Finanzausgleichs und die Aufgabenteilung zwischen Bund und Kantonen)	reorganizacja wyrównania finansowego i podział obowiązków pomiędzy konfederację i kantony
NHG (Naturschutzgesetz)	ustawa o ochronie środowiska
OHG (Opferhilfegesetz)	ustawa o pomocy ofiarom przestępstw
OR (Obligationenrecht)	prawo zobowiązaniowe
ParlG (Parlamentsgesetz)	ustawa parlamentu Szwajcarii
PartG (Partnerschaftsgesetz)	ustawa o związkach partnerskich
PatGG (Patentgerichtsgesetz)	ustawa patentowa
PBG (Personenbeförderungsgesetz)	ustawa o przewozie osób

PsyG (Psychologieberufegesetz)	ustawa o zawodzie psychologa
RVOG (Regierungs- und Verwaltungsorganisationsgesetz)	ustawa o organizacji rządu i administracji
SchKG (Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs)	federalna ustawa o ściąganiu / egzekucji / windykacji należności i upadłości
SpoFöG (Sportförderungsgesetz)	ustawa o wspieraniu sportu
SR (Systematische Sammlung des Bundesrechts/ Systematische Rechtssammlung)	systematyczny zbiór prawa federalnego
StBOG (Strafbehördenorganisationsgesetz)	ustawa dotycząca organizacji urzędów karnych
StHG (Bundesgesetz über die Harmonisierung der direkten Steuern der Kantone und Gemeinden)	ustawa federalna o ujednoczeniu podatków bezpośrednich w kantonach i gminach
SVG (Strasseverkehrsgesetz)	ustawa o ruchu drogowym
TEVG (Bundesgesetz über die Teilung eingezogener Vermögenswerte)	ustawa federalna o podziale skonfiskowanych wartości majątku
TPG (Transplantationsgesetz)	ustawa transplantacyjna
VBS (Das Eidgenössische Departement für Verteidigung, Bevölkerungsschutz und Sport)	Szwajcarski Departament Obrony, Ochrony Obywateli i Sportu
VG (Verantwortlichkeitsgesetz)	ustawa o odpowiedzialności urzędów państwa i urzędników
VGG (Verwaltungsgerichtsgesetz)	ustawa o sądzie administracyjnym
WG (Waffengesetz)	ustawa o broni i amunicji
ZeugSG (Bundesgesetz über den ausserprozessualen Zeugenschutz)	federalna ustawa o pozaprocesowej ochronie świadków
ZGB (Zivilgesetzbuch)	szwajcarski Kodeks cywilny

Źródło: opracowanie własne.

Streszczenie

Niniejsza rozprawa doktorska podzielona jest na dwie główne części: część teoretyczną i część analityczną. Pierwszy rozdział części teoretycznej przedstawia pojęcie pluricentryzmu języka niemieckiego, jego modele i terminologię. Język pluricentryczny to język z różnymi centrami wzajemnie oddziaływanymi na siebie, gdzie każde z centrów posiada własne normy narodowe, tj. odmiany. Pluricentryzm oznacza, że jeden język ma przynajmniej dwie normy narodowe. Język niemiecki jest językiem oficjalnym w Niemczech, Austrii, Luksemburgu, Szwajcarii, Liechtensteinie, ale także we wschodniej Belgii i południowym Tyrolu we Włoszech, jednakże istnieją tylko trzy odmiany języka niemieckiego: niemiecka, austriacka i szwajcarska.

Pojęcie pluricentryzmu jest szczególnie ważne w procesie tłumaczeniowym. Część teoretyczna dotyczy roli pluricentryzmu w dydaktyce, translacji, tekstach paralelnych oraz kodyfikacji odmian języka w słownikach ogólnych i specjalistycznych. W rozdziale pierwszym przedstawiono charakterystykę trzech odmian języka niemieckiego na poziomie ortografii, fonetyki, gramatyki, pragmatyki i leksyki. Ponadto, została także zawarta informacja o wariantach regionalnych, funkcji języka standardowego i jego kodyfikacji.

Rozdział drugi koncentruje się na tłumaczeniach. Nacisk położony jest na tłumaczenia specjalistyczne i język specjalistyczny, w szczególności tłumaczenia prawnicze i język prawniczy, który służy za podstawę niniejszej dysertacji. Istotnym elementem w procesie translacyjnym jest pojęcie ekwiwalencji, która pozwala uznać tekst źródłowy i docelowy za równoważne bądź identyczne. Trudności w tłumaczeniu tekstów sprawiają także skupienia terminologiczne. W rozdziale tym została przedstawiona typologia zarówno pojęcia ekwiwalencji, jak i skupień terminologicznych.

Część analityczną rozprawy stanowi analiza kodeksów karnych w Niemczech, Austrii i Szwajcarii. Badanie polega na znalezieniu teutonizmów, austriacyzmów oraz helwetyzmów oraz przypisaniu im ekwiwalentów w dwóch pozostałych odmianach, jeśli takie istnieją. Wyniki tej analizy pokazują różnice i podobieństwa pomiędzy odmianami języka niemieckiego na poziomie leksyki. Różnice pomiędzy odmianami stanowią sporą grupę i są przeszkodą w procesie translacyjnym, ponieważ tłumacz musi je znać, aby wykonać poprawnie tłumaczenie.

Innym istotnym punktem w niniejszym badaniu jest sprawdzenie stopnia kodyfikacji tych terminów w słownikach i pokazaniu, że nadal pozostaje wiele do zrobienia w kwestii kodyfikacji odmian w słownikach ogólnych i specjalistycznych. Istnieje wiele terminów typowych dla danej odmiany, które nie są oznaczone w słownikach. Brak takiej informacji może być bardzo mylący dla tłumaczy często pracujących ze słownikami, które powinny być dla nich najlepszym wsparciem.

Podsumowując, pojęcie pluricentryzmu jest nadal zaniedbywane w dydaktyce i translacji. Ponadto kodyfikacja odmian w słownikach pozostawia wiele do życzenia, dlatego tak istotnym jest, aby uwrażliwić studentów i potencjalnych tłumaczy na odmiany języka oraz na wykorzystanie w swojej pracy tekstów paralelnych, często bardziej wiarygodnych niż słowniki, które nie zawierają informacji o odmianie, w których dany termin jest stosowany.

Rozprawa ta ma na celu zapełnienie luki terminologicznej w odmianach języka niemieckiego w języku prawa karnego oraz ma za zadanie służyć jako pomoc dla tłumaczy zajmujących się językiem prawa karnego. Analiza kodeksów karnych przeprowadzona w niniejszej dysertacji pokazuje, jak wiele różnic istnieje w obrębie jednego gatunku tekstu, jakim jest w tym przypadku kodeks karny Niemiec, Austrii i Szwajcarii. Jeden akt prawny sporządzony w trzech różnych ośrodkach języka niemieckiego demonstruje odrębność każdego z nich, co wiąże się także z zamiarem pokazania autonomiczności każdej odmiany wobec innych standardów.

Summary

This dissertation is divided into two main parts: theoretical and analytical one. The first chapter in the theoretical part presents the concept of pluricentrism of German language, its models and terminology. A pluricentric language is a language with various interacting centers, where each of the centers codifies its own national norms, i.e. variations. Pluricentrism means that one language has at least two national norms. German is the official language in Germany, Austria, Luxembourg, Switzerland, Liechtenstein but also in eastern Belgium or in southern Tyrol in Italy, however there are only three varieties of German: German, Austrian and Swiss variety.

The concept of pluricentrism is highly important in translation process. The theoretical part concerns the role of pluricentrism in didactics, translations, parallel texts and its codification in general and specialised dictionaries. In this chapter characteristics of three German varieties are depicted on the level of orthography, phonetics, grammar, pragmatics and lexis. Moreover, the information about regional variants, function of standard language and its codification is included.

The second chapter focuses on translations. The emphasis is put to specialised translations and specialised language, especially legal translations and legal language which serves as the basis of this dissertation. The notion of equivalence, which permits to acknowledge the source and target text as equal or identical constitutes an essential element in the translation process. The compounds also cause difficulties in text translations. In this chapter, the typology of the concept of equivalence and of compounds was presented.

The analytical part of the dissertation constitutes the analysis of penal codes in Germany, Austria and Switzerland. The research consists of finding teutonisms, austriacisms and helvetisms and ascribing them equivalents used in two other varieties, if they exist. The results of this research show the differences and similarities between German varieties on the level of vocabulary. The differences between variations compose an extensive group and they constitute an obstacle in translation process because a translator or interpreter needs to know them in order to make a translation correctly.

The other essential point in this analysis is to verify the degree of codification of those terms in dictionaries and to show that there is still a lot left to be done when it comes to codification of varieties in general and in specialised dictionaries. There are a lot of terms typical for a particular variety which are not marked in dictionaries. Lack of such

information can be very deceptive for translators or interpreters who often work with dictionaries which are supposed to be the best support for them.

To sum up, the concept of pluricentrism is still neglected in teaching and translation process. Moreover, the codification of varieties in dictionaries leave a lot to be desired this is why it is so important to make students and potential translator and interpreter aware of language varieties and of using parallel texts which are often more reliable than dictionaries which do not contain information about a variety in which the notion is used.

This thesis is meant to fulfill a gap in the terminology of German varieties in criminal law and to serve as the aid for translators and interpreters dealing with language of criminal law. The analysis of penal codes conducted in the present dissertation shows how many differences exist within one document, in this case in penal code in Germany, Austria and Switzerland. One document compiled in three various centers of German language demonstrates individuality of each of them, which is connected also with the intention of each variation to show its autonomy towards other standards.

Bibliografia:

Abel, A., Anstein, S., Ties, I., 2008, *Ansätze einer intralingualen kontrastiven Korpuslinguistik - aufgezeigt am Beispiel administrativer Rechtstexte aus Deutschland, Österreich und Südtirol*, [w:] Heller, D., (red.) *Formulierungsmuster in deutscher und italienischer Fachkommunikation. Intra- und interlinguale Perspektiven*, Bern, s. 243–270.

Adamcová, L., 2009, *Sprachvarietäten des Deutschen auf phonetischer Ebene*, [w:] Bartoszewicz (red.) *Inspirationen. Reihe Linguistische Treffen in Wrocław*, Wrocław–Dresden, s. 31–45.

Adamzik, K., 1998, *Fachsprachen als Varietäten*, [w:] Hoffmann, L., Kalverkamper, H., Hartig, W., Herbert, E., (red.) "Fachsprachen. Languages for Special Purposes. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft", t. 14.1, Berlin et al., s. 181–189.

Aleksandrowicz, M., 2009, *System prawny Szwajcarii. Historia i Współczesność*, Białystok.

Ammon, U., 1995, *Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Das Problem der nationalen Varietäten*, Berlin et al.

Ammon, U., 1996, *Typologie der nationalen Varianten des Deutschen zum Zweck systematischer und erklärungsbezogener Beschreibung nationaler Varietäten*, [w:] "Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik", t. 63.2, s. 157–175.

Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., 2004, *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*, Berlin.

Arntz, R., 2002, *Zwischen Terminologievergleich und Rechtsvergleich: Das Rechtswörterbuch*, [w:] "MDÜ", nr 6, s. 27–32.

Auer, P., 2013, *Enregistering pluricentric German*, [w:] da Silva, A.S. (red.) *Pluricentricity. Language Variation and Sociocognitive Dimensions*, Berlin/Boston, s. 19–48.

- Baaij, C.J.W., 2014, *Translation and the “contamination” of comparative legal research*, [w:] Glanert, S. (red.) *Comparative Law – Engaging Translation*, Oxon, s. 104–114.
- Bickel, H., 2001, *Schweizerhochdeutsch: kein minderwertiges Hochdeutsch! Das Deutsche als plurizentrische Sprache aus Schweizer Sicht*, [w:] "Babylonia", t. 2, s. 19–22.
- Breuss, S., Liebhart, K., Pribersky, A., 1994, *Inszenierungen. Stichwörter zu Österreich. Sonderzahl. Stichwort „Sprache“*, Wien.
- Bryll, A., 2010, *English Legalese on the basis of Powers of Attorney*, [w:] Maliszewski, J. (red.) *Discourse and terminology in specialist translation and interpreting*, Frankfurt am Main, s. 121–136.
- Bungarten, T., (red.) 1992, *Beiträge zur Fachsprachenforschung. Sprache in Wissenschaft und Technik, Wirtschaft und Rechtswesen*, Tostedt.
- Burdziak, K., 2014, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, [w:] "Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny, rok LXXVI", z. 4, Poznań, s. 175–157.
- Cabré, M.T., 1999, *Terminology. Theory, Methods and Application*, Amsterdam/Philadelphia.
- Cao, D., 2007, *Translating Law*. Great Britain, s.37–39.
- Chromik, G., 2010, *Trudności związane rozbieżnością znaczeniową między polskimi a niemieckimi terminami prawnymi z zakresu przepisów drogowych*, [w:] Hejwowski, K. (red.) *Tłumaczenie – leksyka, frazeologia, styl*, Warszawa, s. 278–284.
- Chybiński, O., Gutekunst, W., 1960, *Szwajcarski Kodeks karny: z dnia 21 grudnia 1937 r.*, Warszawa.
- Clyne, M.G., 1984, *Language and Society in the German-speaking countries*, Cambridge.
- Clyne, M.G., 1992a, *Pluricentric Languages – Introduction*, [w:] Clyne, M. G., (red.) *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*, Berlin et al., s. 1–10.
- Clyne, M.G., 1992b, *German as a pluricentric language*, [w:] *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*, Berlin et al., s. 117–148.
- Clyne, M.G., 1995, *The German Language in a Changing Europe*, Cambridge.

- Dargiewicz, A., 2004, *DACH-Länder und eine deutsche Sprache? Die sprachliche und kulturelle Besonderheit des Österreichischen*, [w:] Nowożenowa, Z., Lisowska, G. (red.) *Wschód-zachód. Dialog języków i kultur w kontekście globalizacji*, Słupsk.
- de Cillia, R., 1995, *Deutsche Sprache und österreichische Identität*, [w:] „Medien Impulse”, 14/1995, s. 4–13.
- de Cillia, R., 1996, *Europäische Intergration – deutsche Sprache – österreichische Identität*, [w:] „ÖDaF Nachrichten”, 1/1996, s. 16–30.
- de Cillia, R., 1997, *I glaub, daß es schon richtig ist, daß der österreichische Dialekt do muß i sogn, erholt bleibt - Einstellungen der ÖsterreicherInnen zu ihrem Deutsch*, [w:] Muhr, R., Schrod, R., (red) „Österreichisches Deutsch und andere nationale Varietäten plurizentrischer Sprachen in Europa.” Materialien und Handbücher zum österreichischen Deutsch und zu Deutsch als Fremdsprache, t. 3, Wien, s. 116–126.
- de Cillia, R., 2006, *Varietätenreiches Deutsch. Deutsch als plurizentrische Sprache und DaF-Unterricht*, [w:] Krumm, H.J., Portmann-Tselikas, P.R., (red) *Begegnungssprache Deutsch – Motivation, Herausforderung, Perspektiven*, Innsbruck et al., s. 51–65.
- Diller, H., J., Kornelius, J., 1978, *Linguistische Probleme der Übersetzung*, Tübingen.
- Dittmar, N., Schmidt-Regener, I., 2001, *Soziale Varianten und Norm*, [w:] Helbig, G., Götze, L., Henrici, G., Kumm, H.J. (red.) "Deutsch als Fremdsprache. Ein Internationales Handbuch", 1. Halbband, Berlin et al., s. 520–532.
- Dovalil, V., 2003, *Gibt es einen interregionalen Nonstandard in geschriebenem Deutsch?*, [w:] Ammon, U., (red.) *Sprachstandards. Language Standards*, Tübingen, s. 108–140.
- Dressler, W.U., Wodak, R., 1983, *Soziolinguistische Überlegungen zum „Österreichischen Wörterbuch“*, [w:] Dardano, M. et al., (red.) *Parallela. Akten des 2. österreichisch-italienischen Linguistentreffens*, Roma, Tübingen, s. 247-263.
- Driesen, Ch., Petersen, H., A., 2011, *Gerichtsdolmetschen: Grundwissen und -fertigkeiten*, Tübingen.
- Dzierżanowska, H., 1990, *Przekład tekstów nieliterackich*, Warszawa.
- Ebner, J., 1988, *Wörter und Wendungen des österreichischen Deutsch*, [w:] Wiesinger, P. (red.) *Das österreichische Deutsch*, Wien et al.

- Ebner, J., 2013, *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*, Mannheim/Zürich.
- Ehnert, R., Fuchs, S., Hertrampf, D., 2000 *Regionalekte in der Ausbildung von LehrerInnen für Deutsch als Fremdsprache*, [w:] Kühn, I., Lehker, M. (red.) *Deutsch in Europa – Muttersprache und Fremdsprache (Wittenberger Beiträge zur deutschen Sprache und Kultur)*, Frankfurt am Main, s. 197–222.
- Fabricius-Hansen, C., 2007, *Paralleltext und Übersetzung in sprachwissenschaftlicher Sicht*, [w:] Kittel, H., Frank, A.P., Greiner, N., Hermans, T., Koller, W., Lambert, J., Paul, F., (red.) *Übersetzung, Translation, Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*, Berlin, New York, s. 323–325.
- Firyn, S., 2010, *Österreichische Standardlexik im "Duden". Universalwörterbuch*, „*Handwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*“, „*Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*“ sowie in der älteren und neueren Ausgabe des „*Handwörterbuchs Deutsch-Polnisch*“ von Jan Chodera, Stefan Kubica und Andrzej Bzdęga, [w:] Zieliński, L., (red.) *Deutsche und polnische Lexikographie nach 1945 im Spannungsfeld der Kulturgeschichte*, Frankfurt am Main, s. 219–232.
- Firyn, S., 2012, *Regionalizmy w przekładzie na podstawie tłumaczeń niemiecko-polskich*, [w:] Kościalkowska-Okońska, E., Pławski, M., (red.) "Rocznik przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu", t. 7, Gdańsk, s. 51-64.
- Gajda, S., 1990, *Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole.
- Gajewska, U., 2004, *Metatekstemy w języku nauk ścisłych*, Rzeszów.
- Göpferich, S., 2005, *Paralleltexte*, [w:] Snell-Hornby, M., et al., (red.) *Handbuch Translation*, Tübingen, s. 184–186.
- Hałas, B., 1995, *Terminologia języka prawnego*, Zielona Góra.
- Hansjakob, T., Schmitt, H., Sollberger, J., 2004, *Kommentierte Textausgabe zum revidierten Strafgesetzbuch*, 2. Auflage, Norderstedt, s. 82–85.
- Hägi, S., 2007, *Bitte mit Sahne/Rahm/Schlag. Plurizentrik im Deutschunterricht*, [w:] „*Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts*“, nr 37, s. 5–13.
- Hoffmann, L., 1985, *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung*, 2. Auflage. Tübingen.

- Hoffmann, L., 1988, *Vom Fachwort zum Fachtext. Beiträge zur Angewandten Linguistik*, Thübingen.
- Holder, H., 1980, *Austriacki kodeks karny: ustawa związkowa z dnia 23 stycznia 1974 r. o czynach zagrożonych karą sądową*, Warszawa.
- Hornung, M., 1973, *Besonderheiten der deutschen Hochsprache in Österreich*, [w:] "Österreich in Geschichte und Literatur", nr 17 (1), s. 15–24.
- Iluk, J., Kubacki, A.D., 2006, *Wybór polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych. Auswahl polnischer und deutscher Dokumente für Translationsübungen*, Warszawa.
- Jacewicz, I., 2010, *Zur Frage des gemeinsamen Interessensobjekts der Linguistik und Rechtswissenschaft: Sprache und Recht*, [w:] "Linguistyka Stosowana/ Applied Linguistics/ Angewandte Linguistik", nr 3, s. 185–195.
- Jäger, G., 1975, *Translation und Translationslinguistik*, Halle.
- Jarząbek, A.D., 2013, *Der plurizentrische Ansatz und das DACH-Prinzip in polnischen DaF-Lehrwerken*, [w:] "Germanica Wratislaviensia", nr 138, Wrocław, s.173–183.
- Jopek-Bosiacka, A., 2009, *Przekład prawny i sądowy*, Warszawa.
- Kielar, B. Z., 1988, *Tłumaczenie i koncepcje translatoryczne*, Wrocław.
- Kloss, H., 1978, *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*, Düsseldorf.
- Koller, W., 1992, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, nr 4, völlig neu bearbeitete Auflage, Heidelberg/Wiesbaden.
- Kristiansen, G., 2014, *Introduction. Pluricentricity, Language-internal Variation and Cognitive Linguistics*, [w:] Soares da Silva, A., (red.) *Pluricentricity: Language Variation and Sociocognitive Dimensions*, Berlin, s. 1–19.
- Krzysztoforska-Weisswasser, Z., 1995, *Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym*, [w:] "Lingua Legis", nr 2, s. 18–20.
- Kubacki, A.D., 2011, *Austriacki język prawa – z doświadczeń tłumacza*, [w:] "Komunikacja specjalistyczna", t. 4, s. 212–224.

- Kubacki, A.D., 2012, *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*, Warszawa.
- Kubacki, A.D., 2013, *Teksty paralelne jako narzędzie pomocnicze przy sporządzaniu tłumaczeń specjalistycznych*, [w:] Matulewska, A., (red.) "Comparative Legilinguistics International Journal for Legal Communication", wyd. 13, Poznań, s. 145–158.
- Kubacki, A.D., 2014a, *Pluricentryzm w niemieckim języku standardowym i specjalistycznym*, [w:] Matulewska A., (red.) "Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication", wyd. 17, Poznań, s. 163–181.
- Kubacki, A.D., Dahlmanns, K., 2014b, *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczone dokumentów? Przekłady tekstów z Wyboru polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych z komentarzem / Wie fertigt man beglaubigte Übersetzungen von Urkunden an? Kommentierte Übersetzungen zu den Texten aus der Auswahl polnischer und deutscher Dokumente für Translationsübungen*, Chrzanów.
- Kubacki, A.D., 2015, *Wybór dokumentów austriackich dla kandydatów na tłumaczy przysięgłych. Auswahl österreichischer Dokumente für Kandidaten zum beeideten Übersetzer/Dolmetscher*, Chrzanów.
- Kubacki, A.D., 2015b, *Pluricentryzm w niemiecko-polskich słownikach ogólnych i specjalistycznych*, [w:] "Lingwistyka Stosowana/Applied Linguistics/Angewandte Linguistik", nr 15, Warszawa, s. 33–46.
- Kubacki, A.D., 2016, *Wpływ języków słowiańskich na austriacką i szwajcarską odmianę języka niemieckiego*, [w:] Chodurska, H., Kotkiewicz, A. (red.) *Tradycja i nowoczesność. Język i literatura Słowian Wschodnich*, Kraków, s. 269–281.
- Kubacki, A.D., 2016, *Der plurizentrische Ansatz in der Rechtsübersetzung. Eine Fallstudie zur schweizerhochdeutschen und bundesdeutschen Terminologie im Familienrecht*, [w:] "Lingwistyka Stosowana/Applied Linguistics/Angewandte Linguistik", nr 18, Warszawa, s. 65–77.
- Kubacki, A.D., 2017, *Przekład niemieckojęzycznych dokumentów samochodowych w świetle koncepcji pluricentryzmu językowego*, [w:] "Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication", wyd. 31, Poznań, s. 115–145.
- Kubczak, H., 1987, *Soziolekt*, [w:] Ammon, U., (red.) *Sociolinguistics. Soziolinguistik*, Berlin et al., s. 268–273.

- Kucharski, M., 2009, *Austriazismen im Erb- und Familienrecht*, Wien (niepublikowana praca magisterska).
- Kuna, P., 2010, *Tłumaczenie nacechowanych kulturowo terminów specjalistycznych w niemieckim prawie majątkowym małżonków – ustrój majątkowy Zugewinnngemeinschaft*, [w:] Piotrowska, M., (red.) "Tłumacz wobec problemów kulturowych, język a komunikacja 26", Kraków.
- Lang, E., 2010, *Plurizentrik als Übersetzungsproblem*, [w:] Bartosiewicz, I., (red.) "Germanistische Linguistik extra muros – Aufforderungen. Linguistische Treffen in Wrocław", vol.5, Wrocław–Dresden, s. 197–203.
- Lehrberger, J., 1982, *Automatic Translation and the Concept of Sublanguages*, [w:] Kittredge, R., Lehrberger, J., (red.) *Sublanguage: Studies of Language in Restricted Semantic Domains*, Berlin, New York, s. 81–106.
- Leitner, G., 1992, *English as a plurientric language*, [w:] Clyne, M. G., (red.) *Pluricentric Languages: Differing Norms in Different Nations*, Berlin, New York, s. 179–238.
- Lewandowski, A., 2000, *Zu Besonderheiten des Österreichischen aus Sicht eines Auslandsgermanisten*, [w:] "Glottodidactica", t. XXVIII, Poznań, s. 113–124.
- Lewi, H., 1875, *Das österreichische Hochdeutsch. Versuch einer Darstellung seiner hervorstechendsten Fehler und fehlerhaften Eigentümlichkeiten*, Wien et al.
- Löffler, H., 1974, *Deutsch für Dialektsprecher: Ein Sonderfall des Fremdsprachenunterrichts? Zur Theorie einer kontrastiven Grammatik Dialekt/Hochsprache*, [w:] "Deutsche Sprache", nr 2, s. 105–122.
- Löffler, H., 2005, *Wie viel Variation verträgt die deutsche Standardsprache? Begriffklärung: Standard und Gegenbegriffe*, [w:] Eichinger, L.M., Kallmeyer, W., (red.) *Standardvariation. Wie viel Variation verträgt die deutsche Sprache?* Berlin, Mouton de Gruyter, s. 7–27.
- Löffler, H., 2010, *Germanistische Soziolinguistik*, 4. Neu bearbeitete Auflage, Berlin.
- Luick, K., 1904, *Deutsche Lautlehre. Mit besonderer Berücksichtigung der Sprechweise Wiens und der österreichischen Alpenländer*, Leipzig und Wien.
- Małecki, A., 1863, *Gramatyka języka polskiego*, Lwów.

- Markhardt H., 2006, *Wörterbuch der österreichische Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*, Frankfurt am Main.
- Matulewska, A., Kłos, P., Nowak-Korczyk, P., 2007, *Problemy przekładu specjalistycznego na przykładzie tekstów z dziedziny prawa, biologii, biotechnologii i medycyny* [w:] „Investigationes Linguisticae”, t. XV, Poznań, s. 80–99.
- Matulewska, A., 2008, *Jakość przekładu prawniczego a cechy języka prawa*, [w:] Nowak, P., Nowakowski, P. (red.) *Język, komunikacja, informacja*, Poznań, s. 53–63.
- Matulewska, A., 2010, *Teksty paralelne a ustalenie konotatów i denotatów na potrzeby przekładu polskoangielskiego*, [w:] Matulewska A., (red.) "Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication", wyd. 3, Poznań, s. 55–68.
- Matulewska, A., 2013, *Polska terminologia prawa upadłościowego w kontekście. Przekład terminu zarządca na język angielski*, [w:] Matulewska A., (red.) "Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication", wyd. 13, Poznań, s. 159-174.
- Meyer, K., 2006, *Schweizer Wörterbuch. So sagen wir in der Schweiz. Mit einem Beitrag von Hans Bickel*, [w:] Frauenfeld et al.
- Messina, Ch., 2015, *Die österreichischen Wirtschaftssprachen. Terminologie und diatopische Variation*, Berlin.
- Miller, D., 2007, *Kulturelle Probleme der Übersetzung am Beispiel deutsch-polnischer und polnisch-deutscher Übersetzungen*, München.
- Moise, M. I., 2009, *Zur Plurizentrik des Deutschen*, Facultatea de Relatii Economice Internationale, Universitatea Crestină „Dimitrie Cantemir” (nieopublikowana praca).
- Moosmüller, S., 1991, *Gehobenes Deutsch in Österreich. Varietäten und Normen*, Wien.
- Moosmüller, S., Dressler, W.U., 1990, *Hochlautung und soziophonologische Varietät in Österreich*, [w:] „Jahrbuch für internationale Germanistik”, t.1, Bern, s. 82– 90.
- Moser, H., 1985, *Die Entwicklung der deutschen Sprache seit 1945*, [w:] Besch, W., Reichmann, O., Sonderegger, S., (red.) "Handbuch Sprachgeschichte", 2. Halbband, s. 1678– 1707.
- Moser, H., 1989, *Österreichische Aussprachenormen. Eine Gefahr für die sprachliche Einheit des Deutschen?*, [w:] „Jahrbuch für internationale Germanistik“, t.1, Bern, s. 1–25.

- Muhr, R., 1993a, (red.) *Internationale Arbeiten zum österreichischen Deutsch und seinen nachbarsprachlichen Bezügen*, Wien.
- Muhr, R., 1993b, *pragmatische Unterschiede in der deutschsprachigen Interaktion. Österreichisch-Bundesdeutsch*, [w:] Muhr, R., (red.) *Internationale Arbeiten zum österreichischen Deutsch und seinen nachbarsprachlichen Bezügen*, Wien, s. 26–38.
- Muhr, R., 1993c, *Österreichisch-Bundesdeutsch-Schweizerisch. Zur Didaktik des Deutschen als plurizentrische Sprache*, [w:] Muhr, R., (red.) *Internationale Arbeiten zum österreichischen Deutsch und seinen nachbarsprachlichen Bezügen*, Wien, s. 108–123.
- Muhr, R., 1989, *Deutsch und Österreich(isch): Gespaltene Sprache – Gespaltenes Bewusstsein – Gespaltene Identität*, [w:] "ide (Informationen zur Deutschdidaktik)", t. 2, Klagenfurt, s. 74–98.
- Muhr, R., 1995, Die österreichische Sprach- und Kulturpolitik im neuen politischen Kontext nach 1989, [w:] de Cillia, R., Wodak, R., (red.) *Sprach- und Kulturpolitik im Mitteleuropa*, Wien, s. 83–91.
- Muhr, R., 2003, *Die plurizentrischen Sprachen Europas – Ein Überblick*, [w:] Gugenberger, E., Blumberg, M., (red.) "Vielsprachiges Europa. Zur Situation der regionalen Sprachen von der Iberischen Halbinsel bis zum Kaukasus", Frankfurt, t. 2 *Österreichisches Deutsch – Sprache der Gegenwart*, s. 191–233.
- Nida, E. A., 1964, *Toward a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*, Leiden.
- Niederhauser, J., 1997, *Schweiz*, [w:] Goebel, H., Nelde, P.H., Stary, Z., Wolck, W., (red.) "Kontaktlinguistik. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung. Contact Linguistics. An International Handbook. Linguistique de contact. Manuel international des recherches contemporaines", Band 12, Vol. 2, Berlin/New York, s. 1836–1839.
- Olpińska, M., 2009, *Polski i niemiecki język specjalistyczny prawa – możliwości i ograniczenia dydaktyki tłumaczenia tekstów specjalistycznych*, [w:] Szadyko, S., (red.) *Komunikacja specjalistyczna. Tom II. Specyfika języków specjalistycznych*, Warszawa, s. 79–92.
- Paluszek, K., 2014a, *Tak samo czy inaczej? – terminologia języka prawnego w Niemczech i Austrii*, [w:] "Monitor prawniczy 7. Dodatek specjalny", Warszawa, s. 28–33.

- Paluszek, K., 2014b, *Die Besonderheiten der österreichischen Rechtssprache*, [w:] Matulewska, A., (red.) "Comparative Legilinguistics. International Journal for Legal Communication", Poznań, nr 19, s. 27–48.
- Pieńkos, J., 2003, *Podstawy przekładoznawstwa. Od teorii do praktyki*, Kraków.
- Tabares Placencia, E., Ivanova, V., 2009, *La variación topolectal en Terminología. Implicaciones para la traducción jurídica español↔alemán*, [w:] Salinas, W., José, M., (red.) *Panorama actual del estudio y la enseñanza de discursos especializado*, Bern, 67-93.
- Pohl, H. D., 1998, *Hochsprache und nationale Varietät: Sprachliche Aspekte*, [w:] Kettemann, B., De Cecillia, R., Landsiedles, I. (red.) *Sprache und Politik. Verbal-Werkstattgespräche*, Frankfurt am Main, s. 7–27.
- Pollak, W., 1992, *Was halten die Österreicher von ihrem Deutsch? Eine sprachpolitische und soziosemiotische Analyse der sprachlichen Identität der Österreicher*, Wien.
- Pollak, W., 1994a, *Identität durch Gammelschmalz*, [w:] „Der Standard“, 28.4.1994.
- Pollak, W., 1994b, *Österreich und Europa. Sprachkulturelle und nationale Idenität*. Wien.
- Pommer, S., 2006, *Rechtsübersetzung und Rechtsvergleichung. Translatologische Fragen zur Interdisziplinarität*, Frankfurt am Main.
- Radzik, A., 2007a, *Die regionalen Varietäten des Deutschen im fremdsprachlichen und muttersprachlichen Unterricht*, [w:] Werbińska, D., Widawska, B. (red.) *Wschód – Zachód: dialog kultur, t.2, studia nad literaturą i językiem*, Słupsk, s. 202–207.
- Radzik, A., 2007b, *Dialektologie und Deutsch als Fremdsprache*, [w:] Radzik, A., Wichert A., (red.) *Sprache und Literatur im Dialog*, Kraków, s.75–78.
- Radzik, A., 2012, *Die nationalen Standardvarietäten des Deutschen und interkulturelle Kompetenz im DaF-Unterricht*, [w:] Beníšková B., (red.) *Interkulturalität in Sprache, Literatur und Bildung*, Pardubice, s. 13–22.
- Radzik, A., 2013, *Didaktisierung der dialektalen Varietäten des Deutschen im DaF-Unterricht: Vorschläge aus der alten und neuen Perspektive der Dialektologie*, [w:] Bednarowska, A., Filar, M., Kołodziejczyk-Mróz, B., Majcher, P. (red.) *Anwendungsorientierte Darstellungen zur Germanistik: Modelle und Strukturen*, Berlin, s. 375–392.

- Ransmayr, J., 2006, *Der Status des Österreichischen Deutsch an Auslandsuniversitäten*, [w:] Muhr, R., Sellner, M.B. (red.) *Zehn Jahre Forschung zum Österreichischen Deutsch: 1995-2006. Eine Bilanz*, Wien, s. 39–48.
- Ransmayr, J., 2007, *Charmant, aber falsch? Das Image-Defizit des österreichischen Deutsch im Ausland und die daraus folgenden Konsequenzen für die DaF-Praxis, den Landeskundeunterricht sowie für die Forschung und Österreichs Kulturarbeit im Ausland*, [w:] „ÖDaF-Mitteilungen“, t. 2/2007, s. 66–67.
- Ransmayr, J., 2009, *Und dass es keine Paradeiser mehr gibt, is' ewig schad'...“.* Überlegungen zum Zusammenhang zwischen der sprachlichen Identität Österreichs und der Rolle des österreichischen Deutsch im heimischen Bildungssystem, [w:] “ide (Informationen zur Deutschdidaktik”, t. 4/2009, s.72–81.
- Reiffenstein, I., (1982), *Hochsprachliche Norm und regionale Varianten der Hochsprache. Deutsch in Österreich*, [w:] Moser, H., (red) *Zur Situation des Deutschen in Südtirol*, Innsbruck.
- Retti, G., 1999, *Austriazismen in Wörterbüchern. Zum Binnen- und Außenkodex des österreichischen Deutsch*, phil. Diss. Innsbruck (niepublikowana praca doktorska).
- Richter, D., 2005, *Sprachenordnung und Minderheitenschutz im schweizerischen Bundesstaat. Relativität des Sprachenrechts und Sicherung des Sprachfriedens*, Berlin, s. 226–232.
- Robinson, D., 1997, *Becoming a translator. An accelerated course*, New York, s. 86–89.
- Russ, Ch., 1994, *The German Language Today: A Linguistic Introduction*, New York.
- Sadziński, R., 1999, *Slawische Entlehnungen im österreichischen Deutsch*, [w:] Kuczyński, K., Miązka B., (red.) *Polska – Austria – drogi porozumienia*, Łódź, s. 215–219.
- Sandrini, P., 1996, *Terminologiewerk im Recht. Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers*, Wien, s. 145–150.
- Sawicka, A., 2009, *Krótką charakterystyka języków specjalistycznych*, [w:] Szadyko, S., (red.) *Komunikacja specjalistyczna. Tom II. Specyfika języków specjalistycznych*. Warszawa.

- Scheuringer, H., 1997, *Sprachvarietäten in Österreich*, [w:] Stickel, G. (red.) *Varietäten des Deutschen. Regional-und Umgangssprachen*, Berlin/New York, s. 332–345.
- Schmidlin, R., 2011, *Die Vielfalt des Deutschen: Standard und Variation: Gebrauch, Einschätzung und Kodifizierung einer plurizentrischen Sprache*, Berlin.
- Schnitzer, J., 2008, *Vertikale Variation im Fachwortschatz. Am Beispiel der argentinischen Börsenberichterstattung*, Frankfurt am Main.
- Schweizerische Akademie der Medizinischen Wissenschaften, 2013, *Rechtliche Grundlagen im medizinischen Alltag*, Basel.
- Siebenhaar, B., Wyler, A., 1997, *Dialekt und Hochsprache in der deutschsprachigen Schweiz*. 5., vollständig überarbeitete Auflage, Zürich.
- Skubis, I., (2015), *The impact of German and French on English Language*, [w:] Krawczyk-Neifar, E., (red.) *Continuity and change. To be continued..*, Katowice, s. 25-40.
- Skubis, I., (2015), *Judicial translation – problems with translating judicial decisions in German*, [w:] Borkowska-Kępska, B., Gwóźdź, G., Mamet, P., (red.) *Language for Specific Purposes Perspectives*, Dąbrowa Górnicza, s.139-150.
- Skubis, I., (2015), *Austrian Variation of German language*, [w:] Szczepanik, Z., (red.) "Episteme czasopismo naukowo-kulturalne", Kraków, nr 27, t. II, s. 149-160.
- Skubis, I., (2016), *From monocentric to pluricentric language – variations of the German language*, [w:] Krawczyk-Neifar, E., (red.) *Modern language and culture. Where do we go...*, Katowice, s. 56-73.
- Skubis, I., (2016), *Codification of German varieties in dictionaries*, [w:] Shlossman, L., (red.) *The 12th International conference on European Conference on Languages, Literature and Linguistics*, Wiedeń, s. 26-32.
- Skubis, I., (2017), *English and German as pluricentric languages*, [w:] Krawczyk-Neifar, E., (red.) *Continuity and change. And what next?*, Katowice, s. 94-110.
- Snell-Hornby, M., 2006, *The Turns of Translation Studies: New Paradigms Or Shifting Viewpoints?*, Amsterdam.
- Spillner, B., 1981, *Textsorten im Sprachvergleich: Ansätze zu einer kontrastiven Textologie*, [w:] Kühlwein, W., et al., (red.) *Kontrastive Linguistik und*

- Übersetzungswissenschaft: Akten des Internationalen Kolloquiums Trier/Saarbrücken*, München, s. 239–250.
- Stanaszek M., 2007, *Tłumacz jako kucharz teoretyk, czyli o przekładzie nazw kulinariów austriackich na język polski*, [w:] Szczęsny A., Hejwowski K., (red.) *Językowy obraz świata w oryginale i przekładzie*, Siedlce, s. 449–466.
- Starzec, A., 1984, *Rozwój polskiej terminologii motoryzacyjnej (od początku do 1945 roku)*, Opole.
- Szulc, A., 1999, *Odmiany narodowe języka niemieckiego. Geneza – rozwój – perspektywy*, Kraków.
- Szulc, A., 2005, *Niemiecki język standardowy – od pozornej jedności do realnego pluricentryzmu*, [w:] "Przegląd Uniwersytecki", nr 3, s. 25–27.
- Ślebzak, K., 2012, *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego. Komentarz Lex*, Warszawa, s.707.
- Tabakowska, E., 2001, *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu*, Kraków.
- Tuora-Schwierskott, E., 2016, *Niemiecki kodeks karny w tłumaczeniu na język polski*, Warszawa.
- Tuora-Schwierskott, E., 2017, *Jugendgerichtsgesetz (JGG) vom 04.08.1953 zuletzt geändert durch Art. 7 G vom 17.07.2015 / 1332: Übersetzung ins Polnische: Besprechung und Fachwörterverzeichnis. Niemiecka ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich w tłumaczeniu na język polski z dnia 04.08.1953 zmieniona ostatnio w dniu 17.07.2015 Dz. Urz. 1332 w tłumaczeniu na języki polski: wyjaśnienia i słownik wyrażeń ustawowych*, Warszawa.
- Utri, R., 2012a, *Die regionale Vielfalt des Deutschen als Kulturrealität – am Beispiel des österreichischen Deutsch*, [w:] Grucza, F., Olpińska-Szkiełko, M., Pawłowski, G. (red.) *Człowiek – język – kultura/ Mensch – Sprache – Kultur*, Konferenzband der Internationalen Konferenz des Verbandes Polnischer Germanisten, Warszawa, s. 300–310.
- Utri, R., 2012b *"... und das Wort ward weit verbreitet – einige Anmerkungen zur Legitimierung der Plurizentrität des Deutschen unter besonderer Berücksichtigung der österreichischen Schibboleths"*, [w:] Bartoszewicz, I., Szczek, J., Tworek, A., (red.) *21.-23. internationale Fachtagung, IV. linguistische Treffen in Wrocław 8, Im Anfang war das Wort*, s. 321–329.

- Utri, R., 2013a, *Standardsprache und Plurizentrik – Am Beispiel des Österreichischen Deutsch*, Warszawa.
- Utri, R., 2013b, *Die Plurizentrität der Sprachen – Geschichte, derzeitiger Stand, Ausblicke*, [w:] Bartoszewicz, I., Haľub, M., Maľyszek, T. (red.) "Germanica Wratislaviensia 139", Wrocław, s. 335–346.
- Utri, R., 2013c, *A Few Remarks on Austrian Languages for Special Purposes*, [w:] "Lingwistyka Stosowana/Applied Linguistics/Angewandte Linguistik", t. 7.
- Weisflog, W. E., 1996, *Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung. Eine interdisziplinäre Studie*, Zürich, s. 43–48.
- Wiesinger, P., 1988, *Das österreichische Deutsch*, Wien et al.
- Wiesinger, P., 2008, *Das österreichische Deutsch in Gegenwart und Geschichte*, 2. Auflage, Wien.
- Wilss, W., 1996, *Übersetzungsunterricht. Eine Einführung: Begriffliche Grundlagen und methodische Optimierungen*, Tübingen.
- Wills, W., 1977, *Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden*, Stuttgart.
- Wissik, T., 2014, *Terminologische Variation in der Rechts- und Verwaltungssprache. Deutschland – Österreich – Schweiz*, Berlin.
- Wróblewski, B., 1948, *Język prawny i prawniczy*, Prace Komisji Prawniczej nr 3, Kraków.
- Żydek-Bednarczuk U., 1987, *Słownictwo z zakresu motoryzacji we współczesnym języku polskim*, Katowice.

Słowniki:

Ammon, U., Bickel, H., Ebner, J., Esterhammer, R., Gasser, M., Hofer, L., Kellermeier-Rehbein, B., Löffler, H., Mangott, D., Moser, H., Schläpfer, R., Schloßmacher, M., Schmidlin, R., Vallaster, G., 2004, *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*, Berlin.

Banaszak, B., (red.) 2005, *Słownik prawa i gospodarki. Tom II niemiecko-polski*, Warszawa.

Bickel, H., Landolt, Ch., 2012, *Duden. Schweizerhochdeutsch. Wörterbuch der Standardsprache in der deutschen Schweiz*, Berlin.

Brockhaus. Wahrig: Deutsches Wörterbuch, 2011, 9. Auflage.

Bzdęga, A., Chodera J., Kubica S., 1998, *Handwörterbuch Polnisch-Deutsch*, Warszawa.

Chodera J., Kubica S., 1998, *Handwörterbuch Deutsch-Polnisch*, Warszawa.

Creifelds, C., Weber, K., (red.) 2014, *Rechtswörterbuch*, 21. Auflage, München.

Duden. Das Österreichische Schulwörterbuch, 2008, 1. Auflage, Mannheim/Zürich.

Duden. Deutsches Universalbuch, 2011, 7. Auflage, Mannheim/Zürich.

Duden. Die deutsche Rechtsschreibung, 2011, 25. Auflage, Mannheim/Zürich.

Duden. Deutsches Universalbuch, 2015, 8. überarbeitete und erweiterte Auflage, Berlin.

Ebner, J., 2013, *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*, Mannheim/Zürich.

Fussy, H., Steiner U., 2009, *Österreichisches Wörterbuch*, 41. Auflage, Wien.

Kienzler, I., 2000, *Słownik prawniczo-handlowy niemiecko-polski*, Janki k. Warszawy.

Kienzler, I., 2004, *Słownik terminologii gospodarczej. Bankowość, Finanse, Prawo niemiecko-polski, polsko-niemiecki*, Warszawa.

Kilian, A., Kilian, A., 2014, *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*, 3. Wydanie, Warszawa.

Köbler, G., 2001, *Rechtswörterbuch: Deutsch-polnisches und polnisch-deutsches Rechtswörterbuch für jedermann*, München.

Kubalica, M., (red.) 1995, *Słownik prawniczy niemiecko-polski*, Warszawa.

Markhardt, H., 1993, *Ausdrücke des öffentlichen Bereichs in Österreich*, Brüssel.

Markhardt, H., 2006, *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*, Frankfurt am Main/Wien.

Metzger, P., 2005, *Schweizerisches juristisches Wörterbuch*, Basel.

Muhr, R., Peinhopf, M., 2015, *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland*, Frankfurt am Main.

Piprek, J., Ippoldt, J., (red.) 1990, *Wielki słownik niemiecko-polski*, Warszawa.

Pons. Duży słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki, 2006, wydanie II, Poznań.

Russwurm, H.G., Schoeller, A.P., 1997, *Österreichisches Rechtswörterbuch*, Wien, Juridica Verlag.

Skibicki, W., 1990 *Słownik terminologii prawniczej i ekonomicznej niemiecko-polski*. Warszawa.

Svinger U., Winkler K., 2014, *Österreichisches Rechtswörterbuch*, Wien.

Walewski, S., (red.) 2002, *Duży słownik polsko-niemiecki, niemiecko-polski*, Berlin.

Wiktorowicz, J., Frączek, A., (red.) 2010, *Wielki słownik niemiecko-polski*, Warszawa.

Netografia:

DWDS: <http://www.dwds.de/> – 2016/2017

Termdat: <https://www.termdat.bk.admin.ch/Search/Search> – 2016/2017

Pons: www.pons.eu – 2016/2017

ZALÄCZNIK NR 1

Protokoll Nr. 10

über die Verwendung spezifisch österreichischer Ausdrücke der deutschen Sprache im Rahmen der Europäischen Union

Im Rahmen der Europäischen Union gilt folgendes:

1. Die in der österreichischen Rechtsordnung enthaltenen und im Anhang zu diesem Protokoll aufgelisteten spezifisch österreichischen Ausdrücke der deutschen Sprache haben den gleichen Status und dürfen mit der gleichen Rechtswirkung verwendet werden wie die in Deutschland verwendeten entsprechenden Ausdrücke, die im Anhang aufgeführt sind.

1. In der deutschen Sprachfassung neuer Rechtsakte werden die im Anhang genannten spezifisch österreichischen Ausdrücke den in Deutschland verwendeten entsprechenden Ausdrücken in geeigneter Form hinzugefügt.

Österreich	Amtsblatt der europäischen Gemeinschaften
Beiried	Roastbeef
Eierschwammer	Pfifferlinge
Erdäpfel	Kartoffeln
Faschiertes	Hackfleisch
Fisolen	Grüne Bohnen
Grammeln	Grieben
Hüferl	Hüfte
Karfiol	Blumenkohl
Kohlsprossen	Rosenkohl
Kren	Meerrettich
Lungenbraten	Filet
Marillen	Aprikosen
Melanzani	Aubergine
Nuß	Kugel

Obers	Sahne
Paradeiser	Tomaten
Powidl	Pflaumenmus
Ribisel	Johannisbeeren
Rostbraten	Hochrippe
Schlögel	Keule
Topfen	Quark
Vogerlsalat	Feldsalat
Weichseln	Sauerkirschen

© Europäische Gemeinschaften, <http://eur-lex.europa.eu/>

[Amtsblatt Nr. C 241 vom 29.August 1994]

„Verbindlich ist ausschließlich das in den gedruckten Ausgaben des Amtsblattes der Europäischen Union veröffentlichte Gemeinschaftsrecht.“

Spis tabel

- Tab. 1. Kontynenty i regiony wraz z liczbą języków
- Tab. 2. Różnice leksykalne w aktach normatywnych
- Tab. 3. Różnice leksykalne udokumentowane w pismach sądowych
- Tab. 4. Liczba badanych austriacyzmów i helwetyzmów w słownikach ogólnych
- Tab. 5. Kodyfikacja austriacyzmów i helwetyzmów w słownikach prawniczych
- Tab. 6. Różnice między językiem niemieckim w Niemczech a niemieckim w Austrii
- Tab. 7. Wyrażenia na austriackiej i niemieckiej stronie internetowej
- Tab. 8. Lista kulinariów austriackich z ich niemieckimi i polskimi odpowiednikami
- Tab. 9. Helwetyzmy semantyczne
- Tab. 10. Skróty użyte w pracy
- Tab. 11. Germanizmy skodyfikowane
- Tab. 12. Germanizmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i szwajcarskim
- Tab. 13. Germanizmy nieskodyfikowane
- Tab. 14. Germanizmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i szwajcarskim
- Tab. 15. Germanizmy – skróty i skrótowce skodyfikowane
- Tab. 16. Germanizmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i szwajcarskim
- Tab. 17. Germanizmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane
- Tab. 18. Germanizmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i szwajcarskim
- Tab. 19. Różnice w pisowni między odmianą austriacką a niemiecką
- Tab. 20. Różnice gramatyczne między odmianą austriacką a niemiecką
- Tab. 21. Austriacyzmy skodyfikowane
- Tab. 22. Austriacyzmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie niemieckim i szwajcarskim
- Tab. 23. Austriacyzmy nieskodyfikowane
- Tab. 24. Austriacyzmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie niemieckim i szwajcarskim
- Tab. 25. Austriacyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane
- Tab. 26. Austriacyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie niemieckim i szwajcarskim

- Tab. 27. Austriacyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane
- Tab. 28. Austriacyzmy – skróty i skrótowce nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie niemieckim i szwajcarskim
- Tab.29. Różnice w pisowni między odmianą szwajcarską a niemiecką
- Tab. 30. Helwetyzmy skodyfikowane
- Tab. 31. Helwetyzmy skodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i niemieckim
- Tab. 32. Helwetyzmy nieskodyfikowane
- Tab. 33. Helwetyzmy nieskodyfikowane, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i niemieckim
- Tab. 34. Helwetyzmy – skróty i skrótowce skodyfikowane
- Tab. 35. Helwetyzmy skodyfikowane – skróty i skrótowce, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i niemieckim
- Tab. 36. Helwetyzmy nieskodyfikowane – skróty i skrótowce
- Tab. 37. Helwetyzmy nieskodyfikowane – skróty i skrótowce, których odpowiedniki pojawiły się w kodeksie austriackim i niemieckim
- Tab. 38. Germanizmy z polskimi ekwiwalentami
- Tab. 39. Germanizmy – skróty i skrótowce z polskimi ekwiwalentami
- Tab. 40. Austriacyzmy z polskimi ekwiwalentami
- Tab. 41. Austriacyzmy – skróty i skrótowce z polskimi ekwiwalentami
- Tab. 42. Helwetyzmy z ich polskimi ekwiwalentami
- Tab. 43. Helwetyzmy – skróty i skrótowce z polskimi ekwiwalentami

Spis ilustracji

- Rys. 1. Zmienna i jej warianty
- Rys. 2. Alfabet języka niemieckiego
- Rys. 3. Geograficzny podział Szwajcarii w rozbiciu na grupy językowe